STANISLAV KLÍMA

ČECHOVÉ A SLOVÁCI ZA HRANICEMI

S vyobrazeními

V PRAZE

Nakladatelství J. Otto, spol. s r. o.

STANISLAV KLÍMA

ČECHOVÉ A SLOVÁCI ZA HRANICEMI

S 54 VYOBRAZENÍMI A 5 MAPKAMI

V Praze 1925

Nakladatelství J. Otto, společnost s r. o.

Městská knihovna v Praze

Knihovní řád Městské knihovny v Praze

54 H 74/82

VEŘ. UNIVERS KNIHOVNA V PRAZE

ÚVOD

Jan Amos Komenský ve svém „Kšaftu umírající matky Jednoty bratrské“ loučí se se svým národem těmito slovy: „Tobě, národe český, na rozžehnanou požehnání vyhlašuji od Hospodina, Boha tvého, abys ty předce byl a zůstával ratolestí rostoucí, ratolestí rostoucí podlé studnic, ***ratolestí rostoucí nad zeď***.“

Toto požehnání Komenského se vyplnilo. Národ český, ačkoliv na konci osmnáctého století se již zdálo, že vymře na věky, zůstal živou ratolestí a rozložil své ratolesti i daleko nad zeď, která ho obkličovala. Synové jeho vystěhovali se ze staré vlasti své i do ciziny a žijí tam podnes, nezapomínajíce svého původu a udržujíce čilý styk se svou starou vlastí.

Hned v době Komenského měl československý národ silnou emigraci ***náboženskou***. Čeští vystěhovalci uchýlili se do pohraničních měst v Německu: Pirny, Žitavy, sám Komenský s největší částí Českých bratří žil v Lešně v Polsku, rytec Václav Hollar odešel do Holandska a později do Anglie, Augustin Heřman dokonce až do Ameriky. Tato náboženská emigrace česká trvala déle než sto let: Roku 1736 založili čeští vystěhovalci u samého Berlína Rixdorf, roku 1743 Husinec u Střelína, roku 1748 Velký Tábor a 1752 Bedřichův Hradec v Pruském Slezsku.

Z náboženských příčin a z touhy po půdě stěhovali se také první Slováci v osmnáctém století ze Slovenska do jižních Uher.

V polovici devatenáctého století nastalo vystěhovalectví z příčin *politických* a v letech šedesátých z příčin *hospodářských*, jež trvá dosud. Slováci začali se stěhovati později než Čechové — teprve v letech osmdesátých a do Ameriky je vyháněla hlavně hospodářská tíseň. Hornaté Slovensko nedovedlo uživiti přírůstek svého obyvatelstva.

Přes dva miliony příslušníků národa našeho, téměř pětina jeho, žije dnes v cizině. Jsou rozptýleni nejen ve státech evropských (hlavně v Rakousku, Maďarsku, království SHS, Německu, Polsku, Rumunsku a Rusku), ale hlavně ve Spojených státech severoamerických a jednotlivce najdeme téměř ve všech dílech světa.

Tisíce kilometrů od vlasti vzdáleni žijí naši krajané, avšak přes to podle sil svých snaží se zachovati svou řeč a svou národnost. Sdružují se ve spolky, odebírají české a slovenské časopisy, zřizují knihovny, zakládají české školy celodenní anebo aspoň jazykové (doplňovací), podporují se vzájemně a jsou-li v příznivých poměrech, posílají peníze i rodinám svým do staré vlasti.

Před válkou byly československé zahraniční menšiny a osady se svými krajanskými spolky jedinými představiteli našeho národa před tváří světa, jedinými obhájci dobrého jména našeho v cizině. Dnes jsou jimi vedle našich zastupitelských úřadů.

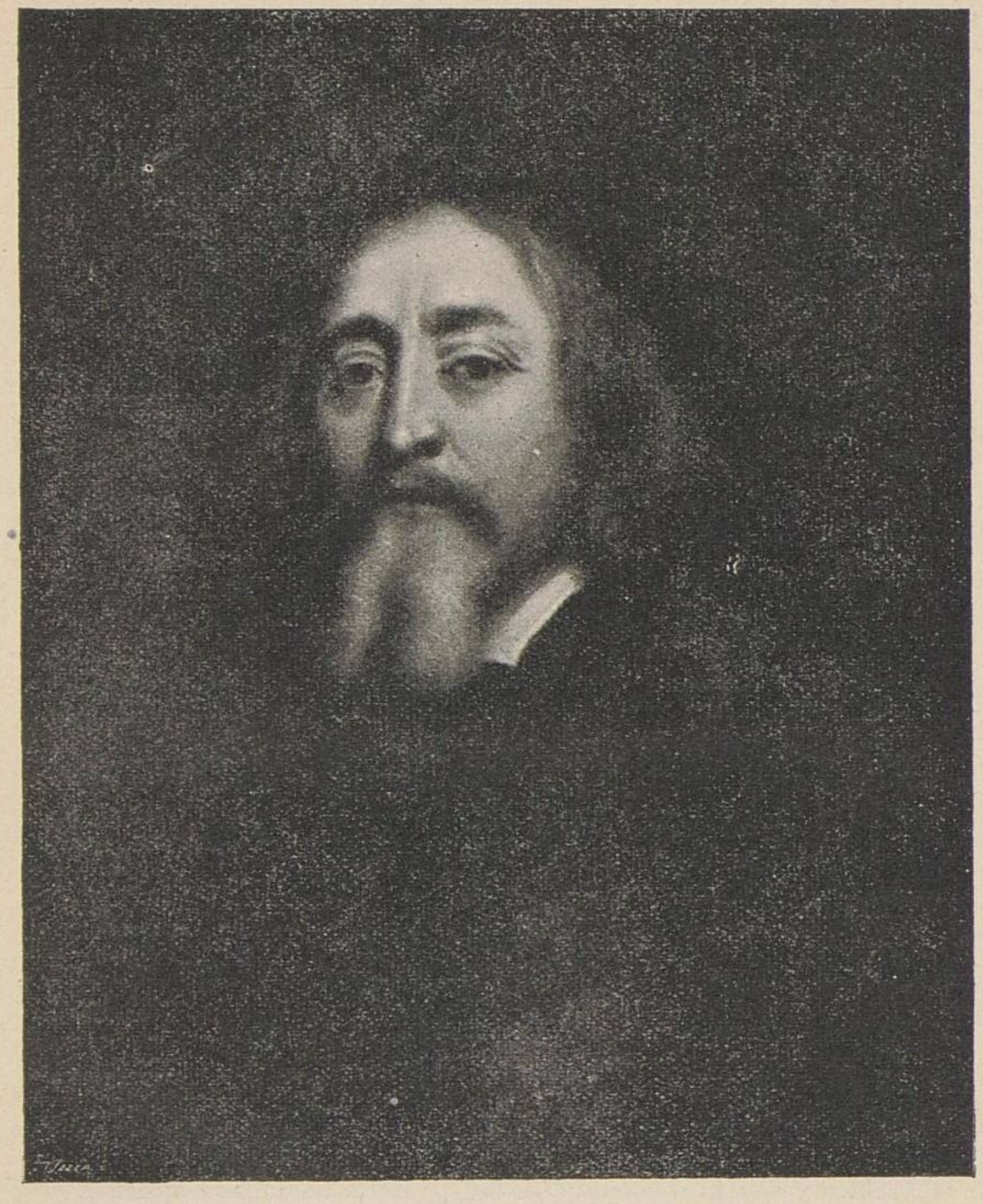

Jan Komenský

KOLIK JE ZAHRANIČNÍCH ČECHŮ A SLOVÁKŮ?*)

	Čechů a Slováků	Obcí většinou českých nebo slov.	Spolků	Škol	Časopisů	Katol. kostelů	Evangel. sborů
I. Belgie	1.000	—	3	—	—	—	—
II. Bulharsko	3.028	—	9	3	2	—	1
III. Dánsko	275	—	1	—	—	—	—
IV. Estonsko	40	—	—	—	—	—	—
V. Finsko	20	—	—	—	—	—	—
VI. Francie	22.000	—	29	—	—	—	—
VII. Italie	2.500	—	2	—	—	—	—
VIII. Litva	30	—	—	—	—	—	—
IX. Lotyšsko	90	—	—	—	—	—	—
X. Maďarsko	192.511	37	5	—	—	—	45
XI. Německo	70.422	31	128	—	1	11	2
XII. Nizozemí	250	—	3	—	—	—	—
XIII. Norsko	30	—	1	—	—	—	—
XIV. Polsko	58.686	91	14	13	—	—	8
XV. Rakousko	303.046	—	506	32	14	9	2
XVI. Rumunsko . . .	47.057	14	9	7	—	—	2
XVII. Rusko	16.307	42	2	8	—	—	—
XVIII. Řecko	20	—	—	—	—	—	—
XIX. SHS	138.191	16	83	30	5	—	12
XX. Španělsko	190	—	—	—	—	—	—
XXI. Švédsko	112	—	3	—	—	—	—
XXII. Švýcarsko	2.000	—	11	—	2	—	—
XXIII. Turecko	120	—	1	—	—	—	—
XXIV. Velká Britanie	600	—	6	—	—	—	—
Evropa	858.525	231	816	93	24	20	72

*) Přehled tento je součtem výsledků podrobného odhadu našich zahraničních krajanů v následujících jednotlivých kapitolách. Odhadujeme všude na základě nejnovějších sčítání, provedených většinou roku 1920 (v Rakousku a Rumunsku dosud nepublikovaných). Čísla naše vztahují se k roku 1925 (na př. ve Francii, kde pro rok 1920 mohli bychom odhadovati pouze 3000 krajanů).

	Čechů a Slováků	Obcí většinou českých nebo slov.	Spolků	Škol	Časopisů	Katol. kostelů	Evangel. sborů
Evropa	858.525	231	816	93	24	20	72
XXV. Argentina	8.000	—	9	—	1	—	—
XXVI. Brazilie	1.500	—	4	—	—	—	—
XXVII. Kanada	24.840	—	10	—	—	1	—
XXVIII. Mexiko	210	—	—	—	—	—	—
XXIX. Spojené Státy Severoamerické	1,242.662	—	5000	237	123	562	230
XXX. Afrika	90	—	2	—	—	—	—
XXX. Asie	576	—	2	—	—	—	—
XXX. Australie . . .	100	—	—	—	—	—	—
Celkem	2,136.503	231	5843	330	148	583	302

Světová válka ukázala ohromný význam naší zahraniční emigrace. Československé kolonie ve Francii, Švýcarsku, Rusku a v Americe pochopili hned po prvém výstřelu německém na nepřipravenou Belgii a po prvních marných útocích Rakouska na hrdinské Srbsko, že nyní udeřila hodina našeho osvobození zpod jařma našich nepřátel. Naši krajané, žijící v cizině, na dvou místech současně chápou se zbraně, aby pod prapory dohody přispěli na pomoc svému národu ve své vlasti spoutanému.

V Paříži 22. srpna 1914 táhnou Čechové pod sokolským praporem k odvodu do Invalidovny a po dvouměsíčním

výcviku prvá československá setnina v počtu 300 odjíždí na bojiště. V Kijevě 28. září 1914 přísahá Česká družina na československý prapor a stává se základem československého vojska v Rusku.

Masaryk a Beneš, když přišli za hranice, našli již zahraniční krajany ve zbrani. Jejich zásluhou bylo však zorganisování našich krajanů a položení pevného základu k našemu zahraničnímu odboji organisováním „Národní rady československé“, jež potom úsilím Masarykovým, Benešovým a Štefánikovým uznána byla i mezinárodně za jediný oprávněný orgán k politickému jednání ve věcech národa československého.

Krajané ve Švýcarsku, jmenovitě v Šafhúzích, postavili se do služeb našeho zahraničního odboje a zprostředkovali kurýrními cestami styk vůdců zahraničního odboje s vůdci Maffie v Praze.

Účast amerických Čechů a Slováků na osvobozovací akci našeho národa za války je známa. Byla největší jak na penězích tak i na životech našich krajanů. Po 6. červenci 1915 zřízeno bylo v Chicagu České národní sdružení, jež pomocí 350 svých odvětví sebralo do konce války na 1,000.000 dolarů ve prospěch osvobozovací akce. Roku 1917 připojil se k němu i Národní svaz českých katolíků. Mezi americkými Slováky organisovala práci na prospěch osvobozovací akce Slovenská liga. Tony Novotný ve článku „Kus české Ameriky“ v prvém čísle I. ročníku „Našeho zahraničí“ praví: „Akce československého lidu amerického

byla nejkrásnějším květem celého jeho života. Vykvetl z teplých srdcí, zahořel krásnou barvou krve, naplnil celé okolí opojivou vůní.“

President Masaryk, louče se s americkými krajany 11. listopadu 1918, prohlásil, že v dějinách osvobození američtí Čechové a Slováci mají zajištěnu čestnou paměť. Peněžně vydržovali zahraniční odboj. Jsou nejsilnější větví národa mimo hranice vlasti a jsou i nejbohatší.

Dosažení státní samostatnosti našeho národa nikterak nezmenšilo význam našich zahraničních krajanů. Zahraniční Čechové a Slováci zůstávají i na dále našimi representanty před světem. Podle nich obyvatelé cizích států tvoří si úsudek o celém našem národě a o našem státě. Nesmí nám býti proto lhostejno, jak naši krajané žijí, jaké jsou jejich hospodářské a osvětové poměry, jak odolávají odnárodnění svému a svých dítek, jak se uplatňují jako občané cizích států atd.

K poznání zahraničních Čechů a Slováků má sloužiti tato knížka. Vypisuje, kde všude žijí, v jakém počtu, čím se zaměstnávají, jakého jsou náboženství, jaké mají spolky, časopisy, školy a jiné ústavy. Chce tím podnítiti naši veřejnost k většímu zájmu o naše zahraniční krajany.

V neposlední řadě určena je kniha naše pro samy naše zahraniční krajany.

Nechť poznají naši zahraniční bratří, že vlast na ně vzpomíná, že je ochotna skutkem pomoci, kdekoliv by toho byla potřeba, nechť poznají z výpočtu všech našich za-

hraničních menšin a osad, že postavení jejich není nikterak zoufalé a ani jím nebude, dokud budou se držeti spojení se svou otčinou!

Kniha naše zpracována je na základě veškeré dosažitelné literatury, na konci uvedené, i na základě písemných zpráv našich zahraničních krajanů.

Čísla, udávající počet našich zahraničních krajanů, odhadována jsou všude, kde jsou výsledky známy, na základě sčítání nejposlednějších, většinou z roku 1920, ovšem všude s opravami, odpovídajícími skutečnému stavu pro rok 1925.

Ústní nebo písemné informace a rady poskytli spisovateli pánové: odborový přednosta dr. Jan Auerhan, poslanec Jiří Hrabovský, farář L. Hrdlička, min. taj. Josef Chmelař, odborový rada J. Inderka, redaktor Stan. V. Klíma, odborový rada Boh. Lázňovský, učitel Jar. Martínek z Alexandrovky v oděské gubernii, dr. Jar. Nebeský, vrchní redaktor E. Parma, vrchní vojenský farář B. Radechovský (dříve v Zelově v Polsku), šefredaktor Jar. Španihel, ředitel Věnceslav Švihovský a tajemník L. Živný.

Obrázky pro knihu laskavě zapůjčili a věnovali pánové: konsul Milan Getting v Pittsburku, prof. Josef Hříbek, spolek „Komenský“ ve Vídni, farář Fr. Prudký v Olomouci, vikář R. Šedý v Hrabové, konsul Stanislav Šerpán z Ohio a pan Josef Albrecht z Lucku na Volyni.

Všem tu uvedeným pánům budiž na tomto místě vysloven srdečný dík.

KOLIK JE ČECHŮ A SLOVÁKŮ ZA HRANICEMI?

Čechů a Slováků za hranicemi jsme napočítali 2,136.503 duší, což je téměř pětina národa československého. V republice československé žije totiž podle sčítání lidu ze dne 15. února 1921 celkem 8,760.957 Čechů a Slováků, takže všech Čechů a Slováků na světě je dnes 10,897.460 (Dr. Jan Auerhan v 1. čísle „Československého statistického věstníku“ roku 1920 k roku 1910 odhadoval 10,958.378).

Ze zahraničních Čechů a Slováků žije největší část ve Spojených státech severoamerických totiž 1,242.662 (v celé Americe 1,277.212). V Evropě žije kromě Československa (viz připojený statistický přehled) celkem 858.525 Čechů a Slováků.

Zahraniční Čechové a Slováci v Evropě tvoří v sedmi státech jazykovou menšinu. Obývají v nich totiž obce většinou české nebo slovenské. Nejvíce obcí většinou českých a slovenských má Polsko (Volyň) a to 91, potom následuje Rusko (42), Maďarsko (37), Německo (31), SHS (16) a Rumunsko (14). Celkem je v Evropě za hranicemi Československa 231 obcí většinou českých nebo slovenských.

Kromě toho pokládáme za československou menšinu i Čechy a Slováky v Rakousku, třeba že netvoří většinové obce. Před oddělením Valčicka a Vitorazska takové obce skutečně tvořili. Československá menšina v Rakousku

jest však usedlá již odedávna a počtem je také nejsilnější (303.046). Po ní je největší československá menšina v Maďarsku (192.511), po níž následuje SHS (138.191), Polsko (58.686), Rumunsko (47.057), Německo (29.422) a Rusko (16.307).

V pěti státech evropských žijí Čechové a Slováci jako kolonisté, usedlí většinou ve velkoměstech a průmyslových střediscích. Na prvém místě jsou tu Čechové v Německu (41.000) a nové kolonie české ve Francii (22.000). Mimo to jest ještě značný počet Čechů a Slováků v Bulharsku (3028), Italii (2500) a Švýcarsku (2000). V ostatních státech evropských je počet Čechů a Slováků nepatrný.

Jak žijí tito naši zahraniční krajané, o tom podávají obraz jejich spolky, školy a časopisy. Nejvíce československých spolků je v Rakousku (506), v Německu (128), v SHS (83), ve Francii (29), Polsku (14) a Švýcarsku (11). Menší počet spolků československých je v jedenácti státech evropských, v šesti vůbec nejsou pro nepatrný počet tamních krajanů, o jednom (Rusku) nelze v tomto ohledu mnoho říci. Celkem je v Evropě 816 československých spolků zahraničních.

Celodenní školy československé jsou v šesti státech evropských a to v Rakousku (32), SHS (30), Polsku (13), Rusku (8), Rumunsku (5) a Bulharsku (3). V Rakousku jsou v tom dvě české školy střední ve Vídni, vydržované spolkem Komenského, v SHS slovenské gymnasium v Pe-

trovci. *Ani jednu školu obecnou nemá slovenská menšina v Maďarsku, čítající téměř 200.000 duší!*

Zdá se, že Maďary ani světová válka nenaučila tomu, jak se má zacházeti s jinonárodními menšinami. Ani příklad Československa, kde mají Maďaři vzorně zřízené školství, nenaučil je spravedlnosti k Slovákům. Celkem je v evropských státech 131 škola česká a slovenská za hranicemi Československa.

Časopisů českých a slovenských vychází za hranicemi v Evropě 24, nejvíce v Rakousku (14). Své časopisy mají mimo to Slováci a Čechové v SHS (5), v Bulharsku (2), Švýcarsku (2) a v Německu (1). V Maďarsku Slováci nemají svého listu.

Zajímavý je život našich zahraničních krajanů po stránce náboženské. Zahraniční menšiny československé mají v Evropě 20 kostelů katolických, ve kterých se káže česky (ve Vídni, na Hlubčicku a Ratibořsku) a 82 kostely evangelické české a slovenské, kromě toho i 2 kostely pravoslavné české (na Volyni). Mluvené a zpívané slovo české v evangelických kostelích přispívá značnou měrou k udržení národního vědomí našich zahraničních menšin (viz SHS), kdežto katolická církev do značné míry podléhá politickým vlivům příslušného státu, nehledě ani k tomu, že kněz bývá tu dosazován, kdežto v evangelických církvích si duchovního lid volí.

Československá Amerika má mezi zahraničními menšinami našimi své místo zvláštní. Československých krajan-

ských spolků není sice na počet mnoho, ale jsou to organisace ohromné, mající až 84.000 členů a počet jejich místních odborů (čísel) přesahuje 5000.

Škol československých je ve Spojených státech severoamerických asi 237 (100 českých svobodomyslných, 85 českých katolických, z čehož 1 vyšší škola: kolej sv. Prokopa v Lisle, Ill., 4 slovenské svobodomyslné a 48 slovenských katolických).

Časopisů československých jest ve Spojených státech ovšem více než v evropském zahraničí, totiž 123.

Katolických kostelů československých je ve Spojených státech 562 (364 českých, 198 slovenských); evangelických všech denominací 230 (160 českých, 70 slovenských).

I

BELGIE

V Belgii je Čechů asi 1000. Nejlépe jsou z nich situováni obchodníci diamanty, kožišníci, inženýři a bankovní ředitelé. Z dělníků nejlépe placeni jsou zámečníci a brusiči diamantů, z horníků zaměstnanci dolů v Monsu a v Gencku. V Bruselu jsou tři české spolky a česká doplňovací škola, kromě Bruselu je český spolek ve Winterslagu, kde je na 400 českých horníků. Jsou všichni příslušníci československí.

II

BULHARSKO

V Bulharsku je Čechů a Slováků 3028. Nejvíce jich jest v kraji plevenském, kde žije 1160 Slováků, bulharských příslušníků.

V hlavním městě Sofii jsou 764 Češi a Slováci. Mají tu 5 spolků. Největší z nich jest „Čech“, středisko Čechoslováků v Bulharsku, trvá již 50 let a má 270 členů. Vydává tu krajanský list „Československý obzor“ (red. F. Došek, předseda spolku „Čech“, Sofia, ul. Benkovski 5) dvakrát měsíčně. Také Bulharsko-československá obchodní komora vydává svůj bulletin (Sofia, ul. Klementina 15). Je tu česká veřejná škola dvoutřídní.

Národní dům v Sofii.

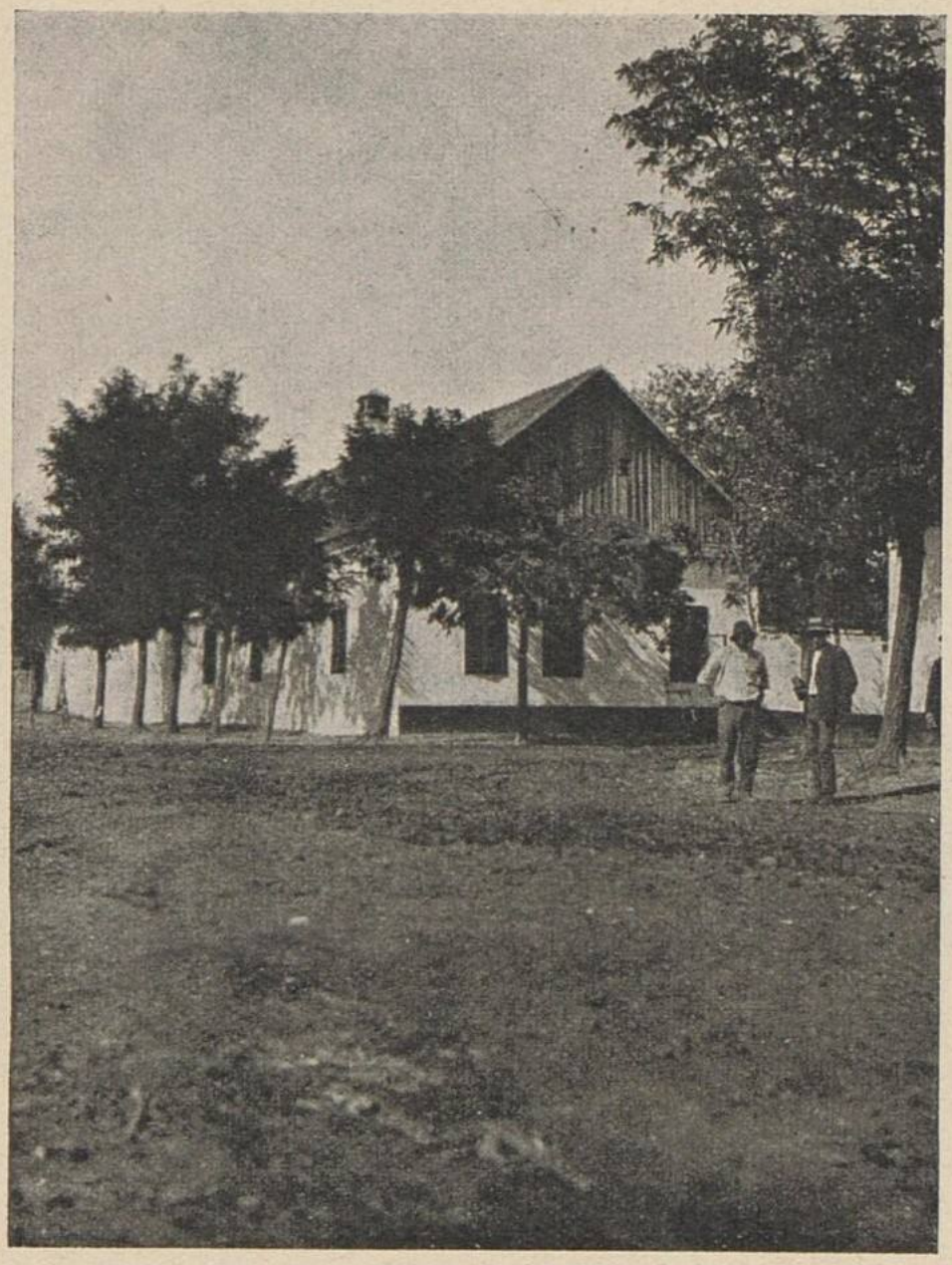

Slovenská ulice v Gorne Mitropolji (Bulharsko).

V Gorné Orechovici je bulharsko-český cukrovar, zaměstnávající 298 Čechů. Mají český spolek „Sokol“ a českou veřejnou školu obecnou dvoutřídní.

V Lomu u Vidína je český pivovar (p. Voj. Hozmana) a hotel (Fr. Sádlo), jež zaměstnávají 193 Čechy.

Slovenská škola v Gorne Mitropolji (Bulharsko).

České spolky jsou ještě v Plovdivě, Ruščuku a ve Varně, kromě toho žijí Čechové jako pivovarští dělníci v Šumenu a cukrovarští dělníci v Kajali u Burgasu.

Gorna Mitropolja je velká vesnice v úrodné rovině plevenské. Čítá 2230 obyvatel ve 448 domech. Slováků je tu 650 ve 154 domech. Přestěhovali se sem z bývalých jižních Uher (Banátu a Čanádu) v letech 1893—1897. Půdu dostali částečně zdarma, částečně za levnou cenu. Bulharská vláda je povolala, aby byli vzorem rolníkům bulharským.

Všichni tu zbohatli. Náboženství jsou evangelického a. v., několik nazarénů a metodistů, státní příslušnosti jsou bulharské. Žijí ve své čtvrti, které Bulhaři říkají „slavenska mahala“ a jež vyniká čistotou a pořádkem. Jejich náboženství chrání je od splynutí s okolím. Do slovenské školy chodí 98 dětí.

15 km na sever od Gorne Mitropolje je obec Mrtvica, kde žije 276 Slováků vedle většiny rumunské (200 rodin) a bulharské (150 rodin). V Bršljanici konečně žije 40 rodin slovenských.

III

DÁNSKO

V Dánsku je 275 Čechů. Jsou to řemeslníci, obchodníci, hudebníci a služebné. V Kodani mají spolek „Slovan“, jenž čítá 25 členů a je velmi čilý (místnost: Hotel Cosmopolite). V Kodani je též Dánsko-československá obchodní komora (Dansk-czekoslovakish Handelskammer Kjobenhavn).

IV

ESTONSKO

V Estonsku je Čechů asi 40. Jsou to obchodníci, dopravní úředníci, hudebníci a řemeslníci.

V

FINSKO

Ve Finsku je 20 Čechů, nejvíce v Helsinkách. Jsou všichni hospodářsky dobře situováni jako vedoucí různých firem a továren, inženýři, bankovní úředníci anebo zaměstnanci sklářského průmyslu.

VI

FRANCIE

Ve Francii žije dnes (30. června 1925) 22.000 Čechů a Slováků. Počet tento rozmnožil se v posledních letech (1923 a 1924) o 10.000. Starousedlých československých příslušníků jest asi 1000 (hlavně krejčí, kožišníci, obchodníci, hostinští, číšníci a j.). K nim přidružili se průmysloví dělníci a horníci z Vestfálska (7000) a v poslední době značný počet zemědělských dělníků ze Slovenska (10.000), roztroušených hlavně v střední a severní Francii.

V Paříži jest asi 1600 Čechů*). Mají tu 10 československých spolků. Střediskem jejich jest Ústřední výbor československých sdružení ve Francii (Paris, Rue Guénégaud

*) Naše zahraničí 1921, str. 139: J. Müller: Československá kolonie v Paříži, čítá 2200.

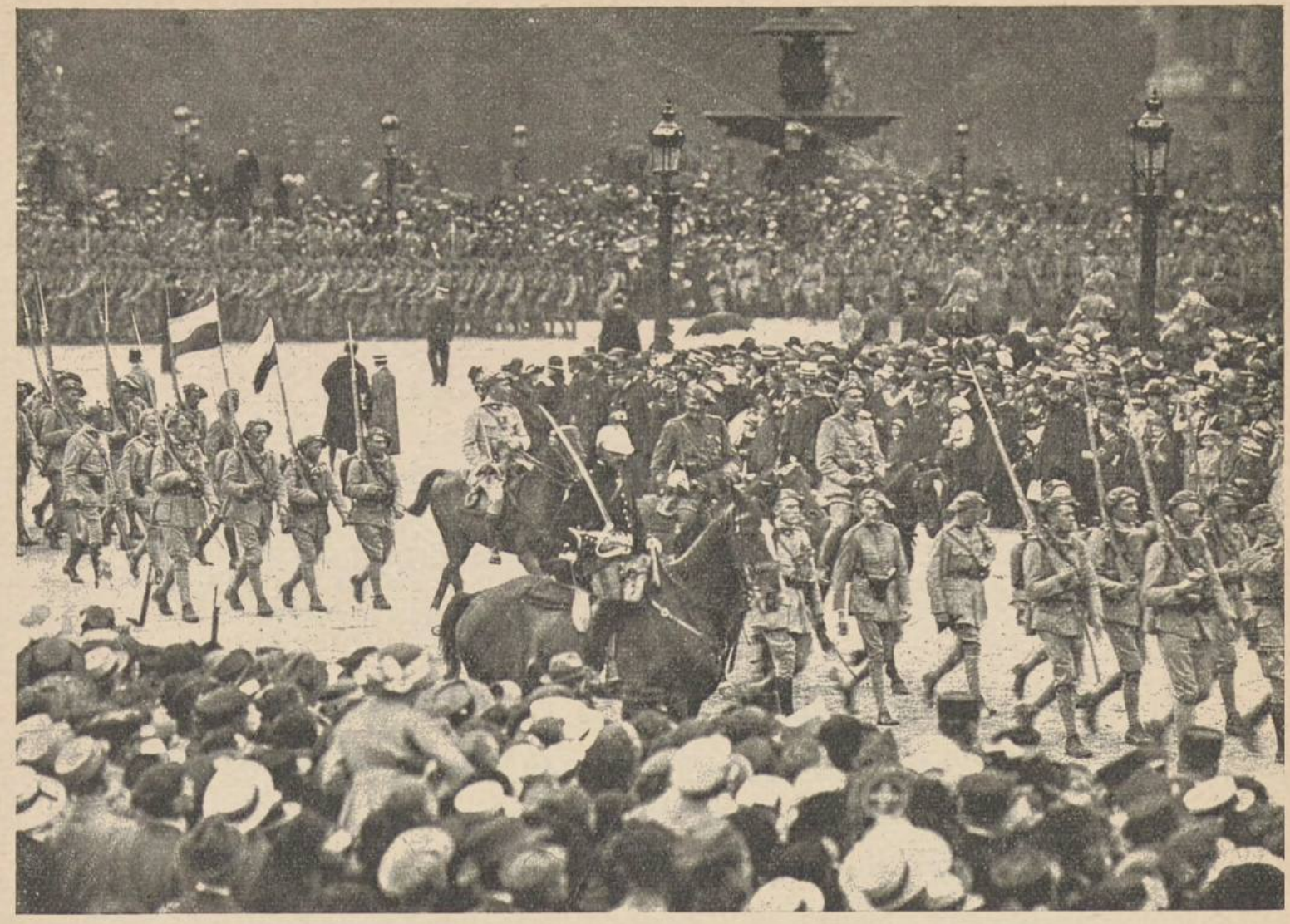

Československé legie v průvodě spojeneckých vojsk 14. července 1918 v Paříži.

KNIHOVNA V PRAZE • VER.O UNIVERS

27). Největším spolkem československým v Paříži jest: Kolonie československá (848 členů).

V Paříži přednáší češtinu na Škole východních jazyků (École des langues orientales vivantes) prof. Frček, tajemník Slovanského ústavu Denisova.

V Paříži jest též: Obchodní komora francouzsko-československá (Paris, 106 Rue de Richelieu).

V ostatní Francii jsou československé spolky hlavně v Pas de Calais: v Billy Montigny, Bruay, Courrières, Faymoreau les Mines, Fonquières sous Lens, Lens, Mericourt sous Lens, Montigny en Cohelle a v Sallamines. Členové těchto spolků jsou horníci, které zaměstnává „Compagnie des Mines Courrières". Z ostatní Francie jsou české spolky v Barlin (Nord), v Merlebachu (Moselle), L'Hopital (Moselle), v Lillu, Štrasburku, Remeši (Reims), Belfortu, Lyoně a Cognacu. Československé jazykové kursy jsou v Paříži (83 žáci), v Merlebachu, v Bruay a v Mericourtu u Lensu je při francouzské škole česká třída. V Dijonu na lyceu Carnotově studují českoslovenští žáci jako stipendisté francouzské vlády. Profesorem je tu dr. Bohuš Tenora. Sídla československých spolků udávají zároveň i místa, v nichž se soustřeďuje nejvíce našich krajanů. Celkem je ve Francii 29 československých spolků. „Sokol" a většina československých spolků v Paříži má místnosti v 43 Rue de Richelieu.

Nejstarším českým spolkem byla „Českomoravská beseda", založená v Paříži roku 1863 působením Josefa

Václava Friče, který v Paříži prodléval tehdy plných sedm roků. Byl to nejstarší český spolek v evropském zahraničí. Frič byl také roku 1874 zakladatelem „České besedy“ v Záhřebě. Po jeho smrti roku 1890 v Praze založen byl kruh přátel zahraničních Čechů v Praze, který si dal jméno Fričovo do svého štítu.

Ze Slováků, naturalisovaných ve Francii, vynikl nejvíce dr. Milan Rastislav Štefánik, hvězdář světového jména při hvězdárně v Meudoně u Paříže. Hned při začátku světové války vstoupil Štefánik do armády francouzské, kde vynikl jako aviatik při ústupu srbském roku 1915. V únoru 1916 utvořil s Masarykem a Benešem v Paříži Československou národní radu a stal se jedním z hlavních vůdců našeho zahraničního odboje.

VII

ITALIE

V Italii žije asi 2500 Čechů a Slováků, nejvíce v Terstu a okolí (1000), kde je i doplňovací škola česká, v Pulji (500) a v Rěce (400). Jsou to hlavně obchodníci, řemeslníci a úředníci (bankovní a j.). V Terstu učí češtině na vysoké škole obchodní „Revoltelle“ profesor Jan Schmitt. V Miláně je obchodní komora italsko-československá (Camera di Commercio Italo-Cecoslovacca, Milano, Viale Vittorio Veneto 20). V Římě žije 50 Čechů a Slováků. Je tam Česká

kolej, jež má 21 chovance (Čechů) a Salesiánský ústav, jenž má 17 chovanců (Slováků).

VIII

LITVA

V Litvě žije asi 30 Čechů, hlavně obchodníků.

IX

LOTYŠSKO

V Lotyšsku žije asi 90 Čechů, hlavně dělníků, klempířů a cukrářů.

X

MAĎARSKO

V Maďarsku je podle sčítání lidu z roku 1920 148.395 Čechů a Slováků (141.822 Slováků a 6573 „české a moravské národnosti“). Roku 1910 bylo napočteno na území dnešního Maďarska 165.237 Slováků. Za 10 let ubylo jich tedy 23.415. Přes to mají Slováci většinu ve 37 obcích, roztroušených po celém Maďarsku.

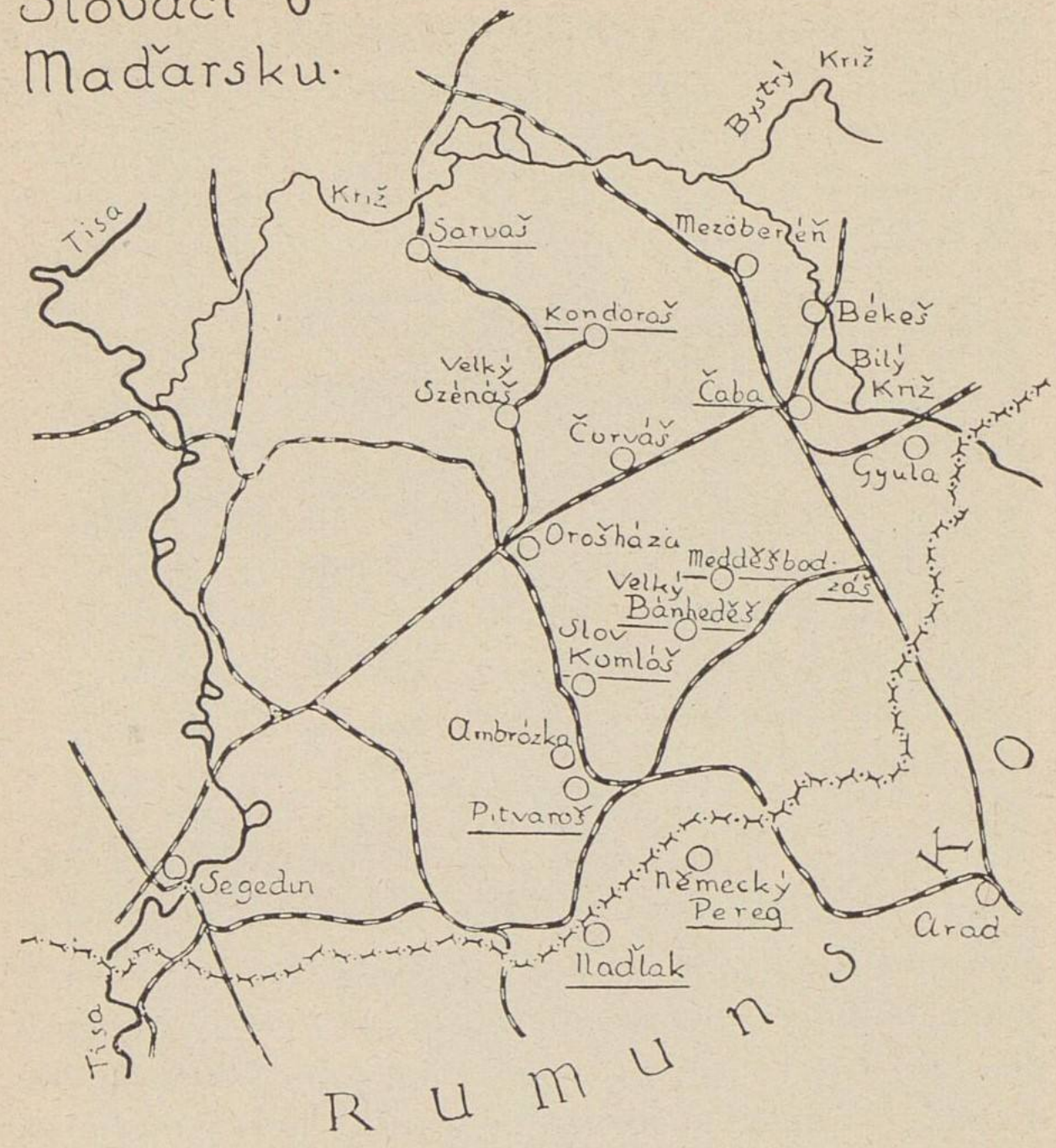

Nejvíce slovenských obcí v Maďarsku je v župě peštské (12), v župě ostřihomské (5), novohradské (5) a čanádské (5)

Podle náboženství je ze slovenských obcí v Maďarsku 18 obcí evangelických, 1 řeckokatolická (Drienky v župě abaujské) a 18 katolických. V Maďarsku káže se však ještě dnes ve 45 evangelických církvích a. v. slovensky a přece maďarská statistika počítá jen 18 obcí evangelických za slovenské! Tuto nesrovnalost lze vysvětliti jedině nespolehlivostí maďarské statistiky. Pokusíme se proto nejkřiklavější její nesprávnosti opraviti.

Jádro Slováků v Maďarsku je v župě békešské. Zde jsou tyto slovenské obce*):

*Čaba	(46.633 ob.,	24.710 Sl.,	30.313 ev.),
Sarvaš	(25.224 ob.,	10.260 Sl.,	22.526 ev.),
*Slov. Komlóš	(10.420 ob.,	9.008 Sl.,	9.718 ev.),
Polný Berinčok	(13.477 ob.,	3.919 Sl.,	12.204 ev.),
Kondoroš	(6.090 ob.,	476 Sl.,	4.016 ev.),
	(101.844 ob.,	48.373 Sl.,	78.777 ev.).

V těchto pěti obcích napočítala maďarská statistika pouze 48.373 Slováky (v celé župě békešské 52.386). Avšak poněvadž je v týchž pěti obcích 78.777 evangelíků, kteří jsou napořád uvědomělými Slováky a kterým se ve všech pěti obcích ryze slovensky káže, můžeme tvrditi, že maďarská statistika napočetla tu o 30.404 Slováky méně než jich je ve skutečnosti. Podle toho je Slováků v župě békešské vlastně 82.790 čili 27%. V Sarvaši ještě roku 1900 byla

*) Obce, označené hvězdičkou, byly podle sčítání roku 1920 většinou slovenské. Počet evang. a. v. udán jest podle sčítání roku 1910.

Prvé shromáždění Slováků v Maďarsku v Békešské Čabě 13. července 1919.
Na balkonu radnice mluví poslanec Jiří Hrabovský.

KNIHOVNA V PRAZE • VER. a UNIVERS

většina Slováků. Tehdy jich napočítala maďarská statistika 17.771. Sarvaš je rodištěm profesora slavistiky na universitě budapeštské Meliče (píše se Melich), který se ovšem nehlásí k svému slovenskému původu.

Největší slovenskou obcí v župě békešské i v celém Maďarsku je Békešská čili Slovenská Čaba. První Slováci přistěhovali se tam roku 1717 a to asi tři rodiny. Hned na to roku 1718 přistěhoval se ze župy malohontské větší počet slovenských rodin, které se tu trvale usadili. Roku 1732 chtěli však zase svůj nový domov opustiti, v čemž bylo jim župním úřadem zabráněno. Tito první Slováci byli evangelíci, teprve roku 1750 přistěhovali se sem i katolíci. Část evangelických Slováků opustila přece později Čabu a přestěhovala se do Nyiregyházy. Až do roku 1867 byla Čaba výhradně slovenská. Teprve po maďarském vyrovnání začali se sem stěhovati Maďaři a Židé. Podle sčítání z roku 1920 má Čaba 46.633 obyvatele, z nichž je 24.710 Slováků a 21.407 Maďarů. Evangelíků a. v. je 29.725, katolíků 11.230, reformovaných (Maďarů) 2.618, israelitů 2.322. Podle soukromého odhadu činí počet Slováků asi 35.000, t. j. všichni evangelíci a. v., a z katolíků asi 5000. Do roku 1840 byla Čaba vesnicí, potom byla městysem a dnes je městem. Domů má 6881.

Hlavním zaměstnáním Slováků v Čabě je zemědělství. Většina je malorolníků se statky ve velikosti 20—100 katastrálních jiter. Jsou však i velmi zámožní rolníci mezi nimi. Belicey Géza, dnes již pomaďarštěný Slovák, platí 107 mi-

lionů maďarských korun daní, Michael Kocsiszky 75 milionů atd. Mlýny čabianské patří mezi největší v Maďarsku.

Na venek má Čaba ráz ryze maďarský. Od nádraží vede do města široká ulice Andrásyho, ve které marně pátráte po slovenském nápise. Ani na lékárně ho neuvidíte. Slovenská jména majitelů firem psána jsou vesměs pravopisem maďarským. Krojem jsou Slováci v Čabě od maďarských sedláků k nerozeznání. Nosí krátké zimníky, černé beranice a čižmy. Tu a tam viděti možno velký ovčí kožich, přišitými kožkami zdobený. Ženy nosí na hlavách černé šátky, děvčata světlé. Zahaleny jsou ve velké, vlněné šátky. Muži nosí knír a po stranách licousy.

Jediným prostředkem k zachování národnosti jest Slovákům v Čabě církev evangelická. Bohoslužebným jazykem je totiž podnes čeština, bibličtina, řeč bible kralické a Tranovského zpěvníka „Cithary sanctorum“. Farářem je dr. L'udevít Szeberényi, který má ku pomoci dva kaplany. Církev má svoji l'udovou školu, kde se však učí slovensky pouze náboženství. Mimo tuto školu jest v Čabě i státní škola obecná, občanská, odborná škola zemědělská, textilní a gymnasium (od roku 1863) všecky maďarské. Dále je tu maďarské divadlo a maďarský kulturní dům s museem. Spolky jsou tu ovšem pouze maďarské. Úřední vyhlášky také. Žádati slovenské školy Slováci v Čabě se bojí. Po likvidaci rumunské okupace roku 1920 byli souzeni v Segedíně pro velezradu 64 Slováci z Čaby na čele s Jiřím Hrabovským, který byl tu roku 1919 zvolen po-

slancem do rumunského sněmu v Bukurešti, protože prý chtěli, aby Čaba náležela k Rumunsku. Jsou tedy zastrašeni.

V Čabě vychází dva maďarské deníky, jeden obdeník a jeden sportovní týdeník. Slovensky vychází tu pouze kalendář, ač se tu dříve tiskly i slovenské učebnice pro školy evangelické. V národním shromáždění zastupuje Čabu poslanec František Szeder, sociální demokrat. Ve prospěch svých slovenských voličů nepromluvil dosud však ani slova. Békešská Čaba měla i v maďarském sněmu jednou svého slovenského poslance. Byl to před válkou poslanec Achim, zvolený za maďarskou selskou stranu. Svými politickými protivníky byl zastřelen.

O uvědomělosti evangelických Slováků v Čabě krásné svědectví vydal ministr Milan Hodža na přednášce 21. ledna 1922 v Lipt. Sv. Mikuláši (Slov. politika, 29. ledna 1922). Citoval výrok jednoho tamního starce: „Prosím vás, ako by sme my svoju slovenčinu nemali radi? Či ešte jesto na svete jazyka, v ktorom by sa tak jadrne mohlo vysloviť: ‚Máme se Pána Boha báti a jej milovati'? Viem po maďarsky a keď si to maďarsky prečítam, necítim nič. Keď si to odriekam po nemecky, cítim chlad a cudzotu. Odriekam si to po slovensky — máme se Pána Boha báti — a zahrieva ma celá teplota vrúcnej nábožnosti." Čabianský evangelík v tomto výroku mimoděk manifestoval zároveň za jednotu československou, nečině rozdílu mezi češtinou a slovenštinou a pokládaje češtinu Luterova katechismu za slovenštinu.

Kromě Čaby měl v rumunském sněmu svého poslance i Slovenský Komlóš. Byl jím tamní učitel Veselský, který se po zrušení rumunské okupace vyhnul pronásledování jedině tím, že unikl do Rumunska, do Naďlaku, kde dosud žije vzdálen jsa ve své starobě od své rodiny v Slov. Komlóši. Bývalý evangelický farář v Slov. Komlóši L. Hrdlička žije nyní v Bratislavě. Je duší tamní „Kulturní jednoty Slováků z Maďarska".

V hlavním městě Maďarska Budapešti je mezi 928.996 obyvateli 14.011 Slováků a 2865 příslušníků „české a moravské národnosti", celkem 16.876 Čechů a Slováků, kteréžto číslo znalci považují za velmi nízké, skutečnosti neodpovídající. Naši krajané (z části československenští příslušníci) jsou tu zaměstnáni hlavně jako tovární dělníci, krejčí, cukráři a zedníci. Mají 6 spolků, z nichž nejstarší jsou „První dělnický spolek" (trvá 55 let) a „Česká beseda" (trvá 50 let). Největším spolkem je „Vzdělávací spolek Osvěta", sdružující 180 krajanů. „Skupina slovenských murárov" má 45 členů. Evangelická církev slovenská, jejíž zakladatelem byl Jan Kollár, má svůj Lutherův dvůr na Rákóczyho třídě. Farářem jejím je Morháč, který byl po převratě dva roky internován v Zalaegerszegu.

V Pešti žili ze slovenských spisovatelů Jan Kollár, evangelický farář tamější v letech 1819—1849, Daniel Bachát, evangelický farář (narozen 1840 v Ratkové, zemřel 1906 v Pešti), známý pod spisovatelským jménem Miloslav Dumný. V Pešti byl státním úředníkem i básník Horal,

vlastním jménem Peter Bella (1842—1919), rodilý z Lipt. Sv. Mikuláše. Od roku 1901 vydával v Pešti Milan Hodža (dnešní ministr zemědělství Československé republiky) svůj „Slovenský deník“ a od roku 1903 „Slovenský týždenník“, vedle něhož roku 1910 založen byl „Slovenský deník“ za spolupráce Antona Štefánka a Fr. Votruby.

V župě peštské jsou tyto slovenské evangelické obce*):

Ača (1156 ob., 374 Sl., 904 ev.),
Asod (4406 ob., 122 Sl., 1360 ev.),
*Bíňa (1214 ob., 999 Sl., 1096 ev.),
Cinkota (12.596 ob., 321 Sl., 2465 ev.),
*Čomád (857 ob., 778 Sl., 830 ev.),
*Čuvár (634 ob., 469 Sl., 510 ev.),
Ďurkovce (924 ob., 444 Sl., 561 ev.),
*Dunaegyháza (2153 ob., 2022 Sl., 2068 ev.),
Pétery (1597 ob., 147 Sl., 1367 ev.),
Piliš (6185 ob., 887 Sl., 4707 ev.),
Rákoškerestúr (6029 ob., 207 Sl., 2614 ev.).

Porovnáme-li počet evangelíků s počtem Slováků, vidíme, že v těchto obcích napočítala maďarská statistika nejméně o 11.712 Slováků méně, než je ve skutečnosti. Celkem je v peštské župě nikoliv 27.699, ale 39.411 Slováků. Kromě uvedených osad káže se slovensky ještě v Albertech, kde bylo napočteno ze 4078 obyvatel pouze 288 Slováků, v Domoni, kde ze 1296 obyvatel nenašlo se ani 100

*) Hvězdičkou označené obce počítá i maďarská statistika z roku 1920 za slovenské.

Slováků, v Maglódě rovněž a v Malém Kríži, kde ze 12.241 obyvatel napočteno bylo pouze 1669 Slováků. Malý Kríž je rodiště slavného básníka maďarského Alexandra Petöfyho, který byl rodem Slovák a jmenoval se původně Petrovič. Velká Tarča je většinou slovenská a evangelická obec (1043 ob., 698 Sl., 831 ev.), nemá však své církve. Celkem je v peštské župě 16 evangelických kostelů, ve kterých káže se slovensky.

Vedle evangelických obcí slovenských je v župě peštské ještě sedm katolických obcí slovenských a to na hranicích župy ostřihomské: Sántov (1688 ob., 1520 Sl.), Sv. Kríž (1174 ob., 1094 Sl.) a Sv. Ladislav (747 ob. a 673 Sl.). V okolí Pešti na východ je slovenská katolická obec Čemer (2872 ob., 1732 Sl.) a Kerepeš (2141 ob., 1310 Sl.). Jihovýchodně od Pešti jsou Šáry (3001 ob., 2688 Sl.), severovýchodně Židov (1041 ob., 684 Sl.).

K slovenským obcím na západní hranici župy peštské přiléhají čtyři slovenské obce v župě ostřihomské, z nichž dvě (Kestúc a Čív) tvoří s nimi společný ostrov národopisný. Jsou to obce: Kestúc (2178 ob., 2064 Sl.), Čív (1789 ob., 1645 Sl.), Moďoroš (583 ob., 377 Sl.) a Svatý Duch (Pilisszentlélek, 365 ob., 349 Sl.). Obce tyto jsou katolické. V Kestúci byl do převratu farářem bratr ministra Šrobára Josef Šrobár, kterého Maďaři roku 1919 odtud vypudili. Nyní se tu konají bohoslužby jedině maďarské, podobně jako ve všech ostatních katolických slovenských obcích v Maďarsku.

V západním Maďarsku jest ještě pět slovenských obcí: v župě bělohradské Šoškút (2630 ob., 2320 Sl.) a Tarnok (2482 ob., 1868 Sl.), v župě komárenské Tardoš (1786 ob., 1561 Sl.) a Seleš (1504 ob., 804 Sl.), v župě vesprímské Sapár (532 ob., 339 Sl.). Až na poslední jsou to obce katolické. V župě vesprímské káže se dosud slovensky ve dvou evangelických církvích: Ešky a Černě. Ještě roku 1900 byla obec Černě slovenská i ve statistice.

Na sever od župy peštské jsou v části župy novohradské, která zůstala u Maďarska, čtyři slovenské obce evangelické a jedna katolická.

Jsou to:

*Bánka (638 ob., 454 Sl., 501 ev.),
*Bukra (297 ob., 166 Sl., 232 ev.),
*Horné Peťany (657 ob., 430 Sl., 460 ev.),
*Lucín (822 ob., 673 Sl., 609 ev.),
*Nežovce (962 ob., 558 Sl.).

Bukra nemá kostela. Slovenské církve evangelické jsou v Bánce, Horních Peťanech a Lucíně, který je opodál ostatních slovenských obcí, tvořících na jihu župy novohradské souvislé pásmo. Kromě těchto tří církví evangelických káže se slovensky v Novohradě ještě ve třinácti jiných církvích. Z toho jsou dvě církve ve městech (Balažovy Ďarmoty a Šalgov Tarján), kde jsou Slováci v menšině, jedna v obci většinou katolické (Legind). Zřejmě slovenské jsou tyto obce: Bír, kde napočteno z 983 obyvatel

jen 148 Slováků (745 ev.), Dengelag, kde ze 692 obyvatel napočetli jen 111 Slováků (511 ev.) a Vaňarec, kde ze 1410 obyvatel napočetli jen 175 Slováků (1099 ev.). Ve třech obcích nenapočtli ani 100 Slováků (Agárd, Guta, Sudice). V menšině jsou Slováci ve Vadkertu, Siráku, Sečanech a Teranech, kde se též káže slovensky v evangelických církvích. V Novohradě napočítala maďarská statistika v sedmi uvedených obcích evangelických (Bánka, Bukra, Horní Peťany, Lucín, Bír, Dengelag a Vaňarec) z 5499 obyvatel jen 2157 Slováků a 4157 evangelíků, tedy vlastně o 2000 Slováků méně než ve skutečnosti. Na východě Maďarska jsou slovenské obce:

V župě abaujské řeckokatolické Drienky (416 ob., 359 Sl.) a katolická Velká Huta (200 ob., 199 Sl.), v župě zemplínské Tri Huty (835 ob., 749 Sl.).

Na jihovýchodě Maďarska kromě již uvedených obcí v župě békešské jest ještě jedna slovenská obec evangelická v župě aradské: Medgyesegyháza (5504 ob., 2661 Sl.) a pět slovenských obcí evangelických v župě čanádské: Nagybánhegyes (5245 ob., 3124 Sl.), Ambrózka (1063 ob., 978 Sl.), Alberty (1377 ob., 1306 Sl.), Naďlak (503 ob., 226 Sl.) a Pitvaroš (3091 ob., 2804 Sl.). Slovenské církve jsou v Medgyesegyháze, v Nagybánhegyesi, v Albertech a v Pitvaroši. Větší část Naďlaku připadla Rumunsku. Mimo to se káže slovensky ještě v Nyiregyháze v župě sabolčské, kde ze 43.340 obyvatel napočteno bylo jen 206 Slováků.

Jak jsme předcházejícím podrobným porovnáním počtu

Slováků a slovenských evangelíků zjistili, zapsala maďarská statistika za Maďary v župě békešské 30.404, v župě peštské 11.712 a v župě novohradské 2000 Slováků, celkem nejméně 44.116. Připočteme-li tyto za Maďary zapsané Slováky ke Slovákům, nabudeme pro Slováky v Maďarsku čísla 185.938, pro Slováky a Čechy úhrnem 192.511.

Slováci v Maďarsku nemají žádných menšinových práv. Nemají ani jediné školy obecné (na církevní škole v Čabě z 38 učitelů 32 učitelé učí náboženství slovensky, avšak ostatní předměty výlučně maďarsky). Kdyby maďarská vláda chovala se k nim se stejnou benevolencí s jakou vláda československá chová se k Maďarům na Slovensku, měli by míti 169 škol obecných s 308 třídami (Maďarů na Slovensku podle sčítání roku 1921 jest 637.173 a ve školním roce 1923/24 měli 741 školu obecnou s 1337 třídami).

Slováci v Maďarsku rovněž nemají ani jediného časopisu (Maďaři na Slovensku jich mají 51). Maďarská vláda vydává pro ně sice týdeník „Slovenské noviny“, avšak jejich jediným obsahem je štvaní proti Československé republice. Byly vydávány již před válkou z peněz, jež maďarská vláda roku 1875 zkonfiskovala Matici slovenské. Po převratě jejich jméno změnili na „Slovák-emigrant“. Když však roku 1923 Michal Dorkovič z Békešské Čaby žádal o dovolení, aby směl vydávati „Slovenské noviny“, vládní „Slovák-emigrant“ změnil opět svoji firmu na „Slovenské noviny“ a Dorkovičovi žádost zamítli z toho

důvodu, že pod tímtéž jménem v Budapešti už vychází týdeník, který úplně uspokojuje nároky obecenstva slovenského jazyka v Maďarsku (Maďarské královské presidium ministerské rady č. 7375 M. E. III ze dne 16. října 1923. Podpis: Angyan, ministerský rada, přednosta tiskového odboru).

XI

NĚMECKO

V Německu jsou Čechové z části jako původní obyvatelé v obcích, souvisících s jazykovou oblastí československou, z části jako kolonisté z osmnáctého století a z části jako průmysloví dělníci a řemeslníci, usedlí ve velkoměstech a průmyslových střediscích za našich dnů. Jako původní obyvatelé a kolonisté z osmnáctého století sídlí Čechové v Pruském Slezsku. Jsou ve vládním obvodu opolském na Hlubčicku a Ratibořsku v obcích, sousedících s naším Hlučínskem. Roku 1910 bylo napočteno v obvodě opolském 57.347 Čechů (a „Moravců"). Poněvadž naším Hlučínskem bylo nám vráceno 40.196 Čechů, zůstalo ve vládním obvodě opolském v Německu ještě přes 17.000 Čechů. Jest to 7 českých obcí v okrese ratibořském (obce Hať a Pišť se 2816 Čechy byly připojeny 15. března 1923 k Československé republice): Boleslav, Bořetín, Chřenovice, Ov-

siště, Petrovice, Petřatín a Šamařovice*). Mají celkem 8229 Čechů, s menšinami (v Ratiboři a Ruderswaldě) 8531 Čecha. Dále je 12 českých obcí v okrese hlubčickém a sice: Držkovice, Hradčany, Chrastělov, Jakubovice, Kaldouny, Nasilé, Nekázanice, Stibořice, Turkov, Útěchovice, Vehovice a Vodka se 4510 Čechy. V celém okrese hlubčickém (i s menšinami) je 6121 Čech**).

Kromě toho je ve vládním obvodě opolském v okrese opolském česká emigrantská osada Bedřichův Hradec, založená roku 1752 (1777 Čechů), v okrese střelickém Petrovice (870 Čechů), v okrese lublinickém Vilémův Hradec (133 Čechů) a Lubín (75). Celkem čítají tyto emigrantské osady 2855 Čechů.

Ve vládním obvodu vratislavském jsou české obce v Kladsku, přiléhající k českému Náchodsku. Jsou to: Březová, Velká Čermá, Chudoba, Jakubovice, Nouzín, Slané a Stroužné (evangelická obec). Je v nich 7515 Čechů***). Mimo to jsou v okrese střelínském osady českých emigrantů, založené roku 1749: Husinec (1800 Čechů) a Poděbrady (1200). Emigranti částečně žijí i v okolních obcích: Töppendorf-Kočolky (600), Penč (200), Dub-

*) Karel Štencl: Čechové ve vládním obvodě opolském v Pruském Slezsku. Naše zahraničí 1922, 24.

**) Podle „Katalogu arcidiecése olomoucké na rok 1923“ káže se dosud česky (někde vedle němčiny) v 11 kostelích na Hlubčicku a Ratibořsku. Jsou to tyto osady: Bavorov, Boleslav, Bořetín, Branice, Chřenovice, Jakubovice, Ketř, Liptyň, Pišť, Petrovice, Vehovice.

***) Karel Cvrk: Z území kladského. Naše zahraničí 1920, 278.

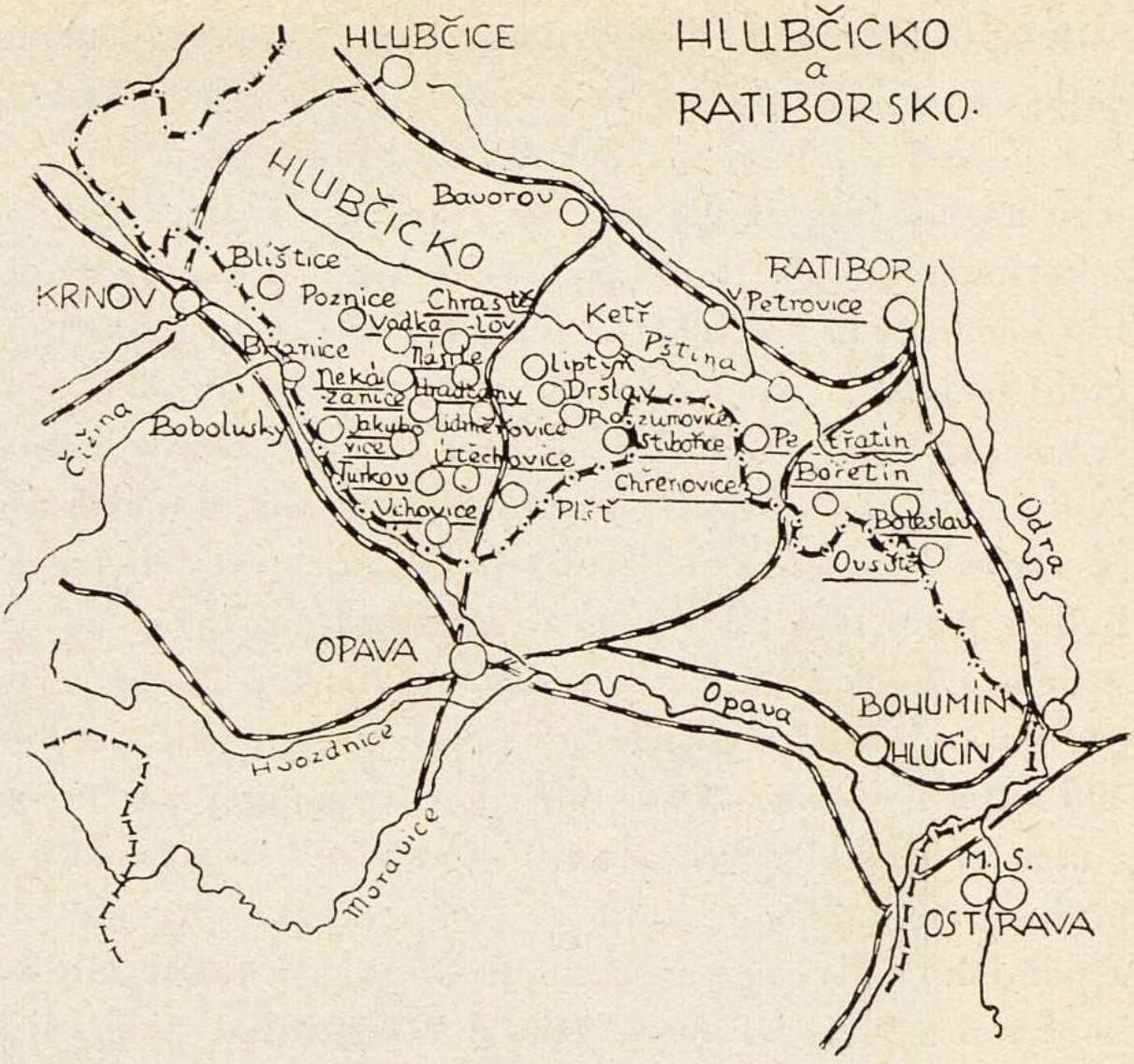

Eichwald (200) a Střelín (400). Celkem jich je tu 4400*). Emigrantské osady Velký Tábor a Čermín v okrese sycovském, ležící na hranici Poznaňska, připojili Poláci hned po skončení světové války k Polsku. Sečteme-li Čechy z obvodu opolského v počtu 17.507 a z obvodu vratislavského v počtu 11.915, napočteme 29.422 Čechů, usedlých v Pruském Slezsku.

*) Fr. Prudký: Návštěva emigrantských osad v Německu. 1910, str. 19.

Kladsko bylo do konce osmnáctého století většinou české. Dnes zůstal českým pouze t. zv. „Český koutek“, t. j. 7 obcí v blízkosti Náchoda na hranicích. Tyto obce jsou hospodářsky odkázány na Náchod, Hronov a Polici v Čechách, kde obstarávají si své nákupy. Každoroční pobyt německých hostů v lázních Chudobě a Dušníkách nemohl je poněmčiti. Do války německo-francouzské učilo se na tamějších školách ještě česky a pouze dvě hodiny týdně německy. Avšak po německém vítězství nad Francií vzrostlo ohromně německé sebevědomí a vše neněmecké bylo v Německu jako méně cenné potlačováno. Tak zavedena němčina do všech škol i v Kladsku. Nicméně po převratě roku 1918 na schůzi ve Slaném bylo přítomno asi 400 lidí a ti žádali, aby se mluvilo česky, poněvadž mnozí z nich německy vůbec neuměli. Čechové kladští tehdy si přáli, aby Kladsko připadlo zpět k Čechám, ne-li celé, tedy aspoň jeho české obce u Náchoda. Toto přání však mírová konference v Paříži neschválila a tak zůstalo vše při starém a čeština v Kladsku od té doby je potlačována ještě více. Do té doby mívali Čechové v českých obcích aspoň ranní bohoslužby české, to nyní vše odpadlo*).

Z dějin české emigrace v Německu.

Většina českých exulantů, kteří se v době pobělohorské uchýlili do Německa, ztratila se v německém moři. Tak

*) Karel Cvrk: Z území kladského. Naše zahraničí 1920, 274.

Jan Kupecký.

zanikly největší dvě exulantské obce blíže hranic českých v Pirně a Žitavě. Jenom jména česká svědčí ještě někde o českém původu potomků českých exulantů. Asi roku 1907 zemřel v Berlíně slavný chemik Kekule, kterému

císař Vilém propůjčil staročeský predikát jeho předbělohorských předků „ze Stradonic“. Jeden z generálů východní německé armády ve světové válce jmenoval se Woyrsch. Byl to patrně potomek českých Vojířů z Protivce. Známý je též pruský důstojník Měsíček, zemřelý v Praze za války prusko-rakouské roku 1866 a pochovaný nejprve na vojenském hřbitůvku u bývalé Strahovské brány. Jeho náhrobek je dnes u Schwerinova pomníku za Štěrboholy. Měsíček byl také potomek českých exulantů Měsíčků z Výškova a přišel do vlasti svých předků bojovati za slávu pruských králů. Takových příkladů nalezli bychom celou řadu.

V Žitavě byly poslední české evangelické bohoslužby roku 1846, v Drážďanech poněmčena byla škola českých emigrantů roku 1847.

Z českých emigrantů v Německu v osmnáctém století vyniká slavný malíř Jan Kupecký. Narodil se v Pezinku na Slovensku roku 1667 z rodičů, kteří se pro víru vystěhovali z Mladé Boleslavi. Otec jeho byl tkalcem a chtěl i syna svého vyučiti svému řemeslu. Avšak ten cítil v sobě nadání umělecké a proto jako patnáctiletý chlapec odešel z domova a v Holíči vstoupil do učení k malíři Klausovi, který právě tehdy maloval v holíčském kostele. S ním odešel potom do Vídně a po čase na další studia do Benátek a Říma. Tam se ho ujal malíř Füesli a zaopatřil mu práci. Kupecký maloval v Římě papeže, ve Vídni císaře Karla a v Karlových Varech ruského cara Petra Velikého, na

léčení tam meškajícího. Konec svého života ztrávil v Norimberku, kde i zemřel roku 1740. Jeho obrazy jsou roztroušeny po všech obrazárnách evropských.

Déle než pobělohorští exulanti zachovali si svou českou národnost vystěhovalci, kteří ještě sto roků po Bílé hoře utíkali před císařskými dragouny a jesuity do Německa, aby si zachovali víru po otcích zděděnou. Ti založili roku 1736 českobratrskou osadu Rixdorf u Berlína, roku 1742 Nízký u Zhořelce.

O českém původu Nízkého svědčí nápis na jeho zvoně z roku 1745. Zvon ten darovala bratrská jednota v Nízkém prvému sboru obnovené jednoty bratrské v Čechách v Potštýně. Nápis na něm zní: „Krew, smrt a rány, buď zde text vždy k zvěstování. Niesky ist dein Name, wo schalt dies Gloecklein. Woher er aber käme? Du solst's durch Lamms Blut sein; sonst solst du nicht mehr steben; Beym legenden Grundstein traf dir die Losung ein: Du bist ein Völklein klein. 5 Buch Mose, 7, 7, 8. Aufs niedrige da will Er sehen 1745."

Rixdorf (dnes zvaný Neukölln) založen byl jako českobratrská osada roku 1736. Tamní rychtu zakoupil král Bedřich II. pro české vystěhovalce v Gerlachsheimu. Statek se rozdělil na 18 dílů a ty rozděleny byly osmnácti hospodářům. Při každém hospodáři bydlel podruh, který měl světnici ve stodole. Ti se živili tkalcovstvím a včas žní hospodářům při práci pomáhali. České rodiny v Rixdorfě tvořili vedle „německé vesnice", podřízené berlínské měst-

ské radě, „vesnici českou“. V Berlíně spolu s Rixdorfem napočteno bylo roku 1737 celkem 1557 Čechů.

Česky vedly se knihy bratrského sboru do roku 1797. Obsahují životopisy českých vystěhovalců, z nichž čerpala Tereza Nováková látku ke svému románu Jan Jílek. Později konají se zápisy česky i německy. Poslední český zápis je z 18. října 1851. České litanie při bohoslužbách byly čteny do roku 1875. Českého zpěvníku užívalo se (vedle německého) do velikonoc 1893.

Na českou minulost Rixdorfu upomíná dnes jedině starý bratrský hřbitov (na Richardsplatze), na kterém náhrobní kameny prvních vystěhovalců s českými nápisy, původně ležící vodorovně na hrobích, zasazeny byly pietně do hřbitovní zdi. Mimo to ve znaku města Nového Kolína (na př. na deníku Neukölner Zeitung) vedle pruského orla a kříže německého řádu Johanitů český kalich hlásá památku našich exulantů.

Husinec, česká osada v Pruském Slezsku u Střelína, založena byla roku 1749. Založili ji čeští vystěhovalci, které vyvedl z Čech za války Bedřicha II. s Marií Terezií kazatel berlínských Čechů Jan Liberda roku 1742 do Münsterberku, kdež se jich ujal český reformovaný kazatel Blanický, bývalý mnich v Čenstochové. Ten podnikl sbírky ve prospěch českých vystěhovalců u reformovaných evangelíků v Holandsku, Švýcarsku a Německu a z výnosu jich koupil dva dvory u Střelína od královské komory ve Vratislavi. Tam se usadilo 147 českých rodin. Roku 1764

Husinec již nestačil a proto 70 českých rodin koupilo si dvůr Meltu (Mehltheuer) a založili na jeho místě tři osady. Horní Poděbrady s 24 hospodáři, Prostřední Poděbrady s 22 hospodáři a Dolní Poděbrady s 24 hospodáři. Církevně zůstali spojeni s Husincem. Shromáždění konali v starobylém kostele ve Starém Městě Střelínském, který byl od roku 1548 užíván jako kostel hřbitovní. Emigranti byli svobodni, robotou žádné vrchnosti nebyli povinni.

Faráři jejich byli: Blanický (1744—1754), Samuel Figulus (vnuk Komenského 1754—1771)*), Jiří Daniel Mojžíš (1771—1809), Petr Šikora (1811—1824), Josef z Tardy (1825—1874, Heřman z Tardy, evangelický farář v Hořátvi u Nymburku a později vrchní církevní rada ve Vídni, byl jeho syn), Chlumský (1874—1911) a Duvinage (1911 až dosud, bývalý farář ve Velkém Táboře, potomek francouzských Hugenotů).

Škola byla založena v Husinci roku 1752, v Poděbradech 1776. Do roku 1876 učilo se všem předmětům česky i německy, od tohoto roku jen německy. Dnešní mládež vyzná se proto lépe v němčině nežli v češtině, kterou slyší jen doma a vedle němčiny i v kostele. Číst umí sice česky (švabachem), poněvadž v kostele dosud se zpívá z českých kancionálů, psáti však česky neumí. Užívá se kancionálu, který vydal zdejší farář Šikora roku 1823. („Kancionál, to jest kniha žalmů a písní duchovních od osvícených mužů

*) Z rodiny jeho pochází známý Ing. Jiří Figulus z Jižní Afriky hlásící se k našemu národu.

Božích, Bratří Českých, i jiných, k vzdělání, povzbuzení a potěšení církve Kristovy složených.“)

Mravnost je tu podnes na vysokém stupni. Muziky v hospodě bývaly dříve věcí neznámou a ani dnes se jich česká mládež nezúčastňuje. Bývají pořádany toliko pro výletníky ze Střelína. Slavnosti jsou tu pouze rodinné o křtinách a svatbách. Také soudy jsou tu řídké. Jediný spor je znám z roku 1870, který vedla obec husinecká proti židovi, který se usadil v Husinci. Obec spor vyhrála a žid, protože byl jinověrec, se musil vystěhovati.

Roku 1801 koupili husinečtí od správy kostela sv. Jana ve Střelíně dvůr Penč, který osadili podobně jako roku 1764 dvůr Meltu. Po roce 1848 bylo venkovským lidem dovoleno usazovati se i ve městě a Čechové zalidnili tak i Staré Město u Střelína, předměstí Vojslovice, později i Kočolky (Katschelken) a Dub (Eichwald).

Dnes ostrůvek husinecký čítá na 4000 českých duší. Jsou rozvrstveni na rolníky a dělníky.

V Husinci největší sedláci jsou dva, z nichž jeden má mlýn a 100 měřic dobrých polí. Ostatních rolníků (sami si říkají „Stellenbesitzer“) je v Husinci 125, v Horních Prostředních a Dolních Poděbradech po 30. Dělníci pracují v granitovém lomu ve Střelíně (Nikelsdorf), v tkalcovně v Husinci a v cukrovaru.

Všechny české vesnice překvapují čistotou a úpravností, Nejvíce v tom ohledu vynikají domy v Dolních Poděbradech, postavené podle silnice a v Horních Poděbradech,

postavené do kruhu a všechny ukryté v stínu zeleného stromoví. Všude panuje vzorná čistota na ulicích i ve dvorech zpravidla vydlážděných.

Styky Husince se starou vlastí pěstoval hojně vrchní církevní rada Heřman z Tardy. Pisatel této knihy upozornil na Husinec ve Slezsku, Zelov v Polsku a jiné evangelické osady zahraničních Čechů článkem „Slované a evangelium“ v kalendáři Kostnické jednoty roku 1908. Roku 1909 a 1910 vypravila Kostnická jednota k návštěvě těchto zahraničních našich bratří faráře Fr. Prudkého z Olomouce a po smrti husineckého faráře Chlumského ucházel se o uprázdněné místo po něm farář Fleischer ze Sloupnice, ovšem nedostal je.

Husinečtí zajeli si v té době také do Náchoda na pozvání tamního odboru Československé jednoty. V listovním spojení byl s nimi zejména jednatel Kostnické jednoty v Praze dr. A. Frinta. Roku 1920 a 1921 navštívil Husinec Vl. Míčan, tajemník Biblické jednoty z Brna, který dal popud k založení sdružení mládeže v Husinci. Roku 1921 přijeli Husinečtí v počtu 36 bratří a sester do staré vlasti na oslavu památky mučedníků staroměstských a zúčastnili se též slavnosti na Růžovém Paloučku u Litomyšle. Vedl je Karel Vašut, který na podzim roku 1923 založil nedělní školu v Poděbradech u Husince. Husinecké děti počtem 100 roku 1923 a 1924 ztrávily prázdniny ve staré vlasti. Pěstováním těchto styků učinilo se mnoho k zachránění Husince před poněmčením.

Bedřichův Hradec (Friedrichsgrätz) je ve vládním obvodě opolském v Horním Slezsku, 6 km od stanice Ožinky (Malapane). Byl založen roku 1752 od krále Bedřicha II. pro příslušníky českobratrské jednoty, vystěhovalé z Čech. Je to ves, čítající 1777 obyvatel (roku 1920), náboženství evangelického reformovaného. Sbor bedřichohradecký náleží do státní církve evangelické, má však presbyterní zřízení. Služby boží jsou jednu neděli české, druhou německé. Farářem byl tu od roku 1888 Matyáš Kmeť, narozený roku 1852 v Bobrovečku v Liptově na Slovensku. Od roku 1924 je tu farářem Němec Klaar. Kolem Bedřichova Hradce jsou samé polské a katolické vesnice, s nimiž Čechové bedřichohradečtí nevyhledávají příbuzenských styků. Na faře bedřichohradecké opatruje se původní dekret krále Bedřicha II., kterým byl Bedřichův Hradec založen. V politickém ohledu Čechové bedřichohradečtí smýšlí německy, poněvadž jsou dosud vděčností zavázáni pruskému králi, který jejich předkům tu poskytl útulek. Škola v Bedřichově Hradci je pouze německá. Má 6 učitelů. Dva spolky tamní jsou též německé „Gesangverein“ a „Spolek bývalých válečníků“. Roku 1905 vystěhovalo se z Bedřichova Hradce asi 300 obyvatel a založili jižně od města Guttentag osadu Wilhelmshort (Vilémův Hradec). Jiné české osady jsou tu: Petrovice (Petersgrätz) v kraji velkostřelickém, založené roku 1830 na žádost bedřichohradeckého faráře Petra Šikory, Lubín (Sacken) v kraji opolském, založený roku 1778 králem Bedřichem II.

V Pruském Slezsku napočítali jsme starousedlých „Moravců“ spolu s českými emigranty z osmnáctého století celkem 29.422.

Vedle nich žije tu dnes ještě 3000 Čechů, kteří se v Pruském Slezsku usadili jako dělníci, horníci a řemeslníci za našich dnů (před válkou). Jsou hlavně ve Vratislavi, v Altwasser (Waldenburg) a ve Zhořelci. Celkem je tedy Čechů v Pruském Slezsku 32.422. Vratislav má mnohou tradici českou i kromě písmene W ve svém znaku. Na tamější universitě byl v letech 1823—1849 profesorem Jan Ev. Purkyně, fysiolog evropského jména. Profesorem slavistiky tamže byl Fr. L. Čelakovský v letech 1842—1849.

Kromě Pruského Slezska je v Prusku nejvíce Čechů v Porýnsku a Poruří, v průmyslovém území tou dobou obsazeném Francouzi. Jsou to z největší části horníci a průmysloví dělníci. Počet jejich odhaduje se různě. Máme za to, že jest jich nejméně 15.000. Někteří počítají jich však až 70.000. Podle těchto zpráv žije po 10.000 Čechů v těchto městech: Hamborn, Homberg-Hochheide a Recklinghausen-Erckenschwick. Nejspolehlivějším udavatelem počtu tamních Čechů jest 45 českých krajanských spolků, jež v tomto území existují a sdružují v sobě 9000 členů.

Nejčinnější z nich je spolek „Svornost“ v Homberg-Hochheide a tělocvičná jednota „Tyrš“ v Mörsu.

Nejvíce Čechů je v okolí Dortmundu a Duisburku. Na

17 místech shromažďují tu čeští horníci a tovární dělníci svoji mládež (694 dětí), aby ji vyučovali své mateřštině. Někde je počet českých dětí tak veliký, že by stačil na zřízení samostatné české školy, kterouž by navštěvovalo až 300 dětí. Tak je tomu zejména v Brambaueru, Marxlohu a Mörsu.

V Berlíně a okolí je asi 3000 Čechů (roku 1900 podle Niederlova Slovanského světa bylo jich 1813). Jsou to hlavně krejčí (jmenovitě dámští), obuvníci a číšníci. V Berlíně je 11 krajanských spolků. Vychází tam také krajanský čtrnáctideník „Zahraniční Čechoslovák", nákladem Československého družstva nakladatelského (Berlin NO, Allensteinstraße 4), redakcí Aloise Poláka (Berlin-Neuköln, Anzengruberstraße 8). Další krajanské spolky v okolí Berlína jsou ve městech: Brunšvik (Braunschweig), Erfurt, Fürstenberg, Halle nad Sálou, Landsberg a. W., Stralava u Berlína a Welzow a. M.

V přístavních městech Brémách a Hamburku žijí Čechové jako dělníci tovární (jmenovitě textilní), přístavní a krejčí. V Brémách a okolí jest jich asi 1000. Krajanské polky jsou v Brémách, Hannoveru, Hemelingách a Delmenhorstu.

V Hamburku a okolí jest asi 2000 Čechů. Krajanské spolky jsou v Hamburku, v Harburku, Schiffbecku, Altoně a Kielu.

V Sasku žije asi 9000 Čechů, hlavně továrních dělníků. V Drážďanech a okolí jest jich asi 3000 (roku 1900 3188), v Budyšíně a okolí 2000. České spolky mají: Drážďany,

Budyšín, Freital, Jílovice (Eulowitz), Kamenec, Lubij, Ostrice, Pirna, Petava a Žitava. V Lipsku a okolí jsou asi 2000 Čechů (roku 1900 1381). Mají spolky v Lipsku*) a Mittweidě. V Saské Kamenici a okolí jsou asi 2000 Čechů (roku 1900 v Saské Kamenici 629, ve Zvíkově 823). Mají spolky v Saské Kamenici, Adorfu, Auerbachu, Hartavě, Olešnici, Hohendorfu a Zvíkově.

V Bavorsku jest asi 6000 Čechů.

V Mnichově a okolí jsou asi 3000 Čechů. Spolky mají: Mnichov a Augsburk.

V Norimberce a okolí jsou asi 3000 Čechů. Spolky mají: Norimberk, Řezno, Weida a Röthenbach.

Ve Würtembersku a Bádensku jsou asi 2000 Čechů. České spolky mají: Stuttgart, Mannheim, Karlsruhe, Pforzheim a Sandhofen v Hessensku, Frankfurt a Mohuč.

Sečteme-li všechny Čechy v Německu, nabudeme tohoto přehledu:

Pruské Slezsko	32.422
Porýnsko a Poruří	15.000
Berlín	3.000
Brémy	1.000
Hamburk	2.000
Sasko	9.000
Bavory, Würtembersko, Bádensko	8.000
	70.422

*) Roku 1868 založen tu byl spolek „Václav“, jehož členem byl roku 1876 tehdy tu studující president T. G. Masaryk.

Prof. dr. L. Niederle počítal ve svém „Slovanském světě“, vydaném roku 1910, celkem 115.000 Čechů v Německu. Odečteme-li od tohoto čísla 40.000 Čechů (t. zv. „Moravců“), kteří se dostali k nám připojením Hlučínska, zůstalo by z čísla Niederlem zjištěného 75.000, se kterým se číslo námi zjištěné téměř shoduje.

Československých spolků v Německu jest 128.

Zajímavé jsou názvy těchto spolků. Prozrazují do jisté míry i smýšlení svého členstva. Tělocvičných jednot sokolských je v Německu 9, 10 krajanských spolků nese jméno „Pokrok“, „Havlíček“ 9, „Svornost“ též 9, „Hus“ 7, „Žižka“ 4 atd. Sokolské jednoty jsou: v Augsburku, Berlíně, Drážďanech, Hamburku, Lipsku, Mörsu, Mnichově, Norimberku a Žitavě. Členové spolků „Pokrok“ jistě nejsou žádnými zpátečníky. Název „Havlíček“ svědčí nejen o pokrokovosti našich krajanů, ale i o jejich lásce k vlasti a o jejich smýšlení protihabsburském. „Svornost“ je často názvem krajanských spolků patrně proto, že této vlastnosti nebývá mezi krajany příliš mnoho. Jména jako „Hus“, „Žižka“, „Komenský“ svědčí o tom, že z myslí našich krajanů nevymizely ani upomínky na českou reformaci.

Politicky jsou členové krajanských spolků v Německu velkou většinou sociální demokraté. Jsou členy Sdružení československých spolků zahraničních v Praze, jež vydává časopis „Vystěhovalec“ (redaktor senátor Folber) v Praze, II, Hybernská 7 (roku 1925 vychází 21. ročník).

Podle zaměstnání jsou Čechové v Německu (kromě ze-

mědělců na Ratibořsku, Hlubčicku, Kladsku a Střelínsku) takto roztříděni: 14.000 horníků, 6000 textilních dělníků, 6000 krejčích atd. Na sjezdu zahraničních Čechoslováků 18. srpna 1924 v Praze, odhadoval tajemník Filip počet Čechů, žijících v Německu, kteří jsou dosud příslušníky Československé republiky, na 130.000 (nečítaje tedy Čechy na Ratibořsku, Hlubčicku, Kladsku a Střelínsku).

Toto číslo jest však nepochybně příliš vysoké.

Československé kolonie v Německu válkou silně prořídly. Mnozí krajané ve válce padli, svobodní po návratu z vojny uchytili se jinde, pokud to šlo, vidouce těžké poválečné poměry hospodářské v Německu. Kteří mohli a měli byt a zaměstnání zajištěno, vrátili se do vlasti.

A tak zůstali ponejvíce jen ti, kteří byli ženati. Ženy jejich jsou většinou Němky a rodiny jsou podle toho. Nejsou řídké případy u našich krajanů v Německu, že jejich domácnosti bývají ryze německé. Navštivte schůzi českého spolku v Německu a uvidíte naše krajany bez žen a bez dětí. Jsou-li pak ženy přítomny, bývá večer německý.

České jazykové kursy v Německu musí mnohé děti, pocházející z českých otců, ve škole česky teprve učiti! Velký význam mají v tomto ohledu výpravy českých dětí z Německa na prázdniny do vlasti, které organisovalo roku 1922 a 1923 „České srdce“ a roku 1924 a 1925 „Československý Červený kříž“. Roku 1924 bylo v Československé republice 1743 českých dětí z Německa (460 z Porýnska, z Husince 100 atd.).

Těžká situace, vyplývající z rozvrácených hospodářských poměrů v Německu, tísnila život našich příslušníků od roku 1922 až do konce roku 1923. Avšak ani stabilisací valuty nenastalo zlepšení, poněvadž stabilisace vyvolala rychlý vzestup cen, čímž nastala stagnace odbytu zboží a továrny byly nuceny propouštěti dělníky z práce. Počet nezaměstnaných Čechoslováků činil v lednu 1924 v obvodu jednoho z našich 12 konsulátů v Německu celkem 2300 osob, z čehož bylo 60 živnostníků, kteří neměli nároků na podporu v nezaměstnanosti. Našich krajanů ujal se v té době Pomocný komitét pro zahraniční Čechoslováky v Praze VI. (ustavený při Československém Červeném kříži) a umožnil jim zásilkami peněz a balíčků s potravinami překonati nejhorší doby. O spravedlivé rozdílení docházejících darů pečoval všude pomocný komitét, složený ze zástupců československých spolků. O československé příslušníky německé národnosti starala se pražská „Deutschlandshilfe“. Koncem roku 1924 bylo ve zmíněném obvodu pouze 500 nezaměstnaných Čechoslováků.

Péče o československé příslušníky v těžké pro ně době působila hluboce na německou veřejnost, poněvadž se strany jiných států, které mají v Německu své příslušníky, té péče nebylo. Péče ta působila blahodárně i na naše příslušníky německé národnosti, kteří dohnáni bídou, přicházeli na československé úřady a poznali, že Československo, jež nepřátelé jeho rádi prohlašují za stát Němce znásilňující, i jim v nouzi podpory neodepřelo.

Poměry v krajanských spolcích v Německu nejsou všude ovšem ideální. Tak předseda jednoho spolku českého prohlásil: „Jsem Čech jen ve spolku, a když vyjdu, stydím se za to, že jsem Čech.“

Nejhorší to bývá tam, kde vedle sebe z politických nebo často i z osobních důvodů existují dva spolky konkurenční. Členové často na sebe pokřikují i na ulici a nenávidí se na krev.

Jsou však i čestné výjimky. Tak na př. spolek „Rozkvět“ v Mittweidě. Členové inteligentní, sečtělí, toužící jen po knize a po přednáškách. K češství se hlásí veřejně, doma mluví česky. Dojemné bývají v takových spolcích slavnosti 28. října, vánoční nadílky a oslavy 7. března a 6. července. Sál vyzdoben červenobíle. Přednáška je se zájmem vyslechnuta. Bývá to dojemná chvíle pro staré krajany.

Práce českých učitelů v českých jazykových kursech v Německu je veliká. Vyučuje se většinou v hostincích, v místnostech sousedících často s výčepem, ve kterém opilci hulákají a do místnosti, kde se vyučuje, ze zvědavosti nahlédají. Jinde německá mládež ruší vyučování tlučením na okna. České děti česky pravidelně ani nerozumějí. Ani ti nejlepší z nich nerozumějí delší větě nebo běžnému výrazu. Je to následek toho, že rodiče s nimi hovoří doma obyčejně německy. Ženy českých dělníků bývají totiž zpravidla Němky. Děti vyslovují češtinu na př.: „Mlady je toba učeny.“

XII

NIZOZEMÍ (HOLANDSKO)

V Nizozemí jest asi 250 Čechů, hlavně živnostníků (nejvíce krejčích, kožišníků) a horníků. Mají krajanské spolky v Amsterodamě, Haagu a Schaesbergu. V Herlenu spolek zanikl.

Veliký český vystěhovalec sedmnáctého století, Jan Amos Komenský, byl v Nizozemí třikrát. V Amsterodamě ztrávil posledních čtrnáct let svého života a byl pohřben roku 1670 v Naardenu. Podle tradice žil Komenský v Amsterodamě v domě de Geerově v ulici řečené Keizersgracht, a to v domě, kde je dnes číslo 123 a hudební konservatoř. V Amsterodamě vyšly mnohé jeho spisy, na př. roku 1658 Kancionál a 1659 Manuálník atd.

Komenský nebyl jediný exulant český, žijící v Nizozemí. Manželka krále Fridricha žila v Haagu, král Fridrich u svého švagra v Arnhemu. V Haagu žil též osobní lékař krále Fridricha Pražan Ondřej Habervešl z Haberfeldu. Od něho pochází spis „Bellum bohemicum“, vypisující děje z let 1617—1620, který vyšel v Leydenu roku 1645. V Amsterodamu žil bývalý pražský farář Jakub z Kutné Hory, který napsal roku 1624 dějiny církve české a vydal je latinsky v Amsterodamě. Pavel Stránský napsal pro nakladatele Elzevíry v Leydenu spis o státě českém „Respublica bojema“, který vyšel roku 1634. Také Václav

Hollar, proslulý rytec český, žil delší dobu v Amsterodamě.

V novější době byl z Čechů v Nizozemí skladatel naší národní hymny František Škroup, který roku 1860 stal se ředitelem rotterdamské opery. Zemřel v Rotterdamě roku 1862.

President Masaryk pobýval roku 1914 v Rotterdamě v hotelu Weimar, kde se rozhodl podniknouti boj za samostatnost národa československého.

XIII

NORSKO

V Norsku žije asi 30 Čechů, hlavně hudebníků. V Oslo mají „Československý klub".

XIV

POLSKO

V Polsku žije malá část Slováků jako původní obyvatelé v části Oravy a Spiše, jež byly rozhodnutím velvyslanecké konference ze dne 28. července 1920 odstoupeny Polsku. V polské části Oravy je (podle sčítání z roku 1910) jen 205 Slováků (ostatní již tehdy se hlásili k polské národ-

nosti) a ve 13 obcích polské části Spiše je naproti tomu 8219 Slováků. Tito Slováci mluví magurským nářečím, jsou však většinou uvědomělí Slováci a k Polsku příslušeti nechtěli*).

Slovenské obce v polské části Spiše jsou tyto: Belá Nová, Čierna Hora, Durštín, Fridman, Jurgov, Kacvín, Krempach, Lapše Nižné a Vyšné, Lapšanka, Nedeca, Repisko a Tribš.

Čeští emigranti v Polsku.

Dále žijí v Polsku potomci českých exulantů v okrese Kepno (vojvodství Poznaň) ve vsích Velký Tábor, Tábůrek, Čermín a Veronika v počtu 2654 duší. Tyto osady patřily před válkou Pruskému Slezsku, po válce připojeny byly k Poznaňsku. Další velikou osadou emigrantskou je Zelov ve vojvodství piotrkovském, v powiatě (okresu) laském.

Zelov tvoří jedinou politickou obec s přilehlými osadami: Bujný, Český Les, Faustynov, Ignácov, Josafatov, Nová Vola, Pozděnice, Veronika a Zelovek. Je tu 5500 Čechů z úhrnného počtu 8000 obyvatelů. Vedle Zelova žijí emigranti ještě v Lodži (600), Kucově (450) a Žyrardově

*) Mluvil jsem v červenci 1924 v Tatrách s obyvateli Čarnagury a Jurgova, kteří pasou svá stáda podle starého práva na území československém v dolině javorinské a bělovodské. Pravili, že školy mají nyní polské. Ale prohlásili: „My nie sme ani Polaci ani Slovaci, my taki gurali (horalé).“

Český církevní dům v Zelově v Polsku.

(200). Celkem jich jest v Polsku 6750 (kromě Michajlovky a Mirotína na Volyni, jež založili též emigranti ze Zelova).

V Zelově působil v letech 1909—1919 evangelický farář B. Radechovský, dnes vrchní vojenský farář v Praze.

Velký Tábor založen byl roku 1749, Tábůrek (dříve zvaný Žižka) roku 1752, Čermín roku 1763.

Od roku 1919 jest tu farářem Natanael Kačer.

Zelov (15 km od Lasku) založen byl roku 1802 vystěhovalci z Pruského Slezska z Tábora a z Bedřichova Hradce. Sedmitřídní škola je tu polská, česky se vyučuje pouze náboženství. Kostel je z roku 1825. Farářem tu je (od roku 1921) Vilém Fibich, kazatelem baptistů (600 duší) K.

Střelec, kazatelem svobodně reformovaných (60 duší) Fr. Holeček. Čechové zelovští jsou hlavně tkalci a rolníci. Rolnictví samo by je neuživilo; půda není tu úrodná a jest jí málo.

Dr. J. Auerhan v knize „Osady českých emigrantů v Prusku, Polsku a Rusku“ (str. 33) píše o Zelově: „Pátráme-li po příčinách, jež naše krajany zachovaly při jejich národnosti, seznáme, že byla to na prvním místě bible. Sami to tvrdí, a vzpomeneme-li, jaký význam mělo čtení bible pro zachování národnosti naší v samých Čechách, přisvědčíme jim. Aby mohli číst bibli, učili své děti číst česky, a čtením bible, české bible kralické, zachovali si svou národnost. Do Polské Kamenice (u Čenstochova) přistěhovali se Češi katolíci v týchž letech jako krajané zelovští a dnes je Kamenice popolštěna.“

Kucov je 32 km vzdálen od Zelova. Kostel tamní je z roku 1896. Byl rozbořen rakouským dělostřelectvem v době od 2. do 12. prosince 1914, dnes je již opět znovuzřízen. Církevní pečeť sboru kucovského má kolem starého znaku bratrského (beránka) nápis: „Sigillum eccles. ev. ref. frat. Kucow 1852. Vincit agnus noster, eum sequamur.“

Mimo to jsou ještě české emigrantské sbory ve městech Žyrardově a Lodži.

Žyrardov (původně Ruda Guzovská) nazván byl po Francouzu Girardovi, který zřídil tu první přádelnu. Má dnes 30.000 duší. Český sbor reformovaný založen tu byl roku 1871.

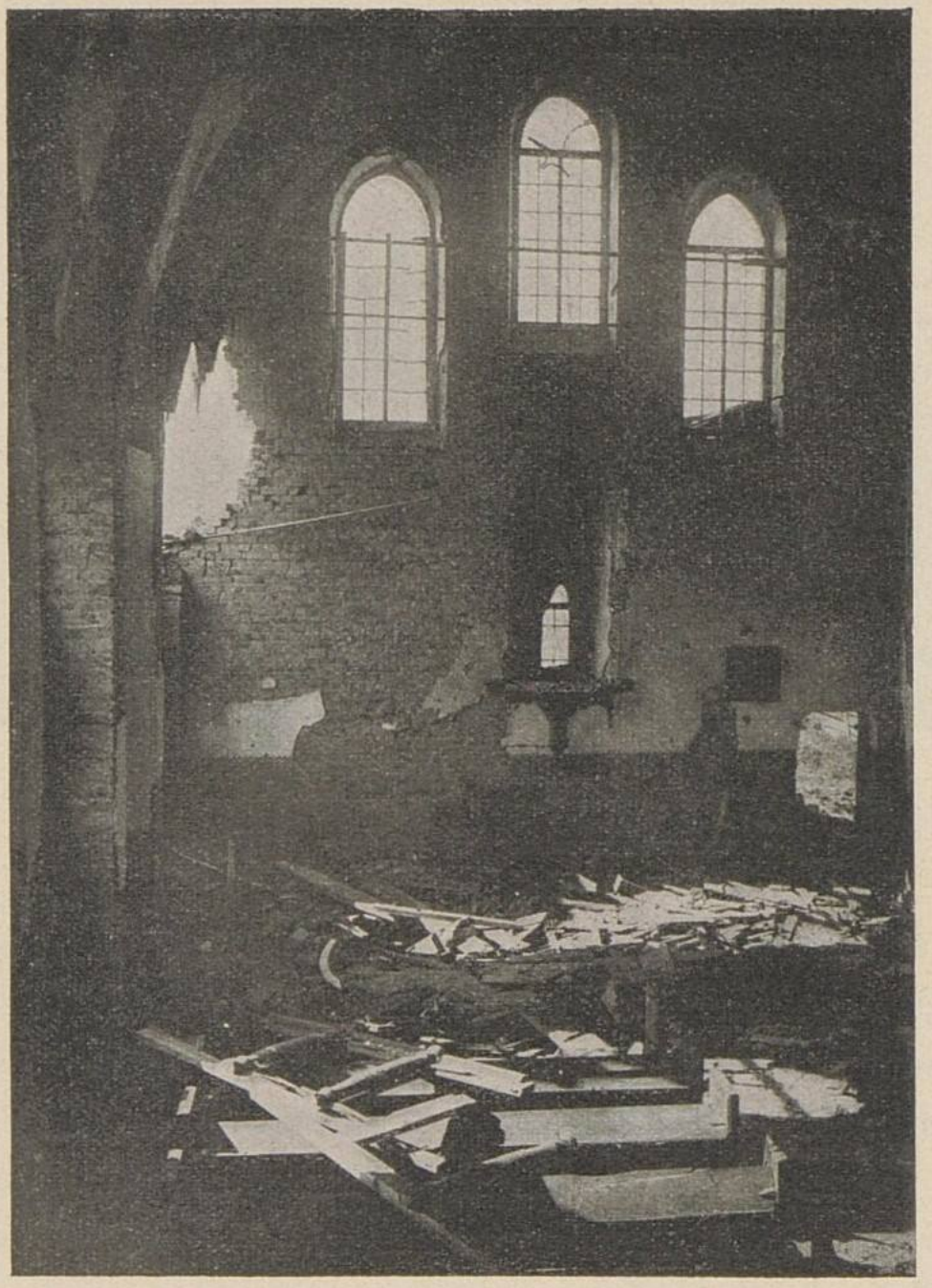

Český evang. kostel v Kucově v Polsku,
rozbořený rakouským dělostřelectvem v prosinci 1914.

Lodž byla roku 1820 ještě nepatrné městečko s 799 obyvateli, roku 1897 však měla již 314.780 obyvatel. Vzrůst

Repatriace českých krajanů ze Zelova na nádraží v Lasku.
Jedou do Zábřeha na Moravu (roku 1922).

města způsobily tkalcovské továrny, kterých tu je dnes na 300. Emigranti ze Zelova stěhovali se do Lodže od let šedesátých. Sídlili původně v jižní části města, která se proto jmenovala Česká linie (dnes ulice Zarzewska). Český sbor reformovaný (modlitebna: Radwanska 33) byl založen roku 1888. Čechové jsou tu většinou mistři a dělníci v tkalcovských továrnách.

Čeští emigranti z Polska zatoužili po dosažení naší státní samostatnosti vrátiti se do vlasti. Doufali, že prováděním pozemkové reformy napraví se křivdy, konfiskací na našich předcích hrabivými Habsburky spáchané, a že dosta-

ne se i pro ně něco půdy ve staré vlasti. Akce ta prováděna je ústředím československých evangelíků v Praze „Kostnickou jednotou“, avšak nemá dosud výsledku, jaký byl právem očekáván. V Zábřehu na Moravě roku 1922 usazeno bylo 15 rodin ze Zelova v Polsku, roku 1924 v Čížkovicích a Sulejovicích u Lovosic usazeno rovněž 15 rodin. Roku 1925 přesídlilo 20 rodin do Encovan u Litoměřic a do Vikýřovic u Šumberka 16 rodin. Celkem 66 rodin — to je ovšem jako kapka do moře.

Čeští kolonisté v polských městech.

Čechů a Slováků, žijících na území bývalého ruského Polska jako kolonisté z poslední doby není mnoho. Ve Varšavě je odedávna usedlá rodina Országhova, majitel velkého modního obchodu a obchodník J. Šípka. Dr. J. Auerhan odhadoval roku 1909 ve Varšavě 500 Čechů. Počet ten je správný i dnes. Jsou tu úředníci našeho vyslanectví, obchodníci a řemeslníci. Sdruženi jsou v Československé besedě.

Ve Varšavě vydává spisovatel A. B. Dostal měsíční revui „Kultura slowiańska“.

Kromě Varšavy žije asi 200 Čechů, sklářů, v Zawiercie.

Také v ostatních částech Polska udržely se malé kolonie české. V Poznaňsku je asi 160 Čechů, v Krakově a okolí asi 342. V Krakově bývala před válkou Česká beseda, avšak pod vlivem místní protičeské nálady se dosud neobnovila. Náladu tuto živí hlavně časopis „Illustrowany

kuryer codzienny". V posledních letech však se zdá, že začíná nabývati vrchu rozumná smířlivost. Ve školním roce 1924/25 zapsáni byli na českých čteních lektora dr. K. Suchého na universitě jagelonské 64 Poláci. Krakov má ostatně pěknou tradici česko-polskou. V letech 1847—1881 byl tu proboštem kláštera premonstrátek na Zvěřinci český básník Boleslav Jablonský (vlastním jménem Karel Tupý). Protičeskou náladu částečně živila i akce slovenské iredenty v Polsku, jejíž vůdce František Jehlička je profesorem katolické morálky na universitě ve Varšavě (roku 1923/24 byl ve Washingtoně) a jeho oddaným sluhou je František Unger v Těšíně, který vydával dříve protičeského „Slováka", nyní „Wiadomosci polsko-slowackie" a kněz Laurinec Černý, který je od roku 1923 v Americe. Za maďarské peníze dal se získati i krakovský profesor Dąbrowski, autor knihy „Węgry" (Uhry), litující polské bratránky Maďary, že osvobozením nemaďarských národů přišli o svou tisíciletou (?) říši.

Ve východní Haliči je 630 Čechů (ve Lvově 430). Jsou to hlavně nájemci velkostatků, dělníci v cukrovarech a naftových závodech, lesní a hospodářští úředníci na panstvích, obchodníci, strojníci, inženýři atd. Česká beseda ve Lvově má 106 členů. Roku 1924 oslavila padesátiletí svého trvání vydáním spisu krajana Ludvíka Feigla „Sto let českého života ve Lvově."

Krajan Feigl je usedlý ve Lvově od roku 1887 a jeho sbírky huculského národopisu v jeho soukromém bytě

(Lwow, ulica Mikolaja Reja 8) vzbuzují nadšení odborníků. Ve svém spise „Sto let českého života ve Lvově“ popisuje zásluhy českých spisovatelů, žijících ve Lvově, o česko-polskou vzájemnost. Na prvém místě vyzdvihuje Karla Vladislava Zapa (narozeného roku 1812 v Praze), který žil ve Lvově v letech 1836—1845. Psal do českých listů o polské literatuře a o životě polském i maloruském, jež shrnul nakonec v knize „Cesty a procházky po haličské zemi“ roku 1844. Jeho manželkou byla polská šlechtična Honoráta Wisniowskich. V jejich domácnosti pobyl Karel Havlíček na své cestě do Ruska od 7. listopadu 1842 do 8. ledna 1843. Domácnost jejich stala se tehdy střediskem nečetné tamní kolonie českých inteligentů, mezi nimiž byl i výborný hudebník Rittersberg. Po Zapovi vynikl z českých spisovatelů, pěstujících styky s východní Haličí, František Řehoř (narozen roku 1857 ve Stěžerách), který žil ve Volkově u Lvova, kde jeho otec byl nájemcem velkostatku až do roku 1890. Odešel potom do Prahy, kde zemřel roku 1899. Řehoř byl nejlepší znalec huculského života a národopisu. Svou sbírku huculských předmětů věnoval Náprstkovu museu v Praze. Psal o životě huculském nejvíce do „Zlaté Prahy“.

V polské části Těšínska roku 1910 žilo 2445 Čechů, hlavně v Bílsku. Česká beseda v Bílsku měla 250 členů, byla však roku 1919, v době zápasů o plebiscit, Poláky rozpuštěna. Dnešní počet Čechů na Těšínsku odhadujeme na polovici počtu z roku 1910 (1223).

Lektoráty českého jazyka jsou ve Varšavě (B. Vydra), v Poznani (Ign. Hanus) a v Krakově (K. Suchý), kde je i lektorát slovenského jazyka.

Čechové na Volyni.

Největší osady české v Polsku jsou na Volyni. Volyň byla mírem v Rize 18. března 1920 rozdělena mezi sověty a Polsko. Na straně sovětské zůstaly újezdy: Ovručský, Novohrad-Volyňský, Žitomirský, východní část Ostrožského, Záslavský a Starokonstantinovský, k Polsku přiděleny byly újezdy: Kovelský, Vladimír-Volyňský, Lucký, Rovenský, Dubenský, západní část Ostrožského a Křemenecký. Asi šestina Čechů volyňských zůstala tak na straně sovětské. Jsou to zejména bohaté osady na Žitomírsku: Krošna, Okolek atd. V polské Volyni podle posledního polského sčítání žije 25.195 Čechů*). Krajané sami odhadují

*) Podle publikace „Revue mensuelle de Statistique“ (únor 1923, roč. IV., seš. 12.), vydané polským úřadem statistickým ve Varšavě, bylo v polské Volyni při sčítání lidu roku 1921 napočteno 25.195 Čechů a sice v újezdě Dubno 9992, v újezdě Rowne 7558 a v újezdě Luck 4843. Číslo toto je však příliš malé a nevystihuje skutečnosti. Šéfredaktor Věnceslav Švihovský, rodák z Volyně, v přednášce o Volyni v „Hospodářské jednotě pro slovanský východ“ 14. prosince 1923 v Praze odhadoval počet našich krajanů ve Volyni na 75.000. Z toho důvodu číslo, zjištěné polskou statistikou, zvětšujeme o 50%, takže čítáme Čechů v polské Volyni 37.793.

K této opravě polského sčítání opravňuje nás fakt, zjištěný red. Vinc. Červinkou v článku „Mezi našinci na Volyni“ (Nár. listy 6. července 1924) podle knihy Konstanty Srokowského (Sprawa narodowosciowa na kresach wschodnich, Kraków 1924). Polské sčítání roku 1921 našlo totiž v typicky

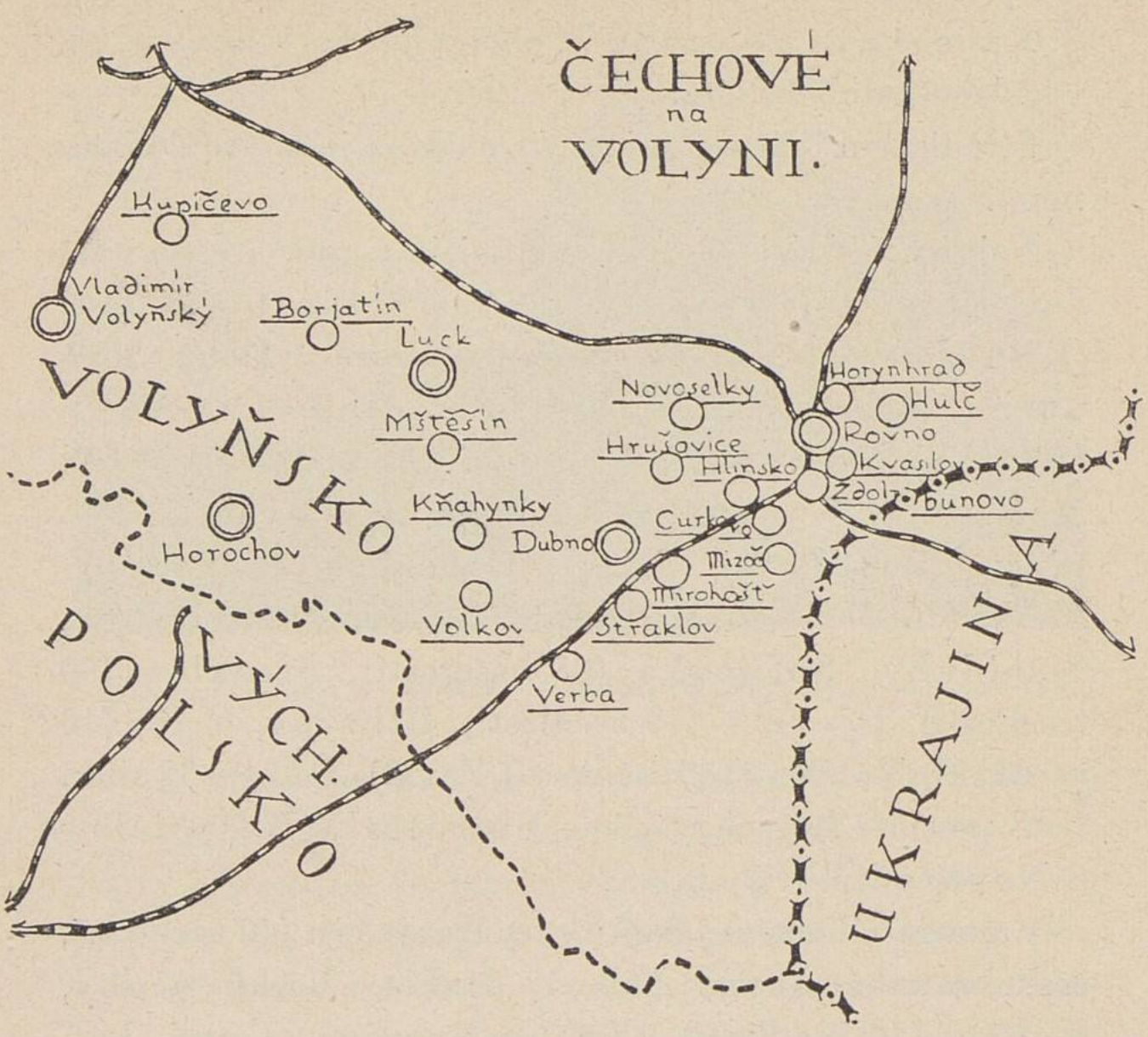

svůj počet na 70.000, avšak to jest jistě číslo příliš vysoké. Lubor Niederle v Slovanském světě roku 1910 odhaduje jich počet v celé Volyni (polské i sovětské) na 27.000.

české obci Mirohošti (okres dubenský) 807 obyvatelů, z nichž bylo podle náboženství 796 pravoslavných a 11 židů; podle národnosti 662 Poláků(!), 114 Ukrajinců (!) a 1 jiné národnosti (!). V Mirohošti byli patrně Poláci pravoslavní!

Krajané naši obývají tu 72 obcí v powiatě luckém, rovenském a dubenském.

Střediskem jich v powiatě rovenském je město Zdolbunovo.

Nejvíce českých obcí na Volyni je v powiatě (okrese) dubenském: Borščovka*), Buděráž, Velká Dorohostaj (130 rodin), Gorodišče, Kněruty Horní a Dolní, Krivucha, Libanovka, Lutardovka, Majovka, Malín (80 rodin), Malovaná, Mirohošť (90 usedlostí), Mizoč, Moldava (120 usedlostí), Moskovščina, Mytnice, Noviny (75 usedlostí), Olšanka (130 usedlostí), Ozerany, Ploska (36 usedlostí), Podhajce, Podlesice, Dlugie Pole, Semiduby, Sofijevka (85 usedlostí), Straklov (80 usedlostí), Újezdce (43 usedlosti), Ulbarov, Verba (40 usedlostí), Volkov (165 usedlostí), Zavalje. Celkem 32 obce.

V powiatě horochovském: Staročeské Novosielky a Novoračín — 2 obce.

V powiatě luckém: Bakovce, Borjatín (40 usedlostí, českobratrská obec), Falkov, Hubín, Kňahyninky, Kopče (50 usedlostí), Krupa-Granica, Černý Les, Lupjany, Miluše, Mstyšín, Hubínské Nivy (40 usedlostí), Ostrov, Ozerany, Rudka, Selisko, Stromovka, Šklín, Teremno Nové a Staré (160 usedlostí), Vojetín. Celkem 21 obec.

---

*) V obcích proloženě vytištěných byly české školy podle zprávy profesora A. Kolaje z Brna v květnu 1922 (kromě Kupičeva a Michajlovky, kde jsou české školy podle našeho vědomí).

Českobratrský kostel v Borjatíně na Volyni. (Slavnost vysvěcení roku 1907.)

V powiatě rovenském: Antonovka, Ďadkoviče, Hlinsko (140 usedlostí), Horynhrad, Hrušovice, Hulč (90 usedlostí), Kvasilov (nejzámožnější a nejvýstavnější obec), Martinovka, Michajlovka (českobratrská obec), Mirotín (baptistická obec), Novokrajev, Podcurkov, Špakov Malý a Velký, Zálesí (60 usedlostí), Zavidov, Město Zdolbunovo (česká menšina: mezi 14.000 obyvateli asi 2800 Čechů). Celkem 16 obcí.

V powiatě vladimír-volyňském: Kupičevo (1000 Čechů, z části českobratrských).

Celkem je tedy na Volyni 72 obcí českých.

Borjatín založen byl roku 1871. Je to jedna z nejlepších

českých obcí na Volyni. S obdivem je třeba pohlížeti na její úpravné, vzorné selské dvory s krásnými, ovocnými sady a stájemi, plnými krásného dobytka. Téměř vše, co zničily bouře válečné a politické (armáda rakousko-uherská, ruská, ukrajinská a polská), jest znovuzřízeno. Obec má svou školní budovu, krásnou jednopatrovou budovu záložny, a krásný, prostý, český kostel evangelický ve vkusném parku s pěknou, cihlovou budovou farní. Hřbitov je květinami a kvetoucími keři ozdobený sad. Obyvatelstvo Borjatína je ryze evangelické, reformované. Velký rozdíl je jako všude jinde na Volyni mezi touto obcí českou a ukrajinskou osadou, ležící na protějším svahu mírného údolí: česká vesnice vzorná, úpravná, ukrajinská zanedbaná. V Borjatíně nemají hostince — neudržel by se tu. Obyvatelé jeho pocházejí ze severovýchodních Čech a ze západní Moravy. Kostel byl vystavěn roku 1907.

Krajina na Volyni je většinou rovina, zpestřená pahorky, vroubená lesy, přecházejícími dále v ukrajinskou step a brázděná velkým počtem řek a potoků. V této krajině roztroušené české osady lahodí oku svými čistými, výstavnými budovami a sytou zelení hojných sadů. Největší počet českých statků má výměru od 10 do 40 hektarů půdy.

Vznik českých osad na Volyni spadá do doby po roce 1867, kdy se uskutečnil zájezd české delegace na Rus vedený Palackým a Riegrem a kdy začalo se uvažovati o tom, zdali by český vystěhovalecký proud místo do Ameriky neměl se raději ubírati do Ruska. Myšlenka ta nabyla

pevné formy, když František Přibyl, rodák třeboňský, vydal se roku 1867 do Ruska a po svém návratě nadšenými slovy vychvaloval láci země a úrodnost půdy na Volyni. K němu přidružil se inteligentní učitel rakovnický Josef Olič a oběma podařilo se, že již roku 1868 bylo možno pro 129 rodin zakoupiti velkostatek Glinsk od polského velkostatkáře Veselovského, na jehož místě založili vesnici Hlinsko. Za touto osadou následovaly druhé a dne 24. září 1870 přísahalo v Dubně věrnost Rusku již 5000 otců českých rodin ze 14 českých obcí. Roku 1874 konala se potom druhá přísaha.

Jak posuzovali vystěhovalectví to tehdejší vůdcové národa českého, charakterisuje vzpomínka jednoho z prvých vystěhovalců, řenčovského kováře Jana Oliče. Zajel si do Prahy, aby se poradil s dr. Riegrem, má-li se stěhovati do Ameriky nebo na Rus. Odpověď zněla: „Máte devět dětí. Stěhujte se do Ruska. Budete žít uprostřed slovanského národa a vaše děti se národu neodcizí, jakoby se stalo v Americe, když ne Čechy, tedy zůstanou aspoň Slovany.“

A opravdu, z dětí Jana Oliče zvláště dva, Josef a Vladimír, vynikli v dějinách českých osad volyňských. Josef stal se na slovo vzatým rádcem a obhájcem tamních Čechů všude tam, kde toho potřeba kázala, Vladimír stal se dějepiscem českých osad na Volyni a spolupracovníkem českých listů tamějších.

Pohlížíme-li dnes na kvetoucí osady, vzorné hospodářství, širé lány úrodných polí, lesy chmelnic, zahrady, prů-

myslové a tovární podniky, jež jsou vlastnictvím dnešního pokolení, těžko věříme, že na těchto místech před padesáti lety byl prales a že jen sem tam na břehu říčky nebo rybníka kupilo se několik neúhledných maloruských chat, spojených mezi sebou blátivými cestami.

První osadníci neměli ustláno na růžích. Již sama cesta z vlasti byla nesmírně obtížná. Železnice šla tehdy jen do Lvova. Odtud bylo nutno jeti 200 km na bídných, židovských vozíkách po vymlácených cestách. První vystěhovalci, pocházející většinou z Holic, přijeli do Hlinska pozdě na podzim. Celou první zimu museli přetrvati ve špinavých chatách maloruských mezi dobytkem. A při tom nebylo lze ničeho dostati k jídlu. Venku stály velké stohy obilí, ale o zrní byla nouze. Mužíci namlátili a semleli jen tolik, kolik potřebovali pro sebe. Chléb byl těžký černý. Dlouho trvalo, než židovští obchodníci v újezdních městech zaopatřili Čechům to nejnutnější. Jen zima a strach o malé děti zdržel mnohé z přistěhovalců, že se ihned nevrátili domů do Čech.

Teprve jarní slunce smířilo první vystěhovalce s osudem. Většina z nich přesídlila do lesů, kde si z větví spletli prozatímní stany a při večerních táborových ohních tesknými písněmi vzpomínali na vzdálenou vlast.

S počátku domorodé obyvatelstvo i ruské úřady chovali se k Čechům velmi zdrželivě. Obrat nastal teprve když generál gubernátor Donduk Korsakov zavítal k návštěvě českých osad a byl tam nadšeně přijat. Mládež jela

mu na koních daleko naproti a tvořila pak jeho čestnou stráž. V každé obci stály slávobrány, u nichž vítali generálního gubernátora družičky, ženy i muži slavnostními řečmi. V Hlinsku pod obrovským stanem, spleteným z ratolestí, osadnictvo uspořádalo velkou hostinu. Srdce vysokého hodnostáře bylo tím získáno. Jenom jedna věc nešla mu do hlavy, jak se po hostině přiznal krajanu Oličovi. Nechápal, proč staršina S., jakmile gubernátor postavil číši na stůl, vždy dopil zbytek a znova číši naplnil. Pan Olič mu tuto věc vysvětlil tak, že u Čechů je zvykem, aby velcí páni pili vždy z plné číše a do dna. Poněvadž host nedopíjel, staršina z velké zdvořilosti dopíjel za něho. Ve skutečnosti byla věc trochu jinak. Staršina S. si totiž potrpěl na dobrý truněk a poněvadž pro gubernátora bylo uchystáno zvláště dobré víno, pomohl si k němu touto cestou.

Roku 1870 byly Čechům na Volyni povoleny tři českoruské školy (Hlinsko, Buděráž, Mirohošť). Téhož roku povoleno, aby si Čechové zřídili samostatnou církev husitskou. Ministerstvo vnitra v Petrohradě vyzvalo Přibyla a Oliče, aby z Čech přivedli tři duchovní, kterým slíben byl plat 600 rublů ročně. Byli to Václav Hrdlička (Dubno), František Kašpar (Hulč) a Jan Saska (Hlinsko). Farnosti byly tři: Dubno-Mirohošť, Hlinsko a Hulč.

Bohužel duchovní nemohli se shodnouti na jednotném učení i obřadech. Hrdlička a Kašpar byli přívrženci českobratrství, Saska se klonil ke starokatolictví. K odstranění

sporů svolán byl církevní sněm do Kvasilova na rok 1880 a 1881, který přijal jednohlasně českobratrské vyznání z roku 1535. Ruské úřady v Kijevě toto rozhodnutí schválily, avšak Saska je nepřijal, agitoval proti němu. Docílil toho, že ruská vláda (Pobědonoscev, prokurátor ruské synody) roku 1888 české farnosti zrušila a dovolila na Volyni jen pravoslaví.

Většina volyňských Čechů přijala v té době pravoslaví hlavně z toho důvodu, že nabývání pozemků a volné disponování jimi bylo tu vyhraženo pouze pravoslavným. Českobratrské zůstaly pouze tři obce, Borjatín, Kupičevo, Michajlovka, k nimž roku 1902 přibyl Mirotín. Také české školy v té době zanikly a udržely se pouze tři (v Borjatíně, Hulči a Volkově). V jiných českých osadách učívali potulní „kantoři", v Hlinsku na př. chromý Fross, který sta a sta dětí naučil česky číst, psát a zpívat. Kde nebylo ani toho, učily se děti česky číst pouze od rodičů. Teprve ve válce, po revoluci roku 1917, vzniklo na Volyni 25 nových českých škol, v nichž učiteli se stali většinou zajatí čeští učitelé.

Čechové na Volyni měli hned od počátku také právo tvořiti samostatné obce se svými starosty v čele a seskupovati se ve vlastní české volosti. České volosti byly čtyři: dubenská, hlinská, lucká a kupičevská. Když byly zrušeny české fary a školy, byly zrušeny i české volosti. Čechům zůstalo pouze právo voliti si své vlastní starosty.

Velký vliv na uvědomění volyňských Čechů měly v po-

slední době české listy, které byly v Rusku vydávány. První český list v Rusku byl měsíčník „Českoruské listy“, jejž vydával B. Procházka v Lodži od 1. července 1906. Byl to list českobratrský. Udržel se však jen do konce roku 1907. Vedle něho od 17. října 1906 vycházel v Kijevě „Ruský Čech“, vydávaný dr. V. Vondrákem až do 27. července 1908. Třetím listem českoruským byl čtrnáctideník „Čechoslovan“, vycházející v Kijevě redakcí Věnceslava Švihovského, rodáka z Hlinska na Volyni (* 25. července 1875). „Čechoslovan“ vycházel od 21. ledna 1911 (starého kalendáře) do konce roku 1914 a potom od roku 1916 do roku 1918 až do příchodu Němců do Kijeva*). Volyňští Čechové touží dnes opět po vlastním listu, avšak časopis pro volyňské Čechy měl by dnes vycházeti nikoliv na Volyni, nýbrž ve Varšavě.

Redaktor Věnceslav Švihovský jest dnes ředitelem tiskové kanceláře Centropress v Praze. Vedle něho vynikl z Čechů volyňských nejvíce MUDr. Václav Girsa (* 28. li-

*) „Čechoslovan“ byl na počátku války jediný český list, svobodně tlumočící politické tužby a naděje celého českého národa v Evropě. Přestal vycházeti koncem roku 1914 a byl zase obnoven počátkem roku 1916. Koncem roku 1917 dosáhl největšího rozšíření: 15.000 výtisků. Vycházel s přílohou „Slovenské hlasy“. Roku 1915 byl založen v Petrohradě časopis „Čechoslovák“, jenž vycházel redakcí Bohdana Pavlů jako orgán Národní rady. Oba časopisy („Čechoslovan“ i „Čechoslovák“) vykonaly veliký kus práce při tvoření čs. vojska a soustřeďování čs. zajatců v Rusku. Roku 1915 vydal V. Švihovský sborník „Čechoslovan“, ozdobený obrazem koruny svatováclavské a v létě téhož roku měsíčník českoruský „Česko-russkoje jedinenije“, určený k informaci ruské veřejnosti. Jeho první číslo obsahuje první projekt dnešního československého státního znaku.

stopadu 1875 v Šepetovce), před válkou proslulý lékař (chirurg) v Kijevě, dnes zplnomocněný ministr v ministerstvu zahraničních věcí v Praze.

České osady na Volyni utrpěly velké ztráty finanční světovou válkou, která byla vedena několikráte v jejich bezprostřední blízkosti nebo přímo v jejich středu. Po ústupu ruských vojsk následovala rakouská okupace, kterou vystřídala „samostyjna Ukrajina", zřízená pod protektorátem Němců a po revoluci převrat bolševický. Volyňští Čechové semkli se tehdy ve „Svaz" a 30. května 1919 vyslali poselstvo do Prahy k presidentu Masarykovi. V pozdější válce sovětsko-polské dvojí okupace „rudých vojsk" vyprázdnily chlévy, konírny i sýpky volyňských Čechů.

Duševní tma, která panovala na ruském venkově před válkou, spojila se za války s brutálností a touhou lacino se obohatiti a tak vznikaly četné loupežné bandy, které jednaly na svou pěst a měli spadeno zejména na české obce na Volyni, poněvadž tyto obce byly proslulé svojí zámožností.

Ukrajinský mužík v blízkosti českých osad naučil se hnojit pole, pěstovati lepší druhy obilí, stavěti úhlednější chaty, chovati pěkný dobytek a užívati hospodářských strojů. Vliv Čechů na Ukrajince byl tak velký, že mládež ukrajinská v blízkosti českých osad umí vesměs česky mluviti.

Z průmyslu je na Volyni v českých rukou asi 15 pivo-

Sušírna chmele Ant. Perného v Kvasilově na Volyni.

varů: v Hlinsku pivovar Šmolíkův, v Kvasilově Zemanův, v Lucku Zemanův, v Mizoči Mackův, v Ostrogu Zemanův. Stejný počet velkých mlýnů, hnaných převážně naftovými motory. V Kvasilově jsou české továrny: slevárna Svárovského a dříve velká provazárna Jandurova, opatřená nejdokonalejšími stroji anglickými. Skoro v každé české vesnici mají svého koláře, kováře, krejčího a obuvníka. Ve městech volyňských jsou čeští obchodníci se zbožím osadnickým a slovenští obchodníci se zbožím galanterním. Rovněž uzenáři a pekaři jsou tam Češi.

Čechové volyňští zúčastnili se činně i života politického v Rusku. Ve druhé dumě (roku 1907) měli svého poslance

Jana Drbohlava. Podobně horlivě zúčastnili se i voleb do Zemstva volyňské gubernie roku 1911. Ve válce z volyňských Čechů povstala část České družiny, která se ustavila v Kijevě 28. září 1914, ačkoliv z Čechů volyňských bylo již tehdy mobilisováno na 5000 mužů.

Zaměstnáním jsou Čechové volyňští téměř výhradně rolníky, vlastní pozemky vzdělávajícími. Toliko v Michajlovce vedle rolnictví provozují i tkalcovství. Pozemky koupili Čechové od polských velkostatkářů. Dalo hodně práce, nežli z půdy, ze dvou třetin porostlé lesem a z močálovitých luk podařilo se utvořiti pozemky úrodné. Téměř u každého stavení v české obci jsou ovocné zahrady, takže celá obec ukryta je v zeleni stromů. Důležitou plodinou hospodářskou jest u Čechů volyňských chmel. Roku 1910 sklidilo se ho tu 120.000 pudů (pud = 16 kg). Volyň sklízela více chmele než celá ostatní Rus dohromady. Roku 1911 vytěžili Čechové volyňští za chmel 4,200.000 rublů (za pud až 50 rublů).

Výnos hospodářských plodin v českých osadách na Volyni rovná se asi výnosu v úrodnějších částech Čech. V Hlinsku na př. je průměrný výnos obilí 150 pudů na desjatině, brambor 600 pudů, cukrovky 1500 pudů čili na hektaru u obilí asi 22 q, u brambor 90 q, u cukrovky 220 q. V Čechách byl roku 1910 průměrný výnos pšenice i žita na hektar 15 q, brambor 74 q, cukrovky 300 q.

Česání chmele v Kvasilově na Volyni.

KNIHOVNA V PRAZE • VERA • UNIVERS

České školy na Volyni.

Dle zpráv polských listů bylo ve školním roce 1921/22 na Volyni českých škol v okrese rovenském 8, v dubenském 20, v luckém 15; v okrese horochovském 1 a v okrese kovelském 1; celkem 45. Tyto školy navštěvovalo v okrese dubenském 1002 děti, v luckém 700, v rovenském 179, v horochovském 58 a v kovelském 35; celkem 1974 děti.

Na těchto školách působilo 58 učitelů, z nichž byli 42 Češi, 10 Rusů a Ukrajinců, 5 Poláků a 1 Němec. Z českých učitelů mělo však pouze 6 české školní vzdělání.

Menšinové zákony polské z roku 1924 zaručují do jisté míry menšinové školy pouze Bělorusům a Malorusům, nikoliv Čechům na Volyni. Proti českým školám na Volyni vystupovaly v poslední době polské úřady nepřátelsky. Učitelé české školy ve Volkově dostali v říjnu 1924 dopis od školního inspektora, ve kterém jim sděluje, nesloží-li polské zkoušky nostrifikační do 31. ledna 1925, že budou ze školy propuštěni.

Podle brožury K. Srokowského byl stav školství na Volyni 31. března 1923:

škol ruských 6	s	749 žáky
„ ukrajinských 421	„	24.224 „
„ polských 676	„	47.753 „
„ českých 40	„	1.944 „
„ německých 16	„	728 „

V Mirohošti navštěvovalo českou školu 82 dětí. Podle zprávy, uveřejněné ve „28. říjnu“ dne 30. října 1924, byla

česká škola tamní uzavřena nařízením polského školního inspektora. Deputaci českých občanů z Mirohoště odpověděl školní inspektor, že české děti mohou navštěvovati místní školu ukrajinskou.

Tímto činem zahájena byla patrně akce, o níž píše profesor L. Skoczylas v časopise „Goniec Krakowski" dne 8. prosince 1924: „Volyňská města se rychle polonisují. Na ulicích jest slyšeti polštinu, jazyk polský stal se jazykem kultury, inteligence a lepší části obyvatelstva. Nápisy, veřejné vyhlášky i názvy privátních ústavů jsou polské. Jedinou výjimku tvořila státní škola polská u Lucku v české vesnici, která měla výlučně český nápis pod polským orlem. Ale tyto nesmyslné zbytky ‚pilsudštiny' energická ruka nynějšího kurátora školního obvodu volyňského již zruší a nadějeme se, že v krátké době státní polská škola i zde nabude jednotného a s ústavou shodného vzezření."

„Národní listy" 1. března 1925 uveřejnily hlas volyňského Čecha, že z 38 českých škol na Volyni dnes nezbývá již ani jediné. A pouze na 8 vyučuje se češtině jako předmětu (v Kvasilově, Hlinsku atd.). Na podzim byla zavřena česká škola v Hulči bez udání důvodů, v únoru 1925 propuštěn byl český učitel z Michajlovky pro nedostatečnou kvalifikaci (má 8třídní gymnasium v Lodži).

Polské vyslanectví v Praze vysvětluje v Nár. listech ze dne 15. března 1925 redukování českých škol na Volyni malým počtem jejich žactva. Kde prý bylo 40 dětí, zákonem žádaných, tam školy české byly ponechány. Tak

zůstalo prý 1. září 1924 celkem 22 českých škol na Volyni, dvě česko-polské a v řadě polských vyučuje se češtině jako předmětu. Ovšem školy se rušily dále, takže 31. ledna 1925 bylo na Volyni již jenom 8 českých škol. Zakročením deputace České matice školské z Lucku v ministerstvu osvěty ve Varšavě byly 4 české školy zase otevřeny, takže 1. dubna 1925 bylo na Volyni 12 českých škol. (Viz „Národní osvobození" ze 7. dubna 1925: „Volání o pomoc z Volyně.")

Podle náboženství jsou Čechové na Volyni většinou pravoslavní. Pravoslavné církve s českými kněži jsou dvě (Hulč a Kvasilov). Jinde chodí do církví společně s Ukrajinci. Katolíci jsou jen v několika obcích, jejichž obyvatelstvo po vyhlášení náboženské svobody roku 1905 odstoupilo od pravoslaví. Jsou hlavně v okolí Lucku, kam jsou přifařeni a kde mají hřbitov (Staré a Nové Teremno a Stromovka). Českobratrské obce jsou: Borjatín, Kupičevo, Michajlovka a Mirotín. Prvé dvě založeny byly v letech sedmdesátých osadníky z Čech, druhé dvě byly založeny potomky českých emigrantů ze Zelova. O Borjatíně napsal dr. Auerhan (v knize „České osady na Volyni" str. 24) krásná slova: „Je-li souzeno, aby český jazyk na Volyni zahynul, v Borjatíně jistě udrží se nejdéle."

Českobratrské osady na Volyni navštívil českobratrský farář Fr. Prudký z Olomouce jako vyslanec „Kostnické jednoty" od roku 1909 několikráte, po něm tam byl též vikář R. Šedý ze Svébohova, řídicí učitel Klimeš z Leštiny a roku 1923 kazatel Vlad. Míčan z Brna.

Česká škola ve Zdolbunově na Volyni, zabraná roku 1924 pro katolickou faru.

KNIHOVNA V PRAZE • VER. • UNIVERS

Spolkový život nebyl u Čechů volyňských tou měrou vyvinut jako u jiných zahraničních našich krajanů. Dobrovolné hasičské sbory jsou v těchto obcích: Borjatín, Hulč, Kňahyninky, Kvasilov, Mirohošť, Sedmiduby a Straklov (7). Ve Zdolbunově je „Česká beseda“, jež vydržuje svým nákladem českou soukromou školu obecnou, v Kvasilově tělocvičná jednota „Sokol“ a pojišťovací spolek proti ohni, v Borjatíně „Česká záložna“, v Lucku (sídle vévodství volyňského) založena byla 1. prosince 1923 „Česká matice školská na Volyni“.

Veřejné knihovny české mají tyto obce na Volyni: Borjatín (powiat Luck), Kvasilov (Dubno), Moščanica (Rowne), Novokrajev (Rowne), Novoračín (Horochów), Staré Teremno (Luck) a Volkov (Dubno). Hlinsko mělo před válkou svoji knihovnu, avšak za války knihy rozpůjčilo českým raněným vojákům v blízkých nemocnicích a tím vykonalo pěkný kus práce národní a sociální v dobách nejtěžších.

Přehled Čechů a Slováků v Polsku.

Polská Spiš a Orava	8.434	Slováků,
Emigranti v Poznaňsku	2.654	Čechů,
Emigranti v Polsku	6.750	„
Volyň	37.793	„
Varšava, Poznaň, Krakov, Lvov.	1.832	„
Polské Těšínsko	1.223	„
	58.686	Čechů a Slováků.

XV

RAKOUSKO

Kolik je Čechů a Slováků v Rakousku?

Československá menšina v Rakousku jest po Americe počtem nejsilnější zahraniční menšinou československého národa. Bývalé hlavní a sídelní město rakouské Vídeň mělo vždy velkou přitažlivost pro české lidi zejména z jižních Čech a Moravy, kteří tam v zástupech hledali práci a existenci.

Rakouská statistika nezjišťovala však nikdy národnost, nýbrž „obcovací řeč". Proto napočetla roku 1900 ve Vídni pouze 102.712 lidí „s českou obcovací řečí", v Dolních Rakousích pak 132.968. Roku 1910 napočítala jich ve Vídni už jenom 99.824, v Dolních Rakousích 122.329. Tato čísla ovšem nezjistila skutečný počet Čechů. Zjišťováním jeho zabývali se velmi mnozí. Anton Štefánek (Slovanský přehled 1905, str. 341) ve článku „Koľko Čechoslovanov jesto v Dolných Rakúsoch a zvlášte vo Viedni" napsal, že ve Vídni roku 1900 žilo 401.829 Čechů, příslušných do českých okresů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, na dolnorakouském venkově pak 151.267 (hlavně v okresu: Floridsdorf, Hietzing a Mödling, t. j. v okolí Vídně), celkem v Dolních Rakousích 553.096 Čechů. Připočteme-li k tomu 52.879 Slováků, žilo roku 1900 v Dolních Rakousích celkem 605.975 Čechů a Slováků.

Pro rok 1910 dr. Otakar Koutský ve článku „Chraňme stráž na Dunaji!“ (Naše zahraničí 1922, 107) dokázal, že podle rakouské statistiky žilo ve Vídni 309.046 a v Dolních Rakousích 423.334 Čechů, příslušných do českých okresů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Je to proti uvedenému číslu Štefánkovu z roku 1900 o 129.762 méně.

Poněvadž však v desetiletí 1900—1910 přistěhovalo se do Dolních Rakous 67.475 příslušníků českých okresů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, mělo roku 1910 v Dolních Rakousích býti o 67.475 Čechů více, totiž 620.571. Proč jich však bylo napočteno méně? Dne 1. ledna 1901 vešla v platnost novela zákona o domovském právu, vydaná roku 1896. A tak mnoho Čechů, příslušných do českých zemí v desetiletí 1900—1910 nabylo příslušnosti v Dolních Rakousích. Čechů, příslušných do Dolních Rakous roku 1910 bylo 197.237. Připočteme-li k číslu 620.571 Slováky, roku 1900 zjištěné A. Štefánkem v počtu 52.879, bylo roku 1910 v Dolních Rakousích 673.450 Čechů a Slováků. Připočteme-li k tomu podíl na přirozeném přírůstku v letech 1900—1910, který činil pro Čechy jistě čtvrtinu z přirozeného přírůstku Dolních Rakous 272.384 duší, t. j. 68.098, shledáme, že v Dolních Rakousích bylo roku 1910 celkem 741.548 Čechů a Slováků. Tři čtvrti milionu!

Ve Vídni roku 1910 žilo 309.046 Čechů, příslušných do českých okresů, to jest o 92.783 méně než roku 1900. Poněvadž se pak v desetiletí 1900—1910 přistěhovalo do

Vídně 50.607 Čechů z českých okresů, bylo tu vlastně roku 1910 celkem 452.436 Čechů, ve kterémž počtu je zahrnuto 143.390 Čechů, kteří v desetiletí 1900—1910 nabyli ve Vídni domovského práva. Připočteme-li k uvedenému číslu Čechů 52.879 Slováků, zjištěných pro rok 1900 A. Štefánkem, nabudeme pro rok 1910 úhrnného čísla 505.315 Čechů a Slováků ve Vídni. Připočteme-li k tomuto číslu podíl Čechů na přirozeném přírůstku Vídně v desetiletí 1900—1910 v počtu 51.072 duší, uvidíme, že Čechové a Slováci ve Vídni čítali roku 1910 celkem 556.387 duší*).

V desetiletí 1910—1920 byla světová válka, která příliv českého živlu do Vídně a Dolních Rakous zastavila, a po dosažení samostatnosti Československa roku 1918 nastal dokonce zpětný proud z Vídně a Dolních Rakous do Československa. O tomto zpětném proudu poučují nás tato čísla:

V listopadu a prosinci 1918 odjelo 20 vlaků průměrně o 60 nákladních vozech s československými dělníky a jich rodinami z Blumavy, Steinfeldu, Vídeňského Nového Města do Československa. V pozdějších měsících roku 1919 a v první polovici roku 1920 byly transporty vracejících se Čechoslováků z Rakouska odesílány hromadnými výpravami celých vlaků pravidelně měsíčně. V prvé polovině roku 1921 byly vypraveny již jen dva hromadné

*) Dr. Koutský v uvedeném článku Našeho zahraničí počítá pro rok 1910 ve Vídni 530.490 Čechů.

transporty. Roku 1918 vrátilo se z Rakouska do Československa 21.110 Čechoslováků (20 vlaků), roku 1919 48.217 (89 vlaků), roku 1920 30.485 (45 vlaků), roku 1921 1959 (2 vlaky) a roku 1922 1985 (obyčejnými vlaky), celkem 103.756 (mužů 54.919, žen 34.222, dětí 14.615). Kromě nich vystěhoval se ještě značný počet bývalých rakouských státních úředníků a zřízenců, převzatých do služeb československých. Jejich počet s příslušníky jejich rodin byl odhadnut příslušným úřadem na 40.000. Tím ovšem nebyl proveden návrat všech Čechoslováků z Rakouska do Československa.

Číslo 143.756 repatriovaných neznamená však československé příslušníky pouze české národnosti, nýbrž i německé.

Nicméně odečteme od počtu Čechů a Slováků zjištěného námi pro rok 1910 v Dolních Rakousích (741.548) celý počet repatriovaných v letech 1918—1921 úhrnem 143.756 a zbude nám Čechů a Slováků v Dolních Rakousích 597.792 (odečteme-li tři čtvrtiny z počtu repatriovaných od počtu Čechů a Slováků ve Vídni, zbude ve Vídni 448.720 Čechů a Slováků). K číslu tomu úmyslně nepřipočítáváme podílu na přírůstku obyvatelstva v letech 1910—1920 ani počet těch, kteří před válkou v letech 1910—1914 přistěhovali se do Vídně a Dolních Rakous z českých okresů. A tak číslo toto můžeme směle označiti za počet těch, kteří z obyvatelstva Vídně a Dolních Rakous roku 1920 byli českého původu. Z počtu toho můžeme

s velikou pravděpodobností nejméně polovici pokládati za Čechy a Slováky uvědomělé. Tak dojdeme k číslu 224.360 Čechů a Slováků ve Vídni a k číslu 298.896 Čechů a Slováků v Dolních Rakousích.

Že náš odhad je správný, dokazuje, pokud se Slováků týče, Josef Hudec v článku „Slováci ve Vídni" ve Slovenském deníku ze dne 4. března 1925, který praví, že Slováci ve Vídni jsou dnes téměř poněmčeni a odhaduje jejich počet na 30.000. V našem nahoře uvedeném čísle je obsažen odhad Slováků číslem 26.440 (polovina jejich počtu, zjištěného Štefánkem pro rok 1900).

Dr. Fr. Váhala v kalendáři „Dunaj" na rok 1923 na str. 76 uvádí, že vládní rada Hecke ve svém díle „Volksvermehrung in den österreichischen Alpen- und Sudetenländern" (Statist. Monatsschrift 1913) zjistil, že roku 1910 bylo ve Vídni 347.713 obyvatel, narozených v českých okresích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Na základě toho odhaduje dr. Váhala počet lidu československého ve Vídni pro rok 1910 nejméně na 400.000 lidí (23.000 Čechů počítá, kteří se narodili již ve Vídni a 30.000 Slováků). Na dolnorakouském venkově odhaduje počet Čechů a Slováků na 30.132. Jest to většinou starousedlé obyvatelstvo zemědělské. Dr. Váhala praví z vlastní zkušenosti, že celé Moravské pole jest proniknuto československými zemědělci. Jde tu o přesun obyvatelstva, bydlícího na druhém břehu Moravy, na západ. Ve statistice jsou skryti v počtu cizinců. Dr. Váhala odhaduje jich počet na 6689.

Mimo Dolní Rakousy žijí Čechové ještě i v Horních Rakousích hlavně v Linci a okolí v počtu asi 2300 a ve Štýrsku, hlavně ve Štýrském Hradci (350) a okolí v počtu 1850 duší. Počítáme tedy všech Čechů a Slováků v Rakousku roku 1920 asi 303.046.

Dr. Váhala v knížce „Československý problém v zemích rakouských", vyšlé ve Vídni roku 1919, pokládá číslo 584.728 jako minimum národnosti československé v zemích německorakouských v dobách předválečných.

V. Filip na sjezdu zahraničních Čechoslováků v Praze dne 18. srpna 1924 odhadoval dnes počet našich lidí v Rakousku na 400.000.

O počtu Čechů v Rakousku podávají obraz ještě tato čísla: Národní výbor ve Vídni provedl po převratě soukromé sčítání českých dětí a napočetl jich 24.000. České školy v školním roce 1922/23 navštěvovalo 7600 českých dětí; úřední statistika našla na německých školách ve Vídni kromě toho 2630 dětí s českou mateřskou řečí, takže všech českých uvědomělých dětí bylo ve Vídni 10.230*).

Při volbách do Národního shromáždění rakouského 16. února 1919 byly odevzdány 65.132 hlasy české (7% všech hlasů) a zvolen poslancem Fr. Dvořák. Dne 4. května 1919 zvoleni do zemského sněmu vídeňského F. Dvořák, J. A. Klimeš a A. Machát. Kromě nich zvoleno bylo 8 obec-

*) České srdce vídeňské umístilo roku 1920 v Československu na prázdniny 12.021 českých dětí vídeňských, roku 1921 — 8004, roku 1922 — 7146, roku 1923 — 7417 a roku 1924 — 6024.

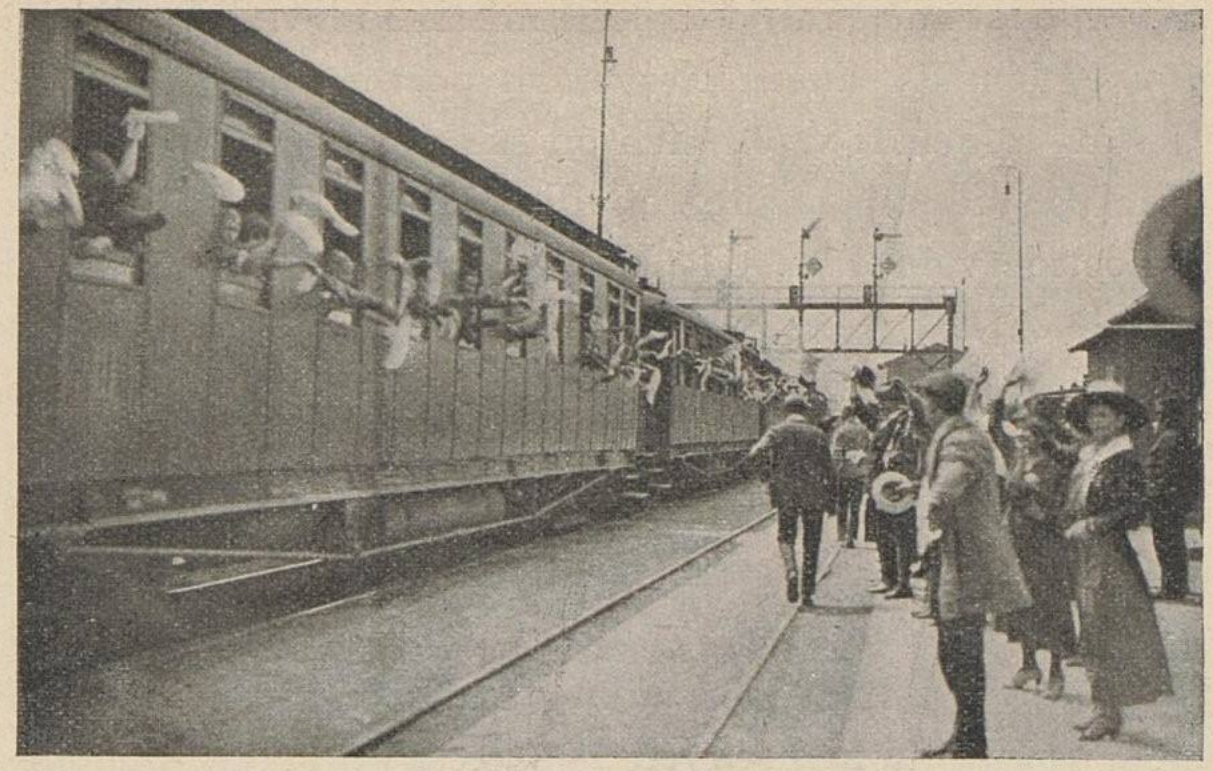

Vídeňské české děti jedou do Čech na prázdniny.

ních starších a 41 okresních radů. Českých hlasů bylo 55.803 (= 8% všech hlasů).

Při volbách do Národního shromáždění 17. října 1920 dostali Čechové pouze 37.814 hlasů (4% všech hlasů), čímž mandát ztratili.

Při volbách 21. října 1923 volili českoslovenští sociální demokraté s Němci a proto česká občanská kandidátka dostala pouze 7555 hlasů. Česká menšina ve Vídni má dnes dva sociálně demokratické poslance: Antonína Macháta a Aloise Vavrouška.

Jádrem české menšiny ve Vídni jsou dělníci a živnostníci. Nejlepšími truhlářskými mistry ve Vídni jsou Češi a

nejvyhledávanějšími jsou čeští mistři krejčovští. Slováci jsou většinou zelináři. Největším počtem soustřeďují se Čechové vídeňští v okresích od středu vzdálenějších. Na východě Vídně jsou silně obydleny českým dělnictvem a živnostnictvem okresy II., III. a XI., na jihu X. a XII., na západě XIII., XIV., XVI., XVII. a XVIII., na severu IX., XX. a XXI. Čechové v těchto okresích mají nejen značný počet duší, ale i majetek, který dosahuje vysokých číslic. Dr. Arnold Mayer ve vídeňském obecním kalendáři roku 1889 uveřejnil studii o historické etnografii Vídně, v níž tvrdí, že ve Vídni bylo roku 1887 krejčí německých 54%, českých 41%, obuvníků německých 52%, českých 44%, kožešníků německých 55%, českých 39%, kloboučníků německých 68%, českých 25%, sedlářů německých 67%, českých 26%, řemenářů německých 62%, českých 35%. Tento poměr se ovšem později změnil ještě nevýhodněji pro Němce.

Vídeňské společenstvo krejčí má totiž mezi 16.000 členy asi 80% Čechů, společenstvo obuvníků mezi 18.000 asi 70%, společenstvo truhlářů mezi 4500 asi 65%, kožešníků mezi 560 asi 70%, řezníků mezi 2500 asi 50%, hostinských mezi 3800 asi 30%, v ostatních společenstvech pak je průměrně 10—20% Čechů. Na podzim roku 1919 byl založen Svaz československých řemeslníků a obchodníků, který má na 4000 členů (1422 krejčí, 998 obuvníků a 710 truhlářů).

Podle „Statistisches Jahrbuch der Stadt Wien“ z roku 1913 bylo ve Vídni 8094 učňů českých proti 36.679 němec-

kým. V některých oborech měli čeští učňové rozhodnou převahu. Tak bylo českých učňů krejčovských 2589 (německých pouze 1002), obuvnických 1056 (844) a truhlářských 1274 (1107).

Poměr Čechů k Vídni byl po dlouhá století naprosto odmítavý v politice i v písemnictví, jak jej vyjadřuje na př. Macharovo dílo Tristium Vindobona. Po převratu nastává v tomto ohledu změna zvláště u těch, kteří se již nemínili vrátiti do Československa. Tisíce Čechů narodilo se již ve Vídni. Vídeň jest jejich rodištěm a druhou vlastí. Není tedy divu, že vídeňští Čechové začínají se dívati na dunajské veleměsto podobně jako Čechové američtí na svou druhou vlast. Dokladem toho je kniha S. Rouštecké „Vídeň“, vyšlá roku 1922 a 1923 jako soubor feuilletonů, otištěných v „Dělnických listech“. Z knihy Rouštecké je patrno, že Čechové ve Vídni nemohou přirozeně všechno chváliti, ale nemohou a nesmí ani vše tupiti, co se týká dunajského velkoměsta, ve kterém nabyli domovského práva.

S. Rouštecká sleduje vztahy českého národa k Vídni v minulosti dále. V menšinové revui „Dunaj“, ročník I. (1923), na str. 69. píše o českých stopách v historických sbírkách vídeňských, vede nás do vídeňského umělecko-historického musea a ukazuje, které vzácné kusy jeho míval kdysi Rudolf II. ve svém „kabinetě rarit“ v Praze.

Na venkově dolnorakouském bydlí Čechové hlavně v těchto místech: Berndorf, Guntramsdorf, Inzersdorf,

Leopoldsdorf, Marchtrenk, Vídeňské Nové Město, Mödling, W.-Neudorf, Ortmann, Rotneusiedl, Siebenhirten, Svatý Hypolit, Štokrava, Švechaty, Trumava, Vösendorf a Něm. Wagram.

České školství v Rakousku.

České školství ve Vídni je spjato s dějinami školského spolku „Komenský“, který byl založen 21. dubna 1872 v XV. okrese vídeňském. Prvá česká obecná škola ve Vídni otevřena byla však teprve po jedenáctileté práci: 16. září 1883 v X. okrese vídeňském, Quellenstr. 72. V této budově je česká škola dosud a to vedle obecné školy o 6 třídách měšťanská škola o 10 třídách. Roku 1886 podal spolek „Komenský“ žádost, opatřenou tisíci podpisy za českou veřejnou školu v X. okrese vídeňském. Žádost byla však zamítnuta. Tutéž žádost opakoval potom každoročně, až konečně roku 1904 dostala se věc před říšský soud. Jednalo se tehdy o žádosti českých rodičů ze všech okresů vídeňských. Přílohy (podpisy rodičů) vážily 20 kg, ale říšský soud za předsednictví Poláka Madeyského českou žádost zamítl s odůvodněním, že „Čechové nejsou ve Vídni živlem usedlým“. 401.829 Čechů ve Vídni nebylo živlem usedlým! Na základě tohoto rozsudku odpíráno bylo zřízení českých škol ve Vídni i na dolnorakouském venkově a jediné české soukromé škole „Komenského“ odpíráno bylo právo veřejnosti. Avšak nespravedlivý rozsudek říšského soudu probudil zájem české veřejnosti o

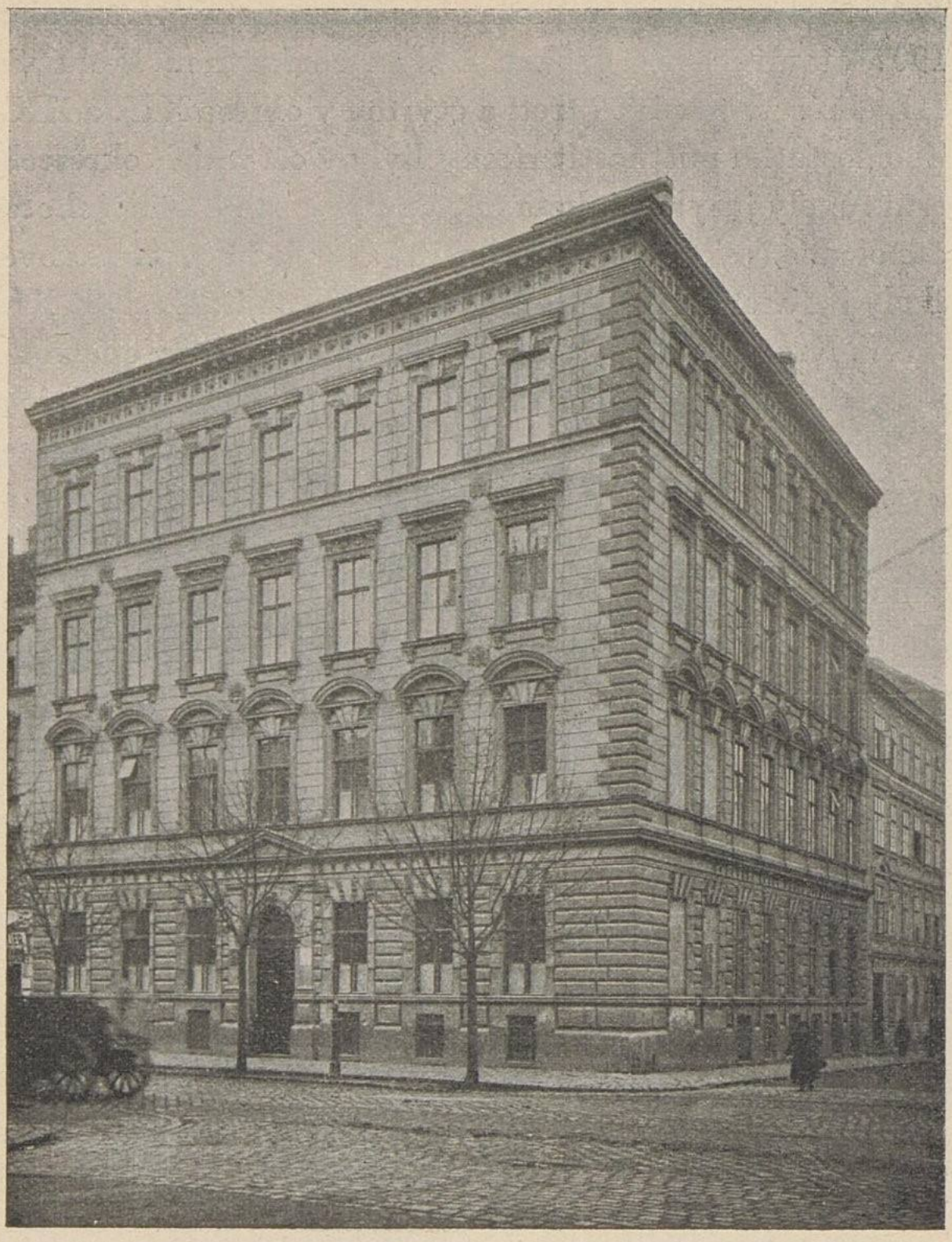

Budova české školy „Komenského“ ve Vídni v X. okrese.

české školy ve Vídni, takže spolek „Komenský“ mohl roku 1907 otevříti svou druhou českou soukromou školu ve III. okrese, roku 1909 třetí a čtvrtou v okrese XII. a XX. Z nedostatku místností zřízeny byly v ostatních okresech t. zv. školy jazykové, kam docházely ve středu a v sobotu odpoledne české děti, navštěvující školy německé. Takové školy jazykové byly v okresích: III., V., VI., IX., X., XI. a XV. Kromě toho v okresích III., IX. a X. byly opatrovny. Rakouské úřady chovaly se k tomuto vzrůstu českých škol brutálně. Školy „Komenského“ ve XII. a XX. okrese byly zavřeny již po dvoudenním svém trvání, nádherná budova školní ve III. okrese byla roku 1909 zabedněna z moci úřední hnojnými prkny. Avšak tlak budí protitlak. Našli se obětaví čeští lidé, kteří českým dítkám poskytli útulku ve svých bytech. Ve všech třech uvedených okresích byly utvořeny skupiny po 8—14 dětech, které učili učitelé v těchto „pokoutních školách“, kterých se úřady přese vše pronásledování nezbavily až do války. I Němci byli naplněni obdivem nad touto českou houževnatostí. Ve válce udržela se pouze jediná česká obecná škola v X. okrese se dvěma opatrovnami ve III. a X. okrese a se dvěma jazykovými školami v XI. a XV. okrese. Skupinové vyučování konalo se pouze ve III. okrese. Při škole v X. okrese zřízeny byly kursy, jež nahražovaly školu měšťanskou.

Převratem 28. října 1918 nastává nová doba českému školství ve Vídni. Téměř přes noc vyrostla měšťanská škola

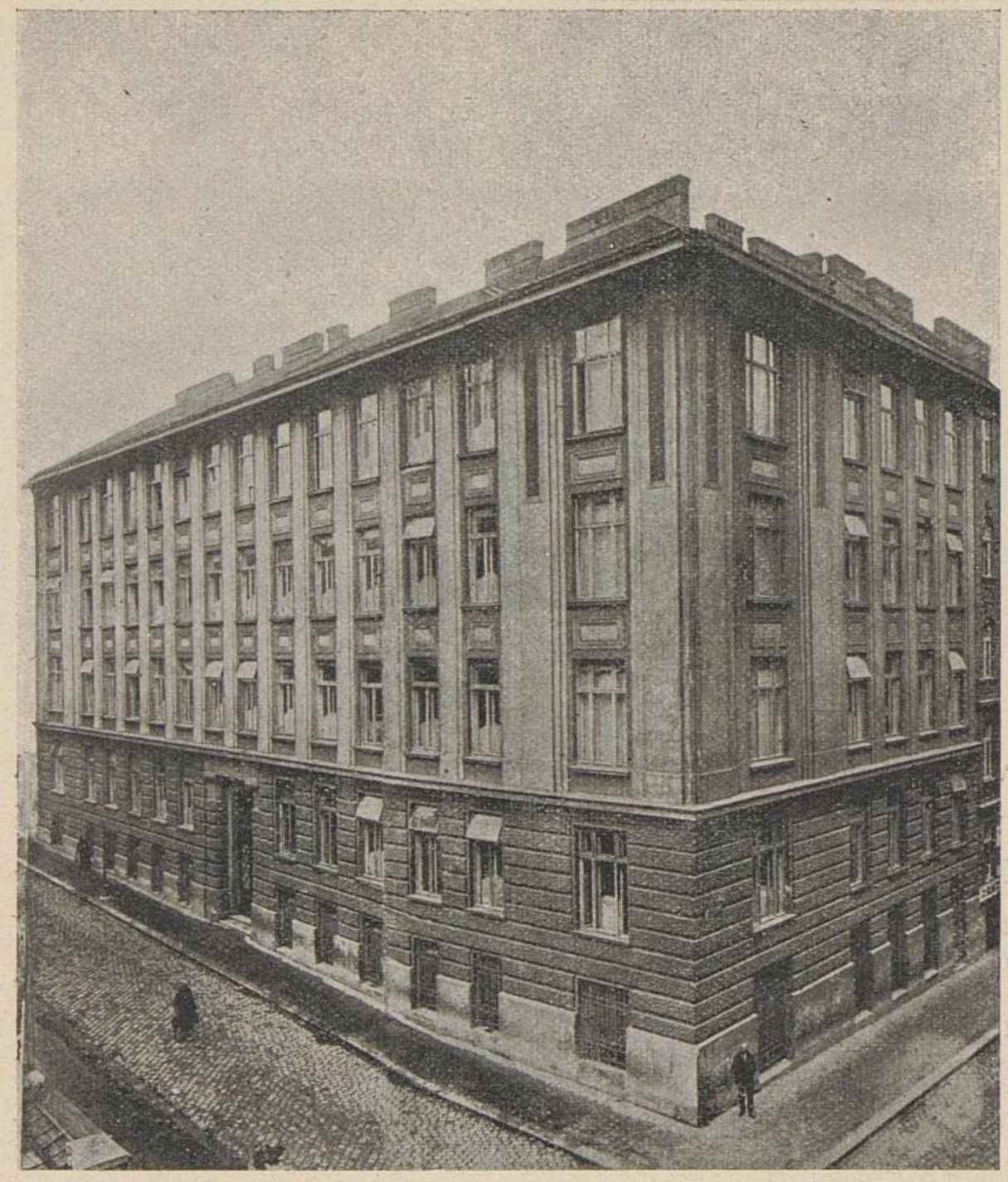

Školský palác „Komenského“ ve Vídni ve III. okrese
(reálné gymnasium, obchodní a průmyslová škola).

Česká stávková škola roku 1919/20 ve Vídni v XVIII. okrese.

v okrese IX., reálné gymnasium a obchodní škola v okrese III. a obecná škola v okrese XII. To byly však všecky soukromé školy spolku „Komenského". Přes to vídeňští Čechové domáhali se i veřejných škol obecných. S rakouskými úřady byla však těžké jednání. Veškeré žádosti byly marny a teprve jednoroční stávka českých dětí ve školním roce 1919/20 pomohla. Zřízeny zvláštní školy stávkářské, z nichž část proměněna byla ve školy veřejné, část ve školy „Komenského".

Českých veřejných škol obecných ve Vídni jest 15 (v okresích: II. dvě, V., VII., IX., X., XI., XIII., XIV., XV., XVI., XVII., XX. a XXI. dvě).

Česká stávková škola roku 1919/20 ve Vídni v XIV. okrese.

Tyto školy měly ve školním roce 1923/24 celkem 98 tříd a navštěvovalo je 3198 dětí (ve školním roce 1922/23 byly 104 třídy s 3375 dětmi).

Spolek „Komenského" vydržuje ve Vídni 6 soukromých obecných škol (v okresích: III., X. tři, XII. a XX.).

Tyto školy měly ve školním roce 1923/24 celkem 52 třídy a navštěvovalo je 1618 dětí (ve školním roce 1922/23 bylo 57 tříd s 1763 dětmi). Většina těchto škol Komenského umístěna je v budovách škol veřejných a to tak, že pouze v 17 třídách učí se celodenně, v ostatních pouze odpoledne.

Českých soukromých škol měšťanských vydržuje spo-

lek Komenského ve Vídni ve školním roce 1924/25 sedm. Dvě z nich jsou v X. okrese, po jedné v okrese III., XII., XVI., XX. a XXI. Chodí do nich 1358 žáků.

Střední školy české jsou ve Vídni dvě: reálné gymnasium ve III. okrese (Schützengasse 31) a reálka v XVI. okrese (Herbststraße) celkem s 563 žáky.

Odborné školy jsou ve Vídni ve III. okrese: dvojtřídní škola obchodní s 90 žáky a dívčí škola průmyslová s 94 žákyněmi.

Opatroven vydržuje spolek Komenského ve Vídni 12.

České školy ve Vídni (veřejné i soukromé) navštěvovalo ve školním roce 1923/24 ve věku školou povinném celkem 5747 dětí (roku 1922/23 7600 dětí). Publikace města Vídně „Beiträge zur Statistik der Stadt Wien“ (čís. 1. a 2. ročníku 1923) udává, že dne 15. října 1922 bylo ve Vídni 14.392 dětí, příslušných do Československé republiky. Z těch možno počítati 10.000 za děti české. Počítáme-li stejný počet českých dětí ve Vídni příslušných do Rakouska, nabudeme čísla 20.000 pro celkový počet českých dětí ve Vídni, z nichž podle toho asi 14.000 naplňuje dosud školy německé.

Na venkově rakouském zřizuje spolek „Komenský“ jazykové kursy české v těchto místech: Atzgersdorf, Berndorf, Guntramsdorf, Štýrský Hradec, Leopoldsdorf, Linec, Marchtrenk, Wr.-Neudorf, Rothneusiedel, Siebenhirten, Štokrava, Štýr, Švechaty, Vösendorf a Něm. Wagram. Ve školním roce 1924/25 chodilo do nich 1069 dětí.

Opatrovna „Komenského“ ve Vídni v V. okrese.

KNIHOVNA V PRAZE • VER.O UNIVERS

Slovenské kursy jazykové jsou ve Vídni v 6 okresích (III., IX., X., XV., XVI. a XX.). Ve školním roce 1923/24 navštěvovalo je 241 dítě.

Veřejné české školy obecné ovšem českou menšinu vídeňskou neuspokojují. Učitelé jsou z větší části Němci, kteří správně česky ani neumějí. Německému jazyku se na těchto školách schválně neučilo, takže dítky nenabyly znalosti státního jazyka, jehož v životě nebudou moci postrádati. Měl to býti nátlak na rodiče, aby dali své děti raději do škol německých. České veřejné školy nemají dále vlastních budov. Ve většině jich vyučuje se pouze odpoledne v nevyvětraných třídách, v nichž se dopoledne učily děti německé. Třídy se nevětrají, poněvadž by potom bylo v nich zima. V létě jsou zase děti odpoledním vedrem znaveny, což ztěžuje značně prospěch vyučování. Vysvědčení na „českých“ veřejných školách vídeňských byla vydávána pouze německy. Školy trpěly nedostatkem učebných pomůcek a učebnic. České čítanky z republiky nechtěly totiž vídeňské školní úřady připustiti, žádajíce, aby české čítanky byly pouze překladem čítanek německých.

Brněnskou smlouvou uzavřenou mezi Rakouskem a Československem 7. června 1920 zavázalo se Rakousko, že počátkem školního roku 1920/21 zřídí ve Vídni pro děti rakouských státních občanů československého jazyka podle jejich přihlášek veřejné skoly obecné s československou řečí vyučovací ve vhodných místnostech s učiteli jazykově i jinak dokonale kvalifikovanými a to v té míře,

III. třída české měšťanské školy „Komenského“ ve Vídni ve XII. okrese.

UNIVERZITNÍ KNIHOVNA V PRAZE • VEK

aby na třídu připadlo průměrně tolik žactva, kolik připadá na třídu na německých školách obecných (42).

Smíšená komise československo-rakouská dohodla se 15. února 1924 ve Vídni na provádění některých bodů brněnské smlouvy o otázce státní příslušnosti a o otázce menšinové.

1. Rakousko slíbilo uděliti právo veřejnosti české reálce a českému reálnému gymnasiu ve Vídni.

2. Nedostatek místností, jazykové způsobilosti učitelů a učebnic na veřejných obecných školách českých bude v dohledné době odstraněn.

3. V otázce jazyka vysvědčení veřejných obecných škol českých bude nalezeno řešení k oboustranné spokojenosti.

4. Němčina na veřejných obecných školách českých bude připuštěna jako nepovinný předmět.

5. Jest věcí interesentů žádati městskou školní radu, aby odstraněn byl nedostatek vyučování náboženství na některých veřejných obecných školách českých.

6. Na základě daných zákonů nemůže býti činěn nátlak na vídeňskou obec stran zřízení českých škol měšťanských.

7. Českým školám soukromým ponechává se právo získati školní místnosti nájmem aneb novostavbou.

8. Přání po zřízení českých obecných škol mimo Vídeň může býti vyhověno zřízením škol soukromých. Veřejné školy obecné mohou býti zřízeny toliko za podmínek v brněnské smlouvě vyslovených.

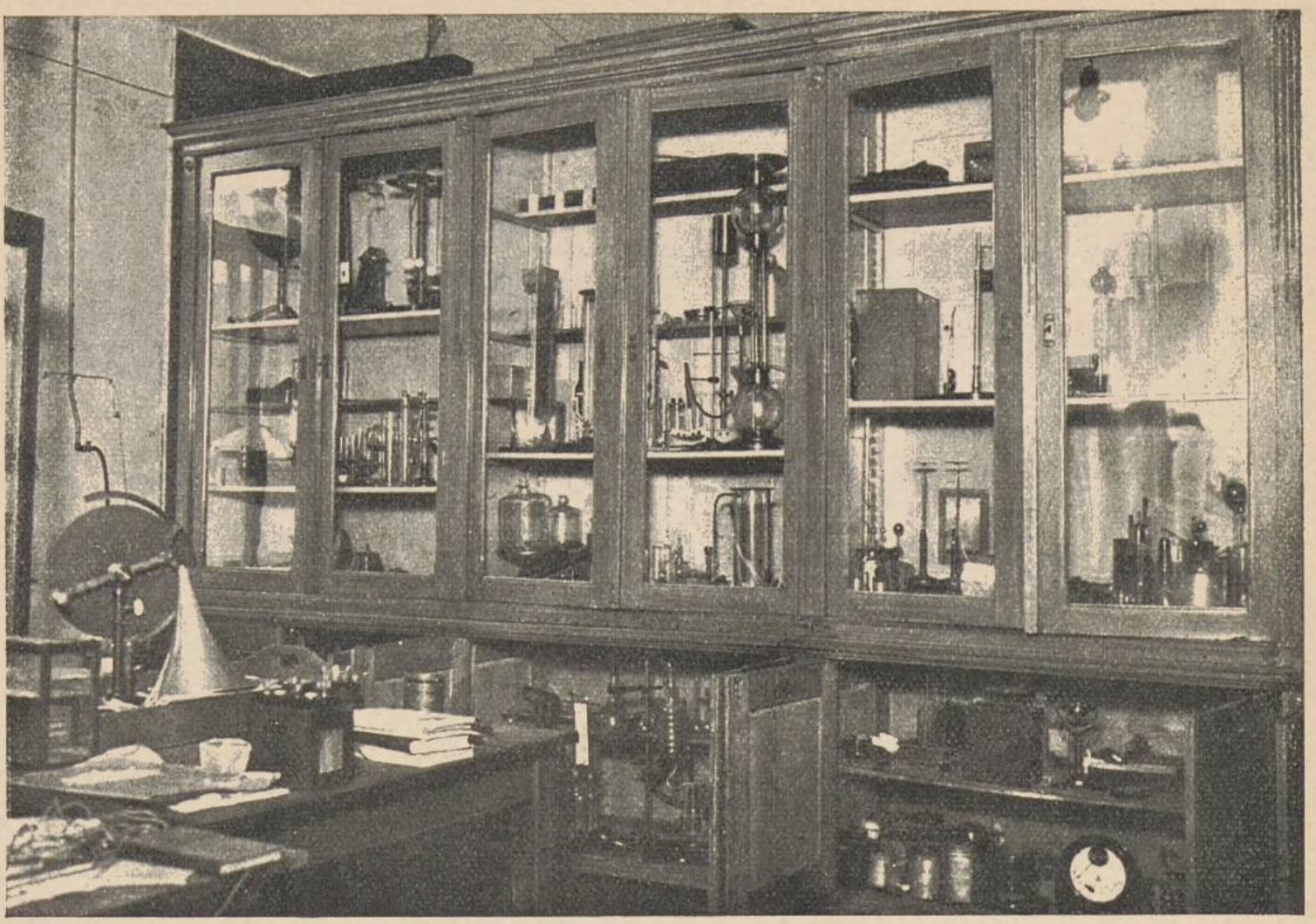

Fysikální kabinet českého reálného gymnasia „Komenského“ ve Vídni ve III. okrese.

UNIVERZITNÍ KNIHOVNA V PRAZE • VEK •

Jak bylo českým dětem v německých školách ve Vídni a v okolí před převratem o tom ze života českých cihlářů v Inzersdorfě čteme ve článku P. Ferd. P. Místeckého ve „Sborníku Čechů dolnorakouských“ z roku 1895 (str. 131):

„Několikráte jsem se musel jako katecheta s chutí zasmáti. Tak na př. jednou čtu v katalogu školním, že do první třídy vstoupil nový žák s divným jménem: Ponchubač. V tom okamžiku vidím v duchu Číňana s copem. Divím se, jak sem k Vídni až zabloudil. Abych tedy novou, po vědě žíznivou dušinku tu poznal, zavolám s katedry: „Ponchubač, heraus!“ Přibatolil se klučina, silný a červených lící. Aha, už vím, tys přišel nedávno s rodiči z Čech. Takové růžové kvítí ve vzduchu vídeňském neroste. I spustím: „Jak se jmenuješ?“ Hošík postaví se jako voják, oči mu radostně zazáří a z úst vyhrkne ven: „Prosím pěkně, Punčochář.“ Německý pan učitel utvořil z poctivého Punčocháře Ponchubače. Jindy opět týž učitel chtěl udělati ze žáčka škaredého hříšníka, nazvav Vlníka „Vilníkem“. Toť se ví, že jsem slavnostně protestoval. Též často přicházeli do školy hoši se jménem dívčím, na př. František Růžičkova. Jak se to stalo? Byl nemanželským dítětem a kněz zapsal ho do matriky podle českého křestního listu matčina.“

Náboženský život Čechů a Slováků ve Vídni.

České bohoslužby katolické konaly se ve Vídni od roku 1722 v kapli sv. Václava, zřízené hrabětem Černínem

v II. okrese. Kaple ta zrušena byla počátkem devatenáctého století. Po roce 1820 sloužil témuž účelu chrám P. Marie na Nábřeží, který byl ve správě Redemptoristů. Vedle toho kázali Redemptoristé česky i ve III. okrese v kostele na Rennwegu od roku 1866 do roku 1908, kdy byl tento kostel koupen Jednotou sv. Metoděje. Jednotu sv. Metoděje založili roku 1875: Josef Burgerstein, ministerský oficiál, Alois V. Šembera, universitní profesor, a dr. Ant. Horný, probošt u sv. Štěpána.

Roku 1922 při kostele na Rennwegu založena byla P. Litomiským kongregace „Těšitelů", kteří obstarávají ve Vídni nyní české a slovenské bohoslužby katolické.

Kromě českého kostela na Rennwegu ve III. okrese konají se české bohoslužby ještě na 8 místech:

v okrese I. u sv. Anny,
v okrese II. u sv. Josefa,
v okrese VII. u lazaristů,
v okrese X. u sv. Jana Ev. a u karmelitánů,
v okrese XII. u sv. Jana Nep. a u kalasantínů,
v okrese XX. u sv. Brigity.

České bohoslužby evangelické pořádá Spolek pro zřízení českobratrského evangelického sboru ve Vídni v německém reformovaném kostele I., Dorotheergasse 16, jednou měsíčně. Kazateli jsou českobratrští duchovní, dojíždějící sem z Čech a Moravy. Také ze Slovenska dojíždějí do Vídně několikráte do roka evangeličtí faráři a. v. ke konání bohoslužeb slovenských pro své krajany.

Mimo to koná své bohoslužby český sbor svobodné církve reformované ve své modlitebně v X. okresu, Quellengasse.

Spolkový život československý ve Vídni.

O početnosti české menšiny ve Vídni svědčí nejlépe množství českých spolků. Jest jich neméně než 506. Ze spolků vzdělávacích nejdůležitější je „Komenský“, spolek pro zřizování a udržování československých škol v Rakousku. Má 34 odbory, z nichž 26 ve Vídni. Ústřední knihovnu a čítárnu o 22.000 svazcích má v I. okrese v českém národním domě (Drachengasse 3) spolek „Svatopluk Čech“. Má 5000 členů a 3 odbočky v jiných okresích. Vzdělávací ústředí sociálně demokratické je „Máj“ se 17 odbory, československo-socialistické „Barák“ s 19 odbory. Ze starších spolků vynikají společensky „Slovanská Beseda“, zpěvácký spolek „Lumír“ a divadelní „Pokrok“.

Ze spolků tělocvičných je na prvém místě Sokolská župa dolnorakouská, která sdružuje 14 jednot se 4406 členy. Dělnických tělocvičných jednot je 15 se 3540 členy, orelských jednot je 7, komunistické 4. Ze sportovních spolků je největší „Slovan“ o 1200 členech. Z politických organisací je „Menšinová národní rada“ organisací všech stran. Z jednotlivých stran nejsilnější je sociální demokracie, jež má ve Vídni i na venkově 97 organisací. Její deník „Dělnické listy“ má 15.000 odběratelů. Slabší jsou organisace československých socialistů, lidové strany, národní demokracie,

Na hřišti „Českého srdce“ ve Vídni ve XIII. okrese.

agrární strany, živnostníků a komunistů. Orgánem národních stran je „Vídeňský deník“, jejž vydává „Vídeňská matice“ a který má 3000 odběratelů.

Ze spolků podpůrných vyniká „České srdce“, organisace pro zmírnění nouze československých dětí v Rakousku. Má 37 odborů (23 ve Vídni) s 15.000 členy. S „Komenským“ dohromady vydává od roku 1923 měsíční revui „Dunaj“, jeden z nejlepších vídeňských tisků, redigovaný Fr. Melicharem. Ze spolků hospodářských vyniká „Svaz

československých obchodníků a živnostníků", „Československá obchodní komora", sociálně demokratické „Ústřední české potravní a úsporné družstvo" s 8000 členy a 5 filiálkami a československosocialistický „Český konsumní spolek v Pětidomí" se 3 filiálkami.

Národní domy české jsou ve Vídni čtyři a sice v I., X., XV. a XXI. okrese. V V. okrese je český „Dělnický dům", kde je též tiskárna „Dělnických listů".

Ze slovenských organisací nejvýznamnější jsou: „Národ" se 600 členy, vzniklý po rozpuštění „Tatrana" roku 1892, „Svätá rodina" se 400 členy, vedená dr. Kolískem z Bratislavy a „Katolická jednota", vedená poslancem Tománkem z Bratislavy. Na rakouském venkově jsou české spolky v Linci a ve Štýrském Hradci.

„Slovanská beseda" založena byla roku 1865. Prvá její valná hromada konala se v sále akademie nauk. Zúčastnil se jí Palacký, Purkyně, malíř Čermák, knížata Czartoryští, dr. Gaj, Mažuranič, Ožegovič atd. Polský malíř Grottger věnoval Slovanské besedě svůj obraz „Slované budují sochu Slavie". Slovanská beseda stala se společenským střediskem vídeňských Čechů. Do převratu roku 1918 býval jejím předsedou vždy šlechtic, po převratě byla přeměněna ze spolku „dvorních radů" ve spolek sdružující všecky vrstvy vídeňské české menšiny.

Zpěvácký spolek „Lumír" jest (vedle divadelního spolku „Pokrok") jedním z nejstarších českých spolků ve Vídni. Založen byl roku 1865. Kolébka jeho stála ve vídeňském

Slavnost „Majales“ roku 1924 na hřišti „Českého srdce“ ve Vídni v X. okrese.

VEŘEJNÁ KNIHOVNA V PRAZE

Na hřišti „Českého srdce“ ve Vídni v XIII. okrese.

předměstí „Sechshausu“. Teprve po čase přesídlil do VI. okresu. Dnes sídlí v „Českém domě“ v I. okrese v Drachengasse. Na počátku jeho trvání po každé zpěvné produkci následoval tanec. Obrat nastal roku 1891 vlivem mladého sbormistra Jana Stieblera. Roku 1901 vystřídal ho sbormistr Jaromír Herle, za něhož po dvacet let byl „Lumír“ na vrcholu rozvoje uměleckého. Za války provozoval se svými pěvci v „Dělnickém domě“ v X. okresu Smetanovu „Prodanou nevěstu“ a jiné opery.

Vynikající osobnosti.

Z vídeňské české menšiny vyšla aneb mezi ní působila celá řada osob, zaujímajících čestné místo v literárním, uměleckém a vědeckém světě českém.

Prvním profesorem řeči a literatury české na universitě ve Vídni byl Josef Valentin Zlobický od roku 1775. Nástupcem jeho stal se roku 1811 Jan Nepomuk Hromádka, který v letech 1812—1817 vydával „Vídeňské učené noviny“ (nejstarší české noviny ve Vídni byly Kalivodovy z roku 1761!). Po Hromádkově smrti (1850) stal se profesorem literatury a řeči české na universitě ve Vídni Alois Vojtěch Šembera a po něm (1882) již pouze lektorem jmenován skriptor dvorní knihovny Ferdinand Menčík (1885 do 1916). Na universitě ve Vídni studoval i náš president T. G. Masaryk a byl tu v letech 1879—1882 docentem filosofie.

Roku 1820 narodila se ve Vídni slavná česká spisovatelka Božena Němcová. Jan Kollár v letech 1849—1852 byl profesorem slovanské archeologie na universitě vídeňské. Pochován byl ve Vídni, ale popel jeho roku 1904 přenesen byl do Prahy.

Z profesorů českého jazyka na vojenské akademii v Novém Městě Vídeňském vynikl Ferdinand Čenský (1829 do 1887).

Antonín Rybička, rada vrchního zemského soudu ve

Vídni (1812—1899), sepsal životopisy našich buditelů „Přední křisitelé národa českého“ (1884).

Hermenegild Jireček (1827—1909), odborový přednosta v ministerstvu vyučování ve Vídni, vydával staročeské spisy právnické.

Josef Jireček (1825—1888), ministr vyučování v ministerstvu Hohenwartově 1871, vydal „Rukověť k dějinám literatury české“ ve formě abecedně seřazených životopisů.

Josef Konstantin Jireček (1854—1918), profesor slovanských dějin na universitě vídeňské, sepsal „Dějiny národa bulharského“.

Ve Vídni začal též svou akademickou dráhu profesor dr. František Pastrnek (nar. 1853), nyní rektor university pražské, tu žil i spisovatel dr. Josef Karásek (1868—1916). Bankovním úředníkem tu byl básník Josef Svatopluk Machar (nar. 1864). Na škole „Komenského“ jako učitel působil i spisovatel Josef Braun (1864—1891).

Z lékařů českých ve Vídni vynikl dr. Eduard Albert (1841—1900), který kromě své činnosti jako řádný profesor chirurgie na universitě vídeňské, zabýval se i překlady české poesie do němčiny, jichž vydal 4 svazky. Z umělců českých nad jiné vynikl sochař Antonín P. Wagner (zemřelý 26. ledna 1895).

Na hřbitově vídeňském pohřben je hudební skladatel Arnošt Bohaboj Tovačovský (1825—1874), od roku 1864 ředitel pěveckého sboru v kapli ruského vyslanectví ve

Česká oslava 1. máje 1924 ve Vídni před justičním palácem.
(Řeční tajemník Strnad.)

Vídni. Jako podporovatel všech snah Čechů vídeňských a protektor všech spolkových podniků jejich musí tu býti uveden i Jan hrabě Harrach (1828—1909). K němu, když přimlouval se za českou školu „Komenského", učinil Franc Josef pověstný svůj ušlechtilý projev: „Nedám si svou německou Vídeň zavšiviti od Čechů!"

Z vídeňských politiků vynikl dr. Karel Živný, rodák z Loštic na Moravě (1858), který svými styky a cestami do Srbska a Ruska a svými články v „Parlamentäru" přivodil si roku 1900 i půlroční rakouský žalář.

Z politických organisátorů vídeňské české menšiny vy-

nikají v poslední době: poslanec Ant. Machát, ředitel Lidové tiskárny a předseda Menšinové národní rady; poslanec Alois Vavroušek, ředitel administrace „Dělnických listů“; Jos. Kovář, truhlářský mistr a místopředseda strany československých socialistů a předseda Menšinové národní rady; Frant. Drázský, předseda „Vídeňské matice“ a předseda strany národně demokratické; dr. Frant. Dřevo, jednatel Menšinové národní rady; dr. Fr. Karlický, katecheta, předseda strany lidové a místopředseda Menšinové národní rady; Frant. Lesák, úředník a předseda strany sociálně demokratické; Frant. Strnad, sekretář Menšinové národní rady.

Před převratem po dvacet let působil ve Vídni jako poslanec a šéfredaktor „Dělnických listů“ dnešní předseda Národního shromáždění v Praze František Tomášek. O zorganisování Hospodářské jednoty československých zemědělců v Rakousku zasloužil se dr. Frant. Váhala, nyní působící na Moravě. Prvním zástupcem Československé republiky ve Vídni po převratě byl Vlastimil Tusar, dalšími dr. R. Flieder a dr. Kamil Krofta.

V literárním a uměleckém životě vídeňské české menšiny uplatnili se v poslední době zejména Arnošt Mandler, akademický malíř a překladatel básnických spisů Macharových; akademičtí malíři: Jindřich Tomec, Jan Hlaváček, Ant. Jos. Trčka. Ze sbormistrů zpěváckého spolku „Lumír“ vynikli Jan Stiebler a Jaromír Herle. V hudbě proslula rodina cellisty Josefa Háše, houslový virtuos K.

Valler a j. Ve Vídni žije též stařičký skladatel slovenský Ján Levoslav Bella, narozený 4. května 1843 v Lipt. Sv. Mikuláši a proživší 40 let jako ředitel kůru v Sibíni v Sedmihradsku.

Z básníků vídeňských v době před převratem vynikal dr. Fr. Zeman-Cetechovský, jistý čas šéfredaktor „Vídeňského deníku". Jeho nevelké sbírky básní „Pohádka zvadlých květů" a „Tvrdou cestou" jsou vážnými dokumenty české kultury ve Vídni z dob předválečných (1908—1914). Mimo to ve Vídni působili spisovatelé: Petr Balek, Josef Cipr, J. R. Hradecký, Ivan Olbracht (napsal tu „Žalář nejtemnější", „Podivné přátelství herce Jesenia"), Zdeněk Přibík a Fráňa Richtr. Z československých spisovatelek uvésti sluší Helenu Vyslyšelovu a S. Roušteckou.

Z budovatelů českého peněžnictví ve Vídni vynikli v době nejposlednější ředitelé Živnostenské banky Josef Špitálský, Vít Hrdina (organisátor československých záložen, jmenovitě Vídeňské záložny a roku 1906 zakladatel české tiskárny „Melantrich"), Miloš Pelda (zakladatel „Vídeňské Matice", vydavatelky Vídeňského deníku), Boh. Novák (předseda Československé obchodní komory) a dr. Emil Polešovský, právní rádce Živnostenské banky, dnes v Bratislavě. Z kulturních pracovníků české menšiny ve Vídni uvésti sluší: dra Artura Kantora, advokáta a předsedu spolku „Komenský" ve Vídni, dra Jiljí Jahna, ředitele gymnasia Komenského a inspektora škol Komenského, J. A. Klimeše, poslance a ředitele škol Komenského.

Z předáků spolkových vynikají: Josef Velek, krejčovský mistr a starosta Sokolské župy dolnorakouské, J. Gabriel, starosta Slovanské besedy, Rud. Nečas, starosta Svazu živnostníků atd.

Budoucnost Čechů ve Vídni.

Menšinová revue „Dunaj“, vydávaná spolkem „Komenský“ ve Vídni za redakce Frant. Melichara, uveřejnila v 6. čísle II. ročníku (únor 1925) anketu o otázce: „Kde vidíte nejslabší bod naší menšinové organisace resp. řešení kterých úkolů pokládáte pro československou menšinu v Rakousku do budoucna za nejdůležitější?“

Poslanec Ant. Machát praví, že vídeňské české menšině je zapotřebí méně spolků, společků i politických stran, a více práce na poli školském, kulturním, hospodářském i v oboru sociální péče.

Frant. Strnad, tajemník „Československé menšinové národní rady“ ve Vídni, považuje za nejslabší bod české menšinové práce ve Vídni dospívající mládež. Členstvo českých spolků vídeňských skládá se dnes ve velké většině z dospělých. V organisacích mládeže a v tělocvičných spolcích všech čtyř barev je sice soustředěna malá armáda malých menšinářů, ale to je vše. Co není ve spolcích, je téměř vše asimilováno. Němčina je jim běžnější než čeština, a jejich děti již česky uměti nebudou. „Dělnické listy“ píší o dospívající mládeži jako o „těžkém problému“. Navrho-

Školský palác „Komenského“ ve Vídni v XVI. okrese (reálka a měšťanská škola).

KNIHOVNA V PRAZE • VER.O UNIVERS

valy, aby menšinoví učitelé pracovali mezi dospívající mládeží v tělocvičných jednotách. Avšak i kdybychom zachránili všecky naše dorostence, zachraňujeme tím v poměru k početnosti dospělé generace jen malý zlomek. Odchovanců českých škol máme málo. Nejmladší generace bude na tom již lépe. Na dětech je nejlépe viděti úspěch českého školství ve Vídni.

Dr. J. Jahn, ředitel českého gymnasia „Komenského" a inspektor škol „Komenského", odhaduje počet Čechů ve Vídni na 300.000, z čehož je 100.000 uvědomělých a ostatní méně uvědomělí. Praví: „Jsme v jednom z největších měst Evropy, asi 50—100 km daleko od souvislého československého území jazykového. Inteligence je mezi námi zastoupena málo, hospodářská naše síla je neveliká, ale daleko větší, než před převratem. Myslíme, že menšina té početnosti a kvality se v té neveliké vzdálenosti od souvislého, Čechoslováky osídleného území udržeti může. Naše školství, jež dnes ve Vídni máme: 20 obecných, 7 měšťanských, 2 odborné, 2 střední, musí ovšem po stránce vnitřní býti zlepšeno. A co mu hlavně vadí? Nedostatek místností. Naše školy jsou z velké části v budovách cizích. Quellenstraße a Schützenstraße nestačí. Velkou nápravu zjednal náš školský palác v XVI. okresu, kam jsme dali reálku a měšťanku a kam asi za rok bude docházeti 1000 žáků, ale je to první úspěch po dlouhé době! Také ve XII. a XX. okresu musíme míti budovy, nemáme-li zahynout! Provedeme-li náš stavební program do roku 1930, je nám navždy

pomoženo, běda nám však v případě opačném!“ V několika slovech je tu velmi názorně vyložena důležitost školské otázky českovídeňské!

Poslanec A. Vavroušek volá v dalším příspěvku ankety po zjednodušení politických poměrů české menšiny ve Vídni. Navrhuje sloučení českých socialistů se sociálními demokraty, bohatších živnostníků s národními demokraty, takže by místo dnešních sedmi stran zbyly pouze tři: dělnická, liberální a klerikální.

XVI

RUMUNSKO

K Rumunsku bylo po světové válce připojeno 22 bývalých žup uherských (15 žup sedmihradských a 7 žup uherských). Území to je dnes rozděleno na čtyři provincie: Sedmihrady, Banát, Krišana (u řeky Kriše) a Maramureš. Měří úhrnem 102.000 km² a má 5 a půl milionu obyvatel.

Niederle ve své „Národopisné mapě uherských Slováků“ roku 1903 napočítal v župě siláďské 2873, aradské 2798 (bez Medgyesegyházy), čanadské 8850 (bez 5 obcí, jež zůstaly u Maďarska), krašovskoseverínské 3831, temešské 2977, biharské 7152 a v Sedmihradsku 2296, celkem 30.777 Slováků. Kniha Jana a Julia Enescu: „Ardealul, Banatul, Crišana şi Maramuraşul“, 3. vydání

z roku 1920, uvádí počet Slováků v bývalých uherských župách, k Rumunsku přivtělených, na základě maďarského sčítání z roku 1910 úhrnem 43.098 duší. Definitivní úpravou hranic mezi Rumunskem a Maďarskem, jež nastalo po vydání této knihy, připadlo několik pohraničních osad župy aradské k Maďarsku, na př. Medgyesbodzás se 300 a Medgyesegyháza s 2084 Slováky, takže Slováků v Rumunsku na bývalém území uherském by bylo pople knihy Enesců 40.714. Číslo toto liší se od čísla, zjištěného Niederlem pro rok 1900 téměř o 10.000, a proto nelze jej považovati za správné. Číslo Niederlovo zdá se nám býti i dnes pravdě bližší (30.777).

Největší slovenskou obcí v Rumunsku je město Naďlak, mající 14.000 obyvatel, z čehož je na 9000 Slováků. Slovenské vědomí tu účinně probouzel evangelický farář L'udevít Boor, narozený roku 1855 v Krajném na Slovensku a zemřelý tu 5. března 1924. Založil tu Slovenskou banku, slovenský dům a čítací spolok. Jeho přičiněním udržely si tamější evangelické školy za maďarské vlády svoji slovenskost. Správcem jejich byl Samuel Kubica. Boor byl zvolen roku 1919 i do senátu rumunského Národního shromáždění v Bukurešti.

Mimo Naďlak žijí Slováci ještě v těchto obcích:

V župě aradské (3060*): Šejtin (260), Mokrá (210),

*) V závorkách uvedena jsou zaokrouhlená data počtu Slováků podle maďarského sčítání roku 1910. Obce většinou slovenské tištěny jsou proloženě.

Otlaka (460), Cipar čili Saparyháj má slovenskou školu a evangelický kostel (850), Rumunská Pečka (380), Semlak (280) a Arad (s Čechy 410).

V župě biharské (7500): Bikáč (460), Buča (120), Velký Barod (1300), Pešteš (1450), Huta (630), Baromlak (440), Bodonoš (920), Suplak (180), Sočet (Forduló 270), Verzár (320), Kezepeš (450), Feďvernek (260), Kevágov (130), Velký Varadín (Oradea Mare, s Čechy 360).

V župě siláďské: Uhorský Potok (Valea Ungurului 1600), Dimelč (180), Harmašpotok (940), Halmaš (370), Bogdana (Kásapatak 130).

V župě temeš-torontálské (1400): Vuková (550), Brestovac (270), Butina (470) a Teš (110).

V župě krašovsko-severínské (1000): Židovin (270), Nadrag (260), Ruská Baňa (170), Ferdinandsberg (150).

V župě huňadské (660): Petrila (s Čechy 660).

Slováci v dnešním Rumunsku jsou po většině kolonisté, vyšlí z Békešské Čaby a Sarvaše, které jsou dnes v Maďarsku. Tak vznikl na př. Naďlak.

Slovenské spolky jsou pouze v Naďlaku.

Čechové v rumunském Banátě.

V rumunském Banátě v horách u Dunaje v bývalé župě krašovskoseverínské jest několik českých osad. Byly založeny českými vystěhovalci roku 1823. Tehdy byly tu rozsáhlé pralesy beze všech lidských obydlí. Jižní Banát,

byl pod pravomocí vojenské hranice zřízené proti Turkům. Vojenské velitelství staralo se především o zalidnění tohoto kraje. České gubernium v Praze (hrabě Chotek) bylo dotázáno, zdali by nebylo v Čechách rodin, jež by chtěly kolonisovati tuto část vojenské hranice. Guvernér banátský (hrabě Schneller) dostal odtud za nějaký čas zprávu, že v okolí plzeňském a klatovském hlásí se několik rodin k vystěhování. Byli to většinou dělníci z lesů, dřevaři. Velitelství banátského pluku čís. 14 v Belé Crkvi a pluku čís. 13 v Karanšebeši ustanovilo k založení osad tato místa: Polana-Alibeg, Polana-Biger, Polana-Gernik, Polana-Muierii, Valea Tisovicei, vše v poloze 300—800 m nad mořem. Současně ustanovilo, že každý vystěhovalec obdrží denně 3—6 krejcarů, dřevo k postavení chalupy, 9 jiter pole a 3 jitra pastviny. Pole a pastviny musili si ovšem teprve vysekati z lesů.

Hrabě Schneller ohlásil tyto podmínky do Prahy a tak roku 1823, 1824, 1827 a 1830 vydalo se na cestu do neznámých těchto končin mnoho českých rodin. Z Vídně cestovali po lodích ve skupinách po 15 až 85 rodinách.

Tak vznikly české osady: Svatá Helena, Gerník (Weitzenried), Biger (Schnellersruhe), Rovensko, Eibenthal, Šumica a Nová Ogradina (Frauenwiese).

1. Svatá Helena (rumunsky St. Elena), založená roku 1823, je nejuvědomělejší a nejrázovitější česká obec v Banátě. Má 820 obyvatelů asi ve 210 domech. Školou povinných dítek (od 6—12 let) je 165, které vyučuje ve státní škole

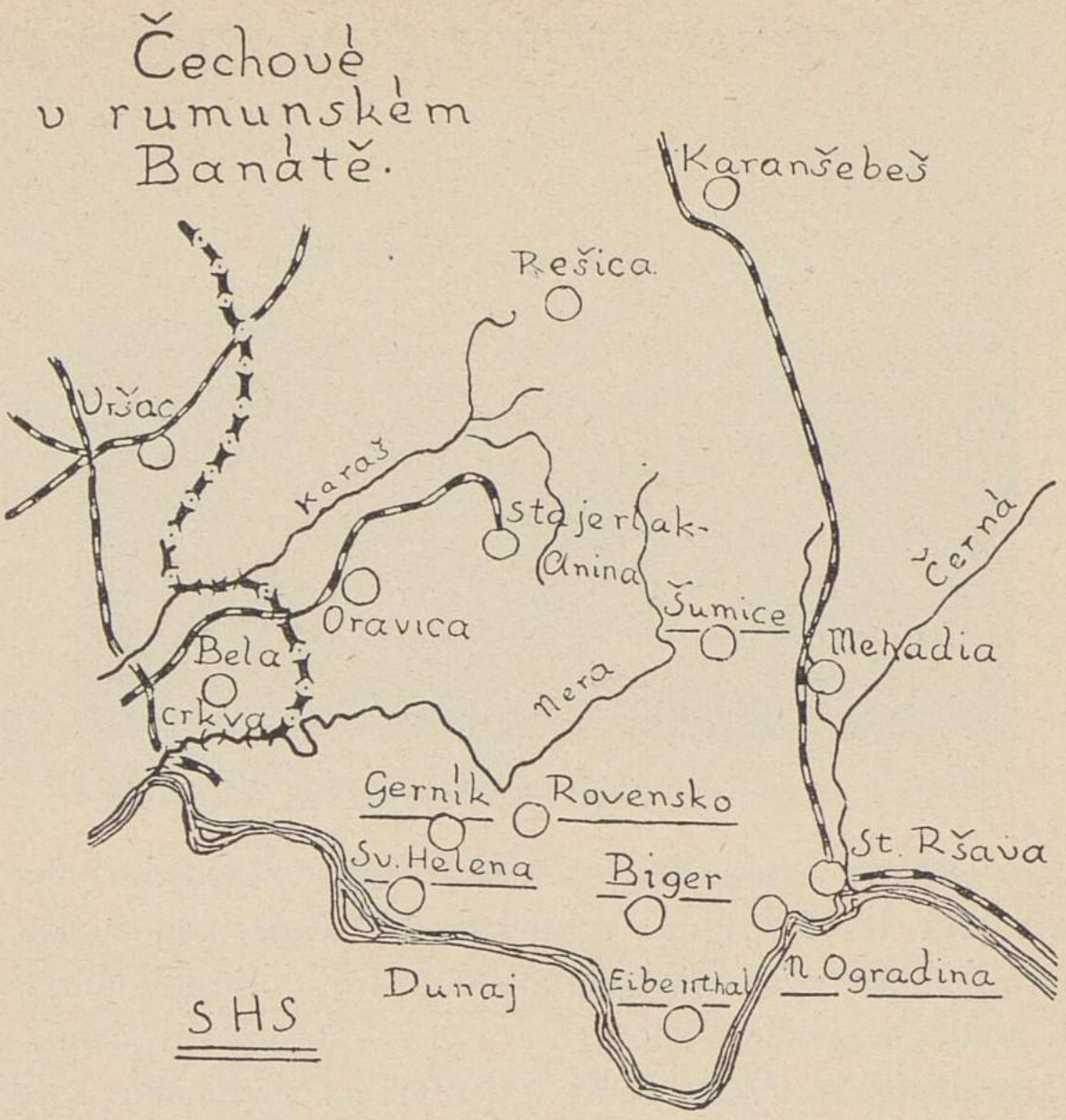

učitel Frant. Karban a jeho choť. Obec má dva kostelíky: katolický a evangelický. Katolíky navštěvuje jednou za čtvrt roku německý kněz z Nové Moldavy. Evangelíci mají farářem od roku 1924 Pavla Potočka. Shromažďují se však ještě ve zvláštních shromážděních Modrého kříže, kde jim káže rolník (Slovák) Peter Kyška. Baptistickým

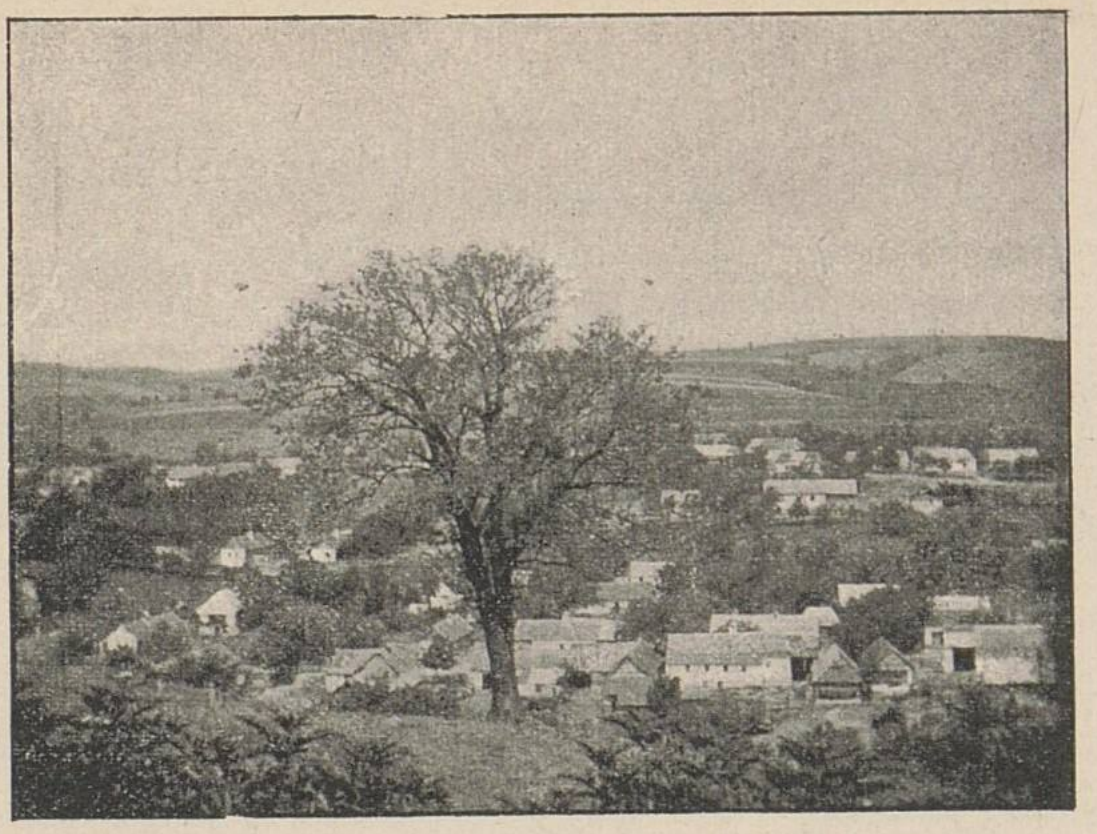

Svatá Helena.

kazatelem je rolník Ferdinand Křivánek. Starostou obce je rolník Josef Švejda. V obci není hostince ani analfabetů. Je to výsledek dlouholeté práce tamního učitele J. Schlögla, jehož jeden syn je nyní profesorem v Temešváru, druhý správcem školy v Čeklýsi na Slovensku. Kraj je hornatý, chudý a neúrodný.

2. Gerník (Weitzenried), založený roku 1823, je největší českou osadou v tomto kraji. Má 1030 obyvatelů ve 350 domech, notariát a katolický kostel. Školních dítek je 280. Vyučuje je farář Jan Farkaš, původem Chorvat. Obyvatelé živí se zemědělstvím, poslední dobou chodí také pracovat do uhelných dolů v Petrošenech.

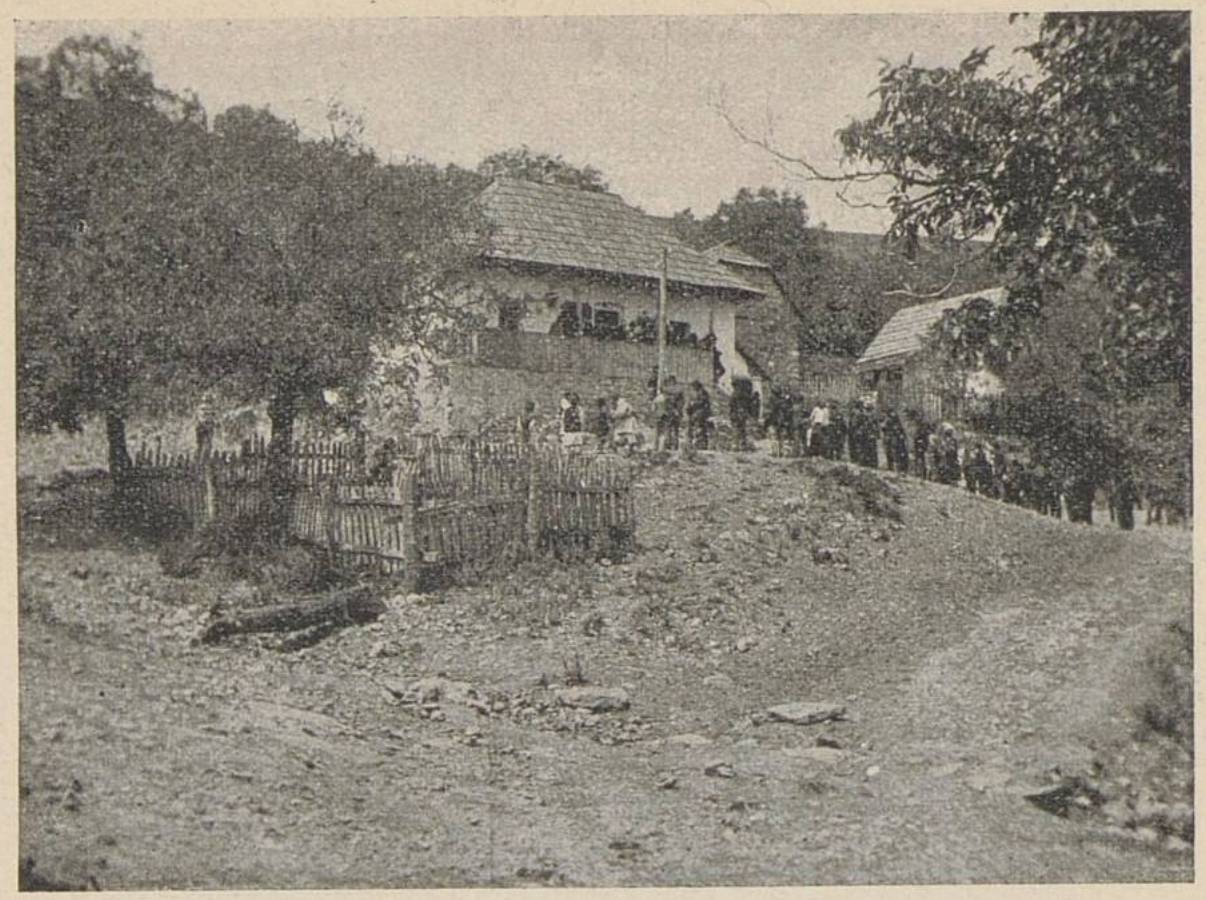

Obecní dům v Gerníku v Banátě (Rumunsko).

3. Eibenthal byl založen roku 1827. Má 700 obyvatel a 200 domů. Školních dítek jest 120. Vyučuje je učitel Josef Nejedlý. Týž předčítá evangelium v novém katolickém kostelíku, poněvadž kněz pro malé příjmy odtud odešel. Starostou je rolník Václav Fikl. Obyvatelé jsou většinou horníky v nedalekých uhelných dolech (2 km za vsí). Ze 400 horníků jest 300 Čechů. Správa dolů zřídila pro děti svých zaměstnanců německou školu. Horníci vydělávají denně průměrně 100 lei.

4. Rovensko bylo založeno roku 1823. Má 350 obyvatelů

a 120 domů. Obyvatelé jsou katolíci. Katolický kostel se teprve staví. Školních dítek je 80, které učí český učitel František Palfi. Starostou obce je rolník Pražák.

5. Biger (Schnellersruhe) byl založen roku 1827. Má 400 obyvatelů a 80 domů. Obyvatelé jsou katolíci. Mají svůj kostel, ale bez kněze. Školních dítek je 85. Učí je rolník Václav Mareš. Obyvatelé jsou malorolníci. Část jich pracuje v nedalekých státních uhelných dolech Sirina.

6. Šumice byla založena roku 1827. Má 430 obyvatel. Obyvatelé jsou katolíci. Kněze nemají. Školních dítek je 70. Škola tu je, avšak bez učitele. Obyvatelstvo je rolnické.

7. Nová Ogradina (Frauenwiese), založená okolo roku 1840, je smíšená obec s českou většinou. Ze 300 obyvatel je 160 Čechů. Mají svůj katolický kostelík. Dochází sem kněz ze Ršavy. Českých školních dětí je 40, které učí učitel Emil Neidenbach německy. České obyvatelstvo je chudé, samí dřevorubci.

Čechů v Banátě napočítal A. V. Šembera roku 1876 v článku „Kolik je Čechů, Moravanů a Slováků“ v Č. Č. M. 7183. Dr. Jan Auerhan v knize „Čechové v Jugoslavii, Rumunsku, Maďarsku a Bulharsku“ na str. 63 pro rok 1900 čítá jich 9445. Maďarská statistika zjistila roku 1910 v sedmi osadách čistě českých (Rovensko, Šumica, Biger, Svatá Helena, Gerník, Eibenthal a Nová Ogradina) 3813 Čechů.

Čechové banátští jsou náboženství většinou katolického. Pouze ve Sv. Heleně jsou z poloviny též evangelíci (321), členové Modrého kříže (64) a baptisté (40).

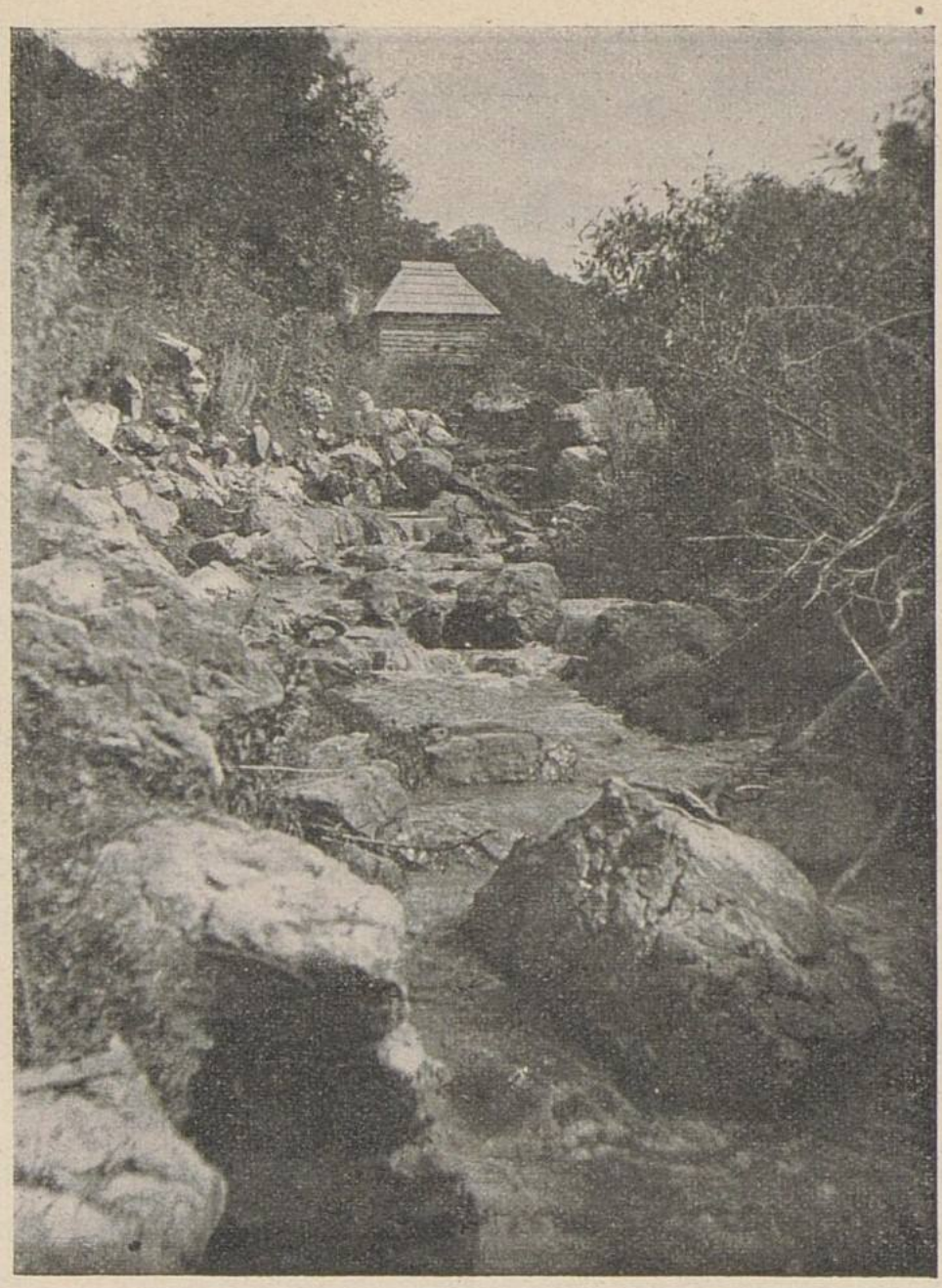

Český mlýn v Gerníku v Banátě (Rumunsko).

České osady v rumunském Banátě jsou chudičké, kamenitá půda tamější ve vysoké poloze nadmořské nestačí uživiti pilné jejich obyvatelstvo. Proto Čechové

z nich stěhovali se záhy do sousedních obcí a průmyslových středisek. Tvoří dosti značné menšiny v těchto obcích (podle sčítání roku 1910): Anina (1370), Rešica (1260), Kiral (460), Bozoviči (370), Lugoš (330), Berzaska (270), Oršova (270), Surdok (200), Kamenica (170), Dolní Lipková (140), Zlatica (130), Karanšebeš (170), Nový Karanšebeš (120), Skajuš (130). Celkem je Čechů v župě krašovsko-severínské 9500.

Kromě župy krašovsko-severínské žijí Čechové ještě v župě temešské v počtu 1200 a to v Klopodii (450) a v Temešváru (750); dále v župě aradské Německý Pereg (306), obec evangelická; v župě huňadské žijí jako horníci v těchto obcích: Petrošeny (270), Lupeny (110), Oreštie (100). V Sibíni je Čechů 200, v Aradu 200, v Kluži 500.

V poslední době vznikly některé průmyslové kolonie hlavně objevením zemního plynu: Turda (250) a Mediáš (250).

Celkem je Čechů v dnešním rumunském území bývalého Uherska 12.500, spolu se Slováky 43.277.

Československé kroužky jsou v Kluži, Temešváru a Aradu. Nejvyspělejší česká kolonie je v Temešváru. Má řadu inteligentů, kteří mezi krajany pracují.

V Bukovině jest 1000 Čechů, z nichž v Černovicích a okolí žije 440. Kdysi bylo tu také 3000 Slováků, kteří byli však vlivem polské školy a polského kostela popolštěni. Přišli sem za císaře Josefa II. ze župy trenčanské a usadili se u krasenské skelné huti v osadě Staré Huti. Roku 1820

přišlo dalších 30 slovenských rodin do osady Hliboka. Z těchto dvou osad v letech třicátých osídleny byly další tři osady: Nový Solonec, Pleš a Pojana Mikuli. Část jich přesídlila později do Moldavské Banily a jiných obcí, takže dnes kromě zmíněných obcí bydlí ještě v těchto obcích: Davideni, Pauka, Petrovec, Paltinosa, Terebleşti a Zrub. Statistika z roku 1910 je počítala za Poláky.

Čechové v Bukovině jsou z největší části skláři, zámečníci a zaměstnanci pivovarů a cukrovarů. V Černovicích mají svůj československý kroužek „Masaryk" s 500 členy.

V Rumunsku předválečném žije 1780 Čechů a Slováků. Hlavní jejich střediska jsou v Bukurešti (1250) a v Ploešti (210), v nichž mají své spolky pod názvem „Československých kolonií". Jsou to většinou dělníci a řemeslníci. Slováci měli již před válkou v Bukurešti několik obchodních domů s modním zbožím, zejména s prádlem na př. firmu Koraušovu, rodáka z Turce a j.

V Besarabii žije asi 1000 Čechů. Je tu česká osada Novohrad, kterou založili vystěhovalci čeští z české osady Čechohradu na Krymu, odkud přesídlili do Besarabie v počtu 26 rodin. Dnes čítá Novohrad 500 Čechů, zaměstnáním rolníků. V Galaci a okolí žije 200 Čechů, většinou úředníků, v Kišiněvě 90 Čechů, v Bolgradě a Barladě 70 Čechů, vesměs obuvníků.

V Rumunsku jest tedy asi 47.057 Čechů a Slováků (16.000 Čechů a 31.000 Slováků).

Slovenské školství v Naďlaku.

Naďlak je největší slovenskou obcí v Rumunsku. Má 14.000 obyvatel, z nichž je 9000 Slováků. Je tu řada bohatších hospodářů, řemeslníků i živnostníků. Mají i slovenský peněžní ústav: Naďlackou ludovou banku. Jsou tu dva slovenské spolky: řemeslnický „Ludový kružok“ a „Čítací spolok“.

Školství bylo tu církevní: evangelické. Učitelé byli placeni slušně. Měli po 24 jitrech půdy, 40 *q* pšenice, naturálním bytu a dřevo. Od roku 1912 však církev vyměřila učitelům plat po 2000 K měsíčně a naturální požitky kromě bytu jim vzala. Učitelé trpěli bídu za války i po válce. Roku 1919 žádala církev pro ně podporu od rumunského státu. Podpora byla povolena, ale rumunské ministerstvo školství roku 1921 všecky učitele, kteří dostávali státní podporu, jmenovalo učiteli státními. Toto jmenování sdělilo ministerstvo učitelům přímo, nikoliv však evangelické církvi naďlacké, která cítila se tím dotčenou a podala proti sestátnění svých učitelů protest školnímu revisorovi v Aradě prostřednictvím saské Landeskirche, jejíž je členem, ministerstvu školství v Bukurešti, ovšem marně. Roku 1923 ze šesti učitelů pouze dva prohlásili, že chtějí zůstati ve službě církevní.

Ve škole zatím vše zůstalo při starém. Školou povinných dětí jest 800, počet to i pro šest učitelů příliš veliký. V září 1923 měli učitelé v Rumunsku složiti zkoušku z rumun-

štiny a rumunské vlastivědy. Čtyři slovenští učitelé státní zkoušku složili, církevní se však nedostavili a ani v srpnu 1924 zkoušky nevykonali. Bylo jim proto další vyučování zakázáno. Ze čtyř učitelů státních je však jeden nemocen a dva přes 60 let staří, takže v nejbližší době zbude pro slovenské děti naďlacké pouze jediný učitel, poněvadž rumunská vláda nepřipustí žádného učitele cizozemského.

Dnes učí se na slovenských školách naďlackých podle předpisů zákona o školství menšinovém: v I. a II. třídě pouze slovensky, ve III. a IV. třídě 2 hodiny denně rumunsky, jinak slovensky, v V. a VI. třídě rumunsky, poněvadž není slovenského učitele. Mimo to 200 slovenských dětí chodí do státní školy rumunské. Jediná pomoc pro slovenské školství v Naďlaku by byla, aby tamní evangelická církev dala několik nadaných hochů vzdělati za učitele na některém učitelském ústavě rumunském (nejbližší je v Temešváru).

XVII

RUSKO (SSSR)

Sovětská Ukrajina.

V sovětské Ukrajině žijí Čechové: v gubernii kijevské 4232, volyňské 2148, podolské 137, poltavské 62, černigovské 113, nikolajevské 446 a charkovské 445, oděské 926 a jekaterinoslavské 800.

Hlavní část jich sídlí v sovětské Volyni. Jsou to české obce: Zubovščina (438 Čechů), Vyšehrad (230), Stremigorod (170), Malinovka (230), Krošna (110), Holendry (200), Okolek (120), Vinohrady (300), Slavkovice (120), Bohemka (165), Olšanka (100), Plechová (90), Vysoká (80) atd. V Žitomíru byl nejstarší a největší český pivovar Macháček a Jansa, založený před 40 lety p. Josefem Macháčkem z Přelouče, v Krošně velký nový pivovar firmy V. Olbrach. Všecky průmyslové podniky jsou nyní ovšem nacionalisovány a sesocialisovány, t. j. majitelům odebrány a pronajaty. Většinou je tu toliko ten rozdíl, že užitek z podniku nejde do kapsy původního majitele, ale do kapsy nájemce „továryše“, kterým bývá v 99 procentech žid.

Chmelařství, hlavní pramen blahobytu českých osad, od roku 1917 úplně zaniklo. Tam kde dříve pěstovalo chmel 50—60 hospodářů, jako na př. v Olšance, zůstaly 2 až 3 chmelnice. Českým osadám v sovětské Ukrajině vadí, že nemají střediska a následkem toho ani organisace. Roku 1921 česká sekce při gubernském volyňském oddělení komunistické strany pokusila se organisovati Čechy v sovětské Volyni. Vydala 6 čísel časopisu „Volyňská pravda“. V říjnu 1921 čeští komunisté z Moskvy Salát a Procházka organisovali v Žitomíru sjezd volyňských Čechů, avšak obě akce neměly hlubších následků.

Roku 1922 při gubernském volyňském oddělení národního vzdělání byla organisována česká sekce (vedle polské,

židovské a německé) hlavně přičiněním učitele Rychlíka, docenta slavistiky na universitě kijevské, avšak nedostatek českých učitelů a nedostatek hmotných prostředků zmařil snahu po zřízení českých škol. České školy obecné jsou pouze v několika obcích (Krošna, Ivanoviči, Vysoká). Roku 1925 mají býti zřízeny tři české školy sedmitřídní (odpovídající našim měšťanským) a sice v Krošně, Okolku a Zubovščině.

V Kijevě je asi 2000 Čechů, řemeslníků a dělníků. Mají spolek Jan Amos Komenský, který vydržuje českou školu. V kijevské gubernii je kromě toho česká škola v Kolonštině.

V oděské gubernii (části bývalé chersonské) je ryze česká obec Alexandrovka (okruh Balta, od stanice Birzuly vzdálená 7 verst). Čítá 28 rodin, 143 duše. Založili ji roku 1899 krajané ze Zelova v Polsku. V české škole tamní učí sovětský učitel Jaroslav Martínek 40 dětí. Obyvatelé jsou náboženství českobratrského. Chaty měli původně pouze hliněné, t. zv. zemljanky, dnes zůstaly takové pouze tři. Je tu českobratrský sbor, který se shromažďuje ve škole. Kázání koná nyní bratr učitel Martínek.

Alexandrovka je připojena k sousední ukrajinské obci Rozalevce, se kterou tvoří tak zvaný „selsovjet“ (obec). Dva členové selsovjetu jsou Čechové z Alexandrovky. V Alexandrovce umějí všichni lidé čísti a psáti česky i rusky až na dva osmdesátileté starce.

V Nové Svobodě u Alexandrovky sídlí Čechové v počtu 70 vedle Němců.

Bohemka je ryze česká obec v okrese pervomajském (Petropavlosk nazván byl Pervyj Maj). Má 40 domů a 200 duší českobratrských. Založena byla vystěhovalci ze Zelova roku 1908. Také tu jsou stavení z nepálených cihel.

V Bohemce je sbor českobratrský, ku kterému patří i Ljubaševka (okruh Balta), čítající 130 duší českobratrských, přišlých sem ze Zelova, a Zelený Jar, který obývá 30 duší českobratrských. V Bohemce káže rolník Václav Pujmon. Dříve byl i učitelem, vyučovati bylo mu však zakázáno jakožto nepřípustné pro kazatele.

Čechoslávie (dříve zvaná Sirotinka v okruhu vozněsenském) je ryze česká obec se 100 dušemi náboženství českobratrského. Stanice dráhy Berezovka (na trati Charkov—Oděsa) je vzdálena 20 verst odtud. Také v Čechoslávii je sbor českobratrský, jehož členové scházejí se ve škole k bohoslužbám, které koná rolník Josef Hapala.

K těmto šesti českobratrským osadám druží se ještě dvě: Terentievka (dříve zvaná Sergějevka v okruhu Krivoozero). Je to většinou česká obec s menšinou ukrajinskou. Má 48 domů, v nichž bydlí 55 rodin s 253 dušemi. Učitel je Ukrajinec. Čechové jsou tu pravoslavní až na tři. Koňský Záhon (Monastirský účastek) je česká obec nedaleko Berislavi. Byla založena roku 1899. Obývají tu 22 rodiny české, náboženství pravoslavného, katolického a českobratrského (110 duší).

Hlavní plodina hospodářská je v českých osadách oděské gubernie pšenice, kavony (vodní melony) a rajská ja-

blíčka (batlažany, jedí se syrová). Dobytek chová se hlavně k vůli mléku.

Pole jsou státní, každý hospodář má příděl 2 desjatiny na osobu (v oděské gubernii). Dobytek i chaty jsou majetkem soukromým. Z dobytka platí se daň.

Naše krajany českobratrského náboženství v oděské gubernii navštívil farář Fr. Prudký z Olomouce roku 1909 a 1910 a vikář Rudolf Šedý ze Svébohova roku 1911 a 1923.

V jekaterinoslavské gubernii (ukrajinské) jest česká osada Čechohrad (okres Melitopol). Byl založen roku 1869. Má 105, většinou zděných domů, v nichž bydlí přes 100 rodin, úhrnem 800 duší. Jsou náboženství katolického. Českou školu navštěvuje 150 dětí. Učí v ní ruská učitelka. Z Čechohradu vystěhovalo se asi 100 rodin, které založily na Sibiři u Omska osadu Novohrad, na Uralu u města Těmíru osadu Borodinka a v Besarabii osadu Novohrad.

Velká Rus.

V tauridské gubernii (na Krymu) jsou tyto české osady:

Carekvič, založený roku 1862. Má 35 domů s 39 rodinami a 202 dušemi. Čechové jsou tu však do značné míry poněmčeni. Školu mají německou.

Alexandrovka (okruh Džankoj, rayon Kurman) byla založena roku 1865. Je tu 120 domů se 140 rodinami a 750 dušemi, náboženství katolického. Školy jsou tu dvě: německá a česká. V české škole je 26 dětí.

Bink Komrát, osada původně tatarská, má 14 českých rodin náboženství katolického (70 duší).

Bohemka na Krymu (okruh perekopský) byla založena roku 1862. Má 42 domy s 50 rodinami a 360 českými dušemi, náboženství katolického. Českou školu navštěvuje 50 dětí. Učitel je Němec.

V Simferopoli, hlavním městě krymské republiky, a v jeho nejbližším okolí (Alma) žijí 183 české rodiny s 655 dušemi.

V tauridské gubernii jest půda velice úrodná. Naši krajané ji ani nehnojí a přece se tu daří výborná pšenice, ječmen, kukuřice, zemáky a melouny. Sousedy Čechů jsou Němci, kterých je tu na 80.000. Tím se vysvětluje, že některé české osady smíšenými sňatky, přivtělením k německé farnosti a školou se poněmčily.

V tauridské gubernii je 2037 Čechů*).

Na Kavkaze je též několik českých osad.

V gubernii černomořské, v okruhu novorosijském jsou to: Metodějovka (25 dvorů, 200 Čechů), Kyrilovka (50 dvorů, 358 Čechů), Vladimírovka (28 dvorů, 211 Čechů), Glěbovka (217 Čechů), Aderbievka (15 dvorů, 100 Čechů).

V okruhu tuapském: Těkos (25 dvorů, 116 Čechů), Těšebs (20 dvorů, 108 Čechů), Anastasievka čili Georgievské chutory (25 dvorů, 200 Čechů).

V okruhu anapském: Pavlovka (30 dvorů, 161 Čech), Varvarovka (35 dvorů, 350 Čechů).

*) Při sčítání lidu roku 1921 napočteno bylo na Krymu 1413 Čechů.

Osady ty založeny byly v letech 1867—1878. Roku 1867 stal se totiž agronomem černomořské gubernie Bedřich Heyduk, bratr básníka Heyduka, který sem české osadníky povolal. Krajina, ve které leží Metodějovka, Kyrilovka a Vladimírovka je krajinářsky velmi půvabné údolí říčky Cemeš. Hojnost lesů, vysoké hory s obou stran je vroubící s vyhlídkou na novorosijský záliv činí ji velmi utěšenou.

Půda je tu prvotřídní. Pěstuje se hlavně pšenice, ječmen a oves, brambory a krmná řepa. V některých vesnicích (Metodějovka, Kyrilovka, Pavlovka, Varvarovka) pěstuje se i zelinářství, zvláště rajská jablíčka. Značně vynáší i pěstování vína (Glěbovka, Pavlovka, Vladimírovka, Kyrilovka), pěstování tabáku (Těkos a Těšebs), chov dobytka (Metodějovka, Kyrilovka, Vladimírovka a Glěbovka). V Anastasievce chovají i včely. V Novorosijsku prodává se hlavně mléko z českých krav. Keř „škumpa“ (rhus cotinus), zde rostoucí, dává výborný materiál na ploty a listů užívá se k vydělávání koží.

Kavkazští Čechové jsou náboženství katolického. Jsou přifařeni většinou k Novorosijsku. České školy měli jedině v Glěbovce a v Anastasievce, v ostatních obcích ruské.

V Novorosijsku je Český spolek (žije tu asi 200 Čechů), který soustřeďuje od roku 1922 Čechy ze všech českých osad na Kavkaze a vyvíjí čilý život pořádáním divadelních představení, tělovýchovou, hudebními zábavami, půjčováním knih atd. Středisko má v „Českém domě“ a vydržuje i českou školu.

V Jekaterinodaru je asi 200 Čechů, kteří žádali o povolení českého spolku.

Úhrnem je na Kavkaze asi 2421 Čechů.

Ludvík Lát, který byl 14 let profesorem na Kavkaze (v Pjatigorsku), napsal ve svých ilustrovaných cestopisných črtách „Na Kavkaze“, vydaných roku 1924 v Praze (na str. 5): „Jsem pevně přesvědčen, že Kavkaz s jinými oblastmi Černého moře, s Krymem a jihoruským pobřežím od Oděsy k Rostovu, může být příslušníkům našeho národa druhou Amerikou, ba, může jí být daleko spíše, než Amerika sama, ježto zákonů imigračních tam hned nebude.

Snad už teď sovětská vláda dovolila by za určitých podmínek tvoření českých kolonií v těchto černomořských krajinách. Tyto kolonie mohly by být utvořeny po způsobu německých, jichž je na severním Kavkaze několik. Tuzemní obyvatelstvo bylo by dobrým odbytištěm, jež by se mohlo zvětšovat s vývojem politických událostí dále na sever Ruska, na východ za Kaspické moře i na jih k Persii. Kolik našeho přebytečného, nezaměstnaného obyvatelstva našlo by obživu buď v oněch koloniích nebo i, dík sesílenému průmyslu jejímu, ve staré vlasti. Jaký by to byl mocný činitel ve vývoji našeho dunajsko-černomořského loďstva, jaká vzpruha pro naši kulturu!“

Tento návrh Látův začali uskutečňovati čeští komunisté. Podle zprávy „Večerníku Rudého práva“ ze dne 21. ledna 1925 odjelo 20. ledna 1925 160 osob na Kavkaz,

kde jim přidělen byl sovětskou vládou velkostatek Gorbaň v kubáňské gubernii u Armavíru.

Ve Velké Rusi kromě Krymu a Kavkazu jsou usazeni Čechové hlavně ve městech jako řemeslníci a sice v Moskvě (1000) a Petrohradě-Leningradě (300).

V kalužské gubernii je česká vesnice Lasalskoje (200 Čechů).

V uralské oblasti u města Těmíru je česká obec Borodinka, založená vystěhovalci z Čechohradu na Krymu (100 Čechů). Stanice dráhy Artubrusk je odtud vzdálena 110 verst vozem.

Sibiř.

V posledních letech před válkou a za války bylo v městech podél hlavní trati sibiřské dráhy mnoho Čechů i Slováků, zejména českých řezníků a uzenářů, slovenských koželuhů a kožešníků, hudebníků a železničních zřízenců. V Irkutsku si založili „Československý spolek“, ve Vladivostoku spolek „Palacký“, který za redakce Václava Richtra vydával časopis „Vladivostocký věstník“ (nepravidelně). S odchodem československého vojska ze Sibiře odešlo i mnoho krajanů.

Na Sibiři je však i několik českých osad selských.

V gubernii tomské jsou to: Sosnovka, Miltuš a Ditlov (všecky v okruhu barnaúlském).

Sosnovka je od města Novonikolajevska vzdálena asi

35 verst. Z Novonikolajevska jede se Altajskou drahou až do stanice Bersk, odtud nutno jeti vozem (v letě možno do Bersku jeti i parníkem po řece Obu). Z Berska do Sosnovky je 13 verst. Cesta vede podél řeky Obu jehličnatými lesy. Sosnovka čítá 250 duší, z nichž jest asi 25 Čechů. Přistěhovali se sem roku 1900 z Kupičeva na Volyni.

Miltuš je od Sosnovky vzdálena 6 verst. Žije v ní asi 100 Čechů. Půda je tu úrodná, daří se v ní výborná pšenice, aniž by se musila hnojiti.

V Ditlově, vzdáleném od Miltuše 30 verst, žije asi 35 Čechů.

V jenisejské gubernii: V okruhu ačinském žijí Čechové od roku 1910 v obci Malá Talka, která leží na říčce Kemčugu v hloubi sibiřského pralesa („tajgy"). Od železniční stanice Kemčugu je vzdálena 5 hodin pěšky. Bylo tu původně 100 Čechů, roku 1918 pro těžké poměry hospodářské (daří se pouze oves, ječmen, brambory a seno) a pro útrapy, jež působí tu myriady „mušek", zůstalo tu pouze 30 Čechů. V Kemčugu žilo 40 Čechů jako zaměstnanci dráhy, lesního úřadu, sirotčince anebo jako dřevaři.

Blíže města Omska založili si vystěhovalci z Čechohradu na Krymu obec Novohrad (100 Čechů).

Českobratrská osada Borjatín založena byla roku 1907 vystěhovalci z Čechovky u Samary a rozmnožena byla roku 1913 vystěhovalci z Borjatína na Volyni. Je vzdálena 100 verst od Akmolinska. Je tam nyní 20 rodin českých, zemědělských. Úroda trpívá tu však suchem.

V sibiřských městech zůstalo něco českých válečných zajatců, kteří neodešli při evakuaci s československým vojskem a zůstali tu jako řemeslníci. Jsou zejména v Tomsku, Novonikolajevsku, Barnaulu, Semipalatinsku, Krasnojarsku a Irkutsku. O jejich počtu, podle spolehlivých zpráv znalců sibiřských poměrů z kruhů legionářských, nelze zatím ničeho říci.

V přímořské oblasti, v okruhu Nikolsk Ussurijskij, jest českoněmecká obec Nová Ves, založená v letech 1906 až 1909, 7 verst daleko od stanice Svjagino na trati z Vladivostoku do Chabarovska. Žije v ní asi 100 Čechů.

Ve Vladivostoku žije asi 300 Čechů. Český spolek tamější „Palacký" musil při sovětisaci jakožto národní spolek činnost svou zastaviti.

Na Sibiři je tudíž asi 830 Čechů.

Československá emigrace z Ruska v naší republice čítá s rodinnými příslušníky kolem osmi tisíc duší. Sdružení Čechů a Slováků z Ruska (Praha I., Ulice Karoliny Světlé 41) má 2467 členů. Předsedou je Tom. Nejedlý. Orgánem jejich jest měsíčník „Věstník Sdružení Čechů a Slováků z Ruska". Jednota Čechoslováků z Ruska (Praha II., Hybernská 7) má 515 členů. Předseda Fr. Veselý. Orgánem jejich je měsíčník „Jednota".

Kostnická jednota v Praze vyslala k Čechům v Rusku v době panujícího tam hladu roku 1922 a 1923 vikáře R. Šedého ze Svébohova na Moravě, který z Ruska přivezl 78 českých sirotků, o které nyní pečuje Kostnická jednota.

V gubernii kijevské	4232
„ „ volyňské	2148
„ „ podolské	137
„ „ poltavské	62
„ „ černihovské	113
„ „ nikolajevské	446
„ „ charkovské	445
„ „ oděské	1036
„ „ jekaterinoslavské	800
V sovětské Ukrajině	9419
V tauridské gubernii (na Krymu)	2037
v černomořské gubernii (na Kavkaze)	2421
v Moskvě	1000
v Petrohradě	300
v kalužské gubernii	200
v uralské oblasti	100
V sovětské Rusi	6058
Na Sibiři	830

V celém Svazu Socialistických Sovětských Republik žije tudíž 16.307 Čechů ve 42 obcích. Dříve jich bylo ovšem daleko více.

XVIII

ŘECKO

V Řecku jest Čechů asi 20. Jsou to obchodní zaměstnanci v Soluni a v Athénách a z části sklářští dělníci v Pireu.

XIX

KRÁLOVSTVÍ SHS

V království SHS žijí Slováci v počtu 87.751 duší. Tvoří 14 obcí většinou slovenských a v řadě obcí značné menšiny. Jejich sídla popisují se podrobně dále.

Čechové žijí v království SHS hlavně v Chorvatsku. Podle sčítání roku 1910 bylo jich tu 31.252. Sčítání lidu 15. února 1921 našlo tu 66.749 jiných Slovanů. Na základě tohoto počtu odhaduje dr. Stanislav Brandejs v Almanachu Československého Svazu v království SHS počet Čechů a Slováků v Chorvatsku na 60.000. Je-li Slováků v Chorvatsku 25.000, je tu Čechů asi 35.000. Nejvíce jich jest v župě požežské (roku 1910 bylo tu 15.112 Čechů, se Slováky 18.278). V okrese daruvarském jsou dvě čistě české rolnické obce: Končanica (1677 Čechů) a Brestovac (1348 Čechů). V Daruvaru jest Čechů na 3000*). Přes 1000

*) Daruvarský okres vyslal roku 1925 do bělehradské skupštiny Čecha, Aug. Mžika z Velkých Zdenců, člena Radičovy strany.

Čechů mají ještě: Dežanovac, Lipovljany a Ludina. Přes 500 Čechů mají dále: Dubrava, Grubišno Polje, Hercegovac, Ivanovo Selo (Pemija, nejstarší česká kolonie v Chorvatsku s českým obecním zastupitelstvem), Kaptol, Medjurič, Pleternica a Veliki Zdenci. Z měst mají nejvíce Čechů Bjelovar s blízkými Plavnicemi Novou a Starou a Gudjevcem, Osijek, Pakrac a Varaždín. V Záhřebu je na 2000 Čechů.

Česká škola dvojtřídní je v Daruvaru. Doplňovací školy české v Bjelovaru, Hercegovci, Kaptolu, Ludině, Medjuriči, Osijeku, Varaždíně, Záhřebu, Velikých Zdencích. České spolky jsou mimo tato místa ještě v Karlovci, Pakraci, Prekopakře a Virovitici.

Čechové v Chorvatsku jsou velikou většinou katolíci, evangelíků je pouze 1000 v Autunovci, Hercegovci a Uljaniku.

Ve Slovinsku je asi 1500 Čechů, hlavně v Lublani (500) a Mariboru (350).

V Bosně a Hercegovině žije 5620 Čechů. V Sarajevě 1200, v Mostaru 200. Jsou tu i čtyři rolnické kolonie české: Mačino Brdo, Malica, Nová Ves a Vranduk. Všecky na okolí Derventy. Mimo to jsou Čechové jako průmysloví dělníci v Dolní Tuzle (doly na sůl a chemická továrna), v Zenici (železárny) a ve Vareši (železné hutě).

V Dalmácii žije 620 Čechů, hlavně ve Splitu a Dubrovníku.

V Srbsku žije na 5000 Čechů, v Bělehradě 2500, v Ču-

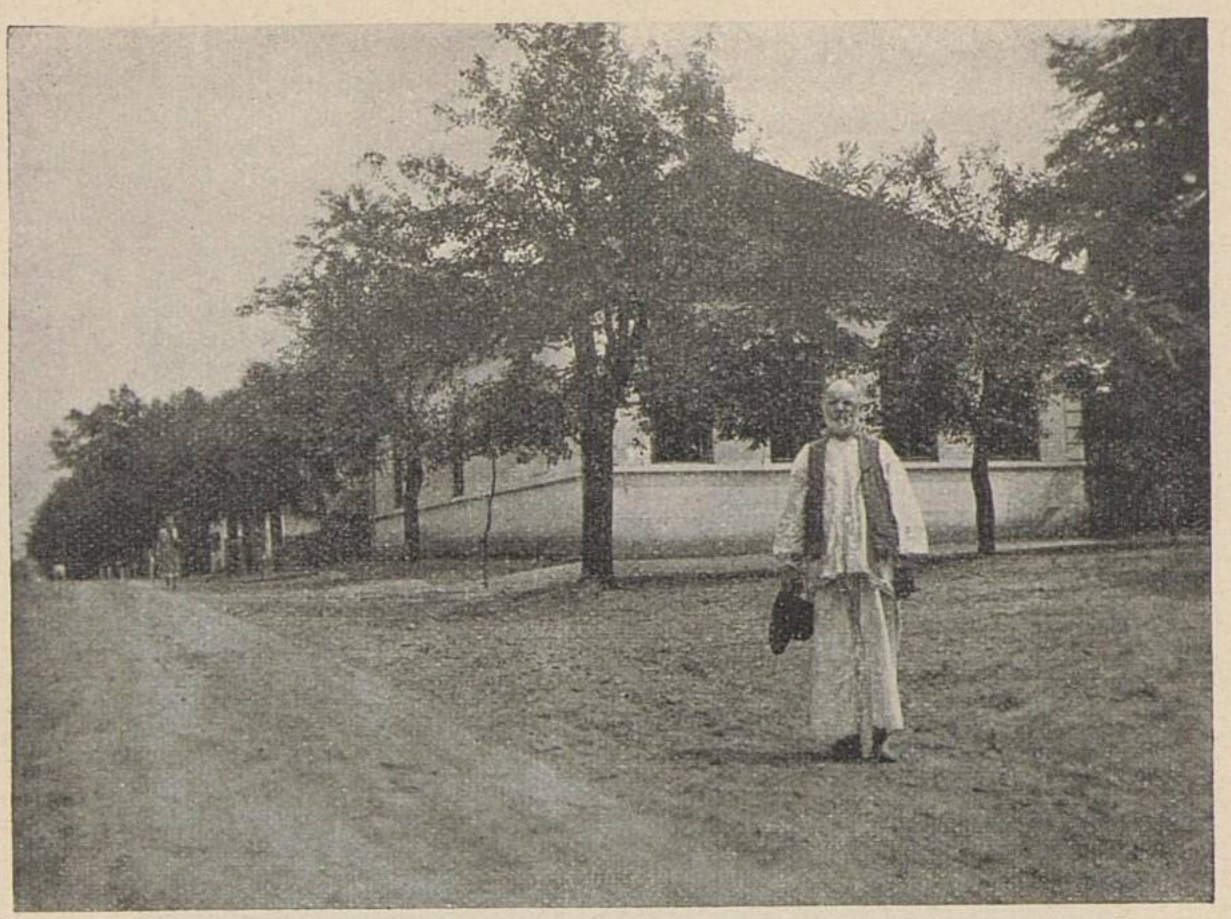

Česká škola v Abliáně v Banátě (SHS).

priji, kde je cukrovar, 250. Na obou místech jsou české školy. V Jagodině žije 80 Čechů, zaměstnanců tamního pivovaru, v Paračině 300 Čechů, zaměstnanců tamní sklárny a textilní továrny. Dále jsou Čechové v Niši (200) a ve Skoplji (500), zde je zaměstnává hlavně tamní pivovar a továrna na těstoviny. V Kragujevci je pomník ve válce tam pro vzpouru zastřelených Slováků z pěšího pluku trenčanského.

V Banátě žijí Čechové jako rolníci v Abliáně (200), v Belé Crkvi (400), v Kruščici (500), ve Velkém Bečkereku

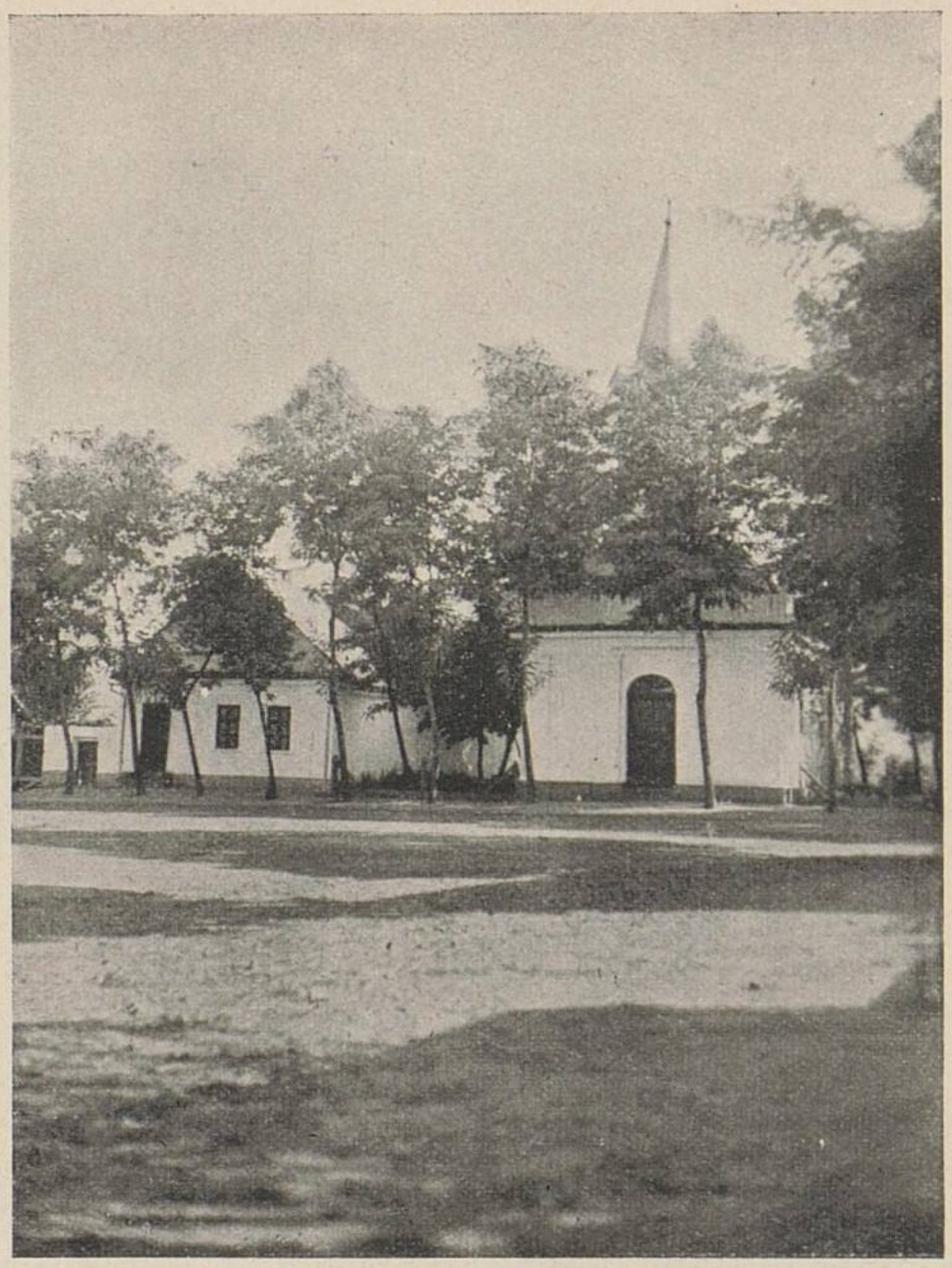

Český evangelický kostel ve Velkém Středišti v Banátě (SHS).

(300 — jsou to dělníci v cukrovaru a pivovaru) a ve Velkém Středišti (600), z nichž polovina jsou evangelíci. Celkem je tu asi 2000 Čechů.

V Báčce žije asi 700 Čechů, hlavně v Července jako dělníci cukrovaru, v Novém Sadě 400.

Celkem je Čechů v království SHS 50.440. Čechů a Slováků dohromady je tu 138.191.

V Daruvaru vychází český týdeník „Jugoslávští Čechoslováci“ redakcí Jar. Dittricha. Slováci mají týdeník „Národná jednota“ v Petrovci. Slováci jihoslovanští jsou převahou zemědělci, hospodářsky znamenitě situovaní i kulturně nad své okolí vynikající. Čechové jsou z části zemědělci (hlavně v Chorvatsku, v Bosně a v Banátě), z části ve městech usedlí a až na několik továrníků a větší počet samostatných živnostníků, příslušníci středního stavu, zřízenci a dělníci cukrovarů, hospodářsky též zcela dobře situovaní.

Sídla jihoslovanských Slováků.

Slováků je v království SHS 87.751 (počítáme-li mezi ně i 10.055 Rusínů v Báčce, kteří nejsou vlastně Rusíny, ale řeckokatolickými Slováky).

Slováci sídlí tu hlavně ve třech národnostních ostrovech: v Báčce mezi Dunajem a Tisou, v Banátě, v bývalé župě torontálské a ve Srěmu, nejvýchodnější části Chorvatska mezi Dunajem a Sávou.

V Báčce tvoří Slováci 9 velkých obcí a čítají úhrnem 45.032 duší. Největší je tu slovenské město Petrovec (7652 obyvatelů, 7155 Slováků — podle sčítání ze dne 31. ledna 1921). Další slovenské obce jsou: Kysáč (4717 ob.,

SLOVENSKÉ OSADY V KRÁL. SHS.

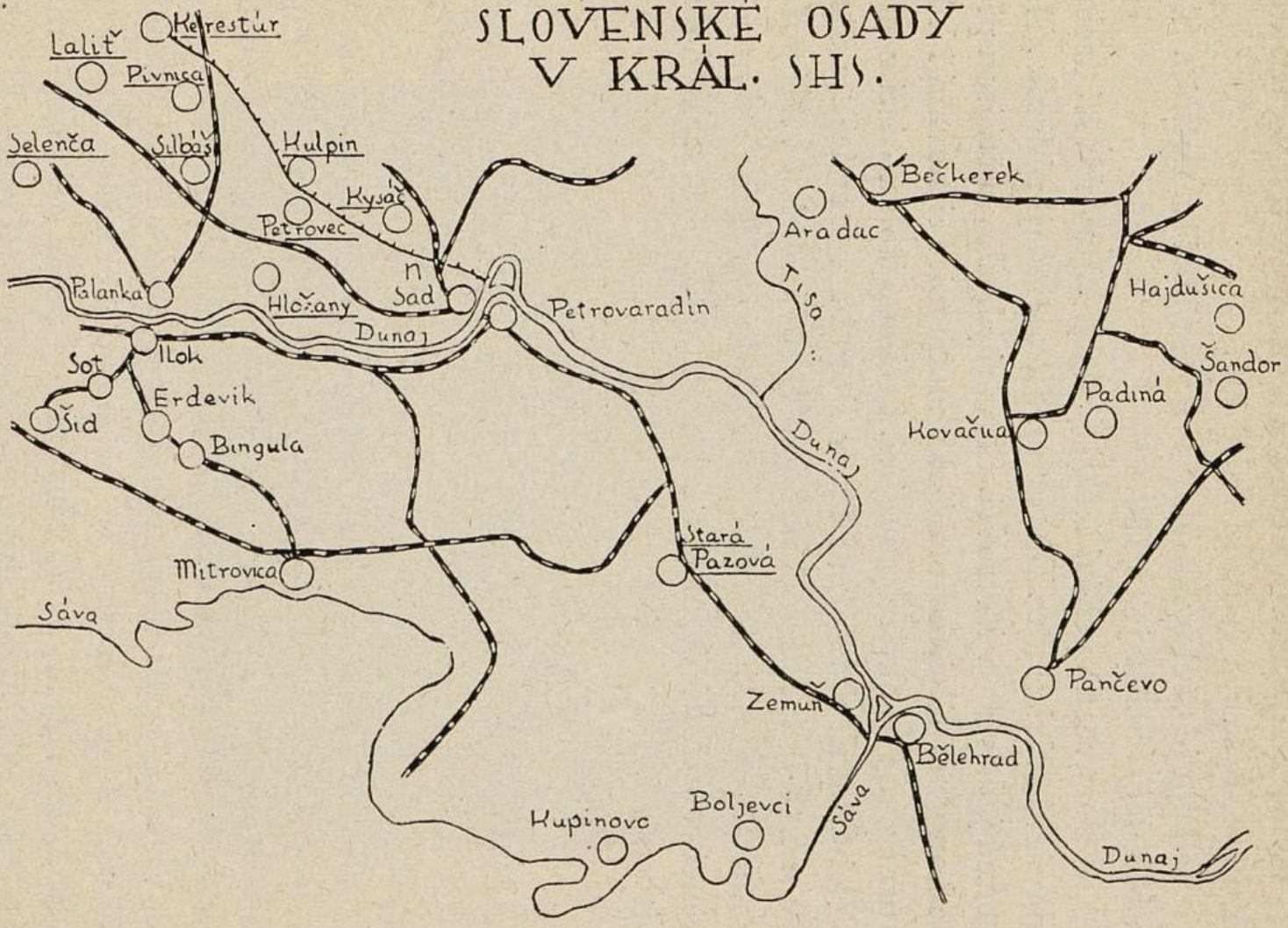

KNIHOVNA V PRAZE • VER. • UNIVERS

Obecní studně v Padiné v Banátě (SHS).

4526 Slov.), Pivnica (4866 ob., 3091 Slov.), Selenča (3079 ob., 3015 Slov.), Hložany (3215 ob., 2976 Slov.), Kulpín (3117 ob., 1876 Slov.), Laliť (2544 ob., 1385 Slov.) a řeckokatolické obce (rusínské): Báčský Kerestúr (5098 ob., 4826 Slov.), Kocura (4090 ob., 2387 Slov.). Menšiny slovenské jsou ještě v Silbáši (1200), ve Staré Palance (650), Bajše (1200), Novém Sadu (1800), Novém Futoku a v Ďurděvu.

V Banátě tvoří Slováci 4 velké obce a čítají úhrnem 17.719 duší: Kovačica (5021 ob., 4772 Slov.). Padiná

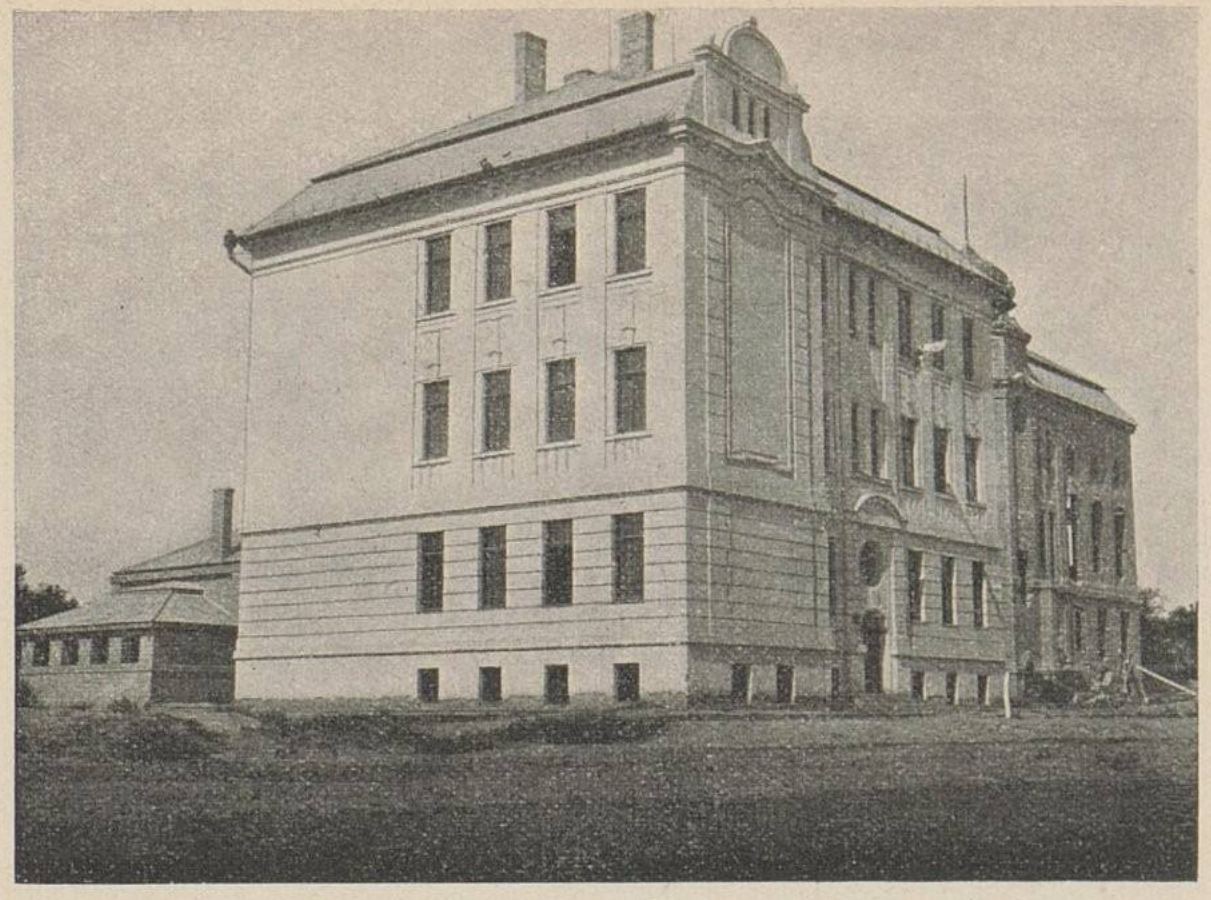

Slovenské reálné gymnasium v Petrovci (Báčka).

(4513 ob., 4289 Slov.), Slovenský Aradac (2161 ob., 1997 Slov.), Slovenský Alexandrovac (987 ob., 950 Slov.).

Menšiny slovenské jsou v Hajdušici (700), Lízice (Belo Blato, 680), Potiském Sv. Nikolovi (450), Vojlovici (1100) a Velkém Bečkereku (400).

Srěm má 15.000 Slováků: Stará Pazová (8070 ob., 6180 Slov.). Slovenské menšiny větší 1000 duší jsou v Erdeviku a v Boljevcích, menší v Iloku, Bingule, Suseku, Dobanovcích, Šidě, Soljanech, Neštině a Ašani. V celém Chorvatsku jest 25.000 (roku 1910 21.485) Slováků: kromě

Srěmu ještě v župě virovitické v Punitovcích a v Bračevcích, Našici a Orahovici; v župě požežské v Autonovci, Medjuriči a Lipovljanech.

Střediskem jihoslovanských Slováků je Petrovec. Tu je nejvíce inteligence, nejvíce spolků, knihtiskárna, od roku 1919 i státní slovenské reálné gymnasium (ve školním roce 1923/24 navštěvované 231 žákem v 6 třídách), největší finanční ústav „Petrovská sporitelňa", roku 1896 založená, která s 5 filiálkami má kapitál 5 milionů korun. V září každého roku konají se tu národní slavnosti, ku kterým se schází slovenská společnost z celé Jugoslavie.

Ve Srěmu je střediskem jihoslovanských Slováků okresní město Stará Pazová, v Banátě Kovačica.

Z minulosti.

Po vypuzení Turků z dolních Uher roku 1718 zůstaly jižní Uhry, t. zv. „Dolní zem", téměř liduprázdny. Roku 1690 přišli sem sice Srbové z Kosova pole, vedeni archimandritou z Peče, ale ti nestačili vše zalidniti. Správa panství ve Futoku povolala proto Slováky, kteří se usadili v Petrovci, Hložanech a Kysáči. Na konci osmnáctého století bylo nutno, aby vojenská hranice, zřízená proti Turkům, byla hojněji zalidněna. Proto Slovák Jan Bohn, profesor srbského gymnasia v Novém Sadě, roku 1770 zprostředkoval usazení Slováků z peštské župy ve Staré Pazové ve Srěmu. Po nich přišli sem Němci, zvaní Švábi,

povolaní Josefem II. z Alsaska. Kdyby tu tehdy nebyli bývali Slováci, byli by kulturnější Němci domácí obyvatelstvo z jeho sídel vytiskli a zaplavili celou Dolní zem.

Slováci, přišlí na Dolní zem, byli většinou evangelíci (ze župy peštské, hontské a gemerské), menšinou katolíci (ze župy bratislavské, nitranské a komarňanské). Evangelíci doufali, že v nových sídlech dolnozemských budou míti více náboženské svobody. Ale dočkali se jí teprve po tolerančním patentě roku 1781.

Dnes je polokatolická jediná slovenská obec v Báčce: Selenča a menšiny slovenské v Chorvatsku. Ostatní katolické obce slovenské v Báčce se pomaďarštily: Temerín u Nového Sadu (12.000 obyvatel), Topola (14.000 obyvatel), Kupusín, Nemeš Militič, Veprovec, Parabuť, Čantavér, Örszállás, Monostorseg, Ada, Mohol, Senta a Bečej. V obyvatelích těchto vesnic žije vědomí, že předkové jejich byli Slováci a jména mají vesměs slovenská. Maďaři jim říkají „paprikás tótok" (paprikoví Slováci).

Jak se stalo, že evangeličtí Slováci se nepomaďarštili? Ty zachránilo jejich náboženství. Ve všech evangelických kostelích kázalo se tu československy, četlo se písmo z bible kralické, zpívalo se z českých kancionálů a zpěvníků. Knihy, které si přinesli Slováci sebou ze svých starých domovů, byly české. Na Slovensko je přinesli čeští vystěhovalci pobělohorští, na Dolní zemi pomáhaly udržovati národního ducha evangelických Slováků.

První známky národního života dolnozemských Slo-

Slovenský evang. kostel a. v. v Kulpíně v Báčce.

váků objevují se v době Šafaříkově, který v době 1820 až 1832 byl profesorem a ředitelem srbského gymnasia v Novém Sadě. Založil tu „Slovenský literárny spolok“, který však v revoluci roku 1848 zanikl. V Petrovci byl prvním buditelem evangelický kaplan Štefan Homola, který již roku 1840 zřídil tam nedělní školu a knihovnu.

V revoluci roku 1848/49 slovenské obce stály většinou stranou ruchu politického. Pouze jednotlivci dali se donutiti k boji po boku Maďarů. Jaký div, že Srbové chovali se k nim potom nepřátelsky?

Po rakousko-uherském vyrovnání první volby do říšského sněmu uherského měly pro Slováky v Báčce příznivý výsledek. V okrese kulpínském zvolen byl 18. března 1868 za poslance Viliam Paulíny-Tóth, jediný Slovák v říšském sněmu uherském. Při následujících volbách, roku 1875, dr. Michal Mudroň propadl. Teprve roku 1905 a 1906 zvítězil tu znovu Slovák, dr. Milan Hodža, tehdy redaktor Slovenského týždeníka (dnes ministr zemědělství Československé republiky). Těmito volbami upozorněni byli Maďaři na dolnozemské Slováky a začali je pronásledovati.

Nejtíže dolehlo toto pronásledování na slovenskou obec Kovačicu v Banátě (Torontále). Několik kovačických Maďarů chtělo totiž míti v evangelickém kostele maďarské bohoslužby. Staršovstvo jejich žádost odmítlo, ale biskup, k němuž se odvolali, maďarská kázání nařídil každou první neděli v měsíci. Farář Čaplovič poslechl a ohlásil na 5. května 1907 prvé maďarské kázání. Lid však začal zpívati slovensky a faráře nepustil k řeči. Pro tento slovenský zpěv bylo 35 kovačických Slováků odsouzeno úhrnem na 6 roků a 8 měsíců do vězení a k pokutě 6280 K. Tímto pronásledováním slovenské uvědomění však vzrůstalo, lidé začali čísti Hodžův list „Slovenský týždeník“ a „Dolnozemského Slováka“, kterého v Novém Sadě začal vydávati dr. Miloš Krno.

Při volbách roku 1910 ustoupil dr. Milan Hodža srbskému národnímu kandidátu, který však nezvítězil.

Ve světové válce dolnozemští Slováci s odporem šli do boje proti svým bratrům Slovanům. Za to poměrně velký počet jejich vstoupil za hranicemi do československých legií. Celkem bylo v legiích 300 dolnozemských Slováků, ze samotného Petrovce 50.

Po převratě byli dolnozemští Slováci prví, kteří na Národním shromáždění v Novém Sadě 25. listopadu 1918 prohlásili odtržení Vojvodiny (Báčky a Banátu) od Uher a její připojení k Jugoslavii. Srbské vojsko uvítáno bylo s nadšením. Tento stav radosti nepotrval však dlouho. Srbští vojáci nečinili totiž rozdílu mezi Slováky, Němci a Maďary, považujíce je všechny za nepřátele. Často trestali i uvědomělé Slováky a to bez příčiny a proto mezi lidem vzrůstala k nim nenávist.

V první Národní skupštině v Bělehradě roku 1919 měli Slováci jediného poslance Igora Štefánika (bratra generála Milana Štefánika), evangelického faráře z Palanky, zvoleného na program strany radikální.

Při volbách do ústavodárné skupštiny roku 1920 nebyl zvolen Slovák ani jediný. Slováci nebyli dostatečně zorganisováni a dali se částečně svésti komunistickými agitátory. To postavení Slováků v Jugoslávii velmi zhoršilo. Byli považováni za živel protistátní a podle toho bylo s nimi jednáno.

Slováci, ohlédajíce se po pomoci, utvořili proto společně s Čechy v červnu 1921 „Československý svaz“, jehož předsedou zvolen byl dr. Ludevít Mičátek a sídlem usta-

noven Nový Sad (od roku 1924 je sídlem Svazu Bělehrad a předsedou architekt Josef Hrnčíř).

„Svaz československých spolků“ obrátil se roku 1924 dvěma memorandy na jihoslovanskou vládu. V prvém žádá za ochranu dělníků, československých příslušníků, aby byli vyňati z vypovídacího nařízení k umenšení nezaměstnanosti v království SHS. Ve druhém žádá, aby v českých a slovenských školách byli ponecháni čeští a slovenští učitelé a aby dítky nebyly nuceny učiti se státnímu jazyku dříve než od 3. školního roku, poněvadž československé dítě naučí se jihoslovanskému jazyku mnohem dříve nežli dítě maďarské nebo německé. Vedle lidových (obecných) škol žádá „Svaz“ i za zřízení školy hospodářské v Petrovci.

Hospodářství.

Dolnozemští Slováci jsou až na malé výjimky rolníci. Úrodné roviny báčské, banátské a srěmské, jejich pilnou rukou vzdělávané, odměňují jejich práci bohatě a přispívají tak k jejich zámožnosti. Snad nikdo nemiluje tak matičku zemi jako dolnozemský Slovák. Jen tehdy se cítí silným, cítí-li svoji vlastní půdu pod nohama. V jeho očích je úctyhodným člověkem pouze ten, kdo má mnoho pozemků. Pánů nemá rád. Nikdy se nedočkal od nich ničeho dobrého. Proto také nerad dává své děti do škol, na studie. Nechce, aby se „popanštily“. Do nedávna ani na řemeslo nechodily děti dolnozemských Slováků. Ovšem následek

Slováci z Padiné v Banátě (SHS).

toho byl — stálé dělení selských statků. Obyvatelstva přibývalo, půdy však nikoliv. Řemeslníky a obchodníky byli mezi Slováky Němci, kteří se na štěstí poslovenšťovali,

později Srbové a Židé. Teprve v posledním desetiletí, když už se nedostává půdy, učí se potomci kdysi bohatých gazdů řemeslu a obchodu. Ze řemesel nejoblíbenější je kovářství, krejčovství, obuvnictví, kolářství a holičství.

Ještě před 40 lety hospodařilo se na Dolní zemi primitivním způsobem. Najdou se staří lidé, kteří ve své mladosti orali dřevěnými pluhy. Ale nové pokolení užívá již s oblibou hospodářských strojů i umělých hnojiv.

Rozdělení půdy mezi dolnozemskými Slováky můžeme si ilustrovati rozdělením půdy mezi obyvatelstvem Petrovce: 45% obyvatelstva nemá pozemků vůbec anebo méně než 3 katastrální jitra, 35% má 3—10 jiter, 15% má 10—50 jiter a 5% má více než 50 jiter. Ti, kteří nemají polí, pracovali dříve na sousedním panství hraběte Chotka. To je však nyní rozparcelováno.

Hlavní hospodářské plodiny jsou tu pšenice a kukuřice. Pšenice se tu daří nejlepší z celé Jugoslavie. Na 1 katastrálním jitře urodí se 10—12 q pšenice, 20—28 q kukuřice. Největší mlýny jsou v Petrovci a Staré Pazové. Hlavní trh obilní je v Novém Sadě. Roku 1922 prodalo se tam 11.321 vagonů obilí v ceně 380 milionů dinárů.

Chov dobytka je naproti tomu nepatrný až na vepře, kterých je mnoho. Zabíjačky v zimě bývají velkými slavnostmi rodinnými.

Kolem roku 1900 začali Slováci v Báčce a ve Srěmu pěstovati chmel. Před válkou bylo chmelem vysázeno v Báčce 3000 jiter, ve Srěmu 317. Střediskem obchodu

Slovenka ve svátečním kroji z Kysáče v království SHS.

s chmelem je Petrovec a odtud se též chmel nazývá petrovským. Má 12·3 % šupin a vyrovná se barvou i jakostí žateckému. Vyváží se hlavně do Československa, kde ho lisují a jako žatecký výrobek dodávají dále. V Jugoslavii spotřebuje se ročně pouze 280.000 kg chmele k výrobě piva. Urodí se však 2,500.000 kg, takže téměř devět desetin celé úrody zbývá pro vývoz.

Chmel pěstují jihoslovanští Slováci hlavně pro jeho výnosnost. Tato výnosnost je patrna ze srovnání s výnosem pšenice. Roku 1905 urodilo se na jitře 10—12 q pšenice po 20 K, činil tedy výnos jednoho jitra 200—400 K, kdežto chmele urodilo se na témže prostoru 6—8 q po 200 K, činil tedy výnos jednoho jitra u chmele 600—800 K. Dnes je tento rozdíl ještě větší. Roku 1921 byl 1 q pšenice v Jugoslavii za 1200 K, 1 q chmele za 20.000 K. Roku 1921 jenom Petrovec dostal za chmel 25 milionů korun.

Vedle chmele pěstují jihoslovanští Slováci ještě konopí. Zpracovávají je po domácku na plátno, většinu však vyvážejí. Před válkou šlo do Německa odtud 600 vagonů konopí ročně.

Cukrové řepy se pěstuje málo, ačkoliv jihoslovanské cukrovary jsou nedaleko. Za to blízkost Bělehradu umožňuje Slovákům dobré zpeněžení zeleniny, pěstované hlavně ve Staré Pazové.

Na svazích Frušky Gory v Malé Pazové mají Pazované vinice, rodící znamenité víno fruškogorské a slankamenské.

Průmyslu mezi jihoslovanskými Slováky není. V Pe-

trovci založili po převratě, když bylo dost peněz, železo-ocelárnu, ale pro vzdálenost železnice, kterou se musilo přiváženi uhlí i surovina, podnik brzy zanikl. Ve Staré Pazové bylo by snad možno založiti továrnu na zužitkování masa. Vepřů je v okolí mnoho a města Bělehrad, Zemuň, Nový Sad blízko.

Kulturní život.

Čtením se jihoslovanští Slováci dříve mnoho nezabývali. Četli jedině bibli a kalendáře. Za jinou knihu Slovák litoval peněz. Nejdůležitějším činitelem výchovným byl mu rodinný život. Slovenské ženy a matky byly udržovatelkami slovenskosti domácích krbů. Slovenská řeč, obyčeje a píseň měly v nich nejoddanější ctitelky a pěstitelky.

V posledních dvaceti letech stal se v lidovýchově jihoslovanských Slováků značný pokrok. Čtou se hojně noviny slovenské i chorvatské. Mnozí Slováci naučili se čísti noviny pouze proto, aby mohli sledovati ceny chmele a pšenice.

Také národní uvědomění přispělo k rozšíření novin. Roku 1907 (po volbách Hodžových) odebíralo se na př. v Petrovci 300 výtisků „Slovenského týždeníka“, 200 výtisků „Slovenského hlásnika“, 150 výtisků „Dolnozemského Slováka“. Jednotlivci odebírali i české knihy a časopisy: Matici lidu, Libuši, Milotického hospodáře, ba i Ottův Slovník naučný.

Náboženství přidržují se jihoslovanští Slováci houževnatě. Jsou téměř všichni evangelíci až na 10.000 řeckých

katolíků (Kerestúr a Kocura) a 8000 římských katolíků (Selenča v Báčce a menšiny v Chorvatsku). Evangelická církev slovenská v Jugoslavii tvoří tři senioráty: báčský, banátský a srěmský. Vedle evangelíků a. v. jsou mezi nimi i baptisté a nazaréni.

Časopisů vydávají jihoslovanští Slováci pět (čtyři v Petrovci): týdeník „Národná jednota", jehož redaktorem od 1. ledna 1920 byl spisovatel Jan Čaják, od 1. ledna 1923 profesor Stanislav Leitmann a nyní Andrej Labáth; evangelický měsíčník „Nádej", který rediguje evangelický farář v Kysáči Pavel Turčan Selenský; měsíčník „Svit", vydávaný „Svazem československých akademiků"; satyrický měsíčník „Frčka" a dětský časopis „Zornička" ve Staré Pazové (red. F. Klátik).

Spisovatelé, kteří vyšli ze řad jihoslovanských Slováků, anebo kteří mezi nimi působili, jsou tito:

Ján Čaják (narozen 19. prosince 1863 v Lipt. Sv. Janě), učitel v Petrovci. Nejlepší jeho prací je román „Rodina Rovesných", který vydal pod jménem Aliquis. Je to prvý slovenský román ze života kupeckého.

Josef Hollý (1879—1912), evangelický kaplan v Petrovci, později farář v Moravském Lieskovém. Psal dramatické práce, na př. „Marnotratný syn".

Vladimír Hurban (bratr básníka Vajanského), zemřelý roku 1924, evangelický farář ve Staré Pazové, psal menší povídky. Jeho syn píše pod jménem V. H. V. (Vladimír Hurban Vladimírovič).

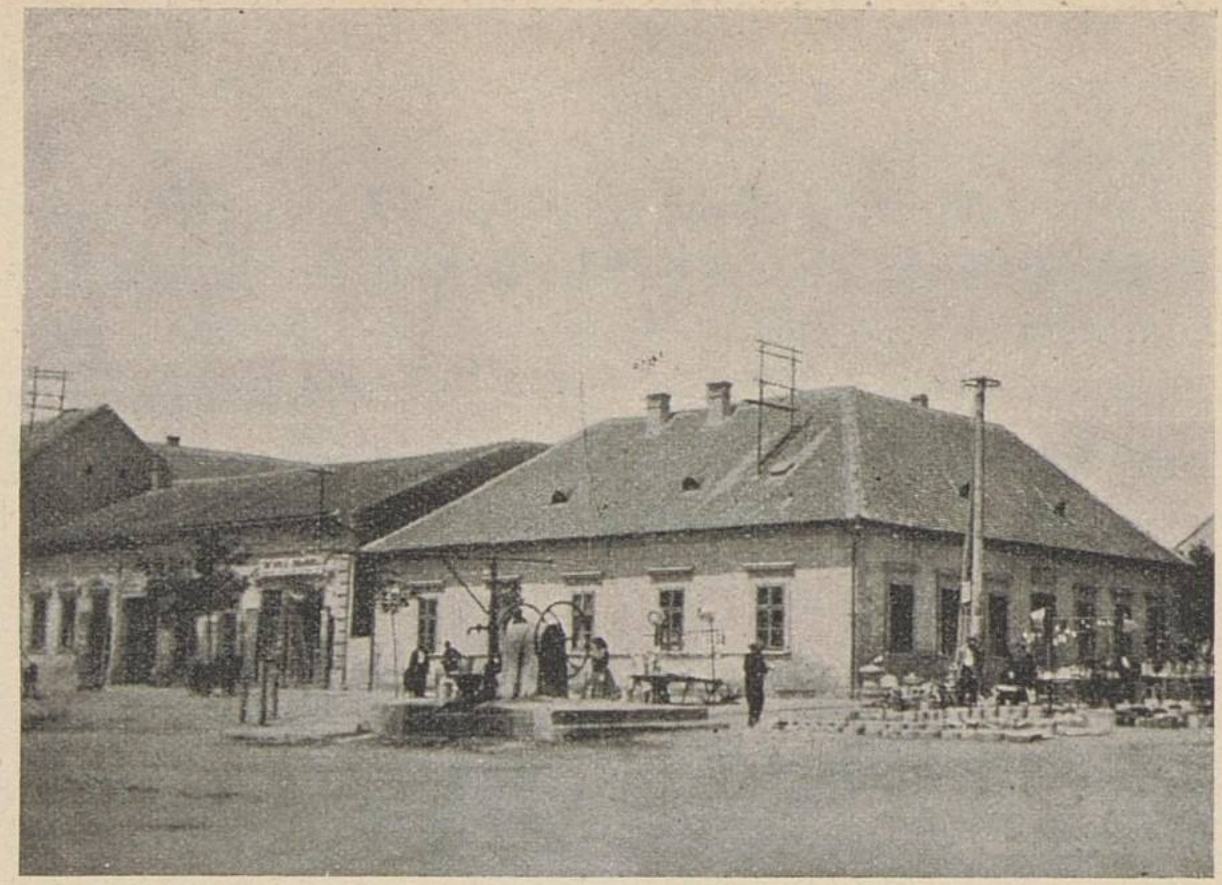

Slovenská škola ve Staré Pazové ve Srěmu.

Felix Kutlík (1843—1910), evangelický kaplan v Petrovci, později farář v Kulpíně. Napsal knížku „Báčsriemskí Slováci“ roku 1888.

Jan Kvačala (narozen 1862 v Petrovci), známý komeniolog. Do ruské revoluce byl profesorem carské university v Jurjevu (Dorpatu) a jest redaktorem „Veškerých spisů J. A. Komenského“, jež vydává moravské učitelstvo v Brně. Nyní je správcem Slovenského musea v Turč. Sv. Martině.

Josef Maliak, profesor gymnasia v Iloku v Chorvatsku,

píše práce historické. Byl spoluredaktorem učitelského časopisu slovenského „Domácnosť a škola“, jenž vycházel před převratem.

Gustav Maršall-Petrovský (1862—1916). Studoval ve Vídni. Maďarské pronásledování ho vyštvalo do Ameriky, kde i zemřel. Psal novely ze života dolnozemského.

MUDr. Pavel Rohon, rodák z Petrovce (narozen 7. května 1845), byl profesorem histologie na pražské universitě. Zemřel 15. května 1923.

Přehled českých a slovenských škol v SHS.

	Škol		Tříd	
	českých	slov.	českých	slov.
V Srbsku	2	—	3	—
V Chorvatsku	1	3	2	13
V Báčce	1	11	1	48
V Banátě	3	9	3	19
	7	23	9	80

Celkem je v království SHS 30 škol československých (7 českých a 23 slovenské) celodenních (jazykové kursy nečítáme). Školy ty mají 89 tříd (9 českých a 80 slovenských). Mezi školami v SHS není toho rozdílu jako ve starém Rakousku, kde se dělily školy na veřejné a sou-

kromé. Soukromá byla na př. škola Komenského ve Vídni, t. j. dítky, které z této školy vystupovaly, dostaly propouštěcí vysvědčení teprve po vykonané zkoušce na škole veřejné v Břeclavě. Škola v Daruvaru je vlastně soukromá, vydržovaná tamní Českou besedou, má však tatáž práva jako kterákoliv státní škola v SHS.

Na universitách jihoslovanských přednáší se čeština v Bělehradě (dr. Stan. Brandejs), v Lublani (dr. Václav Burian) a v Záhřebě (dr. Musulin).

XX

ŠPANĚLSKO

Ve Španělsku žije 190 Čechů, hlavně v Madridě a Barceloně. Jsou to hlavně obchodníci, dělníci, řemeslníci, obchodní zaměstnanci a inženýři. Jsou celkem dobře situováni.

V Barceloně na universitě je profesorem slovanské filologie dr. Rudolf Slabý.

XXI

ŠVÉDSKO

Ve Švédsku jest asi 112 Čechů. Jsou to hlavně hudebníci (mají skvělou tradici, neboť i náš Smetana byl svého času v Göteborgu kapelníkem).

V Stokholmě jest „Švédsko-československá společnost“ (Svensk-tjeckoslovakiska Sällskapet, Stockholm, předsedou slavista upsalské university prof. dr. J. A. Lundell), odbočka v Lundu, v Göteborgu „Československý klub“.

XXII

ŠVÝCARSKO

Ve Švýcarsku žije asi 2000 Čechů, převahou živnostníků a dělníků. Dělníci čeští jsou zpravidla dobře kvalifikované síly, dovednější než dělníci švýcarští a mají proto existenci dobře zajištěnu. Vzhledem k poměrně vysoké kulturní úrovni jejich jsou všeobecně váženi.

Krajané ve Švýcarsku mají své spolky v těchto městech Arbon, Basilej, Bern, Curych („Svatopluk Čech“ — vedoucí krajanský spolek ve Švýcarsku, Švýcarsko-československá obchodní komora, Zürich, Bahnhofstraße 67), Lausanne, Lucern, St. Gallen, Schaffhausen, Ženeva („Slovan“). Sdružení československých spolků ve Švýcarsku vydává svůj měsíčník „Věstník československých spolků ve Švýcarsku“. Redaktorem jeho je A. Jokl, Zürich 6, Wasserwerkstraße 141. Roku 1925 vychází V. ročník. Mimo to vydává Švýcarsko-československá obchodní komora v Curychu list „Obchodní revui“ (česko-německou).

V Ženevě v „sále reformace“ v den pětistyleté památky smrti Husovy 6. července 1915 vyhlásil profesor T. G. Masaryk za přítomnosti francouzského přítele našeho Arnošta Denise boj československého národa proti Rakousko-Uhersku. Kostnická jednota umístila na paměť toho v tomto sále roku 1920 pamětní desku.

XXIII

TURECKO

V Cařihradě žije asi 110 Čechů. Jsou to úředníci, řemeslníci a obchodníci. Mají tu „Spolek Čechoslováků“. Místnosti jeho jsou v Peře, Rue Kabristan, hotel Kohout. O zřízení československé školy přičinila se nejvíce paní Pelléová, manželka francouzského generála, rozená Braunerová z Prahy. Ve Smyrně žije 10 Čechů, řemeslníků a obchodníků. Celkem je v Turecku 120 Čechů.

XXIV

VELKÁ BRITANIE

V Anglii jest asi 600 Čechů (československých příslušníků celkem 984), z nichž nejvíce ovšem v Londýně (500), potom v Manchestru (30), v Liverpoolu (20) atd. Podle za-

Václav Hollar (dle vlastní rytiny).

městnání nejvíce je číšníků (156), a potom krejčích (127). V Londýně je česká doplňovací škola se 22 dětmi. O Československé republice šíří zájem The Czech Society of Great Britain, která sídlí v Londýně a má odbočky v Liverpoolu a Edinburghu. V Londýně jsou československé spolky: Sokol (138 členů), Klub československé kolonie (100), číšnický spolek „Otakar“ (36), Spolek pro vybudování národního domu, a Jednota československých legionářů pro Anglii.

Na královské koleji (Kings College), na které za války přednášel i profesor Masaryk, přednáší češtinu profesor O. Vočadlo.

Václav Hollar, slavný český rytec, pochován jest v kostele sv. Markéty ve Westminsteru v Londýně. Hollar narodil se v Praze roku 1607 (za kostelem Panny Marie před Týnem). Byl ze šlechtické rodiny Hollarů z Práchně, která byla evangelická a proto po bitvě bělohorské byla nucena z vlasti se vystěhovati roku 1627. Hollarovi bylo tehdy 20 let. Ve Frankfurtě n. M. pobyl dvě leta a v Kolíně n. R. seznámil se s anglickým vyslancem Howardem, hrabětem z Arundelu, který ho vzal roku 1636 do Londýna. Za občanské války uprchl Hollar do Nizozemí, kde pobyl osm let. Když se vrátil do Anglie, byl jmenován dvorním kreslířem krále Karla II. Na rozkaz králův vydal se do Afriky, aby zhotovil pro anglickou vládu nákresy nové osady Tangeru. Na zpáteční cestě roku 1669 zažil několik dobrodružství s námořními loupežníky. Zemřel v Londýně na jaře roku 1677. Zůstalo po něm na půl třetího tisíce rytin, roztroušených po všech obrazárnách světa. Jeho práce mají vysokou cenu uměleckou i kulturně historickou.

XXV

ARGENTINA

V Argentině je asi 8000 Čechů. Největší česká kolonie je v Buenos Aires, kde je 3000 krajanů. Mají tu spolky: „České národní sdružení“, „Československý klub“ a „Sokol“. Odbočky „Českého národního sdružení“ jsou v těch-

to místech: Charata, Mendoza, Rogue Sanez Rena, Rosario, Santa Fé Cordoba a Tucumán.

V Buenos Aires vychází od roku 1923 týdeník „Jihoamerický Čechoslovák“, roku 1925 přezván byl na „Jihoameričana“ nákladem 3000 výtisků.

XXVI

BRAZILIE

V Brazilii je 1500 Čechů a Slováků. Jsou usedlí hlavně v městě Rio de Janeiro (130), v Sao Paolo (ve městě a státě 400), v Porto Alegre a ve státě Rio Grande de Sul (500). Jsou to většinou dělníci průmysloví a zemědělští, z části majitelé menších polních hospodářství a menších průmyslových podniků. Roku 1922 měli Čechoslováci v Brazilii 46 usedlostí ve výměře 2898 ha a v ceně 271.608 milreisů.

Krajanské spolky jsou v Sao Paolo (Slavia, 100 členů, České národní sdružení a Komenský), Porto Alegre (Československý spolek, 30 členů).

V celé jižní Americe (Argentina a Brazilie) je na 9500 Čechů.

XXVII

KANADA

V Kanadě bylo napočítáno roku 1920 úředně Čechů a Moravanů 8840. Slováků je mnohem více, odhadujeme

jejich počet na 16.000. Celkem Čechů a Slováků v Kanadě jest asi 24.840. Jsou to farmáři, horníci a dělníci, zaměstnaní v přístavech, při naloďování a vyloďování zboží. Spolky jsou tu hlavně odbory slovenských spolků ve Spojených státech (Národný slovenský spolok a Katolická slovenská jednota).

České osady farmářské jsou Marriott a Glenside (Saskatschewan), Wiking a Prague (Alta), Esterházy (Sask), Grande Prairie (Alta), Frank (Alta), Michel Natal (British Columbia). Město Winnipeg (Manitoba) má 250 Čechů. Slováci stěhují se v posledních letech do Kanady, doufajíce, že odtud snáze dostanou se do Spojených států. Jejich naděje jsou však marné. V Kanadě nemohou se uplatniti ani jako průmysloví dělníci, ale bývají deportováni na farmy na dalekém západě jakožto zemědělští dělníci s platem 25 dolarů měsíčně při smlouvě osmiměsíční. Farmář jim však vyplácí měsíčně pouze 10 dolarů a zadrženou částku doplácí až po žních. Chce-li z nich někdo zpět, pro nedostatek peněz nemůže, poněvadž zpáteční jízdné musí platiti trojnásobné a vzdálenosti jsou ohromné (Winnipeg od Montrealu 2000 km).

Největší slovenskou katolickou osadou jest v Kanadě církev sv. Petra ve Fort William (Ontario). Založena byla roku 1907 a čítá 800 duší. Farářem je Martin Pazúrik. Slováci zdejší jsou většinou z Oravy a Liptova.

XXVIII

MEXIKO

Slováků a Čechů je tu 210, hlavně továrních mistrů, obchodních zaměstnanců, chemiků a dělníků.

XXIX

SPOJENÉ STÁTY SEVEROAMERICKÉ

Ve Spojených státech severoamerických obývá největší část našich zahraničních krajanů. Podle amerického sčítání roku 1920 žilo tu 1,242.662 příslušníků národa československého (622.796 Čechů a 619.866 Slováků).

Dějiny vystěhovalectví.

Počátky českého vystěhovalectví do Ameriky spadají do dob velice dávných. Bylo to krátce po tom, co angličtí puritáni našli útulek v Massachusetts. Po bitvě na Bílé hoře mnoho českých emigrantů odešlo z Čech do protestantských zemí západoevropských, jejichž národové v té době právě začali zakládati osady v Americe. Je tudíž přirozeno, že s Holanďany, kteří založili tehdy v Americe Nieuwe Amsterdam, nynější New York, připluli ke břehům americkým i někteří z oněch českých emigrantů pobělohorských.

Augustin Heřman.

Jedním z nich je Augustin Heřman, rodilý v Praze, o němž máme zprávu z roku 1633 a který vedle obchodu zabýval se i vyměřováním. Roku 1670 zhotovil první mapu krajů kolem zálivu Chesapeake a Delaware, začež dostal od lorda Baltimora, tehdy největšího pána v této části anglických osad, pozemky mezi těmito zálivy a povýšen byl do stavu lordů. Založil tu t. zv. „České panství“ (Bohemian Manor), k němuž později připojil další kus pod jménem „Malé Čechy“ (Little Bohemia) a konečně St. Augustine Manor. Jednu z řek na svém panství nazval Great Bohemian River, druhou Little Bohemian River. Svým původem se nikde netajil, ale s hrdostí se k němu hlásil. Nepodepsal se nikdy jinak než „Augustine Herr-

man, Bohemian". Zemřel roku 1680 a na panství svém zříditi dal roku 1661 pamětní desku, která je dosud zachována, ačkoliv rozražena.

Jiným vynikajícím osadníkem českým v Americe ze sedmnáctého století je Bedřich Filip, který přišel s Holanďany do Nového Amsterdamu kolem roku 1650 jako chudý tesař, stal se však časem velikým boháčem, takže byl svými sousedy závistivě nazýván „Bohemian merchant prince" (český obchodní kníže). Zemřel roku 1702 ve Philipsburghu, podle něho nazvaném, který je dnes kvetoucím městem.

Je známo, že i Komenskému nabízeno bylo místo rektora Harwardské koleje, nynější proslulé university v Massachusettsu.

Větší osady české založili si v osmnáctém století potomci Českých bratří.

Moravští bratří (ochranovští) začali se stěhovati do Ameriky roku 1735. Za rok na to přijel za nimi první biskup jejich David Ničman. Usadili se nejprve v Georgii, odkud přešli do Pennsylvanie do okresu Northampton. Tam v březnu 1741 vystavěli první dům a 28. září téhož roku první svůj kostel. O vánocích přijel k nim hrabě Zinzendorf z Ochranova a nazval osadu tu Bethlehem. Je to od té doby hlavní sídlo moravských bratří. V Bethlehemě v církevní knihovně opatrují dosud staré české knihy (bible a zpěvníky). Podobně i v Nazaretě v témže okrese Northampton a v Liticích, založených roku 1756 v okrese

Lancaster. Do roku 1762 přišlo do Ameriky přes 700 moravských bratří. První bratrský misionář Grónska byl Čech: bratr Matěj Stach. Odejel do Grónska z Ochranova roku 1733 a pobyl tam 40 roků. Konec svého života ztrávil v North Carolina, kde roku 1787 zemřel.

V pozdějších dobách zahnal osud do Ameriky jen sem tam nějakého dobrodružného rodáka našeho. Značnější vystěhovalectví nastává až v padesátých letech devatenáctého století. Tehdy stěhují se Čechové do Ameriky hlavně z příčin politických. Byli to zejména účastníci svatodušních bouří pražských roku 1848. V jich čele byl Vojta Náprstek, František Korbel a jiní, kteří stali se vůdci všech českých krajanů později do Ameriky přišlých. V pozdější době bylo mnoho Čechů, kteří se vystěhovali do Ameriky, prchajíce před nucenou vojenskou službou v armádě rakousko-uherské, která zavedena byla po prusko-rakouské válce roku 1866. Jiní konečně stěhovali se, hledajíce v Americe hospodářské výhody.

V letech 1850—1868 vystěhovalo se do Ameriky z Čech 43.645 osob, z Moravy 2608, ze Slezska 1354, celkem 47.607 osob téměř výlučně Čechů.

Roku 1880 napočítáno bylo v Americe 85.361 osob, narozených v Čechách. Při sčítání roku 1880 byla totiž po prvé zavedena zvláštní rubrika „Bohemia“. Roku 1850 se zjišťovala jen „Austria“, roku 1870 vedle Austrie i „Poland“ jako rodiště vystěhovalců. Z čísla 85.361 měli by odpadnouti Němci, zrození v Čechách, avšak ti jistě při

sčítání udávali Rakousko za zemi svého rodiště. Naproti tomu v číslici té nejsou obsaženi Moravané, poněvadž sčítací komisaři neměli rubriky „Moravia“ a lidi, kteří udali Moravu za zemi svého rodiště, zapisovali do rubriky „Rakousko“. Tak zmizeli v náručí Austrie téměř všichni čeští vystěhovalci v Texasu. Tak se sčítalo i roku 1890 a 1900. Teprve při sčítání roku 1910 zavedena byla k zakročení českého člena kongresu Ad. J. Sabatha rubrika, zjišťující národnost nebo mateřskou řeč ovšem jen prvé a druhé generace obyvatelů Spojených států, to jest v cizině narozených (foreign born) a v Americe narozených z rodičů v cizině zrozených (foreign parentage).

Tak bylo napočítáno ve Spojených státech Čechů:

	I. generace	II. generace	celkem
roku 1890	118.106	97.408	215.514
„ 1900	156.891	199.939	356.830
„ 1910	228.130	310.654	539.392
„ 1920	264.340	358.456	622.796

První generací jsou přistěhovalci, narození v cizině; druhou generací děti z rodičů, v cizině narozených; třetí generace jest již americká. Česky mluvící nebo k českému původu se hlásící příslušníci třetí generace jsou výjimkou, třeba mezi rolnickým obyvatelstvem českým dosti častou.

Přesná data o vystěhovalectví podává statistika Spojených států severoamerických teprve od roku 1898. Podle ní v prvém desetiletí našeho století (1901—1910) přišli do

Ameriky 94.603 Češi (nejvíce roku 1907 totiž 13.554, nejméně roku 1901 totiž 3766).

V desetiletí 1911—1920 vystěhovalo se do Ameriky 41.895 Čechů (nejvíce roku 1913 totiž 11.091, nejméně roku 1918 totiž 74). Světová válka zavinila, že v šestiletí 1915—1920 přistěhovalo se do Ameriky toliko 3214 Čechů a poněvadž v té době vystěhovalo se z Ameriky 1446 Čechů, zvětšil se počet amerických Čechů za tu dobu pouze o 1768 osob.

Budoucnost našich krajanů amerických.

Jan Wagner napsal v Ottově Slovníku naučném roku 1905 (díl XXIII., str. 838): „Osud Čechů amerických ovšem je zpečetěn; jakmile bude zastaven trvale proud zelené vlny přistěhovalecké, poangličí se v době nejkratší a splynou se živlem anglosaským podobně jako příslušníci ostatních národností evropských.“

Jaroslav E. Salaba-Vojan ve svých „Českoamerických epištolách“ vyvrací toto Wagnerovo mínění velmi energicky poukazem na založení „Bank of Europe“ v New Yorku, zřízení českoamerické tiskové kanceláře roku 1909, založení českoamerické národní rady roku 1911, které nesvědčí nikterak o umírání americké větve českého národa. Nicméně podobně jako Wagner v Ottově Slovníku naučném soudili o osudu amerických Čechů velmi mnozí. Cestovatel Josef Kořenský ve své „Cestě kolem světa 1893

až 1894“ (díl I., str. 141) píše: „Přes všecky pokusy, jakéž tam mnozí z vlasteneckého nadšení a z úcty ke své mateřštině podnikají, není naděje, že by se tam různé národnosti zachovaly i do vzdálenější budoucnosti. Jistě rozplynou se v mohutném živlu anglo-americkém, a mateřský jazyk jejich bude udržován jen na tak dlouho, pokud nové pokolení posilováno bude čerstvými proudy přistěhovalců.“

Fr. Herites, který byl roku 1893 na výstavě v Chicagu, napsal: „Boj náš za mořem jest ve svých koncích ztracený a do budoucnosti marný.“

Dr. Jiří Guth soudí, že se „Čechové američtí odnárodňují pomalu, ale jistě.“

Jan Habenicht v „Dějinách Čechů amerických“ roku 1904 píše: „Jazyk český upadá a dlouho se v Americe neudrží, nebude-li příval českých vystěhovalců ze zemí koruny svatováclavské hojnější.“

Nejdůležitější hlas čteme ve spise dr. Karla Velemínského „Školy českoamerické“ z roku 1914: „O ohromné většině dětí z rodin českých možno říci, že čeština jest jim druhým jazykem, ne-li jazykem cizím. Staly se Američany. Sotva desetina českoamerického dorostu naučí se česky čísti a psáti.“

Dr. Velemínský k tomu dodává: „Výjimkou jsou ovšem děti z ryze českých ulic chicagských nebo z farem, kde rodiče anglicky nepromluví, nebo od malička pěstují v dětech české vědomí. Idylou v cizině jest na př. Česká vesnice či Bohemia na ostrově Long Island (stát New York),

která již po celá desetiletí je ryze česká a kde čeština udržuje se i v domácnostech vnuků přistěhovalců".

Ovšem to jsou výjimky, které jen potvrzují pravidlo a které nutí nás k tomu, abychom vážně se zamyslili nad budoucností našich krajanů v Americe. Sám dr. Jar. E. Salaba-Vojan v Našem zahraničí roku 1921 ve článku „Přítomnost a budoucnost českoamerické větve" opravuje svůj optimistický názor, hájený v Českoamerických epištolách roku 1911. Omezení přistěhovalectví zákonem z roku 1921 a ještě více zákonem z roku 1924 padá jeho předpoklad, že příliv přistěhovalců českých, ona „zelená vlna", bude stále omlazovati a doplňovati řady amerických Čechů. Dr. Vojan konstatuje, že nastává soumrak, jevící se v tom, že českým časopisům v Americe ubývá čtenářů a časopisy zanikají: V Omaze zanikl deník „Pokrok" a dva týdeníky „Květy americké" a „Rozhledy", v Chicagu zanikl nejstarší český časopis americký „Slavie", v Clevelandě týdeník „Denice novověku", v New Yorku deník „Hlas lidu" a v Cedar Rapids „Slovan americký". Českým spolkům ubývá členů.

Nejstarší a největší český spolek Jednota ČSPS (Česko Slovenských Podporujících Spolků), založená v St. Louis roku 1854, měla roku 1914 členů 25.557, roku 1918 však již jen 23.984.

Tato jednota po dlouhém váhání povoluje zřizování odborů („řádů") s jednací řečí anglickou. Podobný stav je ostatně i v řadách sokolských v Americe, kde mladí čle-

nové a členky mezi sebou mluví jen anglicky a cvičitel musí se uchylovati k vysvětlivkám v angličtině, chce-li býti správně chápán.

Tomáš Čapek mluví o druhé generaci českoamerické ve své knize „The Čechs in America", vydané v Bostonu a New Yorku roku 1920 na straně 100—104: „Československá mládež je americká nejen po stránce chladné statistiky, ale i sympatiemi. Její školní výchova je americká, její mateřský jazyk je angličtina. Proces amerikanisace počíná první třídou obecné školy a dokonává se v praktickém životě. Rodiče, v cizině zrození, naříkají si na rychlé odnárodňování svých dětí přes to, že s nimi doma mluví česky. Ale to nic nepomáhá: od té chvíle, kdy dítě překročilo práh školní budovy, je otázka jeho příští národnosti vyřízena. Bude mluviti česky s babičkou nebo jinými členy rodiny, protože ví, že jiné řeči nezná. Ale jakmile pozná, že ten, s kým mluví, umí anglicky, neosloví ho příště jinou řečí."

Není dosud ovšem příčiny mluviti o zániku americké větve české a slovenské, avšak její vzrůst jest nyní nepochybně zastaven. Přistěhovalecký zákon z 19. května 1921 povoluje z Československa pouze 14.269 přistěhovalců ročně*). O tuto kvotu musí se pak děliti Čechové se Slo-

*) Nový přistěhovalecký zákon z 26. května 1924 vešel v platnost 1. července 1924 a omezuje přistěhovalectví ještě mnohem více než činil zákon dosavadní z roku 1921. Kvota pro příští 2 roky činiti bude pouze 2% ze sčítání lidu roku 1890. Československá kvota byla stanovena na 3073 osob ročně. Tím je vy-

váky, jejichž vystěhovalectví bylo v poslední době mnohem větší nežli vystěhovalectví Čechů.

Kolik je Čechů a Slováků ve Spojených státech?

Podle amerického sčítání lidu z roku 1920 je ve Spojených státech 622.796 Čechů a 619.866 Slováků, celkem 1,242.662.

Číslice tyto jsou patrně velice blízko skutečnosti, třeba že počet amerických Čechů a Slováků byl odhadován různými znalci v různých dobách velmi různě. Ruský universitní profesor Florinskij z Kijeva (v knize „Slavjanskoje plemja“) odhaduje roku 1906 americké Čechy na 282.000, americké Slováky na 370.000, celkem 652.000.

Profesor Lubor Niederle ve „Slovanském přehledě“ roku 1903 odhaduje Čechy i Slováky americké na 500.000, roku 1910 v knize „Slovanský svět“ nejméně na 800.000 (s poznámkou: „T. Čapek odhaduje tam Čechů a J. Párička Slováků po půl milionu“).

Jan Habenicht ve spise „Dějiny Čechů amerických“, dokončeném roku 1910, odhaduje počet amerických Čechů na 418.500 (celkového čísla neuvádí, ale odhaduje počet Čechů v jednotlivých státech takto: St. Louis 8000, Texas 45.000, New York 30.000, Pennsylvanie 6000, Nebraska 56.000, Kansas 10.000, Iowa 40.000, Jižní Dakota 9000, Severní Dakota 8400, Minnesota 33.000, Wisconsin 38.000,

---

stěhovalectví Čechů a Slováků do Spojených států severoamerických téměř úplně zamezeno a tamní československá menšina odsouzena k pozvolné amerikanisaci.

Michigan 6600, Oklahoma 3500, Chicago 100.000, Illinois [mimo Chicago] 5000 a Cleveland 20.000).

Jan Rosický v časopise „Hospodář“, vycházejícím v Omaze v Nebrasce, v čísle ze dne 21. února 1906 odhadl počet Čechů amerických na 471.000, t. j. na trojnásobný počet „v cizině narozených“ Čechů (foreign born), kterých podle sčítání z roku 1900 bylo 156.891. Rev. Valentin Kohlbeck v článku „The Catholic Bohemians of the United States“ v Champlain Educator roku 1906 odhaduje 517.300 Čechů ve Svojených státech.

Dr. J. E. S. Vojan v knize „Českoamerické epištoly“ (z roku 1911) odhaduje počet Čechů amerických zdvojnásobněním počtu Čechů zrozených v Americe z rodičů v cizině narozených (foreign parentage). Tak došel k číslu 713.660, které pro rok 1900 by bylo příliš vysoké. Dr. J. E. S. Vojan číslem tím odhaduje však počet „dnešního českého obyvatelstva“, to jest roku 1910. Podle jeho odhadu bylo nejvíce Čechů ve státě Illinois (kde je Chicago) totiž 162.956, dále Nebraska 76.942, Wisconsin 72.446, Ohio (Cleveland) 66.192, New York 60.816, Iowa 58.406, Minnesota 56.752, Texas 45.426 atd. Z měst amerických má nejvíce Čechů podle odhadu dra Vojana: Chicago 152.960, Cleveland 59.620 a New York 55.762.

Dr. A. Boháč ve článku „Volné kapitoly ze statistiky Slovanstva: Stěhování Slovanů do Ameriky“ ve Slovanském přehledě roku 1913 odhaduje počet amerických Čechů na tři čtvrti milionu duší.

Počet amerických Slováků odhadl spisovatel této knihy ve „Slovenské čítance“, vydané Moravsko-slezskou besedou v Praze roku 1911, na 431.000, Pavel Socháň v knize Kompendium (str. 232), vydané v Pittsburghu roku 1916, udává jich počet na 700.000 duší.

Zajímavo je srovnati s vystěhovalectvím Čechů vystěhovalectví Slováků. Slováci začali se do Ameriky stěhovati později nežli Čechové. První značnější počet Slováků, přicházejících do Ameriky, jest zaznamenán k roku 1873 (1300). Prvý slovenský časopis v Americe založen byl teprve 1887 (český 1860).

Největšího rozsahu nabylo vystěhovalectví Slováků v prvém desetiletí našeho století. V době té přistálo k americkým břehům 332.446 Slováků (nejvíce roku 1905 totiž 52.368 osob). Avšak sčítání lidu roku 1910 napočetlo v Americe pouze 284.444 Slováků a sice 166.474 narozených na Slovensku a 117.970 narozených v Americe, z rodičů na Slovensku narozených (u Čechů byl toho roku poměr první a druhé generace 228.130 : 310.654). Že bylo roku 1910 v Americe napočteno Slováků méně, než se jich v prvém desetiletí našeho století do Ameriky přistěhovalo, lze vysvětliti tím, že ze Slováků asi čtvrtina vrací se pravidelně po čase zpět do staré vlasti, kde si za nastřádané peníze zakupují pozemky. Jsou to t. zv. „Amerikáni“, známí zejména na východním Slovensku svojí probudilostí. V desetiletí světové vojny (1911—1920) přistěhovalo se do Ameriky 151.663 Slováků (roku 1918 pouze

35). Roku 1920 bylo napočteno v Americe 619.866 Slováků.

Z prvních počátků amerických Čechů.

Fr. Hellwalda „Země a obyvatelé její — Amerika“ (vzdělal Jakub Malý) na str. 110 odhaduje počet Čechů amerických počátkem roku 1879 na 200.000, z nichž polovice byla narozena v Evropě, polovice z českých rodičů v Americe. Číslo to je ovšem přehnáno. Statistika dokazuje, že tohoto počtu dosáhli Čechové američtí teprve o deset let později. Podle států nejvíce jich tehdy čítal Wisconsin (25.000), Illinois (25.000), Iowa (20.000), Ohio (20.000) a New York (20.000).

Podle zaměstnání byli tehdější Čechové v New Yorku hlavně doutníkáři, v Baltimore krejčí, v Clevelandě bednáři, v Chicagu krejčí a obuvníci.

Prvními spolky českoamerickými byly „Slovanské lípy“ v Saint Louis, Racine, Milwaukee, Novém Yorku a Chicagu. Roku 1865 konán byl v Chicagu první sjezd českých spolků amerických, roku 1878 tamtéž první americký slet sokolský. Nejstarší český podpůrný spolek „Československý podporující spolek“ vznikl v St. Louis v letech padesátých. Národní život Čechů amerických projevoval se v té době hlavně pořádáním divadelních představení, koncertů, besed, plesů, poučných přednášek, výletů a slavností.

Nejvíce Čechů bylo již v té době v Chicagu (20.000). Spisovatel Josef Štolba líčí je ve spise „V severní Americe.

Cestopisné obrázky“ (v Praze 1876) na str. 113: „Krajané naši bydlí sice po celém Chicagu, přece však velká část jich obývá zvláštní velkou čtvrt, která nazývá se tuším Nová Plzeň. Čtvrt tato má sice sem tam hezké domy, celkem však jest přece jenom chudobna a nepěkna. Jest skoro bych řekl obrazem chicagské společnosti české. Jednotlivé zjevy pěkné, ano roztomilé, velká část pak více méně prostá. Česká tato čtvrt má také své divadlo, jest to velký, pěkný sál s malým jevištěm. Divadla dbají krajané naši vůbec velmi. Kdekoliv jich jest jen trochu značnější počet, tam je zajisté také divadlo, kde občas se shromažďují, aby upevnili pouto, jež víže je k staré vlasti.“

Čechové v Chicagu měli již roku 1877 „Český národní hřbitov“, tři katolické kostely (sv. Václava, Prokopa a Jana Nep.) a českobratrský reformovaný sbor od roku 1866.

Roku 1879 byly české osady v Kansasu: Nový Tábor, Šumava; v Minnesotě: Nová Praha, Nové Budějovice.

St. Louis mělo tehdy na 10.000 Čechů, kteří se tam usadili v letech 1848—1852, takže St. Louis byl jednou z nejstarších českých osad v Americe. Tamní „Slovanská lípa“ založena byla 1. ledna 1859. Její česká knihovna byla největší českou knihovnou americkou. Tamní český kostel sv. Jana Nep., vystavěný roku 1870, byl prvním českým katolickým kostelem v Americe.

New York měl tehdy asi 15.000 Čechů, Cleveland 18.000 se 17 spolky. V Texasu byly české osady: Nová Praha,

Budějov, Nový Tábor, Veselí; ve Wisconsinu: Kroktown (Krokovo město), Caledonia, nejstarší rolnická osada československobratrská v Americe s 1000 obyvateli.

Roku 1879 vycházelo v Americe 15 českých časopisů. Prvním českým listem v Americe byl „Slovan americánský", jehož prvé číslo vydal Frant. Kořízek z Letovic na Moravě v Racine 1. ledna 1860, od 30. října 1861 vycházel pod jménem „Slavie".

Naši krajané, kteří se stěhovali do Ameriky v letech šedesátých a sedmdesátých minulého století, plavili se přes moře na lodích plachetních, na nichž plavba nebyla příjemnou. F. J. Sadílek z Wilber, Neb., líčí svou cestu, kterou podnikl jako šestnáctiletý hoch roku 1868, v knížce „Z mých vzpomínek", vydané v Omaze roku 1914:

„Cesta plachetníkem po moři byla trapná, trvala nám deset týdnů a co jsme vše zakusili, nebudu plně popisovat. Vždyť také jen ti, kteří tak pluli, dovedou to posoudit. Deset neděl býti na staré dřevěné lodi, kde po stěnách tekly potůčky vody, za studených dnů a nocí beze všeho ohně nebo kamen k ohřátí, všichni vystěhovalci, muži, ženy a děti v jedné místnosti. Za prudkých bouří zatarasili nám dveře, aby nikdo nemohl na palubu, v obavě, že by jej vlna mohla smésti do moře. Strava byla špatná, vše solené a pitné vody málo, jen tolik a tolik jí každý dostal denně. Nejhorší při tom všem bylo, že všude bylo hmyzu, až strašno na to vzpomínat. Nebylo žádnou zvláštností viděti denně, že vynášeli košile na palubu a sirkou nebo

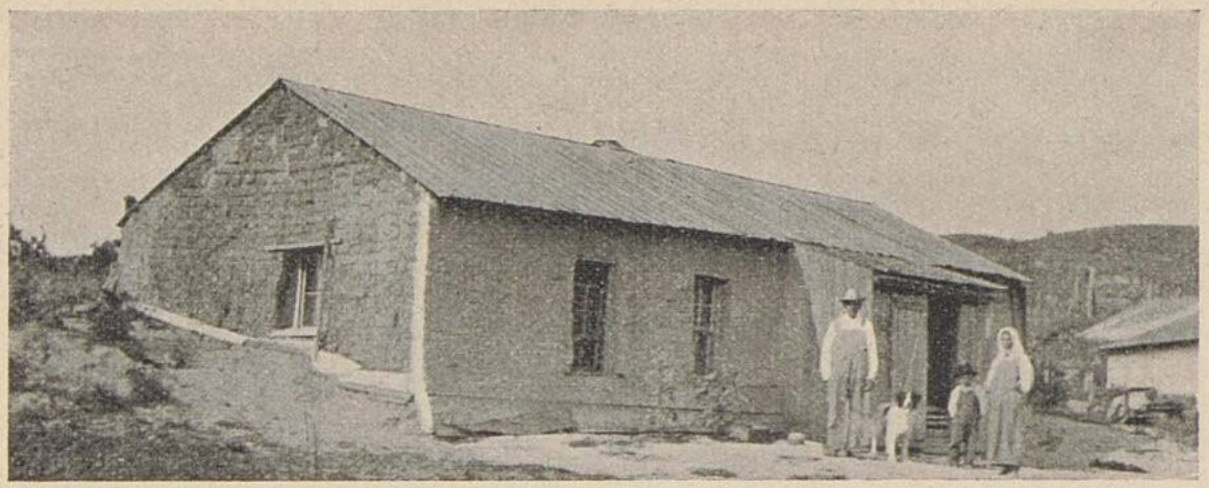

Drňák Jana Janíčka u Burwell, Nebr., postavený roku 1903.

kouskem dřeva vyškrabovali hmyz ze záhybů. Za velké bouře v noci bylo slyšet nářek na všech stranách. Jedni plakali, naříkali, jiní se modlili a mezi tím špatně připevněné kufry lítaly s jedné strany na druhou.

Konečně jsme se octli v New Yorku.

Zároveň jsem psal rodičům domů, co jsme zakusili. Bylo mně asi hodně smutno. Pamatuji se, že jsem psal mezi jiným, kdyby vedla z Ameriky cesta do Čech pěšky a trvalo to sedm let — že bych to raději chtěl podstoupiti."

Později místo plachetních lodí zaujaly parníky, avšak cesta na parníku v mezipalubí, kde se tísnila většina českých a zejména slovenských vystěhovalců, nebyla o mnoho lepší nežli nahoře popsaná cesta plachetní lodí. Jenom že byla kratší.

Příbytky našich amerických krajanů byly s počátku velmi jednoduché. V lesích Wisconsinu a Minnesoty stavěli si vlastníma rukama dřevěné sruby, neveliké chatrče z klád

anebo hrubých prken, někdy také dosti uměle sroubené. V Nebrasce a Kansasu a všude tam, kde prérie zela prázdnotou, tam stavěly se proslulé „drňáky“, někdy jen jámy v zemi vyhloubené, nad nimiž zdvihly se tenké krovy, napříč se přeložily jakési hrubé lati a vše se přikrylo drnem.

Jeden z prvých osadníků nebraských F. J. Sadílek píše o „drňácích“: „Pro první osadníky, kteří se usadili na západních planinách, pozemcích bez lesů, byl takový drňák nezbytný. Mnoho těch, kdož toužili státi se pány na své hroudě a rolničiti, byli chudí, sehnali jen stěží na nějaký ten potah a vůz do něho, naložili rodinu a ubírali se na vládní pozemky na homestead. Také v mnoha případech ani potahu neměli, jen se nechali na mnoho mil dovézti neb i pěšky přicházeli a zůstali pod širou oblohou, až si postavili obydlí z drnu.

Takový drňák nestál mnoho, jen trochu práce. Naoraly se drny, pokud možno stejné tloušťky, a z těch se stavěly zdi, v nichž ponechalo se jedno malé okénko, a to uzavřelo se místo sklem třebas jen namaštěným papírem a díra pro dveře. Zbudovala se střecha a palác byl hotov.

Na střechu bylo nezbytno nějaké dříví pro krov a to se přivezlo z lesů u řek a potoků, někdy také na několik mil od místa. Na to se zase narovnaly drny nebo i došky, které se dělaly z dlouhé trávy, jež rostla po nížinách. Později se přiväžely dveře i okna a pak se v tom zůstávalo třeba několik let. V takové světnici zůstávala celá rodina třeba s půl tuctem dětí.

Někteří také vykopali díru v břehu a dali na to střechu z drnu a tak v tom zůstávali. Jakých svízelů v těch prvních drňácích osadníci zažili, jest k neuvěření. Při velkých deštích promoklo vše, že nebylo uvnitř suchého místa. Vše zvlhlo. I žáby a hadi dostali se jim dovnitř. Ale pro zimu byly drňáky dosti teplé!“

První Slovák v Americe.

„Národní noviny“, vycházející v Pittsburghu, uveřejnily 24. září 1924 tento článek:

Kdo byl prvním Slovákem v Americe a kdy tam došel? Pokud můžeme zjistiti, první Slovák, který do Spojených států přišel, byl králem. Králem domorodců ostrova Madagaskaru v Indickém moři východně od Afriky, ale přes to všecko byl králem. Jeho jméno jest hrabě Mauricius Augustus de Beňovský.

Narodil se ze zemanské slovenské rodiny roku 1741 v obci Vrbové, v nitranské župě na Slovensku. Jeho otec byl generálem královské pěchoty. Mladý Beňovský byl povoláním vojákem. Jako mladý důstojník zúčastnil se bitek svého krále proti králi pruskému roku 1756 a v letech následujících, kde válčil s vyznamenáním.

Později zdědil Maurice Beňovský majetek svého strýce v Polsku; proto vzdal se vojenského povolání a odstěhoval se do Polska, aby tam spravoval svůj statek.

Krátce potom dostal zprávu, že jeho otec zemřel, ná-

sledkem čehož vrátil se na Slovensko, převzíti dědictví po otci.

Když se Beňovský vrátil domů, zjistil, že jeho švagři přivlastnili si majetek jeho otce a odepřeli mu přístup do zámku. Beňovský prosil o pomoc služebnictvo a sedláky, kteří ho nejen uznali za svého pána, ale i napomáhali mu v boji za vydobytí majetku otcova. Jejich pomocí zvítězil a opanoval majetek, zákonitě mu náležející.

Jeho pomstychtiví švakrové obžalovali ho jako revoltanta před soudem, kde i zvítězili. Takto se stalo, že Beňovský, zbaven dědictví svého otce, zase se vrátil do Polska.

Toho času Poláci vedli boj s Ruskem. Beňovský bojoval s Poláky. Byl raněn a zajat Rusy, kteří ho poslali do Sibiře. Tam byl vychovatelem dětí lepších rodin, ale povolání to neshodovalo se s neodvislým duchem Beňovského. Podařilo se mu uprchnouti z otrocké Sibiře, odkudž dostal se na Kamčatku.

Později podařilo se mu, společně s druhými uprchlíky vypraviti loď a vypluli na volné moře 12. května 1771.

Po delší nebezpečné plavbě dopluli do města Makau v Číně, kdež loď odprodali portugalským obchodníkům a sami odpluli do Evropy 14. ledna 1772.

Beňovský, přišed do Francie, setkal se tam se svou manželkou a strýcem hrabětem Beňovským, který přišel ze Slovenska čili Horního Uherska, jak se předtím nazývalo.

Brzo potom francouzská vláda pověřila Beňovského, aby založil na ostrově Madagaskaru francouzskou kolonii. To Beňovský provedl roku 1773.

Po čas svého pobytu na Madagaskaru zaznamenává Beňovský ve svých zápiscích následující událost:

„Dne 2. února 1775 oznámil mi náš úředník, že jistá černoška jménem Zuza prohlásila, že já jsem potomek jistého domorodého krále. Zuza sama padla přede mnou na kolena a prozradila mi, že dostala božské zjevení, aby mne prohlásila za krále. Na to přišli velitelé různých kmenů a vyvolili mne za svého krále. Co důkaz jejich věrnosti a oddanosti padli přede mnou na kolena. Přijal jsem to vyznamenání a slíbil jsem jim, že budu nad nimi panovati čestně a pečovati o jejich blaho.“

To však se Francii nezamlouvalo a Beňovský musel prchnouti do Evropy; dříve však musel domorodcům přislíbiti, že se co nejdříve navrátí. Praví se, že žádal o pomoc císaře Josefa II. a krále anglického, ale bezvýsledně.

Beňovský následkem toho přišel do Ameriky, a sice přes přístav města Baltimore, roku 1785.

V Americe nezůstal dlouho; vrátil se na Madagaskar, kde byl dne 23. května 1786 zastřelen v bitce s francouzským vojskem.

Sídla a zaměstnání.

První osady české utvořily se v těchto městech: New York, Baltimore, New Orleans, Buffalo, St. Louis, Dubu-

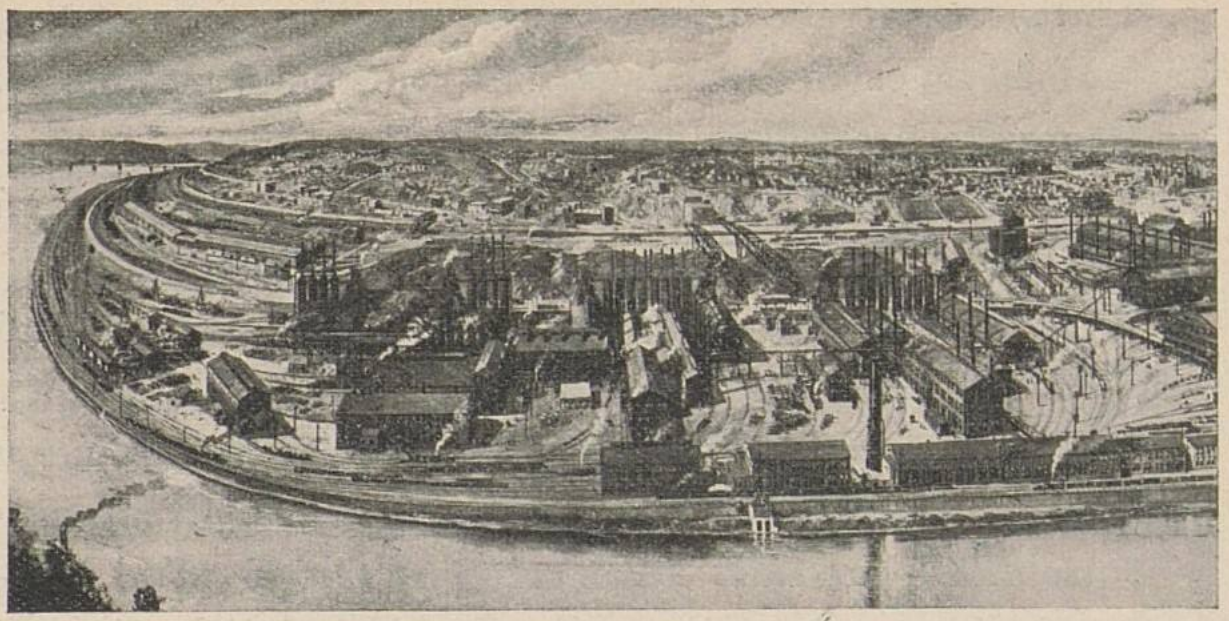

Pobřeží řeky Monongahelly, které od Pittsburghu přes Homestead, Braddock na Duquesne a Mc Keesport tvoří nepřetržitou řadu oceláren, v nichž pracují tisíce Slováků.

ques, Cincinnati, Milwaukee, Detroit, Cleveland, Chicago, Racine, Manitowoc a Kewaunee.

Wisconsin byl první stát, ve kterém utvořily se první české farmářské osady. Tamní půda totiž dovolovala pěstovati tytéž plodiny jako v Čechách. Již v letech padesátých stěhovali se Češi též do Minnesoty, Iowy, Texasu. Do Nebrasky po roce 1863, do Jižní Dakoty od roku 1869, do Pennsylvanie teprve v letech sedmdesátých.

Tomáš Čapek ve své knize „The Čechs in America" uvádí 742 místa ve Spojených státech, v nichž roku 1910 žilo přes 100 Čechů. Nejvíce těchto míst je ve Wisconsinu a Minnesotě, ve východních částech Iowy, Jižní Dakoty, Nebrasky a Texasu.

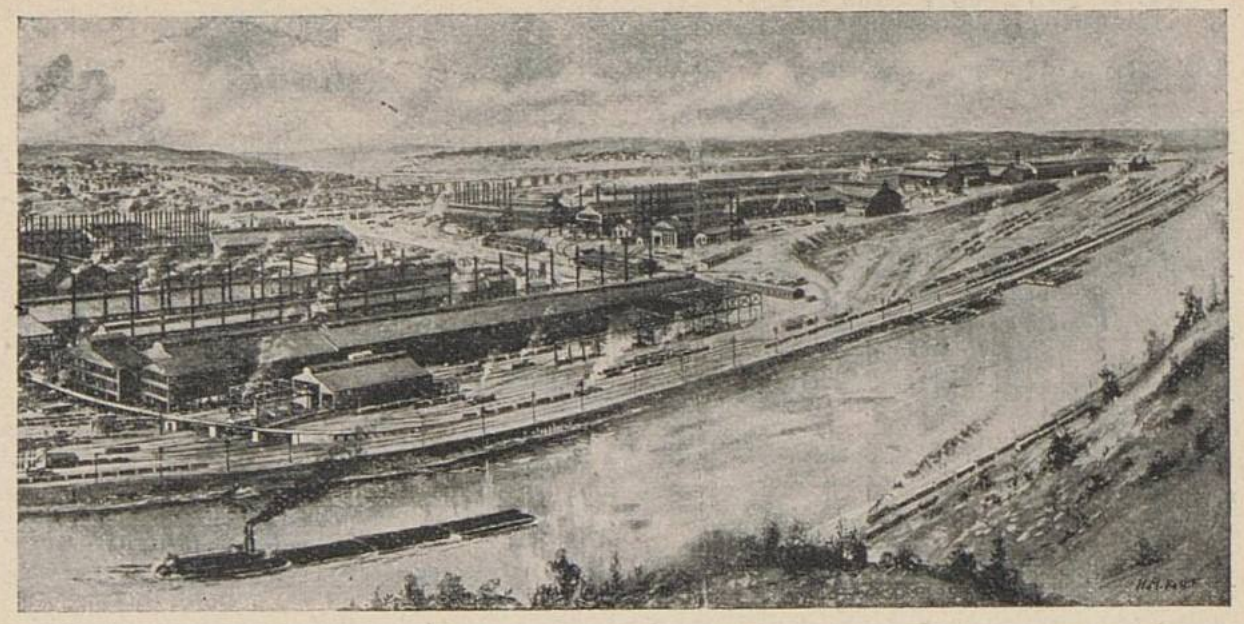

Carnegieho ocelárny v Duquesne u Pittsburghu, Pa., zaměstnávající tisíce Slováků.

Mnoho Čechů žije též ve městech a sice (podle sčítání roku 1910): v Chicagu (110.000), New Yorku (40.988), Clevelandě (39.296) a v St. Louis (10.282) Podle států bylo Čechů roku 1910: Illinois 124.225, Ohio 50.064, New York 47.400, Wisconsin 45.336, Texas 41.080, Minnesota 33.247, Iowa 32.050. — Slováků v Americe je nejvíce v Pittsburghu a okolí (50.000), v Clevelandě (28.224), v Chicagu (25.720), v New Yorku (19.425), v Scranton, Pa. (18.000), ve Wilkes Barre, Pa. (15.000), v Lansford, Pa. (15.000), v Johnstown, Pa. (10.000), ve Philadelphia, Pa. (7000 Slováků a 3000 Čechů) a v Clarksburg, W. Va. (10.000).

Podle států bylo roku 1910 nejvíce Slováků v Pennsylvanii (141.657), Ohio (33.102), New Jersey (23.505), New York (22.847), Illinois (20.915) atd.

Slováci v Americe jsou většinou průmysloví dělníci. Většina jich pracuje v ocelárnách a železárnách v okolí Pittsburghu, v connellsvilleských koksárnách a uhelných dolech pennsylvánských. Ocelárny Youngstownské, brusírny v Akroně, Carnegieho ocelárny, umístěné podél řeky Monongahelly od Pittsburghu vzhůru na Homestead, Braddock, Duquesne až po Mc. Keesport zaměstnávají tisíce Slováků.

Čechové američtí jsou nejvíce zemědělci (podle údajů Tomáše Čapka 32 % prvé a 43 % z druhé generace) hlavně farmáři (25 % z prvé a 15 % ze druhé generace), potom dělníci. Inteligence je četná, ale náleží hlavně ke druhé generaci. V Chicagu bylo roku 1917 46 českých lékařů, 22 lékařek, 78 právníků.

Každá národnost v Americe má své zvláštní charakteristické zaměstnání. V New Yorku jsou Italové holiči, podomní obchodníci s ovocem a příštipkáři, Čechové doutníkáři a perleťáři (knoflíkáři), židé krejčí. Řekové květináři, Dánové ve státech západních jsou mlékaři a zemědělci. Slováci pracují v uhelných dolech (antracitových a asfaltových), v železárnách a ocelárnách a v různém továrním průmyslu, nejvíce v Pennsylvanii, v olejových rafineriích v New Jersey (Elizabethport, Bayonne, Perth Amboy), v továrnách na obuv, koželužnách a přádelnách v Massachusettsu. Není hutnického průmyslu v Clevelandě, Pittsburghu a Bridgeportu, který by nezaměstnával Slováků. Roku 1909 se zjistilo, že skoro 10 % všech dělníků železářských a ocelářských ve Spojených státech

bylo Slováků. Také zpracování drátu je v jejich rukou. V New Yorku jest asi 30 slovenských závodů, které prodávají drátěné a cínové domácí nářadí, okenní mříže, přepážky, svícny atd. Proč se věnují Slováci v Americe průmyslu, když ve staré vlasti byli rolníky? Přicházejí poměrně chudi a nemohou si zakoupiti pozemky, na nichž by hospodařili. Proto hlavním jich cílem jest vydělati hodně peněz, aby mohli přivésti do Ameriky i své rodiny. Přes to Slováci tvoří i několik zemědělských obcí na př. Slovaktown (Arkansas).

New York. Příznačným zaměstnáním prvních českých vystěhovalců v New Yorku bylo doutníkářství. Již roku 1858 Václav Krechtler byl v New Yorku majitelem tabákového skladiště. Doutníkáři byli většinou ze Sedlce u Kutné Hory, kde byla známá tabáková továrna. L. J. Palda odhadoval roku 1868, že 95% newyorských Čechů zaměstnáno bylo v tabákovém průmyslu. V letech 1880 až 1895 stál tento průmysl na svém vrcholu. Tomáš Čapek čítá dnes českých doutníkářů v New Yorku asi 3552.

Českých knoflíkářů, zabývajících se výrobou perleťových knoflíků, jest v New Yorku asi 1500. První knoflíkáři byli ze Žirovnice v Čechách. Českých továren na knoflíky je v Americe 67, z nichž v New Yorku 40.

Mimo to je v New Yorku 500 Čechů kovodělníků, 300 krejčovských dělníků, švadlen 200, pekařských dělníků 220, truhlářských dělníků 500, stavitelů pian 150, kožešníků 500, lamačů mramoru 400.

Obydlí na farmě Jana Hasíka u David City, Nebr.

Čechové v New Yorku žijí z větší části pohromadě kolem 72. a 73. ulice východní (East) poblíž druhé avenue. Tu najdeš nápisy jako: Český obchod, Česká lékárna a j. Na 73. ulici zbudovali si „Národní budovu", útulek asi 80 českých spolků s divadlem pro 800 osob a sokolovnou.

Chicago ve státu Illinois možno nazvati největším střediskem Čechů a Slováků za hranicemi. Zde krajané se usazovali hned v prvých počátcích vystěhovalectví do Ameriky a pracovali ve všech oborech. První česká čtvrt nacházela se v okolí Canal a De Koven ulic, později krajané se usazovali kolem západní 18. ulice a Blue Island avenue, kde celá řada podniků je dosud v rukou krajanů. Touha

Miroslav Hasík oře ku korně (kukuřici).

krajanů po lepším bydlení, než jaké jim skýtalo rušné okolí Plzně, brzy je zahnala dále na západ Chicaga, a tak vznikly české osady Kalifornie, kolem západní 26. ulice, česká osada u Českého národního hřbitova (na severu Chicaga), na jihu u jatek osada Town of Lake. Mnoho krajanů jest usedlých v západních předměstích Chicaga, Ciceru, Berwyn a j. V Chicagu je několik národních budov, četné sokolské budovy (Plzeňského Sokola, budova na Kedzie avenue, Karel Jonáš v Berwynu a j.). Krajané v Chicagu mají své banky (Kašparova banka, Americká Státní banka, Lawndale Národní banka a j.)., své československé lékaře, právníky, prosperující obchody a živnosti. O jejich kulturní vyspělosti svědčí, že v tomto městě vycházejí

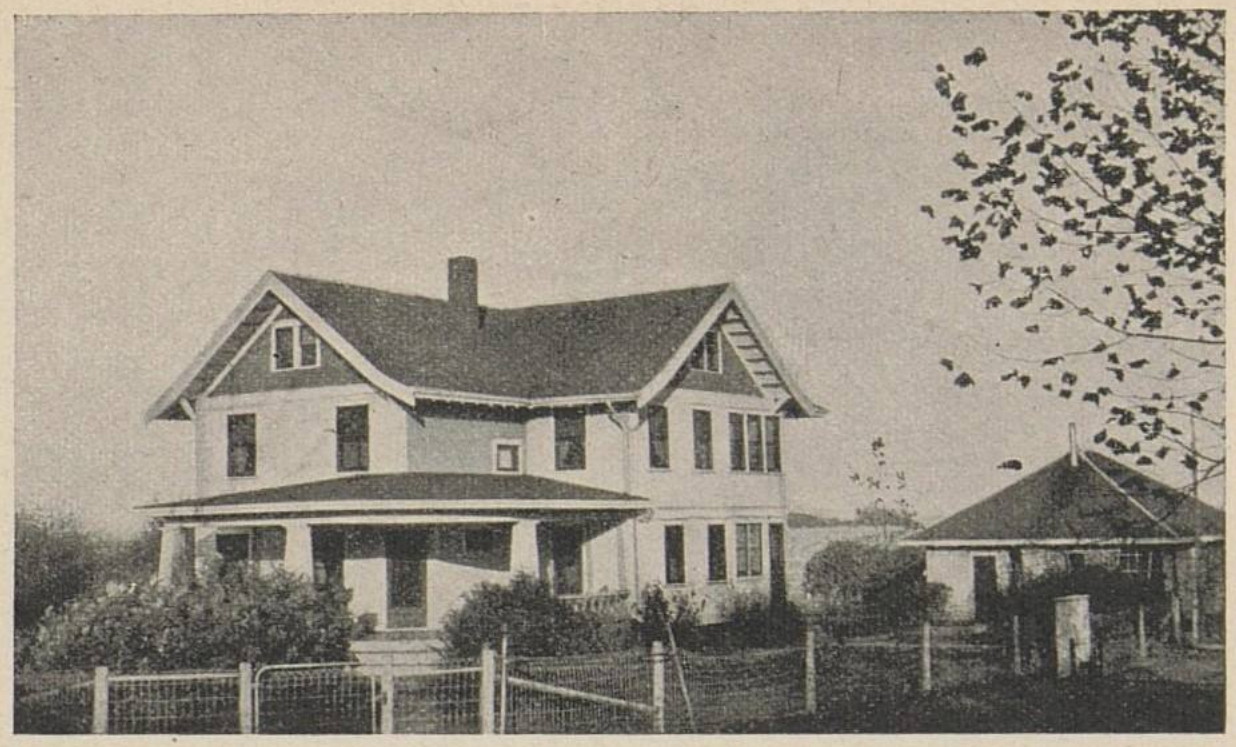

Obydlí na farmě Václava Trachty, Cedar Rapids, Iowa.

čtyři české denní listy a celá řada týdeníků a měsíčníků. Též školy pro české dítky jsou zde české.

Cleveland má tyto české čtvrti: Kozoluby, Žižkov, Husinec, Praha, Vídeň, Trocnov, Varšava, Na zahrádce, Dakota, Kuba, Brooklyn, Karlov a Kalifornie. Nejsilněji je český živel zastoupen v Kozolubech (24. warda).

Nebraska má 50.000 Čechů, téměř výhradně farmářů. Rozloha českých farem kolísá mezi 160—240 akry*). Z pěstovaných plodin převládá obilí (kukuřice, pšenice, oves, ječmen). Polí jsou dvě třetiny, luk a pastvin asi třetina. Třetina dobytka chová se k vůli mléku, dvě tře-

*) Akr je 40 a, tedy o něco méně než jitro.

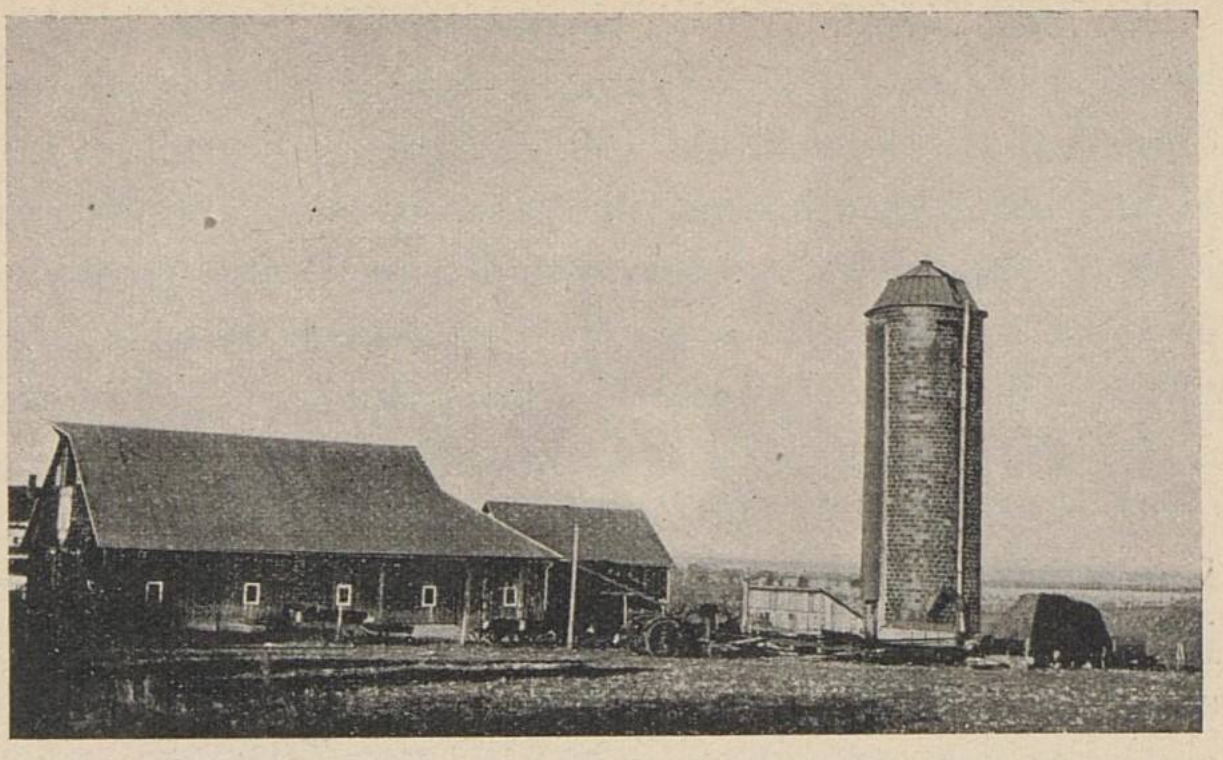

Chlévy, stodola a „silo“ na farmě Václava Trachty v Cedar Rapids, Iowa.

tiny pro výkrm. Za pšenici se platilo roku 1921 1¼ dolaru za bušl*). Český farmář v Nebrasce je typem intensivního hospodáře a požívá úcty veškerých kruhů odborných. V Nebrasce jest pět českých osad, které mají česká jména: Loučky, Prague, Plasy, Tasov a Tábor.

Iowa má 33.000 Čechů. Zemědělci jsou tu ze čtyř pětin vlastníky farem a z jedné pětiny nájemci. Rozloha farem je 160—200 akrů. Z pěstovaných plodin je hlavní obilí: kukuřice, pšenice, oves, ječmen a také žito. Brambory se pěstují málo. Pole zaujímají 70 procent celkové výměry, ostatek luka a pastviny. V Iowě jsou dvě české osady s českými jmény: Plzeň a Protivín.

*) Bušl je 35 l.

Kansas má 12.000 Čechů, hlavně farmářů. Farmáři vzdělávají své farmy většinou sami za pomoci členů svých rodin. Rozloha farem je od 160—320 akrů. Pěstuje se tu hlavně obilí (kromě žita). Polí jsou dvě třetiny, pastvin jedna třetina. Po sklizni užívá se polí za pastviny (zejména po kukuřici). Dobytek se chová hlavně pro výkrm. Vepřů se chová hojnost. V Kansasu jsou dvě české osady s českými jmény: Hostín a New Tábor.

Minnesota má 35.000 Čechů, hlavně farmářů. Rozloha farem je 100—200 akrů. Polí jsou dvě třetiny, pastvin jedna třetina. Dobytek chová se z polovice pro výdoj, z polovice pro výkrm. Vepřů je hojnost. Pšenice roku 1921 se platila kolem 1 dolaru za bušl. V Minnesotě jest sedm českých osad s českými jmény: Bechyň, Beroun, Litomyšl, New Prague, Nová Třeboň, Veselí a Tábor.

South Dakota má 10.000 Čechů. Majetníků farem jsou čtyři pětiny, nájemců jedna pětina. Farmáři vzdělávají svá pole většinou sami za pomoci členů svých rodin. Průměrná rozloha farem je 160 akrů. Polí je asi polovice, luk a pastvin asi po čtvrtině celkové výměry. Z dobytka chovají se hlavně vepři. Ceny obilí jsou nižší než jinde. V South Dakotě jsou dvě české osady s českými jmény: Vodňany a Tábor.

North Dakota. Rozloha farem je tu větší (asi 300 akrů). Vedle obilí pěstuje se i len. Dvě třetiny půdy zaujímají pastviny, třetina pole. Vepřů je tu málo. V North Dakotě jsou tři české osady, nazvané českými jmény: Bechyň, New Hradec a Písek.

Texas. První česká osada v Texasu byla založena roku 1853 ve Fayette County. Její statky mají nyní co do velikosti 40—1000 akrů, průměrně asi 100 akrů. Majitelé pěstují hlavně bavlnu, avšak lišíce se od domorodých, pěstují též zeleninu k zásobování své kuchyně a pícniny pro svůj dobytek. Sedí na nejbohatší bavlnářské půdě ve státu.

Čechové v Texasu vzdělávají svá pole užívajíce nejlepších strojů a nejlepších způsobů pěstování. „Tvoří třídu občanů, na něž je Texas hrdý“, praví Le Roy Hodges ve své zprávě, podané kongresu Spojených států dne 6. října 1914. Hlavní osady české leží v hrabstvích: Fayette, Lavaca, Austin, Burleson, Williamson a Mc Leman. Z 90% jsou římskými katolíky. Čtyři osady s českými jmény: Dubina, Frenštát, Frýdek a Praha prozrazují, že většina Čechů v Texasu pochází z Moravy.

Náboženský život Čechů v Americe

charakterisuje Tomáš Čapek ve svém spise „The Čechs in America“ touto větou: V New Yorku jsou z 1000 Čechů 254 katolíci, 110 evangelíků, 16 židů a 620 osob bez vyznání. Lze říci, že nejméně 50 procent amerických Čechů odvrátilo se od církve. Příčinou toho je v české povaze zakořeněné husitství a vzpomínky na evangelickou minulost Čech před bitvou bělohorskou, které pod svobodným nebem americkým popřávají každému volnosti buď vrátiti se k víře svých otců aneb aspoň zůstati bez vyznání.

Podle poměru členů českých spolků svobodomyslných (123.000) a katolických (33.000) lze souditi, že asi pětina Čechů amerických jsou katolíci (120.000) a čtyři pětiny jsou bez vyznání (480.000) vedle menšího počtu českých evangelíků (24.000), dělících se mezi pět denominací.

Zajímavou charakteristiku poměru Čechů k náboženství čteme v Salmonsonově knížce „Jak se evropští národové v Americe vdávají a ženi" (vyšla ve Světové knihovně) na str. 33: „Soudí-li se dle Čechů, přicházejících do styků s úřadem pro vystavování povolení k sňatku, musí býti mezi nimi mnoho svobodomyslníků. Ačkoli jsou rozenými katolíky, vyzouvají se, usadivše se v Americe, z vyznání víry otců svých. Jsou velice hrdi na soudce své vlastní národnosti a s oddavkami nedělají dlouhých okolků a často jim je vykoná kazatel jejich svobodomyslné církve, který je také redaktorem. Uvedli ve své svobodné smýšlení jakousi soustavu. Jsou organisováni jako svobodní myslitelé, ale beze všech tajných úmyslů. Církev pohlíží na tuto soustavnou nevěru se zármutkem, ale jest jí bojovat proti nepříteli, jenž má otevřené hledí, neboť úpřímně doznává, že odmítá všechny tradiční články víry.

Ani nemusíme dodávat, že většina českých oddavek koná se mimo církev, a tento poměr je u Čechů daleko větší než u kterékoli jiné národnosti v Chicagu. Jaká je toho příčina, zdali idey moderní vzdělanosti pronikly do davů, nebo že zastaralé představy o náboženských záhadách pozbyly vlivu tak dalece, že se mezi nimi rozhostila nábožen-

Seminář a kolej sv. Prokopa v Lisle, Ill. Jediné vyšší české učiliště v Americe. Má 250 studentů. Profesorský sbor čítá 48 kněží řádu sv. Benedikta.

UMVERS KNIHOVNA V PRAZE • VEK •

ská lhostejnost, o tom se zde nehodláme šířit. Snad většina jich má náboženské cítění po svém způsobu a nebojí se právě jako slavný jejich krajan Jan Hus názvu „kacířů“.

České katolické osady v Americe.

Podle statistiky, uvedené v kalendáři „Katolík“ na rok 1924 (str. 192) mají katoličtí Čechové ve Spojených státech celkem 364 osady. V některé z nich je soustředěno až 800 rodin, v jiné třeba jen 40. V těchto osadách působí 300 katolických kněží. V kostele káže se česky, ve spolcích konají se české přednášky, mládež se česky vyučuje náboženství. Ročním nákladem 2 milionů dolarů vydržují si katoličtí Čechové v Americe 84 denní farní školy (se 17.000 dětmi), v nichž působí na 400 učitelů a učitelek (hlavně řádových sester). V těchto školách se učí ovšem anglicky. V Chicagu jest 9 katolických českých škol s 1989 dětmi, v Clevelandě 6 škol se 2880 dětmi, v Omaze 4 školy se 415 dětmi, v New Yorku 1 škola se 350 dětmi.

Kromě škol obecných mají katoličtí Čechové v Americe i vyšší školu: kolej sv. Prokopa v Lisle, Ill. (gymnasium), při níž je i seminář k výchově dorostu pro řád českých benediktinů. Také mají 2 sirotčince a sice sv. Josefa v Lisle, Ill. (340 sirotků), a Hessonnův sirotčinec ve Fenton, Mo. (15 sirotků).

Z českých katolických osad v Americe je nejvíce v Texasu totiž 79. Po něm následuje Wisconsin (59), Nebraska (48),

Český katolický sirotčinec sv. Josefa v Lisle, Ill. (340 sirotků).

KNIHOVNA V PRAZE • VER. O UNIVERS

Minnesota (31), Iowa (27), Illinois (16), Kansas (14), South Dakota (13), Michigan (11), North Dakota (10) atd.

Čeští katolíci vydávají v Americe deník „Národ“ v Chicagu a 24 týdeníky a měsíčníky.

Čeští evangelíci v Americe.

Čeští evangelíci mají v Americe 100 duchovních pro 160 sborů, z nichž je (podle údajů Tomáše Čapka) 55 presbyterních, 30 českobratrských, 28 baptistických, 21 metodistických, 19 kongregacionalistických a 7 jiných.

Nejvíce sborů mají v Texase (43), v Pennsylvanii (23), v Nebrasce (14), v Illinois, Chicago (12), v Ohio, Cleveland (11), v Iowě (10), v Minnesotě (10), ve Wisconsinu, Kansasu a New Yorku po 5 atd.

Z českých evangelíků v Americe nejvíce je presbyteriánů. Mají 55 sborů a 14.000 duší (členů a žáků nedělních škol). Největší sbor Jana Husa v New Yorku má na 1000 duší. Farářem je tu dr. V. Písek. Ve Phillips, Wis., mají 3 sbory, nejvíce sborů mají v Texasu (13). V Chicagu působí v presbyterním sboru Rev. J. Křenek, proslulý řečník, který po převratě dvakráte (1919/1920 a 1921/1923) navštívil České bratry v Československu (bydlil ve Vinohradech).

Kongregacionalisté mají 19 sborů a 2983 duše. Největší jejich sbor „Betlémský“ v Chicagu má 736 duší. Nejvíce sborů mají v Pennsylvanii (5).

Baptisté mají 28 sborů a 2710 duší. V Chicagu 6 sborů jejich má 1377 duší. Nejvíce sborů mají ve státě Ohio (5). V Chicagu působil prof. Králíček.

Metodisté mají 21 sborů a 2468 duší. V Chicagu 4 sbory jejich mají 835 duší.

Jednota českomoravských bratří v Texasu má 30 sborů a 1530 duší.

Celkem je českých evangelíků v Americe asi 23.691.

Časopisů vydávají 10, odběratelů všech je 8850. Nejrozšířenější ze všech je presbyteriánský list: Křesťanské listy, tydeník v Pittsburghu (redaktor V. Losa) a metodistický: Křesťanský posel.

Náboženský život Slováků v Americe.

Slovenských římskokatolických farností je v Americe 198, kněží 182, jeptišek 437, školních dítek 25.971 a učitelů 48. V Pittsburghu mají katoličtí Slováci 45 farností, 41 kněze, 82 jeptišek, 5047 školních dítek a 16 učitelů (v celé Pennsylvanii 103 slovenské katolické farnosti).

Prvým slovenským katolickým knězem v Americe byl I. J. Jaškovič, působící od roku 1882 v Hazleton, Pa.

Slovenští evangelíci dělí se na dvě synody: „Slovenskou evangelickou nezměněnou augšpurského vyznání luteránskou synodu ve Spojených státech“, která má 41 duchovního, 4 učitele a časopis „Svedok“, a na „Slovenskou evangelickou luteránskou synodu Sion“ se 20 duchovními a ča-

sopisem „Slovenský luterán“. Celkem mají 61 sbor. Nejvíce v Pennsylvanii (31).

Slovenští kalvíni (reformovaní) soustředěni jsou v „Slovenské kalvínské presbyteriánské jednotě“, která má 1400 členů a časopis „Slovenský kalvín“.

Ústředím slovenských baptistů je seminář v East-Orange, N. Y. Mají 8 sborů (3000 duší). Největší sbor mají v Minneapolis, Minn. Zakladatelem slovenského baptismu v Americe je Rev. Andrej Slabey, rodák z Vavrišova v Liptově, který přišel do Ameriky roku 1892.

Počet slovenských evangelíků v Americe zjistíme, sečteme-li členy Evangelické slovenské jednoty (7821), Evangelické ženské slovenské jednoty (3328) a mladou generaci Evangelické slovenské jednoty (3309), což činí celkem 14.458 osob. Tento počet zvětšený o polovici členstva Národního slovenského spolku (20.000) a Živeny (4150) smíme násobiti nanejméně dvěma, abychom zjistili i počet dětí v evangelických slovenských rodinách amerických. Tak nabudeme čísla 77.246. I s kalvíny (2800) a baptisty je slovenských evangelíků 83.046.

Stejným způsobem mohli bychom odhadnouti i počet slovenských katolíků a řeckokatolíků v Americe. Sečteme členy I. katolické slovenské jednoty (51.000) se členy katolické slovenské ženské jednoty (28.264) a mladé generace její (33.000) a polovici z počtu Pennsylvanské římsko- a řeckokatolické slovenské jednoty (10.806), téže jednoty ženské (6385). Římsko- a řeckokatolické slovenské jedno-

ty „Sokol“ (9725), polovici členstva „Národního slovenského spolku“ (20.000) a „Živeny“ (4150), nabudeme čísla 163.330, jež násobeno dvěma dá nám přibližný počet slovenských římských katolíků v Americe: 326.660. Slovenských řeckokatolíků je podle toho v Americe 53.833. Počet svobodomyslných Slováků v Americe (členů Sokola atd.) není velký (asi 40.000). Roku 1922 založil mezi americkými Slováky biskup Gorazd-Pavlík z Olomouce církev československou, která čítá roku 1925 na okolí New Yorku 20 sborů asi s 10.000 Slováky. Předákem jejich je Alois Barcay v Johnson City, N. Y.

Spolkový život.

Každý Čech americký je členem jednoho nebo několika spolků, které mají za účel pojištění a podporu v nemoci nebo pojištění pro případ smrti. Všech místních odborů českých spolků v Americe odhaduje Tomáš Čapek na 2500, z čehož je v samotném Chicagu 500. Slováci v ohledu spolkovém vynikají ještě i nad Čechy. Jejich 12 hlavních organisací soustřeďuje 212.241 Slováků, kdežto české hlavní organisace čítají pouze 156.000 členů.

Před válkou Čechové američtí dělili se velmi ostře ve dva nepřátelské tábory. Skoro dvě třetiny byly „svobodomyslné“, kdežto zbylá třetina byla hlavně katolíci a něco málo evangelíků. Počet těchto dvou táborů byl patrný na počtu členů jejich podpůrných spolků. Svobodomyslné

podpůrné spolky české mají podle údajů Tomáše Čapka celkem 123.000 členů, kdežto katolické pouze 33.000. Časopisy byly také podle těchto směrů ostře vyhraněny. Když vypukla světová válka, svobodomyslní spolu s evangelíky, počtem sice malými, ale schopnými pracovníky, převzali vedení boje za osvobození Čech. Katolíci konali zprvu sbírky na podporu boje za osvobození samostatně, až roku 1917 hlavní jejich organisace Národní svaz českých katolíků připojil se k Českému národnímu sdružení, které té doby za pomoci Slováků podporovalo již penězi činnost profesora Masaryka (do konce války sebralo milion dolarů na účely osvobozovací).

Přehrada, která dělila po desetiletí oba tábory, byla tím odstraněna. Všichni Čechové bez rozdílu náboženství postavili se proti Německu a Rakousko-Uhersku. Svobodomyslní společně s katolíky a evangelíky pořádali veřejné tábory a průvody, bazary a sbírky po domech ve prospěch osvobození své staré vlasti.

K Českému národnímu sdružení a Národnímu svazu českých katolíků připojili se roku 1917, v boji za osvobození i Slováci, sdružení v Slovenské lize. „Slovenská liga“ vznikla sice již roku 1907, byla však organisací slabší nežli „České národní sdružení“. Po dosažení svobody prohlásil se „Národní svaz českých katolíků“ za organisaci, střežící zájmy českých katolíků v Americe i ve staré vlasti. „Slovenská liga“ donucena byla na konci války založeným „Sdružením slovenských katolíků“ k boji za autonomii

Slovenska, jehož heslem se stalo vtělení t. zv. Pittsburské dohody do ústavní listiny československé republiky.

V Pittsburghu podepsána byla 30. května 1918 t. zv. pittsburská dohoda mezi Čechy a Slováky americkými. Dohoda ta bývá dnes často heslem politického boje slovenských autonomistů a proto je důležito znáti její obsah:

„Schvalujeme politický program, usilujúci o spojenie Čechov a Slovákov v samostatnom state z českých zemí a Slovenska. Slovensko bude mať svoju vlastnú administratívu, svoj snem, svoje súdy. Slovenčina bude úradným jazykom v škole, úrade a verejnom živote vôbec. Československý stát bude republika, jeho konstitúcia bude demokratická. Podrobné ustanovenie a sriadenie československého státu ponechávajú sa osvobodeným Čechom a Slovákom a ich právoplatným predstaviteľom.“

Poslední věta je jednou z nejdůležitějších a slovenští autonomisté ji úplně přehlížejí.

Na pittsburské dohodě podepsaní američtí občané neměli přece práva rozhodovati o budoucím definitivním zřízení československého státu. To ponechala pittsburská dohoda výslovně zákonitým představitelům osvobozených Čechů a Slováků. A tito zákonití představitelé Slováků, poslanci revolučního Národního shromáždění, politicky vyřešili poměr Slovenska ke státu československému přijetím ústavy ze dne 29. února 1920. Jistě měli k tomu dobré důvody, že neuplatnili požadavek vyslovený pittsburskou dohodou, aby Slovensko mělo svůj zvláštní sněm. Naproti

tomu jasnému faktu nic nepomůže všechen planý křik slovenských autonomistů!

Politicky jsou Čechové i Slováci američtí Amerikány. Podléhají totiž vlivu veřejného mínění amerického lidu. To bylo viděti na volbách presidenta Hardinga. Hlavní spornou otázkou byla Společnost národů a potvrzení mírových smluv. Osvobození Československa spočívá na mírových smlouvách. President Masaryk je znám jako veliký přívrženec Společnosti národů a president Wilson, původce její, je populární v Čechách jako přítel Československa. Z tohoto důvodu demokraté, straníci Wilsonovi, spoléhali na Čechy. Přes to české volební okresy v Chicagu, Clevelandu a New Yorku, které dosud byly vždy demokratické, volily republikánsky. Socialismus mezi Čechy a Slováky v Americe je nepatrný (týdeník Americké dělnické listy v Clevelandě). Jediný český komunistický deník americký (Spravedlnost v Chicagu) má 5000 odběratelů.

České spolky americké.

1. Česká obec sokolská v Americe (2345 So Kedzie Ave Chicago). Má 5 žup a 2 okrsky.

I. župa východní. New York, 16 jednot, 1654 členové.
II. župa severovýchodní. Cleveland, 12 jednot, 1334 členové.
III. župa střední. Chicago, 29 jednot, 4991 člen.
IV. župa západní. Omaha, 17 jednot, 1308 členů.
V. župa pacifická. San Francisco, 10 jednot, 365 členů.
Okrsek: Minnesota. Sanct Paul, 4 jednoty, 188 členů.
Okrsek jižní. Oklahoma, 5 jednot, 189 členů.
Celkem měla Česká obec sokolská v Americe roku 1923 94 jednoty a 10.029 členů (mužů i žen).

Přes 200 členů mají tyto jednoty: New York (572), Cicero (462), Chicago (428), Plzeňský Chicago (414), Havlíček-Tyrš Chicago (371), Sokolice Town of Lake (304), Sokolice Plzeňské Chicago (277), Newyorské (260), Tábor Chicago (247), Omaha (245), Čech-Havlíček Cleveland (243), St. Louis, Mo. (238), Sokolice Chicago (233), Cedar Rapids (230), Sokolice Čech-Havlíček Cleveland (229), Sokolice Milwaukee (218), Sokol Town of Lake (217), Blesk Baltimore (205).

2. Československý podporující spolek (1126 W 18th. St. Chicago). Největší česká organisace, pojišťující na život. Byla založena roku 1854 v St. Louis a má členů 23.680.

3. Západní českobratrská jednota (307-12 th. Ave E. Cedar Rapids. Iowa). Založena byla roku 1897. Má členů 21.149.

4. Jednota českých dam (310 E. 74 th. St. New York). Má členů 23.000.

5. Sesterská podporující jednota (6639 S. Racine Ave Chicago). Má členů 12.000.

6. Slovanská podporující jednota státu Texas. Má členů 9500.

7. Československá jednota (Chicago). Má členů 6385.

8. Československá bratrská podporující jednota (New York). Má členů 6000.

9. Jednota Táboritů (Chicago). Má členů 4000.

10. Českoamerická jednota (Chicago). Má členů 2500.

11. Československé podporující dámské spolky (Bronx N. Y.). Mají členů 2500.

12. Sdružení českoamerických dam. Má členů 3000.

13. Jednota českých vlastenek. Má členů 3500.

Roku 1920 měly podle údajů Tomáše Čapka české svobodomyslné spolky v Americe (i s českou obcí sokolskou) 123.183 členy, podle našeho přehledu mají 128.243 členy.

Mimo tyto organisace jako všenárodní jest:

Národní sdružení amerických Čechoslováků, které se ve válce horlivě účastnilo osvobozovací akce a

Československá národní rada v Americe.

Obě mají střediska v Chicagu (3321 West 26 th. St. Chicago, Il.).

Československá národní rada vznikla roku 1917 z Českého národního sdružení, Národního svazu českých katolíků a ze Slovenské ligy. Předsedou jejím je dr. J. P. Pecival, tajemníkem prof. J. J. Zmrhal.

Od této rady třeba rozeznávati Českou národní radu, jejíž předsedou byl E. St. Vráz a která byla založena roku 1911. Z ní a z Českoamerické tiskové kanceláře a z Československého pomocného sboru vzniklo roku 1914 České národní sdružení.

Katolické organisace Čechů v Americe.

1. První česká římskokatolická ústřední jednota (Chicago). Má 5188 členů.
2. Česká římskokatolická jednota žen (Cleveland). Má 9580 členů.
3. Katolický dělník (New Prague, Minn.). Má 5000 členů.
4. Česká římskokatolická jednota ve státu Wisconsin. Má 2000 členů.
5. Katolická jednota texaská. Má 4000 členů.
6. Západní česká katolická jednota. Má 3703 členy.
7. Česká římskokatolická jednota žen ve státu Texas. Má 3500 členů.
8. Česká římskokatolická jednota pod záštitou sv. Jana Nepomuckého ve státě Ohio (Cleveland). Má 2200 členů.
9. Česká římskokatolická jednota žen v Cleveland, O. Má 2000 členů.
10. Katolická jednota Sokol. Má 1650 členů.

Podle Tomáše Čapka měly roku 1920 katolické organisace Čechů v Americe 32.908 členů, podle našeho přehledu mají 38.821 člena.

Spolky tyto sdruženy jsou v Národním svazu českých katolíků v Chicagu (3209 W 22nd St. Chicago).

Slovenské spolky americké.

1. Tělocvičná slovenská jednota „Sokol“. Jednatel: Frank Čelko, Perth Amboy, N. J. Členů 14.381 (7315 mužů, 1866 žen a 4671 dorostu).

I. župa „Michal M. Hodža“, New York (34 sbory).
II. „ „Ján Francisci“, Bridgeport, Conn. (14 sborů).
III. „ „Josef M. Hurban“, Westfield, Mass. (5 sborů).
IV. „ „Štefan M. Daxner“, Gloversville, N. Y. (8 sborů).
V. „ „Pavel Mudroň“, Porth Griffith, Pa. (10 sborů).
VI. „ „Matúš Trenčiansky“, Pittsburgh, Pa. (40 sborů).
VII. „ „L'udevít Štúr“, Chicago, Ill. (21 sbor).
VIII. „ „Ján Kollár“, Philadelphia, Pa. (10 sborů).
IX. „ „Svätopluk“, Cleveland, Ohio (21 sbor).
X. „ „Ján Hollý“, Lansford, Pa. (12 sborů).
XI. „ „Slávia“, Barnesboro, Pa. (4 sbory).
XII. „ „Pavel Országh-Hviezdoslav“, Greensburg, Pa. (3 sbory).
XIII. „ „Tatra“, Charleroi, Pa. (12 sborů).
XIV. „ „Sládkovič“, Wheeling, Va. (4 sbory).
XV. „ „Frant. Veselovský“, Pueblo, Colo. (4 sbory).

Budova ústředí „Tělocvičné slovenské jednoty Sokol" v Perth Amboy, N. J.

UNIVERZITNÍ KNIHOVNA V PRAZE • VER. 0

XVI. župa „Nitra“, Binghampton, N. Y. (3 sbory).
XVII. „ „Dr. Milan R. Štefánik“, St. Louis, Mo. (5 sborů).

Všech 17 žup má celkem 210 sborů, z nichž 91 je v Pennsylvanii. Tělocvičná slovenská jednota „Sokol“ byla založena roku 1892. Vydává týdeník „Slovenský sokol“ v Perth Amboy, N.Y. 283 Oak Street. Největší sokolovny jsou v Bridgeport, Conn., New Kensington, Homestead a Ford City v Pennsylvanii.

2. Rimsko- a gréckokatolícka jednota „Sokol“. Má 14 žup a 19.450 členů. Vydává časopis „Katolícky sokol“ v Passaic, N. J.

Podpůrné organisace amerických Slováků jsou:

3. I. katolícka slovenská jednota. Má 49.680 členů. Založena byla roku 1890. Vydává týdeník „Jednota“, nákladem 33.000 výtisků. Centrála je v Clevelandě, sirotčinec a tiskárnu má v Middletown, Pa. Roku 1924 měla 51.000 členů a 33.000 mladé generace.

4. Katolícka slovenská ženská jednota. Má 28.264 členky.

5. Národný slovenský spolok. Má 39.118 členů. Založen byl roku 1890. Na osvobovací akci za války věnoval 460.000 dolarů. Má 562 odbory a centrálu v Pittsburghu. Vydává týdeník „Národnie noviny“.

6. Živena, spolek slovenských žen. Centrála v Newark, N. J. Má 8300 členek.

7. Pennsylvanská rimsko- a gréckokatolícka slovenská jednota. Má 21.612 členů. Vydává týdeník „Bratstvo“ ve Wilkes-Barre, Pa.

8. Tatáž jednota ženská. Má 12.771 členek.

9. Evangelická slovenská jednota. Má 7821 člena. Byla založena roku 1903. Má 197 odborů, nejvíce v Pennsylvanii (97). Vydává týdeník „Slovenský hlásnik“ v Pittsburghu. Mladá generace Slovenské evangelické jednoty čítá 3309 členů.

10. Slovenská evangelická ženská jednota. Má 3328 členek.

11. I. slovenský venec slobodného orla v SSS. Má 6330 členů. Má centrálu v Bridgeport, Conn.

12. Neodvislý národný spolok (New York). Má 1136 členů. Těchto 12 organisací má podle knihy Tomáše Čapka jr. „The Slovaks in America“ dohromady 212.241 člena, podle našeho přehledu mají 249.820 členů. K nim druží se ještě všenárodní.

13. „Slovenská liga“, založena byla 26. května 1907. Má centrálu v Pittsburghu. Roku 1921 měla 37.687 členů a 336 odborů. Za války se zúčastnila osvobozovací akce. Dnes vinou svých autonomistických vůdců je v úpadku. (Má pouze 5000 členů!)

Mimo to jest ještě

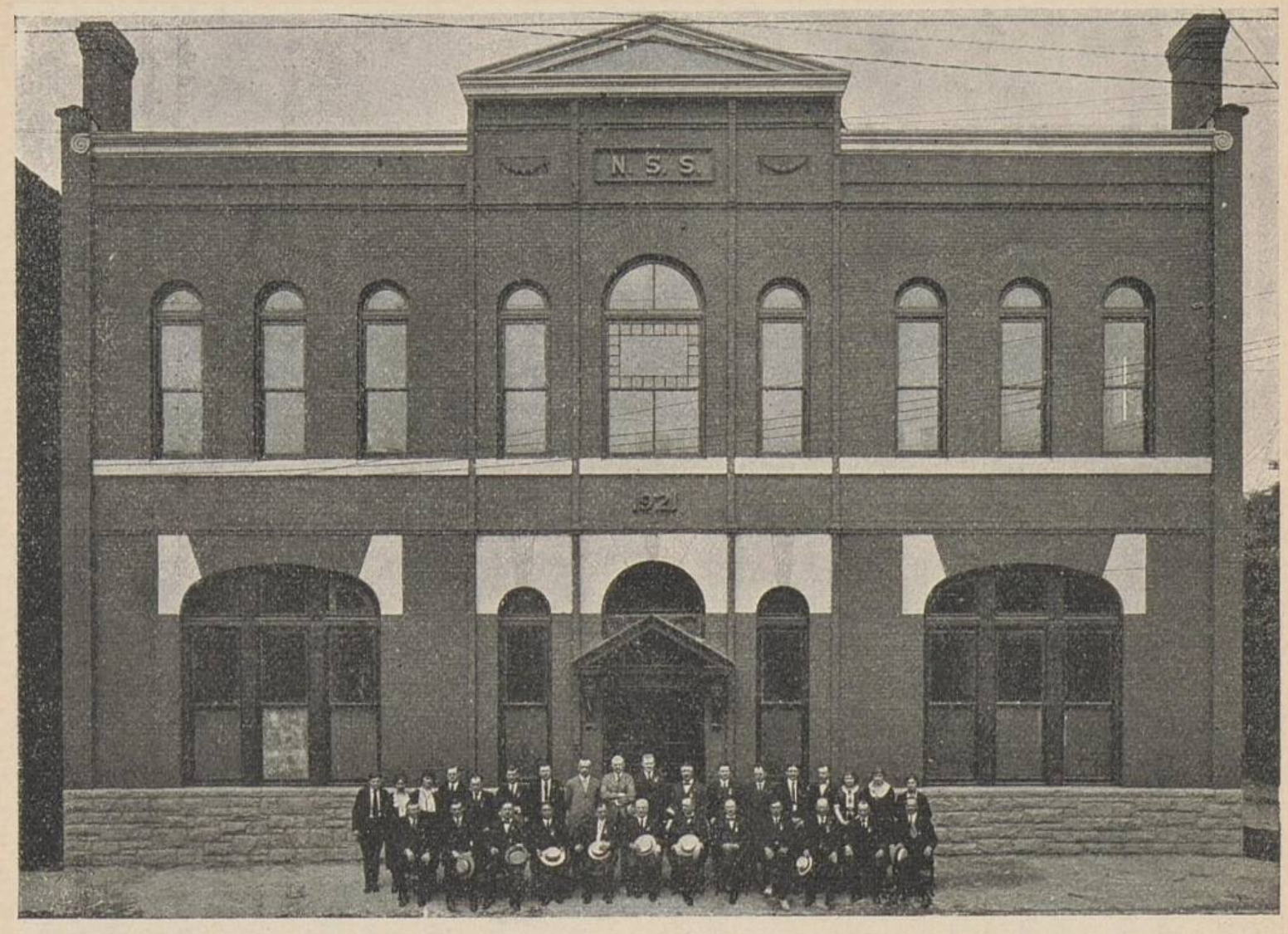

Budova „Národného Slovenského Spolku“ v Pittsburghu, Pa., s tiskárnou „Nár. novin“.

KNIHOVNA V PRAZE • VER. O UNIVERS

14. „Združenie slovenských katolíkov“. Má 8484 členů (6884 mužů, 1600 žen). Vydává časopis „Duchovný pastier“.

Naproti odumírající „Slovenské lize“ byla 27. listopadu 1924 v Chicagu založena nová organisace amerických Slováků smýšlení československého pod jménem

15. „Slovenské národní sdružení“. Předsedou jejím zvolen byl Rev. Josef Murgaš, katolický farář ve Wilkes Barre, Pa., prvým podpředsedou Klement Ihriský, vydavatel Newyorského deníku, druhým podpředsedou L'udevít Krč z Clevelandu. „Slovenské národné združenie“ je nyní zastoupeno na místě „Slovenské ligy“ v „Československé národní radě v Americe“.

K organisacím tu uvedeným druží se ještě:

16. Slovenská kalvínska presbyteriánska jednota. Má 1400 členů. Vydává týdeník „Slovenský kalvín“ v Lakewood, O.

Z těchto organisací amerických Slováků jsou smýšlení československého: Tělocvičná slovenská jednota „Sokol“, Národný slovenský spolok (částečně), Živena, Pennsylvanská rímsko- a gréckokatolícka slovenská jednota, tatáž jednota ženská, Evangelická slovenská jednota, tatáž jednota ženská, Slovenská kalvínska presbyteriánska jednota a nově založené „Slovenské národní združenie“.

Na sletě českého sokolstva amerického v Chicagu 1921 a na sletě slovenského sokolstva amerického v Bethlehem, Pa., 1923 založen byl Svaz československého sokolstva v Americe, který konal prvý slet v červnu roku 1925 v Chicagu.

Směru ostře protičeskoslovenského je I. katolícka slovenská jednota, Slovenská liga a Združenie slovenských katolíkov.

Vůdcové tohoto směru jsou: Ivan Bielek, předseda Slovenské ligy v Pittsburghu, Josef Hušek, redaktor „Jednoty“ v Middletown, Jan Pankuch, vydavatel „Denného hlasu“ v Clevelandě, Rev. Jan Pastorák, katolický farář v Schenectady, N. Y., a Rev. Andrej Pavlis, katolický farář v Sleppton, Pa., předseda Sdružení slovenských katolíků.

Z časopisů jsou československého směru: Newyorský deník; týdeníky: Nové Časy (v Chicagu), Slovenský sokol, Slovenský kalvín, Slovenský hlásnik.

Roku 1923 vydalo Združenie slovenských katolíkov „Otvorený list presidentu T. G. Masarykovi“, ve kterém ho obviňuje z nesplnění pittsburské dohody. Vedle tohoto sdružení vystupují protičeskoslovensky též „Priatelia slovenskej slobody“, jejichž předsedou je Josef Hušek, redaktor „Jednoty“. Sdružení to vzniklo v lůně Slovenské ligy roku 1922. Rovněž tak vzniklo uvnitř Slovenské ligy „Združenie slovenských novinárov“, jež je také čistě autonomistické.

Budova „Pennsylvanskej rimsko a gréckokatolíckej jednoty“ ve Wilkes Barre, Pa.

UNIVERS KNIHOVNA V PRAZE • VER.

České a slovenské školy v Americe.

Svobodomyslní Čechové vydržují pro své dítky české školy jazykové čili doplňovací. Dítky ty jinak navštěvují veřejné školy anglické. Tyto jazykové školy navštěvuje asi 8000 dětí.

Dr. Karel Velemínský v brožuře „Školy českoamerické“ roku 1914 odhaduje počet českých svobodomyslných škol ve Spojených státech na 60, počet žáků na 6 až 7 tisíc. J. J. Kárník v brožuře „Česká škola“ roku 1915 jich počítá 69. V Chicagu bylo tehdy 15 škol svobodomyslných, větších nebo menších, asi o 1800 žácích. Největší je škola Vojty Náprstka, která má vlastní budovu a 5 učitelů. Také ostatní školy mají jména podle slavných osobností českých: Klácelova, Jonášova, Zdrůbkova, Palackého, Komenského, Nerudova. Čeští katolíci mají v Chicagu (podle kalendáře Katolík 1924) v 9 školách 1989 žáků. Největší je v osadě blah. Anežky České, osmitřídní s 554 dětmi a 14 učitelkami-jeptiškami.

V New Yorku mají svobodomyslní Čechové velmi silně navštěvovanou školu ústřední v Národní budově s 850 žáky. V okolí newyorském je dalších 8 škol svobodomyslných se 600 žáky. Katolická škola P. Marie má 350 dětí ve 14 třídách. Při presbyterním chrámu Jana Husa je nedělní škola o 1057 žácích (podle kalendáře Sion z roku 1917). V českých čtvrtích města Clevelandu a v okolí je 5 svobodomyslných škol se 720 žáky. Katolických škol českých je tu 6 s 2880 žáky.

V St. Louis česká svobodomyslná škola má pouhých 100 žáků, kdežto dvě školy katolické mají 547 žáků.

V Cedar Rapids navštěvuje českou školu svobodomyslnou 300 žáků, dvě školy katolické 450 žáků.

Omaha má dvě svobodomyslné školy o 200 žácích a tři katolické s 590 žáky.

V Baltimore jsou dvě svobodomyslné školy české o 200 žácích a škola katolická se 665 žáky.

Celodenní české školy zakládati pokládají američtí Čechové za neamerické (J. Kárník: Mají Češi v Americe program? str. 22).

Jejich děti potřebují totiž angličtinu jako řeč veškerého života v Americe na každém kroku. Proto svobodomyslní Čechové zakládají pouze jazykové kursy čili doplňovací školy. „České“ školy katolické nejsou pak o nic méně anglické než školy veřejné.

Nejstarší české svobodomyslné školy doplňovací založeny byly v Chicagu, New Yorku, Clevelandě, Cedar Rapids, Ia., Baltimore, Mar., Detroit, Mich., St. Paul, Minn.

Všecky tyto školy existovaly již roku 1874. Roku 1878 založena byla škola v St. Louis, Miss., v Milwaukee, Wis., roku 1879, v Pittsburghu, Pa., roku 1881, v Omaze, Neb., roku 1884, v Hutchinson, Minn., roku 1894, v Dutch Kills, L. I., roku 1891, v Bohemia, L. I., 1893, v Astoria, L. I., Elizabeth, N. I., a Little Ferry, N. J., roku 1898, ve Winfield, L. I., roku 1897.

Dnes je v celých Spojených státech na sto českých svo-

bodomyslných škol. A stejný počet jich průběhem času zanikl!

Slovenské školy svobodomyslné nejsou tak četné jako české. Ve státě New Yorku jsou 3 slovenské školy svobodomyslné (New York, Jonkers, Johnstown) vedle 9 katolických škol slovenských, ve státě New Jersey rovněž 3 slovenské školy svobodomyslné vedle 11 katolických škol slovenských. Největší slovenská škola svobodomyslná je v Chicagu. Má 400 žáků. Newyorská 300 žáků. Kromě toho zřizuje všude pro svůj dorost slovenské školy doplňovací Tělocvičná slovenská jednota Sokol.

Největší česká a slovenská knihovna v Americe je: Webster Branch of the Public Library, Avenue A and 78th Street New York, N. Y. Obsahuje 15.000 svazků českých.

Vedle toho je Česká knihovna v Cedar Rapids, Ia., české oddělení Public Library v Clevelandě a česká knihovna (Boh. Library) J. F. Kaminského v Hopkins, Minn.

Peněžní ústavy.

Čechové američtí mají celou řadu bank v Chicagu, Clevelandu, Nebrasce a Texasu. Vklady a akciový kapitál českých a slovenských bank v Americe činí několik desítek milionů dolarů. V New Yorku patří na 400 domů Čechům, což representuje samo na 4 miliony dolarů. Bank of Europe v New Yorku (předsedou jejím je Tomáš Čapek) měla roku 1921 vkladů 6½ milionu dolarů.

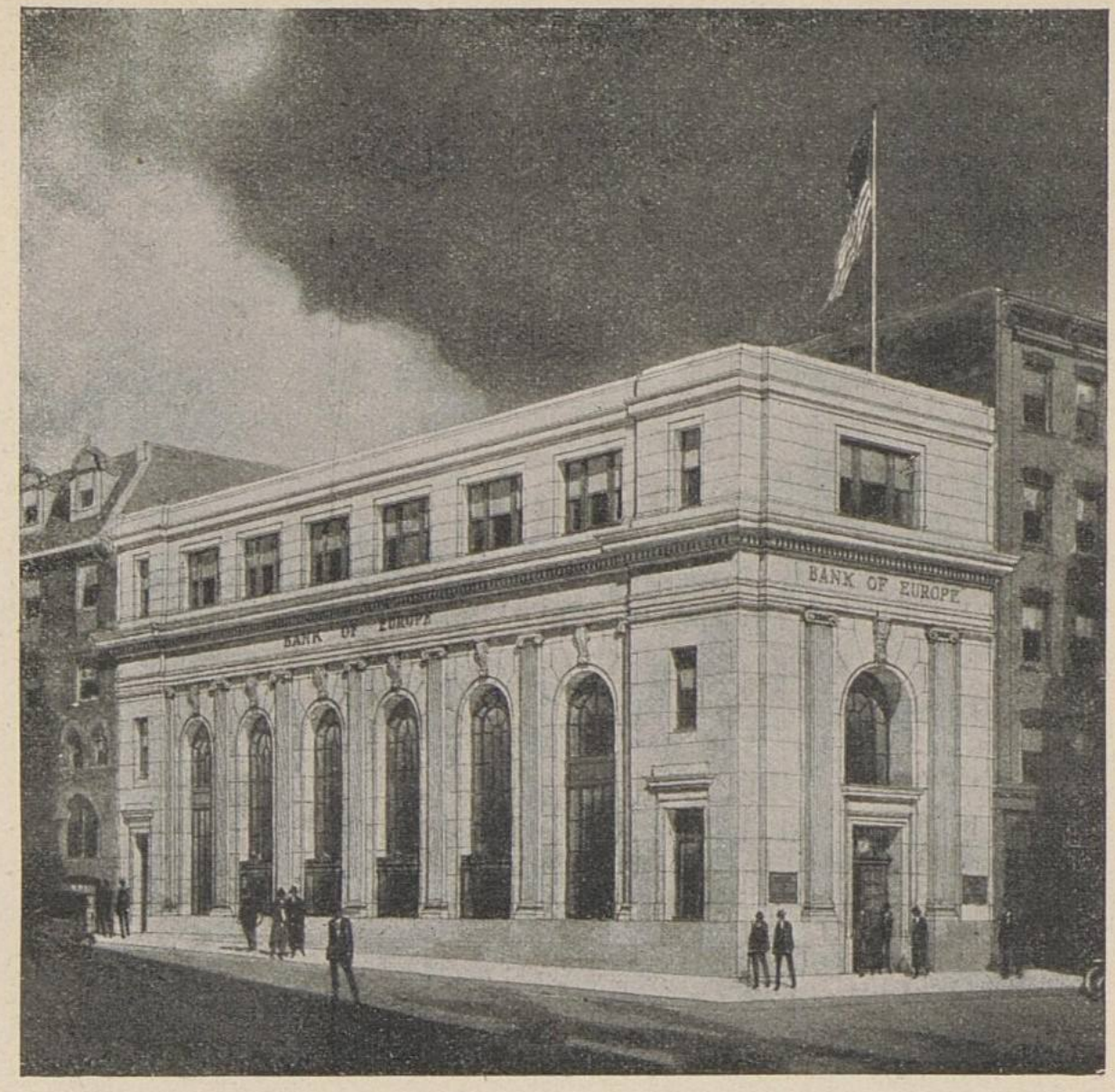

Bank of Europe v New Yorku (presidentem jejímž je Tomáš Čapek).

Slováci mají v Americe 9 velkých bank, z nichž 7 v Pennsylvanii. V čele slovenských bankéřů je Michal Bosák ve Scranton, Pa. Jeho banka má vkladů 6½ milionu dolarů. Akciový kapitál těchto bank činí 1,200.000 dolarů.

V Hazletoně, Pa., mají čistě slovenský ústav „American

Bank and Trust Co.“, spravovaný prvou generací Slováků, kteří před 30—40 roky přišli do Ameriky ze slovenského východu. Budova této banky je největší budovou v Hazletoně. Vkladů má 2½ milionu.

Časopisy české a slovenské v Americe.

Československých časopisů vychází ve Spojených státech podle článku Šárky Hrbkové v „The Interpreter“ (November 1924) celkem 123. Z toho je deníků 10 (7 českých, 3 slovenské). Týdeníků je 68, měsíčníků 39. Všech českých je 82, slovenských 41. 54 časopisy jsou všeobecné, 37 spolkových a 27 náboženských.

Prvý časopis český v Americe byl „Slovan americánský“, jehož 1. číslo vyšlo 1. ledna 1860 v Racine, Wisc. Prvý časopis slovenský začal vycházeti roku 1886 v Pittsburghu: „Amerikánsko-slovenské noviny“.

Dnes vycházejí v Americe tyto deníky:

a) české: Denní hlasatel, Chicago (25.000 odběratelů, vychází od roku 1891; Národ (katolický) (2500 odb., od roku 1894); Spravedlnost (komunistický) (5000 odb., od roku 1905); Svornost (15.000 odb., od roku 1875); Američan, Cleveland (od roku 1899); Svět (od roku 1911); Newyorské listy, New York (od roku 1886).

b) slovenské: Newyorský denník (československý), New York (12.000 odb.); Slovák v Amerike (autonomistický), New York (6000 odb.); Národní denník (Pittsburgh).

Z českých měsíčníků je jeden z nejstarších a nejrozšířenějších „Hospodář“, vycházející v Omaze, Nebr., ve 30.000 výtiscích.

Ze slovenských týdeníků je nejrozšířenější katolická

„Jednota“. Vychází v 50.000 výtiscích. Mimo to „Obrana“ ve Scranton, Pa.

Styky československo-americké.

Veliký význam pro udržení národního života mezi americkými Čechy a Slováky měly vzájemné návštěvy Čechů a Slováků ze staré vlasti v Americe a amerických Čechů a Slováků ve staré vlasti.

Z Čech navštívili Ameriku evangeličtí faráři Heřman z Tardy a L. B. Kašpar roku 1869. Téhož roku byl v Americe spisovatel Jos. V. Sládek, který procestoval jmenovitě Texas a vrátil se roku 1870 do vlasti. Spisovatel dr. Josef Štolba byl v Americe roku 1873. Spisovatel Fr. Herites a cestovatel Josef Kořenský byli v Americe na výstavě v Chicagu roku 1893. Skladatel Ant. Dvořák byl v letech 1892—1895 ředitelem konservatoře v New Yorku, kde roku 1893 složil proslulou svou symfonii „Z nového světa“. Virtuos Fr. Ondříček byl v Americe roku 1895, Jan Kubelík roku 1901, Jaroslav Kocián roku 1902. Z českých umělců dramatických byli v Americe Ema Destinová, Karel Burian, Josef Šmaha, Růžena Maturová. Z českých divadelních společností proslula v Americe společnost Ludvíkova v Chicagu (od roku 1893).

Spisovatel V. A. Jung ze svého amerického pobytu vytěžil román „Na prahu nového světa a rodina Petra Běla“ (1903). Profesor Masaryk byl v Americe na universitě

v Chicagu roku 1902. Architekt Čeněk Křička byl tam roku 1905 (psal o své cestě v Pražské lidové revui roku 1905 a 1906). Téhož roku tam byl redaktor dr. Jiří Guth-Jarkovský. Vůdce české Volné myšlenky dr. T. Bartošek byl v Americe roku 1907, redaktor Karel Pelant roku 1908 (po válce roku 1919).

Česká obec sokolská byla v Americe na sletě sokolském roku 1909. S nimi byl i poslanec Klofáč. Starosta její dr. Scheiner po návratě do vlasti napsal o tom zprávu „Sokolská výprava do Ameriky". Po válce byli zástupci české obce sokolské na sletě v Chicagu roku 1921. Poslanec dr. Fr. Soukup byl v Americe roku 1913. Redaktor G. Habrman (býv. ministr sociální péče Československé republiky) byl v Americe několikráte (1889, 1892, 1913). Roku 1914 napsal ke svému americkému pobytu se vztahující spis „Z mého života".

Dr. K. Velemínský studoval americké školství roku 1912, učitel Vojta Beneš (dnešní zemský školní inspektor) roku 1912 a 1914. Pro českoamerické školy vydal „Českou čítanku". Za války byl roku 1916 sekretářem Českého národního sdružení v Chicagu.

K americkým Slovákům za války jako vyslanec Čechoslováků z Ruska jel roku 1917 Ján Janček (dnes poslanec) a jako vyslanec Národní rady v Paříži Milan R. Štefánik. Chtěl je získati k činné účasti v našem zahraničním odboji. 5. května 1918 přijel ze Sibiře do Ameriky sám předseda Národní rady československé v Paříži prof. Tomáš G. Ma-

Sazárna slovenského časopisu „Obrana“ v Scranton, Pa.

saryk a uvítán byl stotisícovým zástupem československého lidu v Chicagu. Po válce navštívili americké Čechy

evangelický farář Prudký roku 1921, redaktor Vincenc Červinka, profesor F. Žilka, kazatel Josef Novotný a j. V květnu 1925 zúčastnily se sjezdu mezinárodní rady žen ve Washingtoně dr. A. Honzáková a F. Plamínková. Americké Slováky před válkou roku 1912 navštívil poslanec dr. Pavel Blaho, po válce vyslal k nim Slovenský klub v revolučním Národním shromáždění župana Moyše a poslance Pociska, roku 1923 ku pozvání slovenského „Sokola" navštívil je a asi na 30 místech přednášel ministr dr. Vavro Šrobár.

Američtí Čechové a Slováci navštěvovali též často svou starou vlast. Hromadná výprava jejich přijela roku 1895 na národopisnou výstavu československou do Prahy, na sokolské slety 1901, 1907, 1912 a 1920 atd.

Z pomníků, postavených Čechy a Slováky v Americe, sluší vzpomenouti: Bronzovou sochu K. Havlíčka v Douglas parku v Chicagu, bronzový pomník K. Jonáše v Racine, Wisconsin, pomník M. Jana Husa v České vesnici Long Island, pomník Fr. Ladimíra Klácela v Belle Pleine, Iowa, pomník českých vojínů z občanské války na národním hřbitově v Chicagu, pomník J. D. Hrbka, profesora českého jazyka na universitě v Cedar Rapids, Iowa, a pomník Štefánikův, odhalený v červnu 1924 v Clevelandě.

Vynikající osobnosti.

Pavel Albieri, vlastním jménem Jan Macek, narodil se roku 1861 v Jaroměři. Do Ameriky přišel roku 1889 a stal

se redaktorem „Svornosti“ v Chicagu. Roku 1895 byl v Praze tajemníkem Národopisné výstavy československé. Roku 1897 vrátil se do Ameriky, kde se živil žurnalistikou. Roku1901 zemřel, přejet byv vlakem v Smithville. Vydal celou řadu knih, z nichž uvádíme: „Nevěsta za padesát dolarů“, „Nová země“, „Utíkejte, Prajzi jdou“ a j.

A. S. Ambrose byl před válkou velmi činný ve spolkovém životě amerických Slováků. Od počátku války byl horlivým organisátorem československého odboje. Působil hlavně v Bridgeportu, Conn., kde mu bylo čeliti silným maďarským vlivům a kde se mu podařilo získati řadu vlivných Američanů pro věc československou.

Vojta Beneš, narozený v Kožlanech roku 1878, před válkou učitel měšťanské školy v Brandýse n. L., nyní zemský školní inspektor v Praze. V Americe byl poprvé roku 1913 a 1914 a vydal v Praze pro svobodomyslné školy československé „Českou čítanku“. Od roku 1916 byl sekretářem Českého národního sdružení v Chicagu. Pracoval pro osvobození československých zemí a vydal četné publikace: „Jak žije a trpí naše domovina“, „V hodině dvanácté“, „V tesklivé noci volám“, „Vojáci zapomenuté fronty“ a j.

Karel Bernreiter narodil se v Praze roku 1867. Do Ameriky přijel roku 1895. Odejel do Clevelandu, kde si zařídil živnost natěračskou. Jest velmi činný v českých spolcích amerických, předsedou ČSPS v Americe a předákem sokolským. Za války horlivě se zúčastnil osvobozovací akce.

Roku 1916 byl ředitelem bazaru, který vynesl 30.000 dolarů.

Anton Bielek (1857—1911), narozený v Bytčici u Žiliny, byl učitelem a později redaktorem „Ludových novin". Ku konci svého života žil v Americe, zemřel však v ústavě choromyslných u Vídně. V Americe napsal zejména „Dejepis Slovákov", který vydal Národný slovenský spolok.

Ivan Bielek, předseda Slovenské ligy v Americe a redaktor „Národních Novin" v Pittsburghu, orgánu Národného slovenského spolku. Je jedním z vůdců slovenských autonomistů v Americe.

Bartoš Bittner, kterého Tomáš Čapek pokládá za nejnadanějšího spisovatele českoamerického, narodil se roku 1861 v Milavči u Domažlic, do Ameriky přišel roku 1884. Byl učitelem v Cedar Rapids, redaktorem „Svornosti", „Ducha Času" a „Šotka" v Chicagu. Zemřel roku 1912.

Michal Bosák, majitel největší slovenské banky v Americe v Scranton, Pa., a vydavatel týdeníku „Obrana" tamže. Narodil se roku 1869 v Okrúhlém v Šariši. Do Ameriky přišel roku 1886. Do roku 1888 byl horníkem v Hazleton, Pa. Pak byl pomocníkem v obchodě a roku 1893 zařídil si vlastní obchod v Olyphant, Pa. Roku 1897 při obchodě zřídil banku, která je od roku 1915 státní v Scranton, Pa. Je to největší slovenská banka v Americe. Roku 1925 má kapitálu 1 milion dolarů, majetku na 6 milionů. 15 roků byl pokladníkem, 6 roků předsedou finančního odboru I. katolické slovenské jednoty, nyní jest jejím čestným

předsedou. Za války byl velkým podporovatelem sbírek ve prospěch osvobozovací akce.

Rev. Ján S. Bradáč, evangelický farář slovenské osady ve Whiting, Ind., zúčastnil se vynikajícím způsobem osvobozovací akce za války. Narodil se roku 1889 na Myjavě, studoval gymnasium ve Strážnici na Moravě. Do Ameriky přišel roku 1907. Bohosloví vystudoval v Springfield, Ill., roku 1912. Je předsedou slovenské evangelické synody v Americe.

Václav F. Cipra narodil se roku 1878 ve Bzové u Hořovic. Do Ameriky přišel roku 1903, kde se stal administrátorem „Spravedlnosti" v Chicagu. Zúčastnil se od počátku světové války osvobozovací akce jako člen Plzeňského Sokola v Chicagu. Roku 1917 vstoupil do armády a získával dobrovolníky pro československou armádu ve Francii. Roku 1920 byl zvolen ředitelem kanceláře Národní rady, kde je dosud.

Tomáš Čapek narodil se roku 1861 v Krašťovicích u Strakonic, do Ameriky přišel roku 1880. Pracoval velmi mnoho v oboru dějin amerických Čechů a Slováků. Roku 1889 vydal v Omaze spis „Památky prvních českých emigrantů v Americe", roku 1906 v New Yorku „The Slovaks of Hungary", ve kterém představil americké veřejnosti útisk Slováků se strany Maďarů. Roku 1911 vydal v New Yorku spis „Padesát let českého tisku v Americe". Jeho spis „Bohemia under Habsburg misrule", vydaný roku 1915 posloužil velmi k rozšíření známosti o českém národě

v americké veřejnosti. Roku 1920 vydal tamže „The Čechs in America“, dílo pramenné a důležité. Se svým synem vydal v New Yorku roku 1921 knihu „The Čechoslovaks“, kde Tomáš Čapek st. pojednává o české obci v New Yorku a Tomáš Čapek ml. o Slovácích v Americe. Téhož roku vydal v New Yorku životopis svého bratra Jana Vratislava Čapka, českoamerického žurnalisty. Je presidentem „Bank of Europe“ v New Yorku a pracuje na nových publikacích o československých krajanech v zámoří.

Frant. Čelko, redaktor „Slovenského Sokola“ v Perth Amboy, N. J. Narodil se roku 1888 v Sádečném v župě trenčanské, roku 1904 přišel do Ameriky a pracoval zpočátku ve sklárnách později v ocelárnách v okolí Pittsburghu. Roku 1914 stal se administrátorem, později redaktorem „Národného deníku“ v Pittsburghu. Když ten zanikl, stal se roku 1916 bankovním úředníkem, od roku 1919 pak redaktorem „Slovenského Sokola“.

Ivan Daxner, narozen v Tisovci na Slovensku. Byl spočátku úředníkem peněžního ústavu ve svém rodišti, později ředitelem banky „Tatry“ v Turč. Sv. Martině, odkud odešel do Ameriky. V Pittsburghu byl redaktorem Jamriškových „Amerikánsko-slovenských novin“, po jejichž zániku roku 1923 živí se psaním do jiných autonomistických listů.

Dr. Ant. M. Dignovitý narodil se roku 1810 v Kaňku u Kutné Hory a do Ameriky přišel roku 1847. Roku 1857 napsal anglický spis „Čechy pod rakouským despotis-

mem“. Vzpomínky ze života dr. A. D. ze San Antonie v Texasu.

Hynek Dostál narodil se roku 1871 v Boršicích u Velehradu na Moravě. Do Ameriky přijel roku 1898 a stal se učitelem české katolické školy ve Spilville, Iowa. Po dvou letech stal se redaktorem katolického deníku „Národ“ v Chicagu. Po čase však toho zanechal a ujal se farmářství. Roku 1902 vstoupil opět do katolického deníku „Hlasu“ v St. Louis, jehož redaktorem je dosud. Spolupůsobil při Habenichtových Dějinách amerických Čechů katolických. V Československé národní radě americké je zástupcem Národního svazu českých katolíků.

Alois V. Fábry, slovenskoamerický malíř, narodil se roku 1878 v Považskej Bystrici. Studoval malířství v Kasselu a v Mnichově a roku 1904 odešel do Ameriky, kde se usadil v New Yorku. Provádí olejové portréty, akvarely a kresby karikatury, jež uveřejňuje hlavně v Newyorském deníku. Když roku 1917 založen byl v New Yorku z popudu generála Štefánika „Československý umělecký klub“ stal se jeho místopředsedou a od roku 1919 jest jeho předsedou.

Ján A. Ferienčík narodil se ve Zvoleně roku 1865. Stal se evangelickým učitelem v Brezinách, později odešel do redakce maďaronských „Slov. novin“ v Pešti, odkud odešel roku 1894 do Ameriky, kde se stal redaktorem Furdekovy katolické „Jednoty“. Odtud odešel na farmu do slovenské osady „Slovaktown“ v Arkansasu. Před válkou redigoval

„Chicagský denník“ a když ten před ukončením války zanikl, přešel do „Denného hlasu“ (autonomistického) v Clevelandě. Zemřel roku 1925.

Štefan Furdek, katolický kněz a farář české osady Panny Marie Lurdské v Clevelandě, narodil se roku 1855 v Trstené na Slovensku. Do Ameriky přišel roku 1882. Roku 1890 založil I. katolickou slovenskou jednotu a časopis „Jednotu“. Vydal I. a II. Čítanku pro slovenské katolické školy v Americe. Roku 1907 byl jedním ze zakladatelů Slovenské ligy, jejíž předsedou zůstal do své smrti roku 1915.

August Geringer narodil se 1842 v Březnici, do Chicaga přišel roku 1869 a zařídil si knihkupectví. Roku 1875 (8. října) začal vydávati v Chicagu prvý deník českoamerický „Svornost“, redaktorem jehož byl Fr. B. Zdrůbek.

Ignác Gessay narodil se roku 1874 v Tvrdošíně v Oravě. Byl učitelem v Zemplíně a Oravě a roku 1899 odešel do Ameriky, kde se stal hlavním redaktorem Rovniankova „Slovenského deníku“ v Pittsburghu a později „Národních novin“, orgánu Národného slovenského spolku. Roku 1913 stal se hlavním redaktorem „Newyorského deníku“ a roku 1915 založil s Pankúchem v Clevelandě „Denný hlas“, dnes zuřivě protičeskoslovenský. Jeho hlavním redaktorem byl tři roky. Za ten čas napsal přes 4000 úvodníků. I jinak pracoval literárně, vydal 7 ročníků „Národného kalendáru“, který byl ozdobou americké slovenské literatury. Po převratě stal se zástupcem Slovenské ligy americké na Slovensku v Bratislavě.

Milan Getting narodil se roku 1878 ve Velké Bytči na Slovensku. Byl redaktorem „Sokola“ a Newyorského deníka. Sestavil slovenský slabikář pro děti americké. Je dnes konsulem ČSR. v Pittsburghu.

MUDr. Ďuro Guča, lékař v Chicagu. Narodil se roku 1876 v Petrovci v Báčce (dnes království SHS). Stal se doktorem lékařství roku 1907 na universitě v Budapešti. Roku 1908 odešel do Ameriky, kde v Chicagu roku 1909 vykonal lékařskou zkoušku před státní zdravotní radou a to po slovensku. Roku 1914 byl členem československé lékařské výpravy, vyslané Frothinghamem do Srbska, kde byl do října 1915. V listopadu 1915 odešel s lékařskou výpravou do Černé Hory, avšak loď této výpravy 6. ledna 1916 v zálivu u Meduy narazila na minu. Jenom tři se zachránili, mezi nimi dr. Guča po 4½hodinové plavbě. Roku 1917 a 1918 byl v armádě americké na rumunské frontě.

Dr. Jan Habenicht, autor „Dějin Čechů amerických“ z roku 1910, narodil se roku 1840 a zemřel roku 1917 v Chicagu.

Jan Havlasa (syn spisovatele Klecandy), spisovatel a cestovatel, narodil se roku 1883. Do Ameriky přišel roku 1904 a byl dopisovatelem českých listů ze světové výstavy v St. Louisu. Usadil se potom ve městě Los Angeles v Kalifornii. Po převratě byl vyslancem Československé republiky v Rio de Janeiro (do roku 1924).

Josef Hessoun, katolický farář v St. Louis, narodil se roku 1830 ve Vrcovicích u Písku. Odešel roku 1865 do Ame-

riky a založil roku 1868 v Chicagu týdeník „Katolické noviny“ a roku 1871 v St. Louis týdeník „Hlas“. Založil též sirotčinec ve Fenton, Mo. Má velké zásluhy o organisaci katolických Čechů v Americe. Zemřel roku 1906 v St. Louis.

Jeffrey D. Hrbek narodil se 21. srpna roku 1882 v Cedar Rapids, Iowa. Studoval ve svém rodném městě a stal se učitelem obecné školy. V roku 1902 studoval kolej Lafayette v Easton, Pa., a v roku 1904 vstoupil na universitu v Iowa City. Po složení zkoušek byl jmenován ředitelem slovanské stolice na universitě v Lincoln, Neb., jakož i profesorem němčiny a německé literatury. Zemřel 4. prosince roku 1907. Už za svých studií psal originelní básně v anglickém jazyku a soubor těchto básní vydán byl za rok po jeho smrti pod titulem „Linden Blossoms“ (Lípové květy).

Šárka Hrbková narodila se v Cedar Rapids a od roku 1907 byla profesorkou českého jazyka na universitě v Lincoln (Nebraska). Je nyní ředitelkou československého oddělení Foreign Language Information Service v New Yorku. Vydala soubor anglických překladů českých pros „The Czechoslovak Stories“ roku 1920 se stručným přehledem československé literatury. Píše často do anglických časopisů o Československé republice a překládá české povídky a dramata do angličtiny.

Dr. Aleš Hrdlička, přednosta antropologického oddělení Národního musea Spojených států ve Washingtoně, je antropolog světového jména. Je narozen v Humpolci roku 1869.

Josefa Humpal-Zemanová narodila se roku 1870. Byla redaktorkou „Ženských listů“ v Chicagu. V Praze vydala roku 1903 knihu „Amerika v pravém světle“. Zemřela v Praze roku 1906.

František Horálek narodil se roku 1863 v Domašíně u Vlašimě. Roku 1906 byl odsouzen do žaláře pro urážku císaře rakouského na voličské schůzi. Odešel proto do Švýcar a Francie a roku 1913 do Ameriky, odkud se vrátil roku 1923 do Prahy. V Americe přednášel na 50 místech o českých dějinách se stanoviska náboženského, avšak necírkevního.

Josef Hušek, redaktor „Jednoty“, orgánu I. rimsko-katolické slovenské jednoty v Middletown, Pa., narodil se v Ružomberku na Slovensku. Je předsedou „Priateľov slovenskej slobody“ a jedním z nejzuřivějších obhájců pittsburské dohody.

Klement Ihriský, vydavatel Newyorského deníku v New Yorku. Vůdce Slováků smýšlení československého v New Yorku. Od počátku války byl činný v osvobozovací akci zejména jako předseda okresního sboru Slovenské ligy v New Yorku. Narodil se roku 1877 v Púchově na Slovensku. Do Ameriky přišel roku 1902 jako krejčí. V New Yorku založil obchod a od roku 1911 účastnil se velkoobchodu Ambrosova. Roku 1916 se osamostatnil a založil výrobu léčivých vín. Roku 1925 pracuje na vybudování slovenského města Masaryktown na Floridě, stoje v čele společnosti, v jejíž majetku je 10.000 akrů půdy. Ihriský byl

jedním ze zakladatelů Newyorského deníku a byl vždy přítelem směru československého.

Dr. Frant. Iška narodil se roku 1863 ve Velešíně u Budějovic. Byl katolickým knězem, avšak roku 1893 vystoupil z církve a organisoval v Praze českou církev starokatolickou. Roku 1902 odejel do Chicaga, kdež se pokusil o totéž. Později organisoval svobodomyslnou církev v Chicagu a vydával týdeník „Vesmír“. Za války se exponoval pro Rakousko. Umřel v Čechách po válce.

Pavel Jamarik psal proti alkoholismu v „Nár. novinách“, vydával časopis „Kruh mládeže“ a „Štyri knihy za dollár“, mezi nimiž 1. a 2. číslo byl „Dejepis Slovákov“ od Janka Čajáka.

P. Francis W. Jedlička, narozený v Chicagu, ale českého cítění. Je farářem české katolické osady v Chicagu a hlavní osobou mezi tamními českými katolíky. V posledních dvou letech války pracoval horlivě v osvobozovací akci.

Karel Jonáš narodil se 1840 v Malešově u Kutné Hory. Pro německou brožuru „Germanisace na rakouských gymnasiích a reálkách“ byl pronásledován a proto roku 1860 odešel přes Brémy do Londýna, odkud přispíval do Národních listů. Pro úvodník jeho „Kdo nám pomůže“ byl redaktor Julius Grégr poprvé žalářován. Roku 1862 napsal brožuru o rakouských poměrech „Naše politika“, kterou vydal J. V. Frič v Ženevě a tajně do Prahy dopravil. Do Ameriky přišel roku 1863 a vstoupil do redakce „Slavie“ v Racine. Roku 1868 převzali Slavii od Kořízka bratří Karel a

Bedřich Jonášové, roku 1870 stal se spoluredaktorem Václav Šnajdr. Jonáš roku 1870 odejel do Evropy a stal se dopisovatelem amerických listů za války německo-francouzské. Navštívil také Prahu na zapřenou a vrátil se do Ameriky. Roku 1872 začal vydávati týdeník „Amerikán“ v Racine, který po roce spojen byl s „Pokrokem západu“ v Omaze pod redakcí Václava Šnajdra. Roku 1872 stala se „Slavie“ demokratickou a když ve státě Wisconsinu 1873 zvítězila strana demokratická, stal se Jonáš členem správního sboru školního, roku 1876 členem městské rady v Racine, 1877 jejím předsedou, roku 1882 senátorem. Roku 1885 až 1889 byl americkým konsulem v Praze. Napsal tu zprávy o českém cukrovarnictví, lesnictví a pivovarnictví. Roku 1890 stal se místoguvernérem státu Wisconsin a roku 1892 jmenován byl generálním konsulem v Petrohradě. Za rok si vyměnil toto místo s Janem Karlem, konsulem pražským, avšak pro neshodu s vídeňskou vládou potom s konsulem krefeldským, kde zemřel roku 1896. Pohřben je v Praze na Olšanech. Bratr jeho Bedřich vydával Slavii od roku 1868 do 1896. Karel Jonáš vydal roku 1865 pro české vystěhovalce návod k naučení se angličtině pod názvem „Českoanglický tlumač“, roku 1876 slovník českoanglický a anglickočeský, roku 1878 spis „Zlatá kniha farmáře“ z oboru chovu dobytka, roku 1879 „Zákony americké“, roku 1882 tutéž knihu přepracovanou pod jménem „Americké právo“, roku 1884 přepracovaný spis „Českoanglický tlumač“, roku 1886 slovník českoanglický a anglicko-

český ve dvou dílech. Jeho literární činnost řídila se, jak patrno, potřebou českoamerických vystěhovalců.

Josef Joščák, narozený roku 1872, šéfredaktor Newyorského deníka v New Yorku.

V. A. Jung narodil se roku 1858, napsal z amerického života román „Na prahu nového světa a rodina Petra Běla“ (1903). Jest profesorem anglické řeči na obchodní akademii v Plzni. Sestavil velký anglickočeský slovník.

Jan S. Karčiš v Pittsburghu. Je obchodníkem a za války horlivě se zúčastnil osvobozovacího boje mezi americkými Slováky.

Jan Karel narodil se 1851 v Německé Bříze u Plzně. Roku 1868 odešel do Ameriky, od roku 1881—1883 žil v Plzni a v Praze, roku 1883 založil banku v Chicagu, 1893 stal se konsulem v Praze, kteréžto místo vyměnil si s Karlem Jonášem a stal se generálním konsulem v Petrohradě.

Dr. L'udevít J. Karlovský narodil se roku 1882 v Štubňanských Teplicích. Vystudoval evangelickou teologii a odešel do Ameriky roku 1908, kdež byl farářem na různých místech, zejména 12 let v Bridgeportě, Conn. Za války se činně zúčastnil osvobozovacího boje. Byl členem Československé národní rady v Americe. Roku 1921 vrátil se na Slovensko, kde je ředitelem YMCY v Bratislavě.

R. J. Kerner, narozený v Chicagu, profesor historie na státní universitě v Columbia, Mo., autor „Slavic Europe“ (slovanské bibliografie), uveřejněné roku 1918 v publika-

cích Harvardské university. Jeho otec jest jedním z vydavatelů „Denního Hlasatele“ v Chicagu.

František Ladimír Klácel narodil se roku 1808 v České Třebové, roku 1869 přišel z Brna do Iowa City, kde redigoval týdeník „Slovan americký“ do roku 1871. Potom vydával na různých místech týdeníky „Hlas jednoty svobodomyslných“ a „Svojan“. Zemřel roku 1882 v Belle Plain.

Stanislav V. Klíma narodil se v Sobědraži v Čechách roku 1895. Do Ameriky přišel roku 1913. Byl ve „Svornosti“ v Chicagu a za války pracoval pro nábor českých dobrovolníků ve Francii. Po válce byl tajemníkem Československé tiskové kanceláře ve Washingtoně a později tiskovým attaché u generálního konsulátu v New Yorku. Napsal celou řadu anglických článků o Československé republice. Překládal též z angličtiny.

Fr. Korbel narodil se roku 1831 v Bechyni. Studoval techniku v Praze, ale po revoluci roku 1848 prchnouti musil do Vídně a zúčastnil se bojů slovenských proti Maďarům na Slovensku. Po návratu do Prahy byl v Praze uvězněn, avšak z vězení uprchl do Ameriky. Po deseti letech se na čas vrátil, avšak odešel znovu a roku 1863 zařídil si v San Francisku továrnu na výrobu doutníků a velkoobchod dřívím. Vykácené lesy osazoval vinicemi. Roku 1903 přesídlil do Prahy, kde zemřel 1. ledna 1920.

Rev. A. B. Koukol, evangelický duchovní v New Yorku, byl jedním z prvních pracovníků amerických Čechů v akci osvobozovací. Mnoho Američanů získal pro věc naši svými

anglickými přednáškami. Jeho přednáška na podzim 1914 v Cooper Union v New Yorku byla vůbec první přednáškou, jíž byla americká veřejnost upozorněna na československé snahy. Roku 1917 byl tajemníkem Československé národní rady americké v Chicagu.

Dr. Alois F. Kovařík narodil se roku 1880 v Spilville, Iowa. Roku 1912 stal se profesorem fysiky, roku 1916 na universitě v Minnesotě a roku 1921 v New Haven, Conn. Zabývá se hlavně výzkumy v oboru radioaktivity.

Ján Krafčík, slovenský předák americký. Přesídlil ku konci války z Pittsburghu do New Yorku. Dnes je předsedou Národního slovenského spolku.

Josef Jiří Král narodil se 1870 v Loužné u Plánice, do Ameriky přijel roku 1889. Roku 1894 stal se spoluredaktorem a roku 1899 spolumajitelem „Slavie" v Racine, později redaktorem „Spravedlnosti" v Chicagu. Nyní jest úředníkem vlády ve Washingtoně (oddělení obchodu). Je autorem knih „Víra a věda", „Anglická škola", „Americký kongress" a j.

Rev. Josef Křenek narodil se roku 1885 v Kunraticích u Nového Města na Moravě. Studoval evangelické bohosloví ve Vídni, jež dokončil v New Yorku a byl ordinován roku 1908 v Baltimore, Mar. Působil nejprve v Eagle, So-Dak., a v Baltimore a od roku 1909 v Silver Lake, Minn., kde pobyl až do roku 1919. V roce Husově vydal knížku „Památce Husově" (jedinou americkou knížku o Husovi). Za války pracoval horlivě jako řečník za osvobození. Roku

1919 přijel jako delegát České středozápadní presbyteře do staré vlasti, kde pobyl do roku 1920 a znova od roku 1921 do roku 1923. V Praze vydal sbírku kázání „Duchem Páně k svobodě“. Od návratu je presbyterním kazatelem v Chicagu.

František Kořízek, zakladatel prvního českého časopisu v Americe „Slovan americánský“ založeného 1. ledna 1860 v Racine, Wis. Narodil se 1820 v Letovicích na Moravě, do Ameriky přijel roku 1854. „Slovan americánský“ spojil se s „Národními novinami“, které vycházely od 21. ledna do června 1860 v St. Louis a tak od 30. října 1861 vycházela „Slavie“ v Racine. Redaktory byli Fr. Mráček, Jan Bárta Letovský a Vojtěch Mašek, vydavatelem Fr. Kořízek. Kořízek zemřel roku 1899.

Rev. dr. Václav Losa narodil se roku 1867 v Nosislavi na Moravě. Gymnasium studoval v Kolíně a roku 1888 odešel do Ameriky, kde vystudoval bohosloví evangelické v New Yorku. Byl presbyterním farářem v Baltimore, v Clarkson, Nebr., a konečně v Pittsburghu, kde založil celou řadu československých sborů a roku 1903 „Presbyterní misijní ústav pro dívky“, od roku 1900 vydává v Pittsburghu týdeník „Křesťanské listy“. Osvobozovací akce zúčastnil se energicky tiskem i přednáškami. Doktorem bohosloví byl jmenován roku 1913 od „Grove City College“.

Josef Mach narodil se roku 1883, byl redaktorem „Spravedlnosti“, „Svornosti“ a „Slávie“ v Chicagu a „Čecho-

američana“ v New Yorku. Zúčastnil se akce osvobozovací. Je nyní úředníkem vyslanectví v Římě. Vydal knihy „Robinson Krusoe“, „Na obou polokoulích“, „Tři mrtvoly ve sklepě“ a „Americké verše“.

Albert Mamatey narodil se roku 1870 v Kláštore pod Zniovom na Slovensku. Byl vyučeným strojníkem. Do Ameriky přijel roku 1893. Pracoval u různých firem a napsal pro americké Slováky roku 1905 učebnici jazyka anglického „The American Interpreter“ (Americký tlumač). Stále se vzdělával a stal se hlavním instruktorem strojního oddělení technické školy v Pittsburghu. Vydával časopis „Škola angličtiny“. Stále a neúnavně pracoval na uvědomění Slováků. Za světové války stal se jako předseda „Národného slovenského spolku“ předsedou „Slovenské ligy“ v Americe. Po válce byl ustanoven československým konsulem v Pittsburghu. Zemřel roku 1923.

Ján Matlocha, redaktor „Nových Časů“ v Chicagu, zúčastnil se vynikajícím způsobem osvobozovací akce za války. Narodil se roku 1879 ve Zvolenu na Slovensku. Do Ameriky přišel roku 1903 jako knihař. Roku 1912 založil v Chicagu sociálně demokratický týdeník „Rovnost l'udu“, který redigoval 7 roků. Roku 1919 byl vyslán Slovenskou ligou na Slovensko. Po návratě přednášel ve 43 městech Spojených států o Slovensku. Vydal „Album nového Slovenska“. Je majitelem tiskárny v Chicagu.

Gustáv Maršall-Petrovský (1862—1916), rodák z Petrovce v Báčce (SHS), spisovatel slovenský, unikl maďar-

skému pronásledování odchodem do Ameriky, kde byl redaktorem „Slováka v Amerike“ v New Yorku, „Americko-slovenských novin“ v Pittsburghu, „Slovenského hlásnika“ v Clevelandě a Allegheny a na konec „Chicagského deníka“. Vydal dvoudílný román „Janošík, kapitáň horných chlapcov“ a soubor amerických povídek v knize „Zpod závejov amerických“ (1906). Zemřel v Chicagu roku 1916 a pohřben je na tamním českonárodním hřbitově.

Paní Libuše Motáková v New Yorku zvolena byla roku 1917 v Chicagu do Československé národní rady a svěřena jí organisace československých žen (Včelky a Priadky). V tomto ohledu získala si velkých zásluh o organisování zásilek teplého prádla a jiných věcí našim legiím ve Francii a v Rusku.

Josef Murgaš, římsko-katolický kněz ve Wilkes Barre, Pa., narodil se roku 1864 v Tajově na Slovensku. Do Ameriky přišel roku 1896 již jako katolický kněz. Zabýval se soukromě výzkumy v oboru telegrafie bez drátu a roku 1904 a 1909 obdržel patenty na vynálezy v tomto oboru. 29. listopadu 1924 zvolen byl za předsedu Slovenského národního sdružení v Americe.

Vojta Náprstek narodil se roku 1826 v Praze. Do Ameriky přišel z Vídně po říjnové revoluci roku 1848. V New Yorku dařilo se mu s počátku zle. Musil se živiti lepením krabic. Později zařídil si v Milwaukee knihkupectví. Vrátil se do vlasti roku 1858. V Praze založil průmyslové museum a do konce svého života nepřestal pěstovati styky se zámoř-

skými krajany našimi, vítaje je ve svém pohostinném domě u Halánků v Praze. Byl původcem hesla: „Co srdce pojí, moře nerozdvojí.“

Jan A. Oliverius narodil se roku 1843 v Kralovicích u Plzně, do Ameriky přijel roku 1865 a stal se redaktorem „Pozoru amerického“ v St. Louis a jiných listů. Zemřel v Praze 1904.

František Oslislo v Perth Amboy je dnes hlavním účetním tělocvičné slovenské jednoty Sokol. Za války horlivě se účastnil osvobozovací akce v okolí Pittsburghu.

Dr. Štefan Osuský narodil se roku 1889 v Brezové na Slovensku. Vystudoval v Americe bohosloví a práva a stal se advokátem v Chicagu. Za války byl jedním z předních pracovníků za osvobození národa československého. V Chicagu podařilo se mu odkrýti německou propagandu, pracující proti účasti Ameriky na válce. Odešel potom do Londýna k Masarykovi a do Paříže k Benešovi. Ve Švýcarsku potíral maďarskou propagandu. V dubna 1918 byl zástupcem československým na kongrese potlačených národů v Římě. Na mírové konferenci byl generálním sekretářem československé delegace. Jest vyslancem Československé republiky v Paříži.

L. J. Palda narodil se roku 1847 ve Vodňanech, roku 1867 přišel do Ameriky. Roku 1870 převzal redakci „Národních Novin“ v Chicagu, jež prohlásil za list sociálně demokratický. Roku 1875 založil „Dělnické listy“ v Clevelandu a roku 1877 časopis přeložil do New Yorku. Roku 1880 usadil se jako doutníkář v Cedar Rapids.

Dr. Jos. P. Pecivál narodil se roku 1864 v Sopotnici u Potštýna v Čechách. Jako dvouletý dostal se se svými rodiči do Chicaga. Studoval medicinu v Chicagu a v Omaze a je dnes lékařem nervových nemocí v Chicagu. Je předsedou Československého národního sdružení a Československé národní rady v Americe. Roku 1887 byl vůdcem první výpravy amerických Sokolů do staré vlasti ku sletu v Českém Brodě. Roku 1921 byl vůdcem výpravy pracovníků osvobozovací akce do Československé republiky.

Karel Pergler narodil se roku 1882, byl redaktorem „Spravedlnosti" v Chicagu, potom se stal advokátem v Cresco (Iowa). Za války žurnalisticky pracoval pro osvobození a byl tajemníkem profesora Masaryka na jeho cestě Amerikou a ředitelem „Slav Press Bureau" v New Yorku. Po převratě byl jmenován zástupcem Československé republiky ve Washingtoně a později vyslancem v Tokiu. Roku 1923 vstoupil do redakce Newyorských listů a roku 1924 do služeb Československé národní rady v Americe a jest ředitelem její kanceláře ve Washingtoně.

Dr. V. Písek narodil se roku 1859 v Malešově u Kutné Hory, do Ameriky přišel roku 1873 a roku 1883 stal se farářem českobratrského sboru v New Yorku.

Albín Polášek, proslulý sochař, ředitel oddělení skulptur v Uměleckém museu v Chicagu.

Vojtěch Preissig, vynikající český grafik, bývalý profesor na Wentworth Institute v Bostonu. Za války nakreslil řadu pohlednic, propagujících československý boj za svobodu.

R. Jaromír Pšenka narodil se roku 1875 v Jindřichově Hradci. Roku 1895 odejel do Francie, kde se dal v Nancy zapsati do francouzské cizinecké legie. V Africe prodlel do roku 1899, kdy se vrátil do Paříže a stal se dělníkem v továrně na elektrické lampy krajana F. Klostermanna, bratra známého českého spisovatele. Na světové výstavě roku 1900 byl průvodčím krajanů. Roku 1901 odejel do Ameriky, kde se stal redaktorem „Svornosti" v Chicagu a spolupracovníkem nakladatele Geringera, jehož dceru pojal za manželku. Napsal celou řadu románů a povídek na základě svých bohatých životních zkušeností: „Na pokraji Sahary", „Španělský kříž", „Nevěsta z hrobu", „Za piráty pouště" (1908), „Africký očistec" (1909), „Ďábel Kalinský" (1909), „Krouží supové" (1910), „Čistounký Patino" (1910), „Marabut" (1912). Ze života českoamerického napsal: „Nad troskami" (1907), „Židovka" (1910), „Amerika" (1913), „Bledule" (1915), „Filmville" (1917), „Věřím v člověka" (1920), „Nad žlutým kaňonem" (1925). Roku 1910 napsal největší českoamerický román „Washington Závora". Roku 1912 zpracoval z humoresky českoamerického spisovatele F. Škalouda dramatický obraz „Bordynkáři", který hráli divadelní ochotníci čeští po celé Americe. V letech 1909—1914 byl spoluzakladatelem a tajemníkem Českoamerické tiskové kanceláře a za války horlivě se účastnil boje za osvobození, jehož myšlenku propagoval ve svém listě. Z dějin československé Ameriky napsal román „Mirva", z něhož zpracoval vá-

lečné drama „Moře nerozdvojilo“. Hnutí československé Ameriky za války zachytil ještě v pracích: „Zpěvy svobody“ (1917), „Pacifista“ (1918) a „Mlhami jitra svobody“. Vedle „Svornosti“ jest též redaktorem kalendáře „Amerikán“. Roku 1924 prodlel ve staré vlasti sedm měsíců.

Gustav Bedřich Reišl narodil se 1855 v Praze, do Ameriky přišel roku 1873, byl zaměstnán nejprve v „Pokroku západu“ v Omaze, potom v Chicagu ve „Svornosti“, roku 1875 založené. Od roku 1883 byl redaktorem „Slavie“ v Racine, kde zemřel 1899.

Jan Rosický, od roku 1877 do roku 1900 byl redaktorem „Pokroku západu“ v Omaze. Mimo to vydával „Květy americké“, „Hospodáře“, „Osvětu americkou“. Narodil se roku 1845 v Humpolci, do Ameriky přišel roku 1861. Zemřel v Omaze roku 1910.

Peter Víťazoslav Rovnianek narodil se v Dolním Hričově u Žiliny roku 1867. Byl vyloučen z bohosloveckého semináře katolického v Pešti pro „panslavismus“ a odešel roku 1888 do Ameriky. Stal se roku 1889 redaktorem „Amerikánsko-slovenských novin“ v Pittsburghu a zavedl do nich literární řeč slovenskou, poněvadž před tím psány byly šarištinou. Roku 1890 založil „Národný slovenský spolek“ a byl jeho prvým předsedou, na kterého se vždy hledělo jako na nevoleného vůdce amerických Slováků. Až do úpadku jeho bankovního závodu roku 1911 byla jeho činnost národní blahodárná. Maďarská vláda neměla

muže, jehož by se byla více obávala, poněvadž peněžně podporoval velmi všecky oběti maďarských soudů ve staré vlasti. Rovnianek roku 1911 odešel do ústraní. Roku 1924 vydal knihu „Zápisky za živa pochovaného“, jež jsou dějinami prvých počátků života amerických Slováků.

Adolf J. Sabath narodil se roku 1866 v Záboří u Blatné z rodičů židovských. Do Ameriky přišel roku 1881 a v Chicagu se stal policejním soudcem. Později zvolen byl v Chicagu za člena kongresu do Washingtonu, kde se vždy k Čechům hlásil. Zasloužil se jmenovitě o to, že 17. března 1910 zasadil se v kongrese, aby při sčítání lidu 15. dubna 1910 určována byla i národnost a mateřský jazyk u osob v cizině narozených (foreign parentage).

Karel Salva, narozený roku 1849 v Sielnici v Liptově, byl 18 let učitelem ve svém rodišti, potom v Klenovci v Gemeru, kde byl svého místa zbaven pro článek „Čo Slovák — to človek“, protestující proti maďarskému přísloví: „Tóth nem ember“ (Slovák není člověk), uveřejněný ve slovenském kalendáři. Pomocí Štefana Marka Daxnera koupil si pak roku 1888 tiskárnu v Ružomberku, kterou po dvaceti letech prodal a odešel do Ameriky, kde se stal vrchním redaktorem „Slovenského deníka“ v Pittsburghu. Roku 1909 stal se potom evangelickým farářem v Clevelandě, kde roku 1913 zemřel. Byl to společník Kálalův ve snahách československé jednoty.

Andrej Schustek, továrník a vůdce Slováků v Chicagu, předseda okresního sboru Slovenské ligy v Chicagu, po

celou dobu války spolupracoval s Čechy na díle osvobození.

Andrej Pavel Slabey, profesor na International Seminary v East Orange, N. J., narodil se roku 1889 ve Vrbově u Německé L'upče v Liptově. Jeho otec je baptistickým kazatelem v Richmond, Virginia. Roku 1900 odešel do Ameriky. Roku 1914 stal se tlumočníkem soudu ve Philadelphii, kde byl 5 roků. Roku 1919 stal se kazatelem slovenské církve baptistické v Chicagu. Roku 1921 stal se profesorem na výše uvedeném semináři.

Dr. Jaroslav F. Smetánka narodil se roku 1881 v Horní Krupé u Německého Brodu. V zimě roku 1917 začal v Chicagu vydávati z podnětu Českého národního sdružení anglický měsíčník „Czechoslovak Review", která vycházela do roku 1924. Dnes je konsulem Československé republiky v Chicagu.

Jan Straka narodil se v Mlečicích u Zbirohu a roku 1885 odešel do Ameriky, kde se stal předákem tamních českých katolíků jako redaktor „Věstníku" České katolické Jednoty. Za války byl zakladatelem „Národního svazu českých katolíků", který zúčastnil se činně vší osvobozovací akce. Roku 1919 vyslán byl Národní radou českoamerickou k českému vojsku na Sibiř, roku 1921 Národním svazem českých katolíků do Československa. Je nyní předsedou tohoto Svazu.

Stanislav Šerpán narodil se roku 1887 v Tisu (okres Habry) v Čechách. Jest konsulem Československé republiky v Omaze.

Prof. Bohumil Šimek narodil se roku 1861 na farmě u Schneyvillu, je profesorem botaniky na státní universitě v Iowa City.

Václav Šnajdr narodil se roku 1847 v Českých Budějovicích. Do Ameriky přišel roku 1869. Byl spoluredaktorem „Slavie" v Racine a „Pokroku západu" v Omaze. Založil roku 1877 v Clevelandě týdeník „Dennice novověku", orgán ČSPS do roku 1891, kdy založen byl samostatný orgán ČSPS, který vycházel redakcí Šnajdrovou do roku 1897. Zemřel roku 1920 v Pasadeně, Kalifornia.

Ant. Václav Tesař narodil se roku 1893 v Pacově u Tábora. Studoval v Praze na universitě státovědu a roku 1914 odešel do Ameriky. Stal se redaktorem katolického časopisu „Nový domov" v Hallettsville. Za války založil 50 odboček Národního svazu českých katolíků v Americe. Od roku 1920 je ředitelem kanceláře Národního svazu českých katolíků v Chicagu.

Josef Tvrzický (Kramer) narodil se roku 1883 v Prachaticích, roku 1910 přišel do Ameriky, kde se stal spolupracovníkem E. St. Vráze v Českoamerické národní radě v Chicagu. Později byl tři léta redaktorem „Spravedlnosti" a od roku 1915 „Svornosti" a tajemníkem Českého národního sdružení, pomocí jehož organisoval celou osvobozovací akci českou v Americe. Roku 1919 založil v Praze „Kancelář Čechoslováků amerických", téhož roku vrátil se však do Ameriky, kde se stal ředitelem Československé tiskové kanceláře ve Washingtoně. Zemřel tam roku 1920.

Václav Vaněk narodil se roku 1862 v Domažlicích. Do Ameriky přišel roku 1887 a stal se redaktorem „Chicagských listů“ a roku 1892 stal se farářem kostela Jana Husa v Chicagu, kde dosud působí s krátkou přestávkou, roku 1894 kdy byl v českém kostele v Baltimore, Mar. Je to jeden z četných sociálních pracovníků českoamerických.

Karel Vinklárek narodil se 1886 v Kladrubech na Moravě, do Ameriky přišel 1907. Byl redaktorem „Neodvislosti“ v Baltimore, „Šotka“ a „Borce amerického“ v Chicagu. Ve válce založil časopis „V boj“ a zúčastnil se akce osvobozovací zejména organisováním dobrovolníků v Kanadě. Bojoval ve Francii a roku 1918 byl redaktorem „Československé samostatnosti“ v Paříži. Po válce se stal úředníkem zahraničního ministerstva v Praze.

Dr. Jar. E. S. Vojan stal se roku 1909 ředitelem Českoamerické tiskové kanceláře v Chicagu. Narodil se roku 1872 v Praze. V Americe je od roku 1904. V New Yorku byl nejdříve učitelem, později redaktorem „Newyorských listů“ a „Hlasu lidu“. Roku 1907 vydal „Velký New York“, který obsahuje dějiny New Yorku a průvodce po něm. Roku 1910 se stal redaktorem orgánu ČSPS v Chicagu. Roku 1911 vydal „Českoamerické epištoly“, jeden z nejpozoruhodnějších spisů českoamerických. V letech 1912 až 1916 byl redaktorem „Slavie“ v Chicagu.

Paní Marie Voláriková ve Washingtoně je předsedkyní Živeny a horlivá pracovnice mezi americkými Slovenkami.

Karel Vopička narodil se roku 1857 v Dolních Hbitech

v Čechách. Do Ameriky přišel roku 1880, stal se obchodníkem, později členem městské rady v Chicagu. Roku 1912 zorganisoval pivovarskou společnost „Atlas“, jejímž je předsedou. Roku 1913 stal se vyslancem Spojených států pro Rumunsko, Srbsko a Bulharsko, ve kteréž funkci setrval do roku 1920. O své působnosti na Balkáně vydal zajímavou knihu „The secrets of Balkan“ (Tajnosti balkánské).

Emanuel Voska narodil se v Kutné Hoře, měl v Kansas City kamenický závod. Ve válce vedl propagandu pro dohodu v Americe a byl v čele osvobozovacího hnutí československého jako kapitán amerického vojska ve Francii. Po válce vrátil se do Československa. Žije nyní na Zbraslavi.

E. St. Vráz, český cestovatel světový, narodil se roku 1860 v Trnově v Bulharsku. Roku 1892—1893 vykonal velikou cestu napříč jižní Amerikou, roku 1895 odešel do severní Ameriky. Žil v Chicagu a roku 1911 dal podnět ku založení Českoamerické národní rady, jejímž se stal předsedou. Roku 1921 pro churavost vrátil se do vlasti.

Jan Wagner narodil se roku 1856, byl profesorem na dívčím gymnasiu v Plovdivě, v Americe byl v letech 1884 až 1885 redaktorem „Svornosti“ v Chicagu a na konec žurnalistou v Praze, kde zemřel roku 1905.

Julius Ján Wolf narodil se roku 1860 v Krompachu ve Spiši. Vystudoval učitelský ústav v Kláštore pod Zniovom roku 1878 a odešel do Ameriky roku 1879 se svým příbuzným Janem Slovenským. Byli to jedni z prvých Slováků,

kteří přišli do Ameriky. Pracovali v Mc Keesportu, Pa., jako dělníci, později v Pittsburghu jako korespondenti. Tam začali roku 1886 vydávati „Amerikánsko-slovenské noviny“. Tři roky později přidal se k nim P. V. Rovnianek. Předplatitele získávali dům od domu. Kdo neuměl čísti, toho dříve čísti naučili. Roku 1890 založil P. V. Rovnianek „Slovenský Národný Spolok“, jehož prvním tajemníkem a pokladníkem se stal Wolf. Potom byl správcem newyorské filiálky bankovního závodu Rovniankova až do jeho pádu roku 1911. Nyní je obchodním správcem „Newyorského deníku“.

Frant. Boleslav Zdrůbek narodil se roku 1842 v Bezděcích u Hostomic, roku 1867 přišel do Ameriky a stal se evangelickým farářem v Caledonii, roku 1874 redaktorem „Pokroku západu“ v Omaze, roku 1875 redaktorem prvého českoamerického deníku „Svornosti“ v Chicagu. Sepsal První čítanku pro školy americké a druhou čítanku pro školy česko-anglické. Zemřel v Chicagu 1911.

Oldřich Zlámal, katolický kněz, narodil se v Kokorách na Moravě roku 1879, do Ameriky přišel roku 1904 jako katolický kněz. Byl nejprve farářem slovenské osady sv. Vendelína v Clevelandě, roku 1908 stal se farářem slovenské osady sv. Cyrila a Metoděje v Youngstown a po smrti faráře Štěpána Furdeka stal se roku 1915 farářem české osady Panny Marie Lurdské v Clevelandě, kde dosud působí. Ve světové válce pilně a účinně pracoval pro osvobození národa hned od počátku.

Jaroslav J. Zmrhal, distriktsuperintendent chicagských škol v Chicagu. Napsal učebnici jazyka anglického. Ve válce zúčastnil se horlivě osvobozovací akce přednáškami a články v amerických časopisech.

XXX

OSTATNÍ DÍLY SVĚTA (AFRIKA, ASIE, AUSTRALIE)

V Africe žije asi 90 Čechů. V Egyptě jest 10 Čechů, hlavně obchodníků, nejvíce v Alexandrii a v Kairu. V Habeši žije roztroušeně asi 30 Čechů (hlavně v Adis-Abeba). V Jižní Africe v Johanesburgu žije 50 Čechů (31 z Moravy). Střediskem jejich je Československé národní sdružení a „Sokol", jehož členy jsou i všichni tamní Jihoslované.

V Asii žije asi 576 Čechů. Jsou hlavně v Číně, kde je 528 příslušníků našeho národa. V Pekingu a Tientsině je 40 Čechů obchodníků, lékařů a hudebníků. V Šanghaji je 88 Čechů obchodníků a hudebníků. Tu mají i svůj Československý podpůrný spolek se 46 členy. V Mandžursku je na 400 Čechů a to nejvíce v Charbině (300). Jsou to hlavně strojníci a obchodníci. I v Charbině je Československý vzdělávací a podpůrný spolek s 92 členy. Předsedou jeho je Inž. V. Gebauer.

V Indii je 14 Čechů obchodníků, usedlých v Bombay a v Kalkutě. V Japonsku je 17 Čechů obchodníků. Žijí v To-

kiu (10) a v Kobe (7). V Persii čítá prof. Hříbek 17 Čechů a sice v Teheranu.

V Australii žije asi 100 Čechů (v Sydney 39). První Čech, který se dotekl Australie, byl Jan Jílek z Litomyšle, který přišel jako řezník do Sydney roku 1838. Zpráva o něm je v Květech roku 1840 od Dobromily Rettigové. Dalšími vystěhovalci byli Josef Polák z Nových Benátek a Josef Vík z Brd u Nové Paky. Přijeli do Perthu roku 1878. Polák zemřel roku 1899. Vík přijal jméno Ulrich a zemřel roku 1907. Dnes žije v Australii několik Čechů, hlavně řemeslníků (krejčích). Josef Kořenský napsal ve Venkově 2. března 1922 feuilleton „Australští našinci".

UNIVERS KNIHOVNA V PRAZE VER.

Francie.

České spolky jsou ještě v Bordeaux (skláři), v Crausac (dep. Aveyron), v Le Creusot a v Nantes.

V Paříži koná české bohoslužby dr. Fr. Dvorník každých 14 dní v L'église international v Rue de Sèvres 33. Kromě Dijonu studují nyní českoslovenští žáci ještě na lyceu v Nîmes, kde je s nimi dr. Tenora a kde v říjnu 1925 odhalen byl pomník francouzskému historikovi husitství Arn. Denisovi. V Dijonu je prof. Sova. Československé žákyně středoškolské studují na lyceu v St. Germain en Laye (prof. Tůmová).

Nedaleko českých osad v severní Francii (Pas de Calais) u vesnice Targette odhalen je roku 1925 pomník československých legionářů, tu bojovavších.

Rakousko.

Ve školním roce 1924/25 bylo ve Vídni 15 škol veřejných s 2517 dětmi v 88 třídách. Tento počet dětí není ovšem možno bráti za průměrný, poněvadž obsahuje nejnižší číslo dětí, narozených v pěti rocích válečných.

Rusko.

Česká osada Čechohrad (obvod Kizijar, okres Melitopol, gubernie Jekatěrinoslav) má 4 české spolky (vzdělávací

„Osvěta“, přednáškový při veřejné čítárně „Mlékař“ pro chov dobytka a konsumní družstvo).

Československé kubánsko - černomořské hospodářské družstvo má členy v těchto osadách: Novorosijsk, Adahun, Anapa, Borisovka, Džemete, Glěbovka, Chutor Krásný, Kyrilovka, Labinskaja, Mornacevo, Metodějevka, Olginskaja, Pavlovka, Těkos, Těšeps, Varvarovka.

V Novorosijském rayonu je celkem asi 427 rodin českých (3500 Čechů). V Simferopolském rayonu (na Krymu) je asi 471 rodina česká (4000 Čechů).

V Kalužské gubernii jsou Čechové v těchto místech: Jekatěrinovský chutor, Ustovské chutory, Vrchnaja Kamenka, Roždestveno.

V Omské gubernii je česká osada Novogradskoje.

V Aktjubinské gubernii je česká osada Borodinovka.

V Kijevě je Čechy nejhustěji obydleno předměstí „Suljavka“, nyní přejmenované na Rakovku. Dělníci, zaměstnaní v továrně Gretter & Křivánek, zvané nyní „Bolševik“ a v továrně Vielwert a Dědina bydlí hlavně na „Dáči“.

LITERATURA*)

VŠEOBECNÁ:

A. V. Šembera: Mnoho-li je Čechů, Moravanů a Slováků? Č. Č. M. 1876.

Lubor Niederle: Slovanský svět. Praha 1909.

Jaroslav Španihel: Adresář zahraničních Čechů. Praha 1911 (před tím 1909).

Ročenka sokolské župy zahraniční. Praha 1923.

Dr. Jan Auerhan: Jazykové menšiny v Evropě. Praha (1924).

Dr. Jan Auerhan: Rozhled po československých menšinách a koloniích zahraničních. Ročenka 1922.

Dr. Jan Auerhan: Přehled dnešního stavu a potřeb československého školství zahraničního. Ročenka 1924.

BULHARSKO:

Dr. Jan Auerhan: Čechoslováci v Jugoslavii, Rumunsku, Maďarsku a Bulharsku. Praha 1921.

Naši na bulharskom Balkáne. Slovenský deník, Bratislava, 21. a 22. dubna 1925.

FRANCIE:

Jos. Müller: Československá kolonie v Paříži. N. z. 1921.

MAĎARSKO:

Dr. Emil Stodola: Slovenské menšiny. Praha 1919.

---

*) Napřed se uvádějí knihy, potom články v pořádku chronologickém. N. z. znamená všude: „Naše zahraničí“, časopis vydávaný Národní radou československou v Praze za redakce dra J. Auerhana.

Dr. Jan Auerhan: Čechoslováci v Jugoslavii, Rumunsku, Maďarsku a Bulharsku. Praha 1921.

Prof. A. Petrov: Národopisná mapa Uher podle úředního Lexikonu z roku 1773. Praha 1924.

Karel Adámek: Upomínky z Uher. Č. Č. M. 1908 a 1909.

J. Bella: Békešská stolice. Slovenské pohľady 1901.

J. Bella: Slováci v békešské stolici. Slovenské pohľady 1902.

Dr. Emil Stodola: Slovenské menšiny v stolici peštianskej. N. z. 1920.

Dr. Milan Hodža: Zahraniční Čechoslováci v Maďarsku, Rumunsku a Jihoslavii. N. z. 1920.

Michal Saak: Slovenské osady v Maďarsku. N. z. 1921.

Dr. Jan Auerhan: Situace československých menšin v Německu, Rakousku a Maďarsku. N. z. 1922.

Juraj Hrabovský: Stav dolnozemských Slovákov. Slovenská politika 17. května 1922.

Karel Štencl: Slováci v Maďarsku dle sčítání lidu z roku 1920. N. z. 1923.

Stanislav Klíma: Slováci v Maďarsku. Topičův sborník 1924.

Ľud. J. Hrdlička: O Slovákoch na Dolnej zemi zvlášte v Maďarsku. N. z. 1925.

NĚMECKO:

Die Čechen in Preussisch-Oberschlesien. Prag 1879.

J. Vyhlídal: Čechové v pruském Slezsku. Praha 1899.

F. Tetzner: Die Slaven in Deutschland. Braunschweig 1902.

Fr. Prudký: Návštěva českých exulantských reformovaných osad v Německu. Praha 1910.

G. A. Skalský: Z dějin české emigrace. Chotěboř 1911.

Prof. Ad. Vašek: Hlasy Bezručovy země. 1919. I. O Ratibořsku. II. Národní obrození našich Moravců v bývalém pruském Slezsku, III. Čeští spisovatelé Těšínska v bývalém pruském Moravsku. IV. Písně našich Moravců za Opavicí.

Prof. Ad. Vašek: Místopisný průvodce po moravském Ratibořsku. V Komárově u Opavy 1920.

F. A. Slavík: Husitské osady v pruském Slezsku. Květy 1869.

F. A. Slavík: Česká církev v Berlíně. Osvěta 1870.

F. A. Slavík: Potomci bratří českých v pruském Slezsku. Světozor 1870.

Josef Tardy: K dějinám reformované církve husinecké v pruském Slezsku. Časopis historický 1882.

J. Kubín: Čechové v Kladsku (s mapou). Nová česká revue 1905.

Ot. Ondra: Čechové v pruském Slezsku. Lidová revue moravsko-slezská. Moravská Ostrava 1907.

A. Ryšavý: Mezi potomky českých emigrantů. Světozor 1907.

Ot. Klepal: Emigrace česká, zvláště v Německu. Pokroková revue 1907.

F. E. Vejdělek: Ročenka zahraničních Čechů. I. ročník 1906, Kolín n. Rýnem; II. ročník 1907, Nový Bydžov.

St. Klíma: Slované a evangelium. Kapesní kalendář Kostnické jednoty na rok 1908. Praha.

J. Kubín: Čechové v Kladsku a v pruském Slezsku. Národopisný věstník československý, Praha 1908.

J. Hejret: Potomci českých emigrantů v pruském Slezsku. Studentský obzor menšinový. 1908.

Dr. J. Volf: Založení českého kostela v Berlíně. Květy 1908.

Dr. J. Volf: Pavel Pinsker, kazatel české církve berlínské. Věstník učené společnosti 1909.

Dr. J. Volf: Kolegium dohlédačů české církve v Rixdorfě. Český lid 1910.

A. Srba: Zahraniční dělnické spolky. Akademie 1911.

A. Srba: Kapesní kalendář českých vystěhovalců. Praha, I. 1909, II. 1910, III. 1911.

J. Hejret: Potomci českých emigrantů v Prusku a Rusku. Kalendář Čechů v Rusku. Kijev 1911.

Dr. A. Frinta: Čeština emigrantských osad v Prusku. Sborník filologický 1913.

Dr. J. Volf: Dějiny Nové Vsi. Český lid 1914.

Karel Cvrk: Z území kladského. N. z. 1920.

Václav Pipka: Čeští vystěhovalci v Saské Kamenici a okolí. N. z. 1921.

Karel Cvrk: Z Kladska (místní jmena česká). N. z. 1921.

Karel Štencl: Čechové ve vládním obvodu opolském v pruském Slezsku. N. z. 1922.

Dr. Jan Auerhan: Situace československých menšin v Německu, Rakousku a Maďarsku. N. z. 1922.

Karel Vašut: Potomci českých emigrantů na Střelínsku v pruském Slezsku. N. z. 1922.

Vladimír a Věra Míčanovi: Česká náboženská emigrace v Prusku N. z. 1922.

Dr. J. Jína: Československé kolonie v obvodu generálního konsulátu ČSR v Hamburku. Ročenka 1923.

Jan Vyhlídal: Stav české národnosti na Hlubčicku. Naše Slezsko 1924.

Rudolf Frydrych: Zpráva o návštěvě zahraničních jednot sokolských. N. z. 1925.

NIZOZEMÍ:

R. Vonka: Čechy a Nizozemí. Zahraniční politika 1923.

POLSKO:

Vl. Olič: Dějiny českého vystěhovalectví na Rus. 1908.

F. Jelen: Opis historiczny zboru filialnego ewangelicko-reformowanego v Kucowie. Warszawa 1899.

Fr. Prudký: Návštěva českých exulantských reformovaných osad na Rusi. Praha 1909.

Fr. Prudký: Druhá cesta na Rus. Praha 1909.

Fr. Prudký: Třetí cesta na Rus. Praha 1910.

Rudolf Šedý: Misijní cesta na Rus. Praha 1911.

Dr. Jan Auerhan: Osady českých emigrantů v Prusku, Polsku a Rusku. Praha 1920.

Dr. Jan Auerhan: České osady na Volyni, Krymu a Kavkaze. Praha 1920.

Vlad. Míčan: Česká emigrace v Polsku a na Volyni. Brno 1924.

Ludvík Feigl: Sto let českého života ve Lvově. Plzeň I. 1924, II. 1925.

Konstanty Srokowski: Sprawa narodościowa na kresach wschodnich. Kraków 1924.

M. Němeček: Přehled českých osad v gubernii volyňské. Zeměvědný sborník 1902.

B. Procházka: Čeští vystěhovalci. K 100letému trvání Zelova. Kalendář „Mír". Praha 1903.

Dr. Jan Auerhan: Čechové v Polsku. Pokroková revue 1910.

Jan Hejret: Potomci českých emigrantů v Prusku a Rusku. Kalendář Čechů v Rusku. Kijev 1911.

Dr. Jan Auerhan: České emigrantské osady v gubernii volyňské. Pokroková revue 1912.

Dr. Jan Auerhan: České osady v gubernii volyňské. Sborník České společnosti zeměvědné 1912.

Dr. Jan Auerhan: Čechové v gubernii volyňské. Pokroková revue 1913.

K. Štencl: Slovenské obce v polské části Oravy a Spiše. N. z. 1921.

Jos. Vlk: Češi na Volyni. N. z. 1921.

Jos. Vlk: Z Volyně. N. z. 1922.

Ing. K. Boček: Školská otázka na české Volyni. N. z. 1922.

Ing. K. Boček: O českém školství na Volyni. N. z. 1923.

Vincenc Červinka: Mezi našimi na Volyni. Národní listy 6., 13. a 27. července 1924.

RAKOUSKO:

Ferdinand Menčík: Památník, vydaný o jubilejní slavnosti ochotnického spolku „Pokrok". 1888.

Václav Kučera: Český průvodce po Vídni. 1888.

J. Ludvíček a K. Prokop: Český průvodce po Vídni. 1890.

Josef Urban: Čechové v Dolních Rakousích. Ve Vídni 1892.

A. Hubka: Čechové v Dolních Rakousích. Praha 1901.

Ve službách české kultury. Přehled činnosti Jednoty „Máj“ v letech 1904—1914. Vídeň 1916.

F. Váhala: Československý problém v zemích rakouských. Vídeň 1919.

S. Rouštecká: „Vídeň“, 1922 I., 1924 II.

Dr. F. Váhala: Dunaj. Kalendář menšinový 1923.

Jan Harrach: Čechoslované ve Vídni. Osvěta 1881.

Fr. Nowotny: Die sprachlichen Verhältnisse Niederösterreichs. Deutsche Erde III., 97.

Jan Herben: Naši bratří v Dolních Rakousích. Slovanský sborník 1885.

Václav Kučera: Český živel v Dolních Rakousích. Osvěta 1887.

„Tatran“: Pamätnica z príčiny dvadsaťročného jubilea 1890.

Josef Kafka: Katalog Národopisné výstavy československé. Praha 1895. (Čechové dolnorakouští.)

J. Urban: Jak jest živel československanský v Dolních Rakousích silný? Sborník Čechů dolnorakouských. Vídeň 1895.

Jiří V. Klíma: Čechové dolnorakouští. (Národopisná výstava československanská. Praha 1896.)

A. Štefánek: Slováci vo Viedni. Slovanský přehled 1904.

A. Štefánek: Koľko Čechoslovanov je v Dolných Rakúsoch. Slovanský přehled 1905.

Fr. Pazourek: Čechové ve Vídni. Časopis turistů 1908.

Jan Janča: Čechové dolnorakouští. Osvěta 1909.

Fr. Dvořák: Vídeňská česká menšina. N. z. 1920.

A. Bašta: Čechové v Horních Rakousích. N. z. 1920.

F. Melichar: České školství ve Vídni. N. z. 1920.

Jos. Kovárna: Naši v Linci. N. z. 1921.

F. Strnad: Čechoslováci v Rakousku. N. z. 1921.

J. V. Hruška: Vídeň a my. Zahraniční politika 1922.

J. A. Klimeš: Padesát let práce, bojů a utrpení. N. z. 1922.

Dr. Jan Auerhan: Situace československých menšin v Německu, Rakousku a Maďarsku. N. z. 1922.

Dr. Ot. Koutský: Chraňme stráž na Dunaji! N. z. 1922.

Dr. Jan Auerhan: Několik poznámek o dnešním stavu československé menšiny v Rakousku. N. z. 1923.

O. Beran: Československá větev na Dunaji. Ročenka 1924.

Kde vidíte nejslabší bod naší menšinové organisace? Revue Dunaj. Vídeň 1925 (únor a duben).

RUMUNSKO:

Lubor Niederle: Národopisná mapa uherských Slováků. Praha 1903.

Jan a Julius Enescu: Ardealul, Banatul, Crišana si Maramurasul. Kluž 1920.

Dr. J. Auerhan: Čechoslováci v Jugoslavii, Rumunsku, Maďarsku a v Bulharsku. Praha 1921.

Stanislav Klíma: České osady dolnouherské. Český lid VIII. (1898.)

Dr. J. Auerhan: České kolonie v jižních Uhrách. Pokroková revue 1908.

Fr. Peroutka: O našich krajanech v Rumunsku. N. z. 1921.

Fr. Peroutka: Československá kolonie v Rumunsku. N. z. 1921.

Fr. Peroutka: Ze života našich krajanů v Rumunsku. N. z. 1921.

Karel Štencl: Čechoslováci v Bukovině. N. z. 1922.

Jindřich Schlögl: Dějiny českých osad v rumunském Banátě. N. z. 1925.

RUSKO:

Dr. Jan Auerhan: České osady na Volyni, Krymu a Kavkaze. Praha 1920.

Dr. Jan Auerhan: Osady českých emigrantů v Prusku, Polsku a Rusku. Praha 1920.

Ludvík Lát: Na Kavkaze. Cestopisné črty. Praha 1924.

Besídka o českých dětech z Ruska. Kostnická jednota v Praze 1924.

Dr. J. Chotek: Čechové na Kavkaze. Národopisný věstník československý. Praha 1910.

J. Nepraš: Čechové na Krymu. Kalendář „Komenský" 1911.

Dr. Jan Auerhan: České osady v gubernii chersonské. Pokroková revue 1914.

Dr. Jan Auerhan: České osady v tauridské gubernii. Sborník menšinový 1914.

Dr. Jan Auerhan: České osady na Kavkaze. Agrární revue 1914.

Jože Rak: Československá větev na Rusi. N. z. 1920.

B. Š.: Český koutek na Kavkaze. N. z. 1921.

Jar. Španihel: České osady na Sibiři. N. z. 1921.

Rudolf Šedý: České osady na Ukrajině a Krymu. N. z. 1923.

V. Švihovský: Kijev a kijevští Češi. N. z. 1923.

A. Pospíšil: Československá duševní armáda na Rusi. N. z. 1925.

SHS:

Zd. Raušar: Čechové mezi Jihoslovany, zvláště v Srbsku. Praha 1886.

Felix Kutlík: Báč-sriemskí Slováci. Německá Palanka 1888.

Kovačický proces. Turč. Sv. Martin 1908.

Zd. Raušar: Vzpomínky na český spolek „Lumír" v Bělehradě. Plzeň 1910.

Fr. Prudký: Návštěva českých evangelických osad v Chorvatsku a Slavonsku. Praha 1911.

Dr. Jan Auerhan: Čechoslováci v Jugoslavii, Rumunsku, Maďarsku a Bulharsku. Praha 1921.

Naša budúcnosť. Stará Pazová 1923.

Karol Lilge: Almanach Československého sväzu v kráľovstve SHS. V Bělehradě 1924.

Andrej Labáth: Slovenský hospodársky kalendár. Petrovec 1925.

Emil Kolény: Banátskí Slováci. Slovenské pohľady 1892.

L. Alin: Slovenští osadníci v Srěmu, Báčce a Banátě. Slov. sborník 1896.

Uroš Boor: O dolnozemských Slovácích. Slovanský přehled 1907.

Ján Čaják: Slováci v Báčke. Naše Slovensko 1907.

Dr. J. Auerhan: Čechové v Chorvatsku. Pokroková revue 1908.

Dr. J. Auerhan: Čechové v Bosně. Pokroková revue 1910.

Vladimír Mičátek: Slováci v Báčce. Národní kalendár americký 1913.

Ivan Grúnik: Dolnozemskí Slováci. N. z. 1920.

Pavel Turčan S.: Slováci v Báčke. N. z. 1920.

Dr. Jan Auerhan: Několik statistických dat o Češích a Slovácích v Chorvatsku a Slavonsku. N. z. 1920.

Rud. Turčín: Čechoslováci v Chorvatsku a Slavonii. N. z. 1921.

Ivan Grúnik: Zo života dolnozemských Slovákov žijících teraz v Král. SHS. N. z. 1921.

Vojta Režný: Kultúrny stav a potreby Čechoslováků v Jihoslavii. N. z. 1921.

Joz. Maliak: Z dějin náboženského vývinu dolnozemských Slovákov. N. z. 1921.

Pavel Turčan Selenský: Slováci v Báčke. N. z. 1921.

K. Štencl: Rusíni nářečí slovenského v Báčce. N. z. 1921.

Vojta Režný: U krajanů v požežském okrese. N. z. 1922.

Andrej Sirácky: Kultúrni pracovníci slovenskí v kráľovstve SHS. N. z. 1922.

Ivan Grúnik: Petrovec vo svetle podnikateľskom. N. z. 1922.

A. Sirácky: Slováci kráľovstve SHS. N. z. 1923.

R. Turčín: K nejnovější statistice Čechoslováků v Chorvatsku a Slavonii. N. z. 1923.

Stan. Leitman: Naše menšiny v Jugoslavii. N. z. 1923.

Dr. Jan Auerhan: Několik poznámek o dnešním stavu a potřebách československé menšiny v království SHS. N. z. 1923.

Dr. Stan. Brandejs: Statistické dohady o počtu Čechoslováků v království SHS. Zahraniční politika 1923.

Stanislav Klíma: Slováci v království SHS. Zahraniční politika 1923, str. 1630 a 1693.

Karol Lilge: Zo života Čechoslovákov v Jugoslavii. Slovenský deník 24. září 1924.

Jar. Dittrich: Naše menšina v král. SHS. Ročenka 1925.

Otto Sobotka: Češi a Slováci v Jihoslávii. Dunaj II. (únor a březen 1925).

SPOJENÉ STÁTY SEVEROAMERICKÉ:

K. Müller: Máme-li se stěhovati do Ameriky? Jindřichův Hradec 1856.

Josef Štolba: Americké povídky. Praha 1876.

Josef V. Sládek: Americké obrázky. Praha.

J. Pastor: České osady v Americe. Praha 1885.

Jan Wagner: Čeští osadníci v severní Americe. Praha 1887.

Tomáš Čapek: Památky prvních českých emigrantů v Americe. Omaha 1889.

P. A. P. Houšť: Krátké dějiny a seznam českých katolických osad v Americe. St. Louis 1890.

Josef Šmaha: Americké táčky. Praha 1894.

Josef Kořenský: Amerika. Praha 1896.

Josefa Humpal-Zemanová: Amerika v pravém světle. Praha 1903.

V. A. Jung: Na prahu nového světa a rodina Petra Běla. Román. Praha 1903.

Josef J. Svátek: Za oceán. Praha 1905.

Dr. Jíří Guth-Jarkovský: Moje prázdniny v Americe. Praha 1905.

Jiří V. Daneš: Spojené státy severoamerické. Praha 1909.

Dr. E. Stodola: Statistika Slovenska. Turč. Sv. Martin 1909.

Jan Harris Zachar: Sláva kazatelova. Román ze života českoamerického. Praha 1910.

Jan Habenicht: Dějiny Čechů amerických. St. Louis 1910.

J. Oswald: Výprava českého sokolstva v Americe. Příbram 1910.

Salmonson: Jak se evropští národové v Americe žení a vdávají. Praha.

M. Majerová: Dojmy z Ameriky. Praha.

Fr. Soukup: Amerika. Praha.

Tomáš Čapek: Padesát let českého tisku v Americe. New York 1911.

Dr. J. E. Salaba-Vojan: Českoamerické epištoly. Chicago 1911.

Fr. Herites: Amerika a jiné črty z cest. Praha 1913.

F. J. Sadílek: Z mých vzpomínek. Omaha 1914.

Dr. Karel Velemínský: Školy českoamerické. Zábřeh 1914.

Le-Roy-Hodges-Dr. Jindřich Malý: Slované na jižních statcích U. S. A. Praha 1915.

Památník Čechoslováků v Texasu 1618—1918.

Karel Pelant: Amerika, jaká je vskutku. Mor. Ostrava 1919.

Pamätník evangelickej církve a. v. slovenskej v Bridgeport 1919.

História cirkve sv. Emanuela v Minneapolis.

Tomáš Čapek: The Čechs in America. Boston-New York 1920.

Tomáš Čapek: The Čechoslovaks. (The Čech Comunity of New York. The Slovaks in America.) New York 1921.

Vincenc Červinka: Za oceán. Listy z Ameriky. S předmluvou kap. E. Vosky. Praha.

E. F. Prantner: These Help Build America. Chicago 1922.

Jednota v obrázkoch. Middletown 1922.

Kalendář „Bratstvo“ 1922.

Kalendář „Slovák v Amerike“ 1923.

Kalendář „Katolík“ 1924.

Kalendář „Amerikán“ 1925.

Lad. Dvořák: Vzpomínky na Ameriku. Praha 1923.

J. Kárník: Mají Češi v Americe program? New York 1924.

Lydia Kolátorová: Americké besedy. Mladá Boleslav 1924.

Fr. Šindelář: Z boje za svobodu otčiny. (Národní svaz českých katolíků. Chicago 1924.

P. V. Rovnianek: Zápisky za živa pochovaného. 1924.

Fr. Hellwald-Jakub Malý: Země a obyvatelé její. Amerika. (Čechové v Americe str. 108—131.) Praha 1879.

Lubor Niederle: Národopisná výstava československá. (Čechové američtí.) Praha 1896.

Josef Kafka: Katalog Národopisné výstavy československé. (Čechové američtí.) Praha 1895.

Jan Wagner: Spojené obce. Ottův Slovník naučný díl XXIII.

Dr. J. Guth-Jarkovský: Čechové v Americe. Časopis turistů 1905.

Dr. Jan Auerhan: Češi v Americe. Pokroková revue 1906.

Stanislav Klíma: Slováci v cizině. (Slovenská čítanka.) Praha 1911.

Pavel Ušiak: Vysťahovanie. Myjava (sborník) 1911.

Dr. Ant. Boháč: Volné kapitoly ze statistiky Slovanstva. Stěhování Slovanů do Ameriky. Slovanský přehled 1913.

T. Novotný: Kus české Ameriky. N. z. 1920.

Prof. dr. Šárka Hrbková: Čechové v Nebrasce. N. z. 1920.

Ing. Fr. Zelenka: Zkušenosti z československých osad v Jižní Americe. N. z. 1920.

J. Hájek: Československá větev v Kanadě. N. z. 1920.

Tomáš Čapek: Dvě ukázky z knihy „The Czechs in America". N. z. 1920.

Dr. Jan Auerhan: Několik dat o Čechoslovácích ve Spojených státech severoamerických dle sčítání z roku 1910. N. z. 1920.

Emil Tůma: Dějiny Čechů ve státě South Dakota. N. z. 1921.

Dr. Jar. Vojan: Přítomnost a budoucnost českoamerické větve. N. z. 1921.

Hospodářský stav českých venkovských obcí ve státech Nebraska, Iowa, Kansas, Minnesota a Dakota. N. z. 1921.

H. Dostál: Českokatolické osady a jejich školství ve Spojených státech. N. z. 1921.

Tomáš Čapek: Zaměstnání Čechů v New Yorku. N. z. 1921.

Pavel Jamarik: Američtí Slováci za oslobodenie národa. Prúdy 1922.

Tomáš Čapek ml.: Slováci v Americe. N. z. 1922.

Tomáš Čapek: Časopisy a organisace Čechů v New Yorku. N. z. 1922.

Tomáš Čapek: Slované v Americe. Ročenka 1923.

Milan Getting: Slovenské organisace v Americe. Ročenka 1923.

V. Ruda: Čechoslováci v Kanadě. N. z. 1923.

Vojta Beneš: Čeští farmáři ve Spojených státech. N. z. 1924.

Ján Janček: Účast amerických Slovákov v revolučnom hnutí. Slov. deník 26. II. 1925 a násl.

REJSTŘÍK

Ablián 147
Ača 32
Ada 154
Adámek Karel 261
Aderbievka 138
Adis Abeba 258
Adorf 51
Agárd 35
Achim 30
Akron 196
Albert Eduard 114
Alberty (Čanád) 35
Alberty (Pešť) 32
Albieri Pavel 230
Albrecht Josef 10
Alexandria 257
Alexandrovac Slovenský 152
Alexandrovka (Krym) 137
Alexandrovka (Oděsa) 135
Alin L. 271
Altona 50
Altwasser (Waldenburg) 49
Ambrose A. S. 231
Ambrózka 35
Amsterodam 56
Anastasievka 138, 139
Angyan 37
Anina 130
Antonovka 69
Arad 123, 130
Aradac Slovenský 152
Arbon 168
Arnhem 56
Asód 32
Astoria 223
Ašanj 152
Athény 145
Atzgersdorf 100
Auerbach 51
Auerhan Jan 10, 60, 63, 82, 128, 262, 263—276
Augsburg 51
Autunovac 146, 153

Bachát Daniel (Mil. Dumný) 31
Bajša 151
Bakovce 68
Balažovy Ďarmoty 34, 35
Balek Petr 117
Baltimore 186, 193, 215, 223, 245, 255
Baňa Ruská 123
Banila Moldavská 131
Bánka 34, 35
Barcelona 167
Barcay Alois 211
Barlad 131
Barlin 22
Barnaúl 143
Barnesboro 216
Barod Velký 123

Baromlak 123
Bárta Letovský Jan 245
Bartošek T. 228
Basilej 168
Bašta A. 266
Bavorov 38
Bayonne 196
Bečej 154
Bečkerek Velký 147, 152
Bechyně (Minn.) 202
Bechyně (N. Dak.) 202
Bedřich pruský 43, 44, 48
Bela Crkva 124, 147
Belá Nová 58
Bella J. 261
Bella Ján L. 117
Bella Peter 32
Belle Pleine 230, 243
Belfort 22
Belicay Géza 28
Beneš Eduard 8, 23, 248
Beneš Vojta 228, 231, 276
Beňovský Maur. Aug. 191, 192, 193
Beran O. 267
Berezovka 136
Berinčok Poľný 26
Berlín 3, 41, 44, 50, 51, 52
Bern 168
Berndorf 93, 100
Bernreiter Karel 231
Beroun (Minn.) 202
Berwyn 199
Berzaska 130
Bethlehem 176, 220
Bělehrad 146, 157, 158, 162, 163, 167
Bielek Anton 232
Bielek Ivan 220, 232
Biger 124, 128
Bikáč 123
Billy Montigny 22
Bílsko 65
Binghampton 218
Bingula 152
Bink Kumrát 138
Bíňa 31
Bír 34, 35
Birzula 135
Bittner Bartoš 232
Bjelovar 146
Blaho Pavel 230
Blanický 45
Blumava 87
Boček K. 267
Bodonoš 123
Bogdana 123
Boháč Ant. 184, 275
Bohemia (Česká vesnice) 180, 223, 230
Bohemka (Krym) 138
Bohemka (Oděsa) 136
Bohemka (Volyň) 134
Bohn Jan 153
Boleslav 37
Bolgrad 131
Boljevci 152
Bombay 257
Boor Ľudevít 122
Boor Uroš 269

Borjatín 68, 69, 70, 74, 82, 84
Borjatín (Sibiř) 142
Borodinka 137, 141
Borščovka 68
Bořetín 37
Bosák Michal 225, 232
Boston 182, 249
Bozoviči 130
Bračevci 153
Bradáč Ján S. 233
Braddock 194, 196
Brambauer 50
Brandejs Stan. 145, 167, 270
Branice 38
Braun Josef 114
Brémy 50
Brestovac (Chorvatsko) 145
Brestovac (Temeš) 123
Bridgeport 196, 216, 218, 231, 242
Bronx 215
Bršljanica 19
Bruay 22
Brunšvik 50
Brusel 15
Březová 38
Buča 123
Budapešť 31, 235, 237
Budějov (Tex.) 188
Budějovice Nové 187
Buděráž 68, 73
Budyšín 50
Buenos Aires 171
Buffalo 193
Bujný 58
Bukra 34, 35
Bukurešť 30, 122, 131, 132
Burgerstein Josef 107
Burian Karel 227
Burian Václav 167
Burwell 189
Butina 123

Caledonia 188, 257
Carekvič 137
Cařihrad 169
Cedar Rapids 181, 215, 223, 230, 232, 238, 248
Cicero 199, 215
Cincinnati 194
Cinkota 32
Cipar 123
Cipr Josef 117
Cipra Václav 233
Clarksburg 195
Clarkson 245
Cleveland 181, 186, 187, 194—196, 200, 206, 214—216, 218, 220, 223, 224, 226, 230, 231, 236, 247, 248, 252, 254, 257.
Columbia (Mo.) 242
Courrières 22
Cresco (Iowa) 249
Crkva Bela 124, 147
Curych 168
Cvrk Karel 38, 40, 265
Czartoryski kníže 110

Čaba Slovenská (Békešská) 26—29, 123
Čaják Ján 164, 240, 269
Čantavér 154
Čapek Tomáš 182, 183, 194, 196, 197, 203, 208, 211, 215, 216, 218, 224, 225, 232, 233, 273, 274, 276
Čaplovič 156
Čechohrad 131, 137, 142
Čechoslávie 136
Čechovka 142
Čelakovský Fr. Lad. 49
Čelko Frank 216, 234
Čemer 33
Čenský Ferd. 113
Čermák Jar. 110
Čermá Velká 38
Čermín 39, 58, 59
Černín hrabě 106
Černý Laurinec 64
Černě 34
Černovice (Cernauti) 131
Červenka 149
Červinka Vincenc 66, 230, 267, 274
Český Les 58
Čierna Hora (Čarnagura) 58
Čív 33
Čížkovice 63
Čomád 32
Čuprija 146
Čuvár 32
Dąbrowski 64
Daneš Jiří V. 273
Daruvar 146, 149, 167
Davideni 131
Daxner Ivan 234
Delmenhorst 50
Dengelag 35
Denis Arnošt 169
Destinová Ema 227
Detroit 194, 223
Dežanovac 146
Dignovitý Ant. M. 234
Dijon 22
Dimelč 123
Ditlov 141
Dittrich Jar. 149, 272
Dobanovci 152
Domoň 32
Donduk Korsakov 72
Dorkovič Michal 36
Dorohostaj Velká 68
Dortmund 49
Dostal A. B. 63
Dostál Hynek 235, 276
Došek Fr. 15
Drážďany 42, 50, 52
Drázský Fr. 116
Drbohlav Jan 78
Drienky 26, 35
Držkovice 38
Dřevo Fr. 116
Dub (Eichwald) 38, 46
Dubina (Tex.) 203
Dubno 71, 73

Dubrava 146
Dubrovník 146
Dubuque 193
Duch Svätý 33
Duisburg 49
Dunaegyháza 32
Duquesne 194, 196
Durštín 58
Dutch Kills 223
Dušníky 40
Duvinage 45
Dvořák Ant. 227
Dvořák Fr. 90, 268
Dvořák Lad. 275
Ďadkoviče 68
Ďurděvo 151
Ďurkovce 82

East Orange 210, 253
Edinburgh 170
Eibenthal 124, 127, 128
Elizabeth 223
Elizabethport 196
Encovany 63
Enescu Jan a Julius 121, 269
Erckenschwick 49
Erdevik 152
Erfurt 50
Eulowitz (Jílovice) 51
Ešky 34

Fábry Alois V. 235
Falkov 68
Farkaš Jan 126
Faustynov 58
Fayette 203
Faymoreau les Mines 22
Feďvernek 123
Feigl Ludvík 64, 65, 266
Fenton 206, 238
Ferdinandsberg 123
Ferienčik Ján A. 235
Fibich Vilém 59
Figulus Jiří 45
Figulus Samuel 45
Fikl Václav 127
Filip 53
Filip Bedřich 176
Fleischer 47
Flieder R. 116
Floridsdorf 85
Florinskij 183
Folber Karel 52
Fonquières sous Lens 22
Ford City 218
Fort William 173
Franc Josef 115
Frank 173
Frankfurt n. M. 51, 171
Frček Jan 22
Freital 51
Frenštát (Tex.) 203
Frič Josef Václav 23, 240
Fridman 58
Fridrich český 56
Frinta Ant. 47, 265
Fross 74
Frýdek (Tex.) 203

Frydrych Rud. 266
Furdek Štefan 236, 257
Futok Nový 151, 153
Fürstenberg 50

Gabriel J. 118
Gaj 110
Galac 131
Gallen, St. 168
Gebauer V. 258
Genck 15
Geringer Aug. 236, 250
Gerlachsheim 43
Gerník 124, 126, 128
Gessay Ig. 236
Getting Milan 237, 276
Girsa Václav 75
Glěbovka 138, 139
Glenside 173
Glowersville 216
Gorazd-Pavlík 211
Gorbaň 141
Gorodišče 68
Göteborg 167, 168
Grande Prairie 173
Greensburg 216
Grégr Julius 240
Grottger 110
Grubišno Polje 146
Grúnik Ivan 271, 272
Guča Ďuro 237
Gudjevac 146
Guntramsdorf 93, 100
Guta 34
Guth-Jarkovský Jiří S. 180, 228, 273, 275
Guttentag 48

Haag 56
Habenicht Jan 180, 183, 237, 273
Habrvešl Ondřej 56
Habrman Gustav 228
Hajdušica 152
Hájek J. 276
Halle n. S. 50
Halletsville 254
Halmaš 123
Hamborn 49
Hamburg 50, 52
Hannover 50
Hanus I. 66
Hapala Josef 136
Harburg 50
Harding 214
Harrach Jan 115, 268
Harmašpotok 123
Hartava 51
Hasík Jan 198
Hasík Mir. 199
Háša Josef 116
Hať 37
Havlasa Jan 237
Havlíček Karel 65, 230
Hazleton 209, 225, 226, 232
Hecke 89
Hejret Jan 265, 267

Helena, Svatá 124, 128
Hellwald Fr. 185, 275
Helsinki 20
Hemelingen 50
Herben Jan 268
Hercegovac 146
Herites Fr. 180, 227, 274
Herle Jaromír 112, 116
Herlen 56
Heřman Augustin 3, 175
Hessoun Josef 237
Heyduk Bedřich 139
Hietzing 85
Hlaváček Jan 116
Hliboka 131
Hlinsko 69, 71—75, 77, 78, 81, 84
Hložany 151, 153
Hodža Milan 30, 32, 156, 163, 263
Hohendorf 51
Holeček Fr. 60
Holendry 134
Hollar Václav 3, 57, 170, 171
Hollý Josef 164
Homberg-Hochheide 49
Homestead 194, 196, 218
Homola Štefan 155
Honzáková A. 239
Hopkins 224
Horálek Fr. 239
Horný Ant. 107
Horynhrad 69
Hostín (Kans.) 202
Houšť A. P. 273
Hozman Vojtěch 17
Hrabovský Juraj 10, 27, 29, 263
Hradčany 38
Hradec, Bedřichův 3, 38, 48
Hradec, Štýrský 90, 100, 110
Hradec, Vilémův 38, 48
Hradecký J. R. 117
Hrbek Jeffrey D. 230, 238
Hrbková Šárka 226, 238, 275
Hrdina Vít 117
Hrdlička Aleš 238
Hrdlička Ľudevít J. 10, 31, 263
Hrdlička Václav 73
Hrnčíř Josef 158
Hromádka Jan N. 113
Hruška J. V. 269
Hrušovice 69
Hříbek Josef 10, 259
Hubín 68
Hubka Ant. 267
Hudec Josef 89
Hulč 69, 73, 74, 82, 84
Humpal-Zemanová Josefa 239, 273
Hurban Vladimír 164
Hurban Vladimír Vladimírovič 164
Hus Jan 169, 206, 208, 222, 230, 255
Husinec 3, 38, 44, 46, 47
Hušek Josef 220, 239
Huta (Bihar) 123
Huta, Velká 35
Hutchinson 223
Huty Tri 35
Huť Stará 130
Hypolit, Svatý 94

Charata 172
Charbin 258
Charleroi 216
Chicago 8, 180, 181, 186, 187, 194, 195, 198, 204, 206, 208, 209, 211, 214—216, 220, 222, 223, 224, 226, 228, 230—233, 235, 238, 240, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258
Chlumský 45, 47
Chmelař Josef 10
Chotek 124, 160
Chotek J. 270
Chrastělov 38
Chřenovice 37
Chudoba 38, 40

Ignácov 58
Ihriský Klement 220, 239
Ilok 152
Inderka J. 10
Inzersdorf 93
Iowa, City 238, 243, 254
Irkutsk 141, 143
Iška Fr. 240
Ivanovo Selo (Pemija) 146

Jablonský Boleslav 64
Jagodina 147
Jahn Jiljí 117, 120
Jakubovice (Hlubčicko) 38
Jakubovice (Kladsko) 38
Jakub z Kutné Hory 56
Jamarik Pavel 240, 276
Janča Jan 268
Janček Ján 228, 274
Jandura 77
Janíček J. 189
Jar Zelený 136
Jaškovič I. J. 209
Jedlička Francis W. 240
Jehlička Frant. 64
Jekaterinodar 130
Jelen F. 266
Jílek Jan 44, 259
Jílovice 51
Jína J. 265
Jireček Hermenegild 114
Jireček Josef 114
Jireček Josef Konstantin 114
Johanesburg 258
Johnson City 211
Johnstown 195, 196, 224
Jokl A. 168
Jonáš Bedřich 241
Jonáš Karel 199, 222, 230, 240—242
Jonkers 224
Josafatov 58
Josef II. 130, 154, 193
Joščák Josef 242
Jung V. A. 227, 242, 273
Jurgov 58
Jurjev 165

Kacvín 58
Kačer Natanael 59
Kafka Josef 266, 275
Kairo 258
Kajal u Burgasu 18
Kaldouny 38
Kalivoda 113
Kalkuta 258
Kamenec 51
Kamenice, Saská 51
Kamenice, Polská 60
Kamenica 18
Kaminský J. F. 224
Kansas City 256
Kantor Artur 117
Kaptol 146
Karanšebeš 124, 130
Karanšebeš 130
Karásek Josef 114
Karban Fr. 125
Karčiš Ján S. 242
Karel Jan 241, 242
Karel Vl. 42
Karlický Fr. 116
Karlovac 146
Karlovský Ľudevít J. 242
Karlsruhe 51
Kárník J. J. 222, 223, 275
Kašpar L. B. 227
Kašpar Fr. 73
Kekule ze Stradonic 41
Kemčug 142
Kępno 58
Kerepeš 33
Kerestúr Báčský 151, 164
Kerner R. J. 242
Kestúc 33
Ketř 38
Kevágov 123
Kewaunee 194
Kezepeš 123
Kiel 50
Kijev 8, 74—76, 78, 135
Kiral 130
Kišiněv 131
Klaar 48
Klácel Fr. Lad. 222, 230, 243
Klátik Ferd. 164
Klaus 42
Klepal Ot. 264
Klíma Jiří V. 268
Klíma Stanislav 47, 185, 263, 264, 269, 272, 275
Klíma Stanislav V. 10, 243
Klimeš J. A. 90, 117, 269
Klofáč Václav 228
Klopodie 130
Kluž 130
Kmeť Matyáš 48
Knahyninky 68, 84
Kněruby, Dolní 68
Kněruby, Horní 68
Kobe 259
Kocián Jaroslav 227
Kocsiszky Michael 29
Kocura 151, 164
Kočolky 38, 46
Kodaň 19

Kohlbeck Val. 184
Kolaja A. 68
Kolény Emil 271
Kolín n. R. 171
Kolísek Alois 110
Kollár Jan 31, 113
Kolátorová Lydia 275
Kolonština 135
Komenský Jan Amos 35, 45, 56, 222
Komlóš Slovenský 26, 31
Končanica 145
Kondoroš 26
Kopče 68
Korauš 131
Korbel Fr. 177, 243
Kořenský Josef 179, 227, 260, 273
Kořízek Fr. 188, 240, 245
Koukol A. B. 243
Koutský Otakar 86, 87, 269
Kovačica 151, 153, 156
Kovárna Jos. 269
Kovář Josef 116
Kovařík Alois F. 244
Kozoluby 200
Krafčík Ján 244
Kragujevac 147
Krakov 63, 66, 84
Králíček 209
Král Josef Jiří 244
Krasnojarsk 143
Krč Ľudevít 220
Krempach 58
Krechtler Václav 197
Krivucha 68
Kríž, Malý 33
Kríž, Svatý 33
Krno Miloš 156
Krofta Kamil 116
Kroktown 188
Krošna 66, 134, 135
Kruščica 147
Krupa-Granica 68
Křenek Josef 208
Křička Čeněk 228, 244
Křivánek Ferd. 125
Kubelík Jan 227
Kubica 122
Kubín J. 264
Kucov 58, 60, 61
Kučera Václav 267, 268
Kulpín 151, 155, 165
Kupecký Jan 41, 42
Kupičevo 68, 69, 74, 82, 142
Kupusín 154
Kutlík Felix 165, 271
Kvačala Jan 165
Kvasilov 69, 74, 77, 79, 81, 82, 84
Kyrilovka 138, 139
Kysáč 149, 153, 161, 164
Kyška Peter 125

Labáth Andrej 164, 271
Ladislav, Svatý 33
Lakewood 220

Laliť 151
Landsberg 50
Lansford 195, 216
Lapšanka 58
Lapše, Nižné 58
Lapše, Vyšné 58
Lasalskoje 141
Lát Ludvík 140, 270
Lausanne 168
Lázňovský Boh. 10
Legind 34
Leitman St. 164, 272
Lens 22
Leopoldsdorf 94, 100
Le Roy Hodges 203, 275
Lesák Fr. 116
Les, Černý 68
Lešno 3
L'Hopital 22
Libanovka 68
Liberda Jan 44
Lilge Karel 271, 272
Lille 22
Lincoln (Nebr.) 238
Linec 90, 100, 110
Lipková, Dolní 130
Lipovljany 146, 153
Lipsko 51, 52
Lisle, Ill. 14, 205, 206, 207
Liptyň 38
Litice 176
Litomiský Josef 107
Litomyšl (Minn.) 202
Little Ferry 223
Liverpool 169, 170
Lízika (Belo Blato) 152
Ljubaševka 136
Lodž 58, 60, 61, 62, 75
Lom u Vidína 17
Londýn 169, 170, 171, 248
Los Angeles 237
Losa Václav 209, 245
Loučky (Nebr.) 201
Lubij 51
Lubín 38, 48
Lublaň 146, 167
Lucern 168
Lucín 34, 35
Luck 77, 82, 84
Ludina 146
Ludvíček J. 267
Ludvíkovo divadlo 227
Lugoš 130
Lund 168
Lundell J. A. 168
Lupeny 130
Lupjany 68
Lutardovka 68
Lvov 64, 72, 84
Lyon 22

Mačino Brdo 146
Madeyski 94
Madrid 167
Maglód 33
Mach Josef 245
Macháček Josef 134

Machar Jan S. 93, 114
Machát Ant. 90, 91, 116, 118
Majerová M. 274
Májovka 68
Maliak Josef 165, 272
Malica 146
Malín 68
Malinovka 134
Malovaná 68
Malý Jakub 186, 275
Mamatey Albert 246
Mandler Arnošt 116
Manitowoc 194
Manchester 169
Mannheim 51
Mareš Václav 128
Marchtrenk 94, 100
Maribor 146
Marie Terezie 44
Marriott 173
Maršall-Petrovský Gustav 166, 246
Martínek Jaroslav 10, 135
Martinovka 69
Marxloh 50
Masaryk T. G. 8, 9, 23, 51, 57, 76, 113, 169, 170, 212, 214, 220, 227, 228, 248, 249
Masaryktown 239
Mašek Vojtěch 245
Matlocha Ján 245
Maturová Růžena 227
Mayer Arnold 92
Mažuranič 110
Mc Keesport 194, 196, 257
Mediáš 130
Medgyesbodzás 122
Medgyesegyháza 121, 122
Medjurič 146, 153
Melich Jan 28
Melichar F. 269
Melta 44, 46
Menčík Ferd. 113, 267
Mericourt sous Lens 22
Merlebach 22
Mendoza 172
Metodějevka 138, 139
Meudon 23
Měsíček z Vyškova 42
Město Nové Vídeňské 87, 94
Míčan Vladimír 47, 82, 265, 266
Mičátek Ľudevít 157
Mičátek Vladimír 271
Middletown 218, 220, 239
Michajlovka 59, 68, 69, 74, 81, 82
Michel-Natal 173
Milán 23
Miluše 68
Miltuš 141
Mirohošť 67, 68, 73, 84
Mirotín 59, 69, 74, 82
Milwaukee 186, 194, 215, 223, 247
Minneapolis 210
Místecký Ferd. 106
Mitropolja Gorna 17
Mittweida 51, 55
Mizoč 68, 77
Mnichov 51, 52
Moďoroš 33

Mohol 154
Mohuč 51
Mojžíš Jiří Daniel 45
Mokrá 122
Moldava 68
Moldava, Nová 125
Monosztorszeg 154
Mons 15
Montigny en Cohelle 22
Moskovščina 68
Moskva 141, 144
Mostar 146
Moščanica 84
Motáková Libuše 247
Moyš Ladislav 230
Mödling 85
Mörs 49, 50, 52
Mráček Fr. 245
Mrtvica 19
Mstyšín 68
Mudroň Michal 156
Murgaš Josef 220, 247
Musulin 167
Müller Josef 20, 262
Müller K. 273
Münsterberg 44
Mžik Aug. 145
Mytnice 68

Naarden 56
Nadrag 123
Naďlak 31, 35, 122, 123, 132, 133
Nagybánhegyes 35
Náprstek Vojta 177, 222, 247
Nasilé 38
Našice 153
Nazaret 176
Nebeský Jar. 10
Nečas Rud. 118
Nedeca 58
Neidenbach Emil 128
Nejedlý Josef 127
Nejedlý Tomáš 143
Nekázanice 38
Nemeš Militič 154
Nepraš J. 270
Neruda Jan 222
Neština 152
Neudorf, Wiener- 94
Neuköln 43, 50
Newark 218
New Hradec (North Dak.) 202
New Haven (Conn.) 244
New Kensington 216
New Orleans 193
New Prague (Minn.) 187, 202, 216
New Tábor (Kans.) 187, 202
New Tábor (Tex.) 188
New York 174, 181, 182, 186, 187, 189, 193, 195—197, 208, 211, 214—216, 222—225, 227, 233—238, 242—244, 246—249, 255
Nežovce 34
Němcová Božena 113
Němeček M. 264
Ničman David 176

Niederle Lubor 52, 67, 121, 122, 183, 262, 269, 275
Nikola Potiski Sv. 152
Niš 147
Nivy Hubínské 68
Nízký 43
Norimberk 43, 51, 52
Nouzín 38
Novák Boh. 117
Nováková Tereza 44
Nová Třeboň (Minn.) 202
Nová Ves (Sibiř) 143
Nová Ves u Derventy 146
Nová Vola 58
Nové Budějovice 187
Noviny 68
Novohrad (Besarabie) 131
Novohrad (Sibiř) 137, 142
Novokrajev 69, 84
Novoračín 68, 84
Novonikolajevsk 141, 143
Novorosijsk 139
Novosielky, Staročeské 68
Novotný Josef 230
Novotný T. 8, 275
Novotný Fr. 268
Nyiregyháza 28, 35

Ogradina, Nová 124, 128
Oklahoma 214
Okolek 66, 134, 135
Olbrach V. 134
Olbracht Ivan 117
Olešnice 51
Olič Josef 71
Olič Jan 71
Olič Vlad. 71, 266
Oliverius Jan A. 248
Olšanka 68, 134
Omaha 181, 184, 188, 206, 214, 215, 223, 226, 241, 251, 253, 254, 257
Ondra Ot. 264
Ondříček Fr. 227
Orahovica 153
Orechovica Gorna 17
Oreštie 130
Országh J. 63
Oršova (Ršava) 128, 130
Ortmann 94
Osijek 146
Oslislo Fr. 248
Oslo 57
Ostrice 51
Ostrog 77
Ostrov 68
Osuský Štefan 248
Oswald J. 273
Otlaka 123
Ovsiště 38
Ozerany 68
Ožegovič 110
Ožinky 48

Padiná 151, 159
Pakrac 146
Palacký Fr. 70, 110, 222

Palanka, Stará 151, 157
Palda Lev J. 197, 248
Palfi Fr. 128
Paltinosa 131
Pankuch Jan 220, 236
Parabuť 154
Paračin 147
Párička J. 183
Parma E. 10
Paříž 7, 8, 20—22, 40, 228, 248, 250, 255
Pastor J. 273
Pastorák J. 220
Pastrnek Fr. 114
Passaic 218
Pauka 131
Paulíny-Tóth Viliam 156
Pavlis Andrej 220
Pavlovka 138, 139
Pavlů Bohdan 75
Pazourek Fr. 268
Pazová, Stará 152, 153, 160, 162, 163, 164, 165
Pazová, Malá 162
Pazúrik Martin 173
Pecivál Josef 215, 249
Pečka Rumunská 123
Peking 258
Pelant Karel 228, 274
Pelda Miloš 117
Pelléová-Braunerová 169
Penč 38, 46
Pereg, Německý 130
Pergler Karel 249
Perný Ant. 77, 79
Peroutka Fr. 269
Perth Amboy 196, 216, 217, 218, 234, 248
Pešteš 123
Pétery 32
Pethau 51
Petöffy (Petrovič) Alexandr 33
Petrila 123
Petrohrad (Leningrad) 75, 141, 144, 241
Petrošeny 126, 130
Petrov A. 263
Petrovec (Báčka) 12, 13, 149, 152, 153, 155, 157, 158, 160, 162—166, 235, 246
Petrovec (Bukovina) 131
Petrovice (Ratibořsko) 38
Petrovice (Střelicko) 38, 48
Petr Veliký 42
Petřatín 38
Peťany, Horní 34, 35
Pforzheim 51
Philadelphia 195, 216
Phillips 208
Piliš 32
Pipka Václav 265
Pireus 145
Pirna 3, 40, 51
Písek (North Dak.) 202
Písek V. 208, 249
Pišť 37
Pittsburgh 185, 190, 194, 195, 196, 209, 213, 216, 218, 219, 220, 223,

226, 232, 234, 236, 237, 244, 245, 246, 247, 248, 251, 252
Pitvaroš 35
Pivnica 151
Pjatigorsk 140
Plamínková Fr. 230
Plasy (Nebr.) 201
Plavnica, Nová 146
Plavnica, Stará 146
Plechová 134
Pleš 131
Pleternica 146
Ploešti 131
Ploska 68
Plovdiv 18, 256
Plzeň, Nová 187, 199
Plzeň (Iowa) 201
Pobědonoscev 74
Pocisk Jan 230
Podcurkov 69
Poděbrady, Dolní, Horní, Prostřední 38, 45, 46, 47
Podhajce 68
Podlesice 68
Pojana Mikuli 131
Polák Alois 50
Polák Josef 260
Polášek Albín 249
Pole, Dlugie 68
Polešovský Emil 117
Polje, Grubišno 146
Porth Griffith 216
Porto Alegre 172
Pospíšil A. 270
Potoček Pavel 125
Potok, Uhorský 123
Poznaň 63, 66, 84
Požděnice 58
Prague (Kanada) 173
Prague (Nebr.) 201
Praha, Nová (Tex.) 187, 203
Prantner E. F. 274
Pražák 128
Preissig Vojtěch 249
Prekopakra 146
Procházka B. 75, 267
Prokop K. 267
Protivín (Iowa) 201
Prudký Fr. 10, 39, 47, 82, 137, 230, 264, 266, 271
Přibyl Fr. 71
Přibík Zd. 117
Pšenka R. Jar. 250
Pueblo 216
Pujmon Václav 136
Pulje (Pola) 23
Purkyně Jan E. 49, 110

Racine 186, 188, 194, 226, 230, 240, 241, 244, 251, 254
Radechovský B. 10, 59
Rak J. 270
Rákoš Kerestúr 32
Ratibor 32
Raušar Zd. 268, 271
Recklinghausen 49
Reišl Gustav B. 251

Remeš (Reims) 22
Repisko 58
Rešica 130
Rettigová Dobromila 259
Režný Vojta 272
Rieger Fr. Lad. 70, 71
Richmond 253
Richtr Fráňa 117
Rittersberg 65
Rio de Janeiro 172, 237
Rixdorf (Neuköln) 3, 43, 50
Rjeka (Fiume) 23
Rogue Sanez Rena 172
Rohon Pavel 166
Rosario 172
Rosický Jan 184, 251
Rothneusiedl 94, 100
Rotterdam 57
Rouštecká S. 93, 117, 268
Rovensko 124, 127, 128
Rovnianek Peter V. 251, 257, 275
Rozalevka 135
Röthenbach 51
Ruda V. 276
Ruderswald 38
Rudka 68
Rudolf II. 93
Ruščuk 18
Rybička Ant. 113
Rychlík 135
Ryšavý A. 264

Řehoř Fr. 65
Řezno 51
Řím 23, 42, 246, 248

Saak Michal 263
Sabath Adolf J. 178, 190, 252
Sadílek F. J. 188, 274
Sad, Nový 149, 151, 154—158, 160, 163
Sallaumines 22
Salmonson 204, 273
Salva Karel Čebratský 252
Sandhofen 51
Santa Fé Cordoba 172
San Francisco 214, 243
Sántov 33
Sao Paolo 172
Sapár 34
Sarajevo 146
Sarvaš 26, 28, 123
Saska Jan 73, 74
Scranton 195, 225, 227, 229, 232
Sečany 35
Selenča 151, 154, 164
Seleš 34
Selisko 68
Selo Ivanovo (Pemija) 146
Semiduby 68, 84
Semipalatinsk 143
Semlak 123
Senta 154
Schaesberg 56
Schaffhausen 8, 168

Schenectady 220
Schlögl Jindřich 126, 270
Schmitt Jan 23
Schneller 124
Schustek Andrej 252
Sibiň 117, 130
Siebenhirten 94, 100
Silbáš 151
Silver Lake (Minn.) 244
Simferopol 138
Sirácky Andrej 278
Sirák 35
Skajuš 130
Skalský Gustav Adolf 264
Skoczylas L. 81
Skoplje 147
Slabey Andrej 210
Slabey Andrej P. 253
Slabý Rudolf 167
Sládek J. V. 227, 273
Slané 38, 40
Slavík F. A. 264
Slavkovice 134
Sleppton 220
Slowaktown 197, 235
Smetana Bedřich 167
Smetánka Jaroslav 253
Smyrna 169
Sobotka O. 272
Součet 123
Sofia 15, 16
Sofijevka 68
Socháň Pavel 185
Soljany 152
Solonec, Nový 131
Soluň 145
Sosnovka 141, 142
Soukup Fr. 274
Spilville 235
Split 146
Srba A. 265
Srediště, Velké 148
Srokowski J. 66, 80, 266
Staré Město Střelínské 45, 46
Stach Matěj 177
Steinfeld 87
Stibořice 38
Stiebler Jan 112, 116
St.Louis 181, 186, 187, 193, 195, 215, 223, 235, 238, 245, 248
Stockholm 168
Stodola Emil 262, 263, 273
St. Paul 214, 223
Straka Jan 253
Straklov 68, 84
Stralava 50
Stránský Pavel 56
Strassbourg 22
Stremigorod 134
Strnad Fr. 116, 118, 269
Stromovka 68, 82
Stroužné 38
Střelec K. 40
Střelice, Velké 48
Střelín 3, 39, 44, 46
Stuttgart 51
Sudice 35
Suchý Kamil 164, 166

Sulejovice 63
Suplak 123
Surdok 130
Susek 152
Svárovský 77
Svátek J. 273
Svoboda, Nová 135
Sydney 259
Szeberényi Ľudevít 29
Szeder Fr. 30

Šafařík Pavel J. 135
Šalgov Tarján 34
Šamařovice 38
Šanghai 258
Šáry 33
Šedý R. 10, 82, 137, 143, 266, 270
Šejtin 122
Šembera Alois V. 107, 113, 128, 262
Šerpán Stanislav 10, 253
Šepetovka 76
Šid 152
Šikora Petr 45, 48
Šimek Bohumil 254
Šlín 68
Šindelář F. 275
Šípka J. 63
Škaloud F. 250
Škroup Fr. 57
Šmaha Josef 227, 273
Šmolík 77
Šnajdr Václav 241, 254
Šoškút 34
Špakov, Malý 69
Špakov, Velký 69
Španihel Jar. 10, 262, 270
Špitálský Josef 117
Šrobár Josef 33
Šrobár Vavro 230
Štefánek Ant. 32, 85, 268
Štefánik Igor 157
Štefánik Milan 8, 23, 157, 228, 230, 235
Štencl Karel 38, 263, 265, 267, 270, 272
Štokrava 94, 100
Štolba Josef 186, 227, 273
Štýr 100
Šumava 187
Šumen 18
Šumica 124, 128
Švechaty 94, 100
Švejda Josef 116
Švihovský Věnceslav 10, 66, 75, 270

Tábor (Minn.) 202
Tábor (Nebr.) 201
Tábor (So. Dak.) 202
Tábor, Nový (Kans.) 187, 202
Tábor, Nový (Tex.) 188
Tábor, Velký 3, 39, 45, 58, 59
Tábůrek 58, 59
Talka, Malá 141
Tarča, Velká 33
Tardoš 34
Tardy Heřman 45, 47, 230

Tardy Josef 45, 264
Tarnok 34
Tasov (Nebr.) 201
Teheran 259
Temerín 154
Temešvár 126, 130
Tenora Bohuš 22
Terany 35
Tereblešti 131
Teremno, Nové 68, 82
Teremno, Staré 68, 82, 84
Terentievka 136
Terst 23
Tesař Ant. Václav 254
Teš 123
Tetzner F. 263
Těkos 138, 139
Těšebs 138, 139
Těšín, Polský 64
Tientsin 258
Tokio 249, 258
Tománek Florian 110
Tomášek Fr. 116
Tomec Jindřich 116
Tomsk 143
Topola 154
Tovačovský Arnošt Bohaboj 114
Town of Lake 199, 215
Trachta Václav 200, 201
Trčka Ant. Josef 116
Tribš 58
Trumava 94
Třeboň, Nová (Minn.) 202
Tucumán 172
Tůma Emil 274
Turčan Selenský Pavel 164, 271, 272
Turčín R. 271, 272
Turda 130
Turkov 138
Tusar Vlastimil 116
Tuzla, Dolní 146
Tvrzický Josef 254

Újezdce 68
Ulbarov 68
Uljanik 146
Unger Fr. 64
Urban J. 267, 268
Ušiak Pavel 275
Útěchovice 38

Vadkert 35
Váhala Fr. 89, 90, 116, 268
Valler K. 117
Vaňarec 35
Vaněk Václav 255
Varadín, Velký 123
Varaždín 146
Vareš 146
Varna 18
Varšava 63, 66, 84
Varvarovka 138, 139
Vašek Adolf 264
Vašut Karel 47
Vaudin le Vieil 22

Vavroušek Alois 91, 116, 121
Vehovice 38
Vejdělek F. J. 264
Velek Josef 118
Velemínský Karel 180, 222, 228, 274
Veprovec 154
Verba 68
Veronika 58
Verzár 123
Veselí (Minn.) 202
Veselí (Tex.) 188
Veselovský 71
Veselský 31
Veselý Fr. 143
Ves, Nová (Sibiř) 143
Vídeň 10, 12, 13, 42, 85—120, 124, 166, 167, 243, 247
Vík Josef 259
Vikýřovice 63
Vilém II., císař 42
Vinklárek Karel 255
Vinohrady 134
Virovitica 146
Vladimírovka 138, 139
Vladivostok 141, 143
Vlk Josef 267
Vočadlo O. 170
Vodka 38
Vodňany (So. Dak.) 202
Vojan J. E. S. 179, 181, 184, 255, 274, 276
Vojetín 68
Vojíř z Protivce 42
Vojlovica 152
Vojslovice 46
Voláriková Marie 255
Volf J. 265
Volkov u Dubna 68, 74, 84
Volkov u Lvova 65
Vondrák V. 75
Vonka R. 10, 266
Vopička Karel 255
Voska Emanuel 256
Vösendorf 94, 100
Votruba Fr. 32
Vranduk 146
Vratislav 44, 49
Vráz E. Stan. 215, 254, 256
Vuková 123
Vydra B. 66
Vyhlídal J. 263, 266
Vyslyšelová Helena 117
Vysoká 134, 135
Vyšehrad 134

Wagner Ant. 114
Wagner Jan 179, 256, 273, 275
Washington 64, 230, 238, 243, 244, 249, 252, 254
Wagram, Německý 94, 100
Weida 51
Welzov n. M. 50
Westfield 216
Wheeling 216
Whiting 233
Wiking 173

Wilber 188
Wilkes Barre 195, 218, 220, 221
Wilson 214
Winfield 223
Winnipeg 173
Winterslag 15
Wisniowskich Honorata 65
Wolf Julius Ján 256

Youngstown 257

Záhon, Kaňský 136
Záhřeb 146
Zachar Jan Harris 273
Zalaegerszeg 31
Zálesí 69
Zap Karel Vlad. 65
Zavalje 68
Zavidov 69
Zawiercie 63
Zdenci, Veliki 146
Zdolbunovo 68, 69, 83, 84
Zdrůbek Fr. Bol. 222, 236, 254, 257
Zelenka Fr. 275
Zelov 10, 47, 58, 59, 62, 63, 135, 136
Zelovek 58
Zeman Cetechovský Fr. 117
Zenica 146
Zemuň 163
Zhořelec 49
Zinzendorf 176
Zlámal Oldřich 257
Zlatica 130
Zlobický Jos. Val. 113
Zmrhal Jar. J. 215, 258
Zrub 131
Zubovščina 134
Zvíkov (Zwickau) 51

Ženeva 168, 169, 240
Židov 33
Židovin 123
Žilka Fr. 230
Žitava 3, 40, 42, 51, 52
Žitomír 134
Živný Karel 115
Živný L. 10,
Žyrardov 58, 60

SEZNAM VYOBRAZENÍ

Strana

Jan Komenský (reprodukce obrazu Jiřího Ovense v Rijkmuseu v Amsterodamu) 5

Národní dům v Sofii 16

Slovenská ulice v Gorne Mitropolji (Bulharsko) 17

Slovenská škola v Gorne Mitropolji (Bulharsko) 18

Československé legie v průvodě spojeneckých vojsk 14. července 1918 v Paříži 21

Prvé shromáždění Slováků v Maďarsku v Békešské Čabě 13. července 1919. Na balkonu radnice mluví poslanec Jiří Hrabovský 27

Jan Kupecký (podle vlastní podobizny) 41

Český církevní dům v Zelově v Polsku 59

Český evangelický kostel v Kucově v Polsku, rozbořený rakouským dělostřelectvem v prosinci 1914 61

Repatriace českých krajanů ze Zelova na nádraží v Lasku. Jedou do Zábřeha na Moravě (roku 1922) 62

Českobratrský kostel v Borjatíně na Volyni. (Slavnost vysvěcení roku 1907.) 69

Sušírna chmele Ant. Perného v Kvasilově na Volyni 77

Česání chmele v Kvasilově na Volyni 79

Česká škola ve Zdolbunově na Volyni, zabraná roku 1924 pro katolickou faru 81

Vídeňské české děti jedou do Čech na prázdniny 93

Budova české školy „Komenského“ ve Vídni v X. okrese 95

Školský palác „Komenského“ ve Vídni ve III. okrese (reálné gymnasium, obchodní a průmyslová škola) 97

Česká stávková škola roku 1919/20 ve Vídni v XVIII. okrese 98

Česká stávková škola roku 1919/20 ve Vídni v XIV. okrese 99

Strana

Opatrovna „Komenského“ ve Vídni v V. okrese 101
III. třída české měšťanské školy „Komenského“ ve Vídni ve XII. okrese . 103
Fysikální kabinet českého reálného gymnasia „Komenského“ ve Vídni ve III. okrese 105
Na hřišti „Českého srdce“ ve Vídni ve XIII. okrese 109
Slavnost „Majales“ roku 1924 na hřišti „Českého srdce“ ve Vídni v X. okrese 111
Na hřišti „Českého srdce“ ve Vídni ve XIII. okrese 112
Česká oslava 1. máje 1924 ve Vídni před justičním palácem. (Řeční tajemník Strnad.) 115
Školský palác „Komenského“ ve Vídni v XVI. okrese (reálka a měšťanská škola) 119
Svatá Helena 126
Obecní dům v Gerníku v Banátě (Rumunsko) 127
Český mlýn v Gerníku v Banátě (Rumunsko) 129
Česká škola v Abliáně v Banátě (SHS) 147
Český evangelický kostel ve Velkém Středišti v Banátě (SHS) 148
Obecní studně v Padiné v Banátě (SHS 151
Slovenské reálné gymnasium v Petrovci (Báčka) 152
Slovenský evangelický kostel a. v. v Kulpíně v Báčce 155
Slováci z Padiné v Banátě (SHS) 159
Slovenka ve svátečním kroji z Kysáče v království SHS 161
Slovenská škola ve Staré Pazově ve Srěmu 165
Václav Hollar (dle vlastní rytiny) 170
Augustin Heřman 175
Drňák Jana Janíčka u Burwell, Nebr., postavený roku 1903 189
Pobřeží řeky Monongahelly, které od Pittsburghu přes Homestead, Braddock na Duquesne a Mc Keesport tvoří nepřetržitou řadu oceláren, v nichž pracují tisíce Slováků 194

Strana

Carnegieho ocelárny v Duquesne u Pittsburghu, Pa., zaměstnávající tisíce Slováků 195

Obydlí na farmě Jana Hasíka u David City, Nebr. 198

Miroslav Hasík oře ku korně (kukuřici) 199

Obydlí na farmě Václava Trachty, Cedar Rapids, Iowa 200

Chlévy, stodola a „silo" na farmě Václava Trachty v Cedar Rapids, Iowa 201

Seminář a kolej sv. Prokopa v Lisle, Ill. Jediné vyšší české učiliště v Americe. Má 250 studentů. Profesorský sbor čítá 48 kněží řádu sv. Benedikta 205

Český katolický sirotčinec sv. Josefa v Lisle, Ill. (340 sirotků) 207

Budova ústředí „Tělocvičné slovenské jednoty Sokol" v Perth Amboy, N. J. 217

Budova „Národného Slovenského Spolku" v Pittsburghu, Pa., s tiskárnou „Národních novin" 219

Budova „Pennsylvanskej rimsko- a gréckokatolíckej jednoty" ve Wilkes Barre, Pa. 221

Bank of Europe v New Yorku (presidentem jejímž jest Tomáš Čapek) .. 225

Sazárna slovenského časopisu „Obrana" v Scranton, Pa. 229

SEZNAM MAPEK

Slováci v Maďarsku 25

Hlubčicko a Ratibořsko 39

Čechové na Volyni 67

Čechové v rumunském Banátě 125

Slovenské osady v království SHS 150

OBSAH.

Strana

Úvod 3
Kolik je zahraničních Čechů a Slováků? (Tabulka) 6
Kolik je Čechů a Slováků za hranicemi? 11
I. BELGIE 15
II. BULHARSKO 15
III. DÁNSKO 19
IV. ESTONSKO 19
V. FINSKO 20
VI. FRANCIE 20
VII. ITALIE 23
VIII. LITVA 24
IX. LOTYŠSKO 24
X. MAĎARSKO 24
XI. NĚMECKO 37
Z dějin české emigrace v Německu 40
Dnešní stav Čechů v Německu 49
XII. NIZOZEMÍ (HOLANDSKO) 56
XIII. NORSKO 57
XIV. POLSKO 57
Čeští emigranti v Polsku 58
Čeští kolonisté v polských městech 63
Čechové na Volyni 66
České školy na Volyni 80
Přehled Čechů a Slováků v Polsku 84
XV. RAKOUSKO 85
Kolik je Čechů a Slováků v Rakousku? 85
České školství v Rakousku 94

Strana
Náboženský život Čechů a Slováků ve Vídni 106
Spolkový život československý ve Vídni 108
Vynikající osobnosti 113
Budoucnost Čechů ve Vídni 118
XVI. RUMUNSKO 121
Čechové v rumunském Banátě 123
Slovenské školství v Naďlaku 132
XVII. RUSKO (SSSR) 133
Sovětská Ukrajina 133
Velká Rus 137
Sibiř 141
Přehled Čechů v Rusku 144
XVIII. ŘECKO 145
XIX. KRÁLOVSTVÍ SHS 145
Sídla jihoslovanských Slováků 149
Z minulosti 153
Hospodářství 158
Kulturní život 163
Přehled českých a slovenských škol v SHS 166
XX. ŠPANĚLSKO 167
XXI. ŠVÉDSKO 167
XXII. ŠVÝCARSKO 168
XXIII. TURECKO 169
XXIV. VELKÁ BRITANIE 169
XXV. ARGENTINA 171
XXVI. BRAZILIE 172
XXVII. KANADA 172
XXVIII. MEXIKO 174
XXIX. SPOJENÉ STÁTY SEVEROAMERICKÉ 174
Dějiny vystěhovalectví 174
Budoucnost našich krajanů amerických 179

Strana

Kolik je Čechů a Slováků ve Spojených státech 183
Z prvních počátků amerických Čechů 186
První Slovák v Americe 191
Sídla a zaměstnání 193
Náboženský život Čechů v Americe 203
České katolické osady v Americe 206
Čeští evangelíci v Americe 208
Náboženský život Slováků v Americe 209
Spolkový život 211
České spolky americké 214
Slovenské spolky americké 216
České a slovenské školy v Americe 222
Peněžní ústavy 224
Časopisy české a slovenské v Americe 226
Styky československo-americké 227
Vynikající osobnosti 230

XXX. Ostatní díly světa (AFRIKA, ASIE A AUSTRALIE) 258

Doplněk 260
Literatura 262
Rejstřík 277
Seznam vyobrazení 299
Seznam mapek 301

UNIVERS KNIHOVNA V PRAZE • VERA

Martin-Opitz-
Bibliothek